

**MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA
ÜRÜN SORUMLULUĞU**

Esin ŞENGÜR
Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir 2005

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA ÜRÜN SORUMLULUĞU

Esin ŞENGÜR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gülin GÜNGÖR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat 2005

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA ÜRÜN SORUMLULUĞU****Esin ŞENGÜR****Özel Hukuk Anabilim Dalı****Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2005****Danışman: Doç. Dr. Gülin GÜNGÖR**

Milletlerarası Özel Hukukta Ürün Sorumluluğu başlığını taşıyan bu çalışmada ürün sorumluluğu, milletlerarası özel hukuk ve Türk milletlerarası özel hukuk düzenlemeleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışma, milletlerarası ticaretin gelişimiyle birlikte sıklıkla karşılaşılan bir sorun haline gelen ürün sorumluluğunun milletlerarası özel hukuk açısından değerlendirilmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın Birinci Bölümünde, ürün sorumluluğu maddi hukuk açısından ele alınmıştır. Bu bölümde ürün sorumluluğu kavramı tanımlandıktan sonra, tanım, ürün sorumluluğunda ilişkin uyumsuzluklarda yer alan ürün ve üretici gibi unsurlar açıklanarak genişletilmiştir. Bu bölüm ürün sorumluluğunun dayandırıldığı sorumluluk esasları açıklanarak sona erdirilmiştir.

Çalışmanın İkinci Bölümünde, öncelikle milletlerarası özel hukukta zarar görenin korunması mülahazasının ürün sorumluluğuna ilişkin uyumsuzluklara etkisi incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca ürün sorumluluğuna ilişkin uyumsuzluklarda milletlerarası yetki ve uygulanacak hukuk, kanunî rejimlerin yanı sıra milletlerarası sözleşmeler rejimi çerçevesinde de değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde, Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Ürün Sorumluluğu başlığı altında ürün sorumluluğuna ilişkin uyumsuzluklarda uygulanacak milletlerarası yetki ve bağlama kuralları, Türk Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı ve Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

ABSTRACT**PRODUCTS LIABILITY IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW****Esin ŞENGÜR****Department of Private Law****Anadolu University Graduate School of Social Sciences, January 2005****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Gülin GÜNGÖR**

In our study, under the title of *Product Liability in Private International Law*, product liability has been studied in respect of private international law and Turkish private international law regulations. This study arises from the necessity of evaluation of product liability, which becomes a frequently encountered subject by the improvement of international commerce, in terms of private international law. This study consists of three chapters.

In the First Chapter, product liability has been examined in respect of substantive law. In this chapter, after describing product liability concept, the definition has been amplified by explaining the elements like product and producer, which take place in product liability disputes. First Chapter of this study concludes with the statements on the liability principles which product liability has been based on.

In the Second Chapter of the study, the influence of the consideration of protection of injured party in product liability disputes has been examined in terms of private international law. Furthermore, in this section, rule of international jurisdiction and applicable law in product liability disputes have been evaluated in respect of both national laws and international conventions.

In the Third Chapter of the study, under the title of *Product Liability in Turkish Private International Law*, rules of international jurisdiction and applicable law in product liability disputes have been evaluated in respect of both Turkish Private International Law and Proposal for the Amendment of Statute Regarding International Private Law and Procedure.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Esin ŞENGÜR'ün "**Milletlerarası Özel Hukukta Ürün Sorumluluğu**" başlıklı tezi **04 Şubat 2005** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Özel Hukuk** Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza _____

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Gülin GÜNEYSU GÜNGÖR
Üye : Prof.Dr.Bilgin TIRYAKIOĞLU
Üye : Yard.Doç.Dr.Doğan GÖKBEL

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
KISALTMALAR CETVELİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL OLARAK ÜRÜN SORUMLULUĞU

1. ÜRÜN SORUMLULUĞU KAVRAMI	4
2. TANIMLAR	6
2.1. Ürün	6
2.2. Üretici	8
2.3. Zarar Gören	11
2.4. Zarar	12
2.5. Ayıp	13
3. ÜRÜN SORUMLULUĞU MÜESSESESİNİN GELİŞİMİ	16
4. ÜRÜN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ TEMELİ	17
4.1. Sözleşmesel Sorumluluk	17
4.2. Sözleşme Dışı Sorumluluk	21
4.2.1. Kusur Sorumluluğu	22
4.2.2. Kusursuz Sorumluluk	23

İKİNCİ BÖLÜM
MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA GENEL OLARAK ÜRÜN
SORUMLULUĞU

1. MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA ÜRÜN SORUMLULUĞUNA GENEL BAKIŞ VE ZARAR GÖRENİN KORUNMASI MÜLÂHAZASI	31
2. KANUNÎ REJİMDE ÜRÜN SORUMLULUĞU	34
2.1. Milletlerarası Yetki	34
2.1.1. Amerikan Hukukunda	34
2.1.2. AT ve EFTA Üyesi Devletlerin Hukukunda	35
2.1.3. Yetki Sözleşmesi	37
2.2. Uygulanacak Hukuk	39
2.2.1. İhtilâfçı Yöntem İçerisinde Başyurulan Bağlama Kuralları	41
2.2.1.1. Haksız Fiillere Uygulanacak Hukuk	41
2.2.1.1.1. Lex Fori	41
2.2.1.1.2. Haksız Fiilin İka Yeri Hukuku	42
2.2.1.1.3. Tarafların Seçtikleri Hukuk	46
2.2.1.2. Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuk	47
2.2.1.2.1. İsviçre Düzenlemesi	47
2.2.1.2.2. İtalyan Düzenlemesi	50
2.2.1.2.3. Anglo Amerikan Teorileri	51
2.2.1.2.3.1. Tercih Prensipleri Teorisi	51
2.2.1.2.3.2. Devlet Menfaatinin Tahlili Teorisi	54
2.2.1.2.3.3. Alternatif Müracaat Kuralı	59
2.2.1.2.3.4. Kozyris'in Çözüm Yolu	60
2.2.1.2.3.5. Louisiana Düzenlemesi	64
2.2.2. Ürün Sorumluluğundan Doğan Uyuşmazlıklarda Doğrudan Uygulanan Kurallar	65

3. MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER REJİMİNDE ÜRÜN SORUMLULUĞU	67
3.1. Yetkili Mahkeme	67
3.1.1. 1968 Tarihli Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarına İlişkin Brüksel Konvansiyonu	69
3.1.2. Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Topluluğu 44/2001 Tüzüğü (Brüksel I Tüzüğü)	72
3.1.3. 2001 Tarihli Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisine ve Yabancı Mahkeme Kararlarına İlişkin La Haye Konvansiyonu Taslağı	76
3.2. Uygulanacak Hukuk	79
3.2.1. Ürünlerden Dolayı Sorumluluktan Doğan Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi	79
3.2.1.1. Sözleşmenin Amacı	79
3.2.1.2. Sözleşmenin Uygulama Alanı	80
3.2.1.3. Yetkili Hukuk	82
3.2.1.4. Sözleşmeye Getirilen Eleştiriler	89
3.2.2. Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin AT Tüzüğü Tasarısı	90
3.2.2.1. Tüzüğün Amacı	90
3.2.2.2. Tüzüğün Uygulama Alanı	92
3.2.2.3. Yetkili Hukuk	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUNDA ÜRÜN SORUMLULUĞU

1. MİLLETLERARASI YETKİ	99
1.1. Genel Esas “MÖHUK Madde 27”	99
1.2. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları	100
1.2.1. Dâvalının İkametgâhı	100
1.2.2. Dâvalının Sakin Olduğu Yer- Dâvalının Malının, Teminatının ya da Münazaah Şeyin Bulunduğu Yer	101

1.2.3.	Haksız Fiilin İşlendiği Yer	102
1.2.4.	Şubenin Bulunduğu Yer	103
1.2.5.	Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasem Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat m. 10	104
1.2.6.	İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarının Zarar Görenin Korunması Açısından Değerlendirilmesi	105
1.3.	Yetki Sözleşmesi	107
2.	UYGULANACAK HUKUK	109
2.1.	Genel Olarak	109
2.2.	İka Yeri Kuralı	109
2.2.1.	Ürün Sorumluluğundan Doğan Uyuşmazlıklarda İka Yerinin Saptanması Sorunu	110
2.2.2.	İka Yeri Kuralının Uygulanmadığı Haller	111
2.2.2.1.	İka Yeri Hukukunun Tespit Edilememesi	111
2.2.2.2.	Daha Yakın İrtibathı Hukukun Varlığı	112
2.2.2.2.1.	Daha Yakın İrtibathı Hukukun Saptanması Sorunu	115
2.2.2.2.2.	Ürün Sorumluluğundan Doğan Uyuşmazlıklarda Daha Yakın İrtibathı Hukukun Saptanmasında Esas Alınacak Kriterler	116
2.2.3.	İka Yeri Kuralının Uygulama Alanının Sınırlandırılması	120
2.2.3.1.	Türk Kamu Düzenine Açıkça Aykırı Yabancı Hukuka Ait Hükmün Bertaraf Edilmesi Çerçevesinde	120
2.2.3.2.	Türk Hukukuna Ait Doğrudan Uygulanan Kurallarının Müdahalesi Çerçevesinde	123
2.3.	MÖHUK Madde 25'in Ürün Sorumluluğu Açısından Değerlendirilmesi	124
2.4.	Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısında Ürün Sorumluluğu	127
SONUÇ	.....	131
KAYNAKÇA	.....	135

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AJCL	: American Journal of Comparative Law
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
AT	: Avrupa Topluluğu
A. Ş.	: Anonim Şirketi
aşa.	: aşağıda
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
B.	: Bası
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: bakınız
BJIL	: Brooklyn Journal of International Law
BYBIL	: The British Year Book of International Law
C.	: Cilt
California L. R.	: California Law Review
Columbia L. R.	: Columbia Law Review
Cornell L. R.	: Cornell Law Review
CILJ	: Cornell International Law Journal
dn.	: dipnot
Duke L. J.	: Duke Law Journal
E.	: Esas
EC	: European Community
ECC	: European Economic Community
ECU	: European Currency Unit
Ed.	: Edition
Edt	: Editor
EFTA	: European Free Trade Agreement
EŞHK	: Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasem Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat

ERPL	: European Review of Private Law
f.	: fıkra
Georgia L. R.	: Georgia Law Review
Harvard L. R.	: Harvard Law Review
HD	: Hukuk Dergisi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ICLQ	: International Comparative Law Quarterly
IJLIT	: International Journal of Law and Information Technology
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İÜHFİM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
Kentucky L. J.	: Kentucky Law Journal
Ltd.	: Limited
m.	: madde
Marquette L. R.	: Marquette Law Review
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
Michigan L. R.	: Michigan Law Review
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun
Nebraska L. R.	: Nebraska Law Review
No.	: Numara
Ohio State L. J.	: Ohio State Law Journal
OJ	: Official Journal of Eorupean Communities
Par(s)	: paragraph(s)
Rec. des Cours	: Recueil des Cours de l'academie de Droit International de La Haye
RG	: Resmî Gazete
RKD	: Resmi Kararlar Dergisi
s.	: sayfa
S.	: Sayı
South Texas L. R.	: South Texas Law Review
Stanford L. R.	: Stanford Law Review
St. Mary's L. J.	: St. Mary's Law Journal
şti.	: Şirketi

T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
Tulane L. R.	: Tulane Law Review
Tulsa L. J.	: Tulsa Law Journal
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
UBCLR	: University of British Columbia Law Review
UFLR	: University of Florida Law Review
Vanderbilt L. R.	: Vanderbilt Law Review
vd.	: ve devamı
Virginia L. R.	: Virginia Law Review
Yale L. J.	: Yale Law Journal
Y.	: Yargıtay
YD	: Yargıtay Dairesi
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
YTD	: Yargıtay Ticaret Dairesi
yuk.	: yukarıda

GİRİŞ

Sanayi ve teknolojideki ilerlemelere paralel olarak gelişen üretim teknikleri, ürünlerin sebep olduğu zararların gün geçtikçe artmasına neden olmuştur. Hukuk politikaları ve sosyo-ekonomik politikalardaki birtakım gelişmeler, ürünlerin neden olduğu bu zararların karşılanmasını günümüzde bir gereklilik haline getirmiştir. Ürünlerin neden olduğu bu zararların satım sözleşmesi çerçevesinde karşılanması ilk olarak başvuru olan yol olmuştur. Ancak, gerek satıcının maddî açıdan yetersizliği, gerek sözleşmesel ilişkinin her durumda söz konusu olmaması, ürünün neden olduğu zararın telafisinde farklı arayışlar ortaya çıkartmıştır. Şahısların ürünlerdeki ayıp nedeniyle uğradığı zararların üretici tarafından karşılanmasını ifade eden ürün sorumluluğu, bu arayış çerçevesinde geliştirilen bir haksız fiil sorumluluğu türüdür.

Ürün sorumluluğu olarak ifade ettiğimiz bu sorumluluk türü, farklı ülkelerde izlenen hukuk politikalarına göre, sözleşmesel sorumluluk veya sözleşme dışı sorumluluk gibi farklı sorumluluk esaslarına dayandırılmış olsa da, zarar görenin korunması mülâhazasının da etkisiyle gelişimini, zarar gören lehine sürdürmüştür. Ülkemizde önceleri BK'nın haksız fiillere ilişkin hükümleri çerçevesinde değerlendirilen ürün sorumluluğu, Avrupa Topluluğu düzenlemeleri de esas alınarak günümüzde Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda yerini bulmuştur.

Milletlerarası ticaretin gelişimi ve ülkeler arasında kişilerin dolaşımı arttıkça, yabancılik unsuru taşıyan hukukî ilişkilerin sayısı fazlalaşmış, ürün sorumluluğu milletlerarası özel hukukta sıklıkla karşılaşılan bir husus haline gelmiştir. Ürün sorumluluğu başlangıçta, haksız fiillere ilişkin milletlerarası özel hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirilmiş ve ürün sorumluluğuna ilişkin uyumsuzluklarda bu kurallar dahilinde çözümlere varılmış da olsa, daha sonraları ürün sorumluluğuna ilişkin özel kanunlar ihtilâfî düzenlemelerine gidilmiştir. Ürün sorumluluğunun kendine özgü niteliklerinin de göz önüne alınarak oluşturulduğu milletlerarası özel hukuk kurallarına, bazı ulusal hukuk düzenlemelerinin yanı sıra birtakım milletlerarası sözleşmelerde de rastlamak mümkündür.

Çalışmamız, “Milletlerarası Özel Hukukta Ürün Sorumluluğu” başlığını taşımaktadır. Bu konuyu incelememizin amacı, gerek ulusal mevzuatta, gerek milletlerarası sözleşmelerde ürün sorumluluğuna ilişkin kanunlar ihtilâfî düzenlemelerine ışık tutarak, günümüzde milletlerarası özel hukuk alanında sıklıkla karşılaşılan ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlığın Türk milletlerarası özel hukuk kuralları uyarınca nasıl çözülmesi gerektiğini tespit etmektir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölümde, genel olarak ürün sorumluluğu başlığı altında, öncelikle ürün sorumluluğu kavramının anlaşılmasında esas teşkil eden, ürün sorumluluğuna ilişkin bir uyuşmazlıkta yer alan ürün, üretici, zarar gibi unsurlar ele alınacaktır. Bu Bölümde ayrıca, ürün sorumluluğu kavramının ortaya çıkış ve gelişim nedenleri ile günümüzde zarar görenin korunması yönündeki gelişmelerin etkisinde ürün sorumluluğunun hangi sorumluluk esasına dayandırılacağı hususu incelenecektir. Zira, ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerde izlenen maddî hukuk politikaları, milletlerarası özel hukuk kurallarına yansiyabilmektedir.

İkinci Bölümde, milletlerarası özel hukukta genel olarak ürün sorumluluğu başlığı altında öncelikle, milletlerarası özel hukukta ürün sorumluluğunun yeri ve zarar görenin korunması mülâhazasının ürün sorumluluğuna ilişkin milletlerarası özel hukuk düzenlemelerine ne ölçüde yansıdığı incelenecektir. Bu Bölümde ayrıca, ürün sorumluluğunda milletlerarası yetki hususu, bazı ülkelerin kanunî rejimleri çerçevesinde değerlendirilecektir. Çalışmamızın bu bölümünde daha sonra, ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk, ihtilâfçı metot ve Anglo Amerikan teorileri açısından ayrı başlıklar altında incelenecektir. Genel haksız fiil sorumluluğuna uygulanacak hukuk ve buna ilişkin temel esaslar da, ürün sorumluluğuna ilişkin özel hüküm bulunmaması durumunda ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklara uygulanmaları açısından çalışmamızda incelenecektir. İkinci Bölümde ayrıca, ürün sorumluluğunda milletlerarası yetki ve ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk, milletlerarası sözleşmeler rejimi açısından ele alınacaktır. Söz konusu sözleşmeler, ürün sorumluluğuna ilişkin temel yaklaşımları yansıtmaları ve bu husustaki gelişmeleri göstermeleri sebebiyle çalışmamız açısından önem arz etmektedir.

Üçüncü Bölümde ise, ürün sorumluluğu, Türk Milletlerarası Özel Hukuku çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu Bölümde öncelikle, ürün sorumluluğundan doğan

bir uyuşmazlıkta Türk mahkemelerinin hangi hallerde milletlerarası yetkili olacağına değinilecektir. Daha sonra, ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlıkta yetkili hukukun Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuk Hakkında Kanunda haksız fiillere uygulanacak hukuku düzenleyen hükümler çerçevesinde tespitine yer verilecek, bu hükümlerin ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde yeterli olup olmadığı incelenecektir. Son olarak, ürün sorumluluğu, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı açısından incelenecektir.

Çalışmamızda, vardığımız sonuçlar ve araştırmanın genel bir değerlendirmesine sonuç kısmında yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÜRÜN SORUMLULUĞU

1. ÜRÜN SORUMLULUĞU KAVRAMI

Ürün sorumluluğu kavramı, bir ürünü üreten veya piyasaya süren kişinin, bu ürünü elinden ve kontrolünden tamamen çıkardıktan sonra, üründeki ayıp nedeniyle meydana gelen bedenî ve maddî zararlardan dolayı sorumluluğunu ifade eder¹. Doktrinde bu kavram, “yapımcının sorumluluğu”², “imalâtçının sorumluluğu”³, “imalât sorumluluğu”⁴, “ürün sorumluluğu”⁵, “ürünlerden dolayı sorumluluk”⁶ olarak farklı şekillerde adlandırılrsa da, esasında aynı anlamda kullanılmaktadır.

Ürün sorumluluğu kavramının temelini oluşturan ve ürün sorumluluğunu diğer sorumluluk türlerinden ayıran en önemli özellik, tanımdan da anlaşıldığı gibi bu sorumluluğun, ayıplı ürünün kendisinde meydana gelen zararların değil, ayıplı ürünün neden olduğu zararların karşılanmasını amaçlamasıdır. Ürün sorumluluğunu gerektiren zarar, üründeki ayıp nedeniyle doğrudan ürünün kendisinde meydana gelen zarar değil, bu ayıbı takip eden zararlardır⁷. Bu nedenle örneğin, bir mikro dalga fırının elektrik aksamının bozuk olması nedeniyle, evinin tüm elektrik tesisatı bozulan bir kişi, evindeki elektrik tesisatının bozulması nedeniyle uğradığı zararın tazminini ürün sorumluluğu

¹ İhsan Kutlu, “Mamul Sorumluluğu Sigortası”, *Mesuliyet Sigortaları, Şeker Sigorta A. Ş.’nin Desteği ile Düzenlenen III. Sigorta Semineri (İstanbul 6-7 Nisan 1977), Bildiriler-Tartışmalar* (Ankara: Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1977), s. 274; Bilge Öztan, *İmalâtçının Sorumluluğu* (Ankara: Turhan Kitapevi, 1982), s. 21; Francis J. O’Brien, “Admiralty Law Institute Symposium: Product Liability in Admiralty, The History of Products Liability”, *Tulane L. R.*, C. 62, S. 2-3, (1988), s. 314.

² Ergun Özsunay, “Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk Yapımcının Sorumluluğu”, *BATİDER*, C. 10, S. 1, (1979), s. 97 (Yapımcının Sorumluluğu-1979); Haluk Tandoğan, *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku* (Ankara: Turhan Kitapevi, 1981), s. 43 (Sözleşme Dışı Sorumluluk); Cevdet Yavuz, *Satıcının Satılanın Ayıplarından Sorumluluğu* (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1989), s. 233.

³ İbrahim Kaplan, “Türk ve İsviçre Hukukunda İmalâtçının Sorumluluğu”, *Adalet Dergisi*, S. 1-2, (1977), s. 78; Levent Yavuz, “Tüketicinin Korunması Bakımından İmalâtçının Sorumluluğu”, *ABD*, S. 2, (1992), s. 228; A. J. Russels, “Manufacturer’s Liability to the Ultimate Consumer”, *Kentucky L. J.*, C. 21, (1932-1933), s. 388.

⁴ Friedrich Kessler, “Products Liability”, *Yale L. J.*, C. 76, (1966-1967), s. 877; Werner Lorenz, “Some Comparative Aspects of the European Unification of the Law of Products Liability”, *Cornell L. R.*, C. 60, (1974-1975), s. 1005.

⁵ Terry Morehead Dworkin, “Product Liability Reform and the Model Uniform Product Liability Act”, *Nebraska L. R.*, C. 60, (1981), s. 50.

⁶ Turgut Turhan, *Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfı Alanında İka Yeri Kuralı* (Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları Ltd. Şti., 1989), s. 325 (İka Yeri Kuralı).

⁷ Öztan, a.g.e., s. 22-23.

kapsamında talep edebilir. Mikrodalga fırında meydana gelen zararın giderilmesi için ise kişi, koşulları varsa, garanti sorumluluğu veya satım sözleşmesi çerçevesinde zararının tazminini talep edebilir⁸.

Ürün sorumluluğunu bu noktada üreticilerin verdikleri fabrika garantisi (garanti belgesi) ile karıştırmamak gerekir. Fabrika garantisi bağımsız bir garanti taahhüdü oluşturmakta ve müşteriye karşı sadece onarma ve değiştirme imkânı vermekte, buna karşılık zarar gören kişinin mal ve kişi varlığında meydana gelen zararları kapsamamaktadır⁹.

Günümüzde insanlar ihtiyaçlarının çoğunu, kendi ürettikleri ürünler yerine, başkaları tarafından üretilen, satın aldıkları ürünler vasıtasıyla karşılamaktadır. Teknolojideki gelişmeler arttıkça, ürünler, makinelerce çok sayıda ve kolayca, fabrikasyon olarak üretilmekte, tüketicilerin çoğu da kendilerinin üretemeyecekleri bu sanayi ürünlerini kullanmaya yönelmektedir. Bu durum beraberinde birçok pratik faydayla birlikte bazı sakıncaları da getirmektedir. Bunların başında, insanların kullandıkları ürünlerdeki bazı ayıplardan doğan zararların kimin tarafından karşılanacağı sorunu yer alır.

Başlangıçta zarar görenlerin, zararlarının tazmini için ilk olarak başvurdukları kişi satıcı olmuştur. Zarar gören, satıcı ile aralarındaki satım sözleşmesine dayanarak zararının sözleşmeden doğan sorumluluk çerçevesinde tazmini yoluna başvurmuştur. Ancak, zarar görenin, her zaman satıcı ile zarar gören arasındaki bu sözleşmesel ilişki çerçevesinde korunması mümkün olamamıştır. Çünkü, zarar gören ile üretici arasında her zaman sözleşmesel bir ilişki söz konusu olmamaktadır. Örneğin, bir üründeki ayıptan dolayı zarar görenin yakınlarının uğradığı manevî zararlar, sözleşmesel ilişki çerçevesinde karşılanamamaktadır. Bunun yanı sıra, satıcının maddî olanaklarının yetersizliği¹⁰ veya satıcının adresinin tespit edilememesi¹¹ gibi nedenlerle de zararın, satıcı tarafından karşılanması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, üründeki ayıbın verdiği zararın bu kişiler yerine maddî yönden daha güçlü olan ve adresinin tespiti daha

⁸ Öztan, a.g.e., s. 23.

⁹ Hüseyin Hatemi/Rona Serozan/Abdülkadir Arpacı, *Borçlar Hukuku Özel Bölüm* (İstanbul: Filiz Kitapevi, 1992), s. 106.

¹⁰ Hatemi/Serozan/ Arpacı, a.g.e., s. 105.

¹¹ Reşat Atabek, "İmalatçının Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu", *BATİDER*, C. 10, S. 1, (1979), s.161.

kolay olan üretici tarafından karşılanması, zarar görenin korunması açısından daha etkin koruma sağlayacaktır.

2. TANIMLAR

2.1. Ürün

Ürün kavramı, endüstri sürecinden geçen veya el ile yapılan ürünleri, yatırım mallarını ve hammaddeleri içine alır¹². Ürün kavramıyla, tanımdan da anlaşıldığı gibi, geniş bir alan ifade edilmekte, hammadde ve işlenmiş ürünler arasında herhangi bir ayırma gidilmemektedir.

Ürün sorumluluğunda zarar görenin korunması amacı, ürün tanımının daha da geniş yorumlanması sonucunu doğurmuştur. Örneğin, Amerikan uygulamasında ürün kavramı ‘taşınmazları’ ve ‘hizmetleri’ de içerecek şekilde daha da geniş yorumlanmaktadır¹³. “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun”¹⁴ m. 3/I’in (1) bendinde, hizmet üreticileri de üretici olarak sorumlu tutulmaktadır. Dolayısıyla, TKHK’da, hizmet de ürün olarak nitelendirilmiştir. Hizmet aynı maddenin (d) bendinde “bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan mal sağlama dışındaki her türlü faaliyet” olarak tanımlanmıştır. Bu durumda, taşımacılık, sağlık, temizlik gibi birçok hizmetin, ürün sorumluluğu çerçevesinde ürün olarak değerlendirilebilmesi mümkündür.

Bir çok milletlerarası sözleşmede de ürün kavramının geniş yorumlandığını görmek mümkündür. Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesinin¹⁵ 2. maddesine göre, taşınır, taşınmaz, işlenmiş veya işlenmemiş tüm tabii veya endüstriyel ürünler, sözleşmenin uygulanması açısından ürün başlığı altında nitelendirilmiştir. Ürün kavramının tanımlandığı diğer bir milletlerarası

¹² Öztan, a.g.e. , s. 24.

¹³ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1979*, s. 154.

¹⁴ TKHK olarak anılacaktır. 4077 sayılı TKHK için bkz. RG 23.2.1995-22221, s.1-10; 4226 sayılı TKHK’un Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun için bkz. RG 28.1.1997-22891; 4822 sayılı TKHK’da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun için bkz. RG 2.4.2003-25067.

¹⁵ Convention on The Law Applicable to Products Liability, Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.net/e/conventions/text22e.html>. (1.12.2004) (Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi). La Haye Milletlerarası Özel Hukuk Konferansınca düzenlenen bu sözleşme de ürün sorumluluğuna ilişkin birtakım düzenlemeler içermektedir. Bu Sözleşmede devletlerin birbirinden farklılık arz eden kanunlar ihtilâfi kurallarının yeknesaklaştırılması hedeflenmiştir.

sözleşme Avrupa Konseyi¹⁶ tarafından hazırlanan 27.01.1977 tarihli “Şahsi Zarar ve Ölüm Halinde Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa İlişkin Avrupa Sözleşmesi”dir¹⁷. Avrupa Sözleşmesinin 2. maddesinde ürün, tüm taşınırları, doğal nesnelere ve tüm sınaî ürünleri kapsayacak şekilde tanımlanmıştır.

Avrupa Topluluğu tarafından hazırlanan “Üye Devletlerin Ayıplı Ürünlerden Doğan Sorumlulukla İlgili Hukukî ve İdarî Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi (85/374/AET)¹⁸ m. 2 yer alan ürün tanımı¹⁹, 10.05.1999 tarihli “Üye Devletlerin Ayıplı Ürünlerden Doğan Sorumlulukla İlgili Hukukî ve İdarî Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına İlişkin Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi’nin Değiştirilmesine İlişkin Konsey Direktifi (1999/34/AT)²⁰” ile değiştirilmiştir. Değişikliğin 1. maddesi uyarınca, “Bu Direktifin uygulamasına göre ürün, başka bir taşınır veya taşınmazın bir parçasını da oluştursa, her türlü taşınırı ifade eder. Elektrik, ürün kavramına dahildir”. Değişiklik ile birlikte direktifin kapsamı, doğal tarım ürünleri ve av hayvanlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir²¹.

¹⁶ Avrupa Konseyinin şu anda 44 üyesi bulunmaktadır ve Türkiye de bu ülkeler arasında yer almaktadır.

¹⁷ European Convention on Products Liability in Regard To Personal Injury and Death (Strasbourg, 27.01.1977), Council of Europe, European Treaty Series No. 91, February 1977, University of Minnesota: <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/ets91.html> (1.12.2004) (Avrupa Sözleşmesi). Sözleşme, hem diğer milletlerarası sözleşmelere temel teşkil etmesi, hem de üye devletlerin maddî hukuklarının yeknesaklaştırılması amacını taşıması bakımından önem arz eder.

¹⁸ Bu sözleşme üye ülkeler arasındaki maddî hukukların uyumlaştırılmasını hedeflemektedir. Ürün sorumluluğu açısından maddî hukukların uyumlaştırılmasına duyulan ihtiyaç, direktif gerekçesinde, üye devletlerin ürün sorumluluğuna ilişkin yasal düzenlemelerindeki uyumsuzlukların ortak pazar bünyesinde serbest dolaşımı ve rekabeti olumsuz etkilemesinin ve ayıplı ürünlerin verdiği zararlara karşı tüketicilerin korunması olanaklarında farklılıklara yol açmasının önüne geçmek olarak açıklanmıştır. Sözleşme metni ve gerekçesi için bkz. Council Directive of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, OJ No. L 210, 7. 8. 85, s. 29, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/1_141/1_14119990604en00200021.pdf (1.12.2004) (Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi).

¹⁹ Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinin 2. maddesinde yer alan ürün tanımı şu şekildeydi: “ Bu direktifin uygulamasına göre doğal tarım ürünleri ve av ürünleri hariç olmak üzere başka bir taşınır veya taşınmazın bir parçasını da oluştursa tüm taşınırları ifade eder. Doğal tarım ürünleri işlenmiş olanlar hariç olmak üzere, toprak, hayvancılık ve balıkçılık ürünleridir. Elektrik, ürün kavramına dahildir”.

²⁰ Directive 1999/34/EC of the European Parliament and the Council of 10 May 1999 amending Council Directive of 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, OJ No. L 141, 10. 5. 99, s. 20, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/1_141/1_14119990604en00200021.pdf (1.12.2004).

²¹ Direktifte bu tür bir değişikliğe gidilmesinin en önemli nedeni, özellikle deli dana krizinin patlak vermesiyle ortaya çıkan hastalıklı hayvanlardan elde edilen ürünlerin verdiği zararlar oluşturmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Defective Products: Liability (Directive), Europa Gateway to the European Union, Consumer Safety: <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l32012.htm> (1.12.2004).

Tüm bu tanımlardan anlaşılacağı gibi, ürün kavramı tanımlanırken kapsam mümkün olduğunca geniş tutulmaya çalışılmış, zarar gören kişinin, kullandığı üründen ötürü herhangi bir sınırlama ile karşılaşmaksızın korunması hedeflenmiştir.

Yukarıda değindiğimiz ürün tanımları dışında insan organları ve kan, endüstri atıkları, kullanılmış eşyalar, basılı eserler, bilgisayar programları ve onarılmış, modernize edilmiş veya bakımı yapılmakta olan eşyaların ürün sorumluluğu çerçevesinde ürün nitelikleri doktrinde tartışılmaktadır²².

2.2. Üretici

Üretici kavramı, esas itibarıyla bir ürünü kullanılır hale getiren ve nihai kullanıma sunan kişiyi ifade etmektedir. Üretici kavramının bu şekilde tanımlanması, ürün sorumluluğu açısından esas üretici dışında sorumlu tutulması istenen birçok kişiyi²³ kapsam dışında bırakacağından sınırlayıcı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım ise zarar göreni koruma amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, bir çok hukuk düzeninde ve milletlerarası sözleşmede üretici kavramı, tüketici lehine geniş yorumlanmaktadır²⁴.

Günümüzdeki endüstriyel ürünlerin bir çoğunun üretim süreci artık eskisine oranla çok daha karmaşık bir yapı göstermektedir. Bir çok ürün başından itibaren tek bir kişi tarafından yapılmamakta, birden çok kişinin ürettiği parçaların bir araya getirilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir arabanın dış gövdesi ile motoru farklı üreticilerce üretilmesi durumunda, üretim artık tek bir kişinin yaptığı bir faaliyet değil, toplu faaliyetlerin yürütüldüğü bir süreç arz etmektedir. Üretimin bu tür bir süreç izlemesi bir üründe ortaya çıkan ayıbın kimin kusurundan kaynaklandığının tespitini güçleştirmektedir²⁵. Bu şekilde üretilen bir üründe herhangi bir ayıp söz konusuysa ve

²² Ayrıntılı bilgi için bkz. Fulya Erlüle, *Avrupa Topluluğu Konsey Yönergesi Çerçevesinde Yapımcının Sorumluluğu* (İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002), s. 59-69.

²³ Yan parça üreticisi, acente, toptancı, perakendeci gibi araçlarda ürün sorumluluğu çerçevesinde sorumlu tutulabilecek kişilerdir.

²⁴ Avrupa Sözleşmesi, m. 2-3; Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 3; Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi, m. 3.

²⁵ Ergun Özsunay, "Yapımcının Sorumluluğu", *Mesuliyet Sigortaları, Şeker Sigorta A. Ş.'nin Desteği ile Düzenlenen III. Sigorta Semineri (İstanbul 6-7 Nisan 1977), Bildiriler-Tartışmalar* (Ankara: Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1977), s. 208 (Yapımcının Sorumluluğu-1977); Mustafa Reşit Karahasan, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1989), s. 226; Öztan, a.g.e., s. 7.

bu ayıbın hangi üreticiden kaynaklandığı belirlenemiyorsa tüm üreticilerin zincirleme olarak sorumlu tutulacağı kabul edilmektedir²⁶.

Son dönemlerde çeşitli hukuk düzenlerindeki yaklaşımlar, sadece tamamlanmış ürün üreticilerinin değil, yan parça (ara mal) üreticilerinin de üretici olarak kabul edilmeleri yönündedir²⁷. Örneğin, bir çamaşır makinesinin bağlantı kablolarındaki arızanın sebep olduğu elektrik kaçağı nedeniyle makineyi kullanan kişinin vücudunda ağır yaralar oluşması halinde, elektrik kaçağına neden olan parçayı üreten yan parça üreticisi de üretici olarak sorumlu tutulacaktır. Avrupa Konseyi Direktifi Değişikliğinin 3. maddesinde üretici kavramını açıklamış ve yan parça üreticilerini üretici kavramına dahil etmiş ve sorumluluğunu öngörmüştür. Aynı şekilde, Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesinin 3. maddesinde üretici kavramı için çok geniş bir çerçeve çizilmiş; nihai ürünün üreticisinin yanı sıra bir ürünün her bir tamamlayıcı parçasını üreten kişiler de üretici kavramına dahil edilmiştir.

Nihaî alıcının, kullanımından zarar gördüğü ürünü araçlar vasıtasıyla alması durumunda, zararının giderimi için kime başvuracağı önemli bir husus teşkil etmektedir. Bu durumda, zarar görenin korunması açısından, üretici kavramına, ürünü nihaî kullanıcıya ulaştıran araçların da dahil edildiği görülmektedir. Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesinde “tamirci ve antrepocu da dahil olmak üzere, ürünlerin hazırlanması ve dağıtılması işlemlerinin oluşturduğu ticaret zincirine dahil olan herkes²⁸” ifadesiyle, tüm aracı olarak nitelendirebileceğimiz kişiler üretici gibi sorumlu tutulmuştur. İngiliz Hukukunda da asıl üretici dışında perakendeci, toptancı gibi ürünü nihaî kullanıcıya ulaştıran araçlar, hatta ürünü paketleyenler veya şişeleyenler dahi üretici olarak sorumlu tutulabilmektedirler²⁹.

Tüm bu sayılanların yanı sıra, ayıplı ürünü ithal ederek piyasaya süren ithalatçılar da üretici gibi sorumlu tutulmaktadır. Avrupa Sözleşmesinde “bir ticarî işin icrası gereği bir ürünü piyasaya sürmek üzere ithal eden herhangi bir kimse üretici kabul

²⁶ Ergun Özsunay, “Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk: Yapımcının Sorumluluğu”, *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II. Sempozyumu (Ankara, 15-16 Aralık 1978)* (İstanbul: Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1981), s. 104 (Yapımcının sorumluluğu-1981).

²⁷ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 256; Öztan, a.g.e., s. 27.

²⁸ Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi, m. 3.

²⁹ Brian W. Harvey/Deborah L. Parry, *The Law of Consumer Production and Fair Trading*, (Third Ed. London: Butterworths&Co (Publishers) Ltd, 1987), s. 121 (Consumer Protection).

edilir” denilerek ithâlatçı da üretici kavramına dahil edilmiştir³⁰. Hatta, Sözleşme daha da ileriye giderek “üreticisi belli olsa dahi, bir ürünü ithal eden kişinin belli olmaması durumunda ürünü sağlayan ve piyasaya süren kişi üretici gibi sorumlu kabul edilir” ifadesiyle üretici kavramının sınırını daha da genişletmiştir. Amerikan hukuk sisteminde de aynı şekilde üretici kavramının ithâlatçıyı da kapsayacak şekilde genişletildiğini söylemek mümkündür³¹. Aynı şekilde Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi de, bir ürünü satım, kiralama, leasing veya işi gereği herhangi bir şekilde dağıtım için ithal eden herkesi üretici olarak kabul etmiş ve sorumlu tutmuştur (m. 3/II).

Zarar gören yararına, ürün sorumluluğu açısından üretici kavramındaki en önemli gelişmelerden biri, hammadde üreticilerinin de üretici olarak nitelendirilmesi ve ürün sorumluluğu çerçevesinde sorumlu tutulmasıdır. Bunun en önemli örneklerinden birini Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi teşkil etmektedir. Sözleşmenin 3/I’in 2. bendinde sanayi ürünlerinin üreticilerinin yanı sıra, hammadde üreticileri de sözleşme kapsamına dahil edilmiştir. TKHK’nın 3. maddesinin (i) bendinde aynı şekilde hammadde üreticileri de, üretici tanımı içerisinde yer almaktadır.

Tüm bu belirtilen kişilerin yanında, bir ürün üzerine marka veya ad gibi kendi ayırt edici işaretini koymak suretiyle, kendisini onun üreticisi olarak tanıtan kişiler de üretici olarak kabul edilmiş ve böylelikle üretici kavramı ile ifade edilen alan genişletilmiştir³². TKHK’nın 3. maddesinin (i) bendinde de, ürüne kendi ayırt edici işaretini, ticarî markasını veya unvanını koyarak satışa sunanlar üretici olarak kabul edilmektedir. Bu düzenlemeler ile kendi üretmediği mal veya yan parçalar üzerine kendi ayırt edici işaretini koyan kişiler de ürün sorumluluğu kapsamında sorumlu tutulabileceklerdir³³.

³⁰ Avrupa Sözleşmesi, m. 3/2.

³¹ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 257.

³² Avrupa Sözleşmesi, m. 3/b ; Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 3.

³³ Faruk Acar, “4822 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler”, Toprak İşveren Sendikası: <http://www.toprakisveren.org.tr/Yayin/farukacar.htm> (1.12.2004).

2.3. Zarar Gören

Ürün sorumluluğuna ilişkin diğer bütün kavramlarda olduğu gibi, ayıplı ürünlerden zarar gören kavramı da oldukça geniş yorumlanmıştır. Önceleri yalnızca ayıplı ürünü satın alan kişiler zarar gören olarak kabul edilirken, zamanla ürünlerdeki ayıp nedeniyle zarara uğrayan diğer kişilerin de zarar gören kavramına dahil edilmesi gerekliliği gündeme gelmiştir³⁴. Uygulamadaki gelişmelerle sadece ürünü satın alan kişinin değil, ürünü satın alan kişinin aile bireyleri veya işçisi gibi, ayıplı üründen dolayı zarar gören diğer kişilerin de zararını üreticiden tazmin edebilmesi mümkün kılınmıştır³⁵. Örneğin, ziyaret için gittiği arkadaşına ait kurutma makinesindeki elektrik kaçağı nedeniyle zarar gören şahsın, satıcı veya üretici ile herhangi bir bağlantısı söz konusu değildir. Aynı şekilde ürünün kullanıcısı olmayan, başka bir ifadeyle ürün ile herhangi bir ilişkisi bulunmayan kişilerinde ayıplı üründen dolayı zarara görebilmesi mümkündür. Örneğin, frenlerinde bozukluk olan bir aracın seyir halindeki diğer araçlara çarpması durumunda, zarar gören araç sahiplerinin satıcı veya ayıplı ürün ile herhangi bir bağlantısı bulunmamaktadır. Bu şekilde zarara uğrayan üçüncü kişiler, ürün sorumluluğu anlamında zarar gören olarak kabul edilmekte ve zararları üretici tarafından tazmin edilmektedir³⁶.

Ürün sorumluluğunun TKHK kapsamında düzenlenmesi, ürün sorumluluğuna dayanarak zararının tazminini isteyebilecek kişinin, TKHK'daki tüketici kavramı ile sınırlı tutulması sonucunu doğurmuştur. Ürün sorumluluğunda zarar gören kişi, TKHK m. 3'de, "bir mal veya hizmeti ticarî veya mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek veya tüzel kişi" ifadesiyle, sınırları belirlenen kavramdan daha geniş bir gruba ifade etmektedir. Zira, bu tanım yukarıda değindiğimiz ürün sorumluluğu çerçevesinde korunan fakat, ürünü ticarî veya mesleki olmayan amaçlarla edinmeyen, kullanmayan veya yararlanmayan kişileri ve ürün ile hiç bir ilgisi olmadığı halde zarara uğrayan kişileri dışarıda bırakmaktadır. Bu nedenle, "tüketici" ifadesi TKHK açısından doğru bir ifade olsa da, genel olarak ürün sorumluluğunda, kavramın

³⁴ Öztan, a.g.e., s. 28-29.

³⁵ Harvey/Parry, a.g.e., s. 121.

³⁶ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 258.

daha geniş bir alanı ifade etmesi ve karışıklığa neden olmaması amacıyla çalışmamızda zarar gören ifadesi kullanmayı tercih ettik³⁷.

2.4. Zarar

Sorumluluk hukuku müeyyidelerinin uygulanabilmesi için, diğer sorumluluk hallerinde olduğu gibi ürün sorumluluğunda da her şeyden önce bir zararın doğması gerekir³⁸. Ancak, daha önce de değindiğimiz gibi ürün sorumluluğunu gerektiren zarar, üründeki ayıp nedeniyle doğrudan ürünün kendisinde meydana gelen zarar değil, ürünün neden olduğu zararlardır³⁹. Dolayısıyla, ürün sorumluluğu kapsamında zarar, ürünün kendisindeki değil, sadece ürünün ayıbının yol açtığı, ayıbı takip eden zararlardır⁴⁰.

Ürün sorumluluğunun, hangi tür zararları kapsamına aldığı, hukuk düzenlerine göre farklılık gösteren bir husustur. Ürün sorumluluğu çerçevesinde üreticinin sorumlu olacağı zararlar, ayıplı ürünün kişiye verdiği zararlar (ölüm, yaralanma), şeye gelen zararlar (cismanî zararlar) ve manevî zararlar başlıkları altında toplanmıştır.

Bu üç başlık içerisinde genel olarak kabul gören ve herhangi bir sınırlandırmaya tâbi tutulmayan zarar türü, kişiye verilen zararlardır⁴¹. Kişiye verilen zararlar açısından üretici tüm zararı karşılamak zorunda tutulmuştur⁴². Buna karşılık şeye gelen zararlar açısından ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerde birtakım sınırlamalara gidildiği görülmektedir. Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinde⁴³ yer alan zarar tanımı ile, şeye gelen zararlar açısından birtakım sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Bu düzenlemeye göre, şeye gelen zarar, ayıplı ürünün kendisi dışındaki başka bir eşyanın,

³⁷ Milletlerarası sözleşmelerde de tüketici kavramı yerine, zarar gören kavramı kullanılmaktadır. Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 4; Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi, m. 4; Avrupa Sözleşmesi, m. 4.

³⁸ Kaplan, a.g.m., s. 96.

³⁹ Bkz. yuk. s. 4 vd.

⁴⁰ Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi'nin 2. maddesinde ürünün kendisindeki zararlar açık bir şekilde ürün sorumluluğu dışında tutulmuştur. Aynı şekilde, Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinin 9. maddesinde ayıplı ürünün kendisinde meydana gelen zarar sorumluluk kapsamı dışında tutulmuştur.

⁴¹ Avrupa Sözleşmesinde ürün sorumluluğu, sadece şahsi zarar ve ölüm hali ile sınırlı olarak düzenlemiştir. m. 3/I.

⁴² Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 9; Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi, m. 2.

⁴³ Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 9.

1) mahiyetine göre özel kullanıma ve tüketime özgülenmiş ve 2) zarar gören tarafından esasen özel kullanım veya tüketim amacıyla kullanılmış olması koşuluyla, 500 ECU'nun üzerindeki zararlardır. Bu ifadeden şeye gelen zararların, hem parasal açıdan, hem de zarar gören malın niteliğine göre sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır⁴⁴.

Üreticinin manevî zararlardan da sorumlu ise genellikle ürün sorumluluğunun kapsamı dışında bırakılmaktadır⁴⁵. TKHK'da 2003 yılında ürün sorumluluğuna ilişkin olarak 4. maddenin II. fıkrasında yapılan değişiklik de, üreticinin ayıplı maldan dolayı sorumluluğunu, ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmalar ile kullanımdaki diğer mallardaki zararlara sınırlandırmış, manevî zararlara ilişkin herhangi bir sorumluluk öngörmemiştir.

2.5. Ayıp

Üreticinin sorumlu olabilmesi için kişinin gördüğü zararın, ürünlerdeki bir ayıptan kaynaklanması gerekmektedir. Borçlar Kanunu anlamında ayıp, satıcının varlığını vaat ettiği veya alıcının dürüstlük kuralına göre beklediği vasıflarla satın alınan ürünün mevcut vasıflarının farklı olmasıdır⁴⁶. TKHK'ya baktığımızda, TKHK'daki ayıp kavramının Borçlar Kanunu açısından ayıp kavramı ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Her iki Kanunda da satılan maldan ortaya çıkan ve alıcının o maldan tümüyle veya gerektiği gibi yararlanmasını engelleyen özürler ifade edilmektedir⁴⁷. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, ürün sorumluluğu çerçevesinde ürünlerdeki ayıp olarak ifade edilen durum satım sözleşmesindeki (BK m. 194 vd.) ayıp kavramı ve TKHK'daki ayıp kavramından farklı bir içeriğe sahiptir⁴⁸.

Ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerde bu tanımdan uzaklaşıldığı görülür. Günümüzde ürünün ayıplı olup olmadığının tespitinde aranan kıstas, bir kimsenin beklemeye hakkı olan güvenliği ürünün taşıyıp taşımadığının tespitidir⁴⁹. Avrupa Sözleşmesinde de ürünlerdeki ayıp, "bir kimsenin üründen beklediği haklı güvenliğin

⁴⁴ Erlüle, a.g.e., s. 136, 148, 151.

⁴⁵ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 259.

⁴⁶ Fahrettin Aral, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003), s. 115.

⁴⁷ Aydın Zevkliler, *Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun* (Ankara: SeçkinYayınevi, 2001), s. 36.

⁴⁸ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1981*, s. 105; Öztan, a.g.e., s. 306.

⁴⁹ Öztan, a.g.e., s. 25.

sağlanamaması” olarak ifade edilmiştir⁵⁰. Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinde de aynı şekilde, ürünlerdeki ayıp “bir ürünün, kişiler veya ürünler yönünden bir kimsenin ondan beklemeye haiz olduğu güvenliği sağlamaması” olarak tanımlanmıştır⁵¹.

TKHK’da yapılan değişikliklerin hemen ardından, 4822 sayılı Kanunla değişik dördüncü maddeye dayanılarak, ürün sorumluluğunun usul ve esaslarını belirlemek amacıyla hazırlanan “Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik⁵²”in 5. maddesinde de benzer bir düzenleme getirilerek, “malın piyasaya sunum tarzı, makûl kullanım şekli ve piyasaya sürüldüğü an ve benzeri diğer hususları göz önüne alınarak, bir kimsenin o maldan haklı olarak bekleyebileceği güvenliği sağlamayan malın” ayıplı sayılacağını düzenlemiştir. Ürün Sorumluluğu Yönetmeliği kapsamında getirilen bu düzenlemeyle, ayıba ilişkin olarak milletlerarası düzenlemelerde yer alan yaklaşım benimsenmekle birlikte, Ürün Sorumluluğu Yönetmeliği ile TKHK’daki ayıp tanımı arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkmıştır.

Ürün sorumluluğu anlamında ayıptan söz edebilmek için, ürünün kendisinden beklenen güvenliği sağlamaması (*lack of safety*), diğer bir ifadeyle kullanıcının kendi güvenliği açısından beklentilerinin gerçekleşmemiş olması gerekmektedir. Yanıltıcı kullanma talimatı verilmesi, ürünün hatalı paketlenmesi, üretici veya satıcı tarafından ürüne ilişkin olarak yanlış veya eksik açıklamalarda bulunulması gibi durumlar ürünün güvenilir olmasını engelleyen, dolayısıyla da ürünü ayıplı hale getiren durumlardır⁵³.

Ürünün güvenli olup olmadığının (*lack of safety*) tespitinde esas alınacak güvenlik kıstası tamamen objektiftir, zarar görenin üründen ne bekleyeceği değil, objektif olarak ne bekleyebileceğinin tespiti istenmektedir⁵⁴. Üründe bir ayıbın olup olmadığı araştırılırken, ürünün niteliği ve kullanacak kişilerin özellikleri (çocuk, yetişkin, uzman, amatör), kullanma kılavuzları, ürünün nerede tanıtıldığı gibi unsurlar göz önünde tutulur ve ayıbın varlığı her durumun özelliğine göre değişir⁵⁵.

Üreticilerin, gelişim ayıbından sorumlu tutulup tutulmayacakları tartışılan bir konudur. Gelişim ayıbı ürün piyasaya sürülürken zamanın bilim ve teknolojik imkanları

⁵⁰ Avrupa Sözleşmesi, m. 2/c.

⁵¹ Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 6.

⁵² Ürün Sorumluluğu Yönetmeliği olarak anılacaktır. Yönetmelik için bkz. RG-13.06.2003- 25137.

⁵³ Öztan, a.g.e., s. 306.

⁵⁴ Aynı, s. 25.

⁵⁵ Harvey/Parry, a.g.e., s. 147.

çerçevesinde de tespit edilememiş olan, ancak bilim ve teknolojinin gelişimi neticesinde daha sonra zarar ortaya çıktığında tespit edilen ayıptır⁵⁶. Örneğin, kullanıldığı anda yan etkileri bilinmeyen bir ilacın, yıllar sonra bu ilacı kullanan kişilerin çocuklarında önemli rahatsızlıklara yol açtığı saptanmıştır⁵⁷. Bu olayda açık bir gelişim ayıbından söz etmek mümkündür. Bu tür ayıplardan üreticinin sorumlu tutulup tutulmayacağı tartışılan bir konudur. Avrupa Sözleşmesinde, piyasaya sürüldükten sonra bilim ve teknolojinin gelişimi neticesinde bir üründeki ayıbın ortaya çıkması durumunda üreticinin sorumlu olup olmayacağına ilişkin bir açıklık bulunmamakla birlikte, “Açıklayıcı Rapor”da sözleşmeyi hazırlayanların, üreticilerin gelişim ayıplarından da sorumlu tutulması görüşünü benimsedikleri sonucuna varmak mümkündür⁵⁸. Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinde ise, üreticinin gelişim ayıplarından sorumlu tutulmayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir⁵⁹. Doktrinde baskın görüş, yapımcının bu tür zararlardan sorumlu olmayacağı yönündeyse de⁶⁰, bazı hukuk düzenlerinde üreticilerin gelişim ayıplarından sorumlu tutulduğu görülmektedir⁶¹.

Üründeki ayıbın ne şekilde sınıflandırılacağı ise tartışılan diğer bir konudur. Amerikan hukuk sisteminde Haksız Fiillere İlişkin III. *Restatement* ile üründeki ayıplar üretim hataları, dizayn hataları ve yetersiz bilgilendirme olmak üzere çeşitli sınıflara ayrılmış ve farklı düzenlemelere tâbi tutulmuştur⁶². Avrupa modelinde ise, üründen ortaya çıkan ayıplar arasında herhangi bir ayrıma gidilmemiş tümü aynı düzenlemeye tâbi tutulmuştur⁶³. Dünya genelinde birçok hukuk düzeni, sınıflara ayıran Amerikan modelini değil, uniform bir yaklaşım sergileyen Avrupa modelini benimsemiştir⁶⁴.

⁵⁶ Öztan, a.g.e., s. 307.

⁵⁷ Sindell v. Abbott Laboratories, 26 Cal. 3d 588, 607 P 2d 924, 163 cal. Rptr. 132 (1980), Harvard Law School: <http://www.law.harvard.edu/publications/evidenceiii/cases/sindell.htm> (1.12.2004). Olayın ayrıntılı incelemesi için bkz. Ayşe Tülin Yürük, “Amerikan Pazarlama Hukukunda Yeni Bir Kavram: Pazar Payı Sorumluluğu”, İlhan Cemalcılar’ın Hatırasına Armağan (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1990), s. 222 vd.

⁵⁸ Ergun Özsunay, “Avrupa Konseyinde ve AET’de Yapımcının Sorumluluğuna İlişkin Yeni Gelişmeler: Yapımcının Sorumluluğuna İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve AET Yönerge Önerisi Üzerine Bazı Düşünceler”, İkinci Avrupa Hukuku Haftası (İstanbul, 29-31 Mayıs 1978) (İstanbul:1980), s. 141 (Avrupa Sözleşmesi ve AET Yönerge Önerisi).

⁵⁹ Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 7/e.

⁶⁰ Kaplan, a.g.m., s. 85; Öztan, a.g.e., s. 130.

⁶¹ Özsunay, Yapımcının Sorumluluğu-1979, s. 109.

⁶² American Law Institute, Restatement of the Law Third, Torts:Products Liability (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1998), Sec. 2, 6, 8 (Haksız Fiillere İlişkin III. Restatement).

⁶³ Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, m. 6.

⁶⁴ Mathias Reimann, “Product Liability in Global Context: The Hollow Victory of the European Model”, *European Review of Private Law*, C. 2, (2003), s. 139.

3. ÜRÜN SORUMLULUĞU MÜESSESESİNİN GELİŞİMİ

Sanayi ve teknolojideki gelişmeler sonunda artan üretim ve dağıtım ile ticaret hayatındaki gelişmeler, ürün sorumluluğu kavramını sıklıkla karşılaşılan bir sorun haline getirmiştir.

Ürün sorumluluğu kavramının son zamanlarda sıklıkla karşımıza çıkmasının ve gelişiminin altında yatan diğer bir neden, hukuk politikasındaki ve sosyal politikadaki birtakım değişikliklerdir⁶⁵. Günümüzde nihaî alıcıların büyük bir kısmını teşkil eden ve çoğunlukla girdiği hukukî ilişkinin zayıf tarafını oluşturan tüketicinin korunması, bir zorunluluk arz etmiş, dolayısıyla da tüketicilerin korunması gerek millî, gerek milletlerarası platformda en temel hukuk politikalarından biri haline gelmiştir⁶⁶. Ürünün neden olduğu zararlardan ürünün üreticisinin sorumlu olmasını sağlayan ürün sorumluluğu kavramı, üründeki ayıp nedeniyle zarara uğrayan tüketicinin korunması açısından önemli bir husustur. Tüketicinin korunmasında önemli rol alan ürün sorumluluğu, gerek çeşitli yasal düzenlemelerde⁶⁷, gerek yargı kararlarında yerini almış ve çağın gereklerine göre gelişimini sürdürmüştür.

Ürün sorumluluğu kavramının gelişiminde rol oynayan bir diğer etken ise sanayi devrimi olmuştur⁶⁸. Teknoloji ve endüstrideki ilerlemeler yığınlara yönelik üretim, sanayi ürünlerinde karmaşıklaşma, araçların çoğalması gibi birtakım unsurları beraberinde getirmiştir⁶⁹.

Yığınlara yönelik üretime geçilmesi, üründeki ayıbın tüm seriyi etkilemesi dolayısıyla da yığınlara yönelik tehlikelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁷⁰. Yığınlara yönelik üretimin bu şekilde seri zararlara yol açma olasılığı, söz konusu tehlikelerden korunma ihtiyacını gün geçtikçe artırmıştır⁷¹. Üreticinin meydana gelen

⁶⁵ Öztan, a.g.e., s. 1.

⁶⁶ Gülin Güngör, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2000), s. 22 vd (Tüketici).

⁶⁷ İngiltere’de ürün sorumluluğu 1987 tarihli “Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun” ile düzenlenmiştir, The Consumer Protection Rules 1987, Ministry of Consumer Affairs, Food&Public Distribution (Government of India): <http://fcamin.nic.in/cprules87.htm> (1.12.2004); Almanya’da ürün sorumluluğu “Ürünlerdeki Ayıptan Doğan Sorumluluk Hakkında Kanun” başlığı altında ayrı bir kanunla düzenleme altına alınmıştır, NRW Justizportal, Die Landesregierung Nordrhein-Westfalen: <http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/prodhafg/inhalt.html> (1.12.2004).

⁶⁸ Atabek, a.g.m., s. 160.

⁶⁹ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 207-210.

⁷⁰ Karahasan, a.g.e., s. 226.

⁷¹ Öztan, a.g.e., s. 8.

zararları tazmin etmesi, bu ihtiyacın karşılanmasında önemli bir çözüm teşkil etmiş, dolayısıyla da ürün sorumluluğu kavramı karşımıza üzerinde durulması gereken bir müessese olarak çıkmıştır.

Ürün sorumluluğu müessesinin gelişmesinde önem arz eden diğer bir konu, teknolojideki gelişmeler neticesinde endüstri ürünlerinin kullanımlarının karmaşıklaşması, özel bir dikkat ve özen gerektirmesidir⁷². Ürünlerdeki bu karmaşıklık, ayıpların doğuracağı tehlikelerin kullanıcılar tarafından anlaşılmasını güçleştirmektedir⁷³. Dolayısıyla, ürünlerdeki karmaşıklık büyük zararların doğmasına yol açmaktadır⁷⁴. Söz konusu zararların karşılanmasında ise en etkili yol olması sebebiyle, ürün sorumluluğunun önemini artmaktadır.

4. ÜRÜN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ TEMELİ

4.1. Sözleşmesel Sorumluluk

Ayıplı bir üründen dolayı zarar gören kişinin önceleri, gördüğü zararın tazmini için, ancak aralarında doğrudan bir hukukî ilişkinin bulunduğu kişiye başvurabileceği yönünde bir yaklaşım benimsenmekteydi. Zarar görenin bu tür doğrudan bir hukukî ilişkiye girdiği durumlar satım sözleşmeleriyle ilgiliydi. Bu nedenle, üreticinin sorumlu tutulabilmesi için üretici ile zarar gören nihai kullanıcı arasında doğrudan doğruya bir satım sözleşmesi bulunması gerekmekteydi. Bu tür bir sözleşme genellikle üreticinin aynı zamanda ürünü nihai kullanıcıya satan kişi olduğu durumlarda söz konusu olmaktadır. Ancak, gerek ticarî gerek sınaî gelişmeler neticesinde, ürünün nihai kullanıcıya ulaşmasında birçok kişinin aracılık etmesi nedeniyle, nihai kullanıcı ile üretici arasında doğrudan bir hukukî ilişkinin varlığına çoğu zaman rastlanmamaktadır. Aracılarla kıyaslandığında nihai kullanıcı açısından zararının tazmini için maddî yönden daha güçlü olan üreticiye başvurmak daha cazip bir yol teşkil etse de, doğrudan bir hukukî ilişkinin varlığının söz konusu olmadığı bu gibi durumlarda üreticiyi zarardan sorumlu tutmak mümkün olmamaktadır. Zarar görenin satıcıya, satıcının eğer varsa aracılara ve aracılarında neticede üreticiye başvurması suretiyle üreticiyi nihayetle

⁷² Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1979*, s. 106.

⁷³ Karahasan, a.g.e., s. 226; Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 208.

⁷⁴ Öztan, a.g.e., s. 8.

zarardan sorumlu tutmak mümkündür. Ancak, bu yöntem çok daha karmaşıktı ve zaman almaktaydı.

Bu yöntem, ayrıca, üçüncü kişilerin zararının karşılanması açısından da elverişli değildi. Üründeki ayıp nedeniyle, ayıplı ürünü satın alan dışındaki üçüncü kişilerin zarara uğraması durumunda, zarar gören üçüncü kişi ile satıcı arasında herhangi bir sözleşmesel ilişkiden söz edilemeyeceğinden, bu kişinin zararının tazmini bir sorun teşkil etmekteydi.

Zarar görenin korunması açısından engel teşkil eden bu sakıncaların önüne geçmek için, hukuk sistemlerinde üreticinin sözleşmesel sorumluluk çerçevesinde sorumlu tutulabilmesi için birtakım formüller geliştirilmiştir.

Sözleşmesel sorumluluk çerçevesinde ürün sorumluluğu, genel olarak doğrudan sözleşme, ikincil sözleşme ve üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme olmak üzere üç temel esasa dayandırılmıştır⁷⁵.

Doktrinde *doğrudan sözleşme* olarak nitelendirilen esas, üretici ile zarar gören arasında sözleşmesel bir ilişkinin varlığı (privity of contract) koşuluna dayanır. Üreticinin zarar gören ile doğrudan hukukî bir ilişkiye girdiği durum satım sözleşmeleridir. Bu tür bir sözleşme genellikle üreticinin aynı zamanda ürünü nihai kullanıcıya satan kişi olduğu durumlarda söz konusu olmaktadır. Eğer üretici ile zarar gören arasında bir satım sözleşmesi varsa, zarar gören satım sözleşmesi kapsamında zararının tazmini için üreticiye başvurabilecektir. Üreticinin satım sözleşmesi çerçevesinde sorumluluğu, Amerikan hukukunda garanti sorumluluğu⁷⁶ (*warranty liability*) ilkesi çerçevesinde ele alınmıştır⁷⁷. Bu sorumluluk ilkesine göre üretici, ürünün üzerine kendi markasını koymakla bu ürünün her türlü özen gösterilerek üretildiğini ve hiç bir zararlı sonuç doğurmayacağını taahhüt etmiş olduğundan, alıcıya ürünün neden olduğu her türlü zararı karşılamayı garanti etmiş olmaktadır⁷⁸. Bu görüş, üreticinin ürün üzerine kendi markasını koymasının üreticinin tekeffül iradesini

⁷⁵ William F. Foster, "Products Liability - A Comparative Study", *UBCLR*, C. 3, (1967-1969), s. 161.

⁷⁶ *Warranty*, Kıta Avrupası Hukuk düzenlerindeki garanti kavramından çok daha geniş bir kavramdır: Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 220, dn. 36.

⁷⁷ John R. Parkinson/ Holden E. Senders, "Implied Warranty in Florida", *UFLR*, C. 12, (1959), s. 242.

⁷⁸ İ. Yılmaz Aslan, *Tüketici Hukuku* (İkinci Bası. İstanbul: Ekin Kitapevi Yayınları, 2004), s. 205.

açıklayan hukukî sonucu olan bir beyan anlamına gelmeyeceği, bu açıklamanın sadece bildirici mahiyette bir beyan olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir⁷⁹.

Garanti sorumluluğu, açık garanti (*express warranty*) ve örtülü garanti (*implied warranty*) olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır⁸⁰. Açık garanti, ürünün satıcı tarafından belirli bir şekilde nitelendirildiği, yazılı veya sözlü olarak, reklamlar veya ürünler üzerindeki etiketler vasıtasıyla bu niteliklere ilişkin vaatte bulunulduğu durumlarda söz konusudur⁸¹. Örtülü garanti ise, satıcının ürünün ticarî nitelikleri ve ihtiyaç duyulan özel amaca uygun bulunduğuna ilişkin vaatte bulunması durumunda söz konusudur⁸².

İkincil sözleşme esası, İngiltere’de ilaç üreticisi bir firmanın gribe karşı ürettiği bir ilacın kullanılması durumunda gribe yakalananlara 100 £ vereceğine ilişkin bir reklam yapması ve bu ilacı kullandığı halde gribe yakalanan bir kişinin üretici firma aleyhine dâva açması neticesinde ortaya çıkmıştır⁸³. Üreticinin söz konusu reklâmına dayanarak, zarar görenin açtığı dâvada üreticinin tanıtımının, zarar göreni sözleşmeye girmeye teşvik etmesinden dolayı üreticinin sorumlu tutulması gerektiği sonucuna varılmış ve *privity of contract* koşulu aranmamıştır⁸⁴. Sözleşmesel ilişki esasına göre, zarar gören ile zarar veren arasında bir sözleşmesel ilişki bulunmadığı takdirde sözleşmeden doğan sorumluluğa başvurmak mümkün değildir⁸⁵. Ancak, ikincil sözleşme esasında, üretici ve zarar gören arasında sözleşme benzeri bir güven ilişkisinin var olduğu kabul edilir⁸⁶. Bu nedenle, zarar gören ile üretici arasında bir sözleşme olmasa da, zarar görenin bu güven ilişkisine dayanarak zararının tazminini istemesi mümkündür. Bu esas, Amerikan hukukunda başlangıçta, gıda ürünlerinin konusunu oluşturduğu dâvalarda benimsenmişse de, daha sonraları tüm ürünleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir⁸⁷.

⁷⁹ Öztan, a.g.e., s. 61 vd.; Kaplan, a.g.m., s. 90.

⁸⁰ Robert O. Nimtz, “Manufacturer’s Liability to Ultimate Consumers”, *Marquette L. R.*, C. 37, (1953-1954), s. 356.

⁸¹ Yürük, a.g.m., s. 223 vd.

⁸² Parkinson/ Senders, a.g.m. s. 242.

⁸³ Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co., 1 Q. B. 256, Court of Appeal; (1893), Ohio State University, Pettit College of Law: <http://www.law.onu.edu/courses/contracts/CARLILL.HTM> (1.12.2004).

⁸⁴ Foster, a.g.m., s. 162.

⁸⁵ Abduselam Kuran, “Yapımcının Sorumluluğu”, *İBD*, C. 65, S. 10-11-12, (1991), s. 843.

⁸⁶ Hatemi/Serozan/ Arpacı, a.g.e., s. 106.

⁸⁷ MacPherson v. Buick Motor Co., 217 N.Y. 382 (1916), Lawrence University: http://www.lawrence.edu/fast/boardmaw/MacPhrsn_Bu.html (1.12.2004).

Zarar gören kişinin sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü bir kişi olması durumunda zarar göreni korumak amacıyla geliştirilen esas, *üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme* olmuştur. Bu esas, Anglo Amerikan Hukukunun yanında Kara Avrupası Hukuk Sistemi⁸⁸ içerisinde de yerini bulmuştur. Bu yaklaşıma göre zarar gören, üretici ile aralarında bir sözleşme mevcut olmasa da, üretici ile satıcı arasındaki sözleşmeye dayanarak zararının tazminini üreticiden isteyebilecektir. Üretici ile satıcı arasındaki sözleşme bu anlamda zarar göreni koruyacaktır. Zarar gören, sözleşmenin tarafını oluşturan tüketici dışında bu kişinin aile efradı, arkadaşları gibi üçüncü bir kişi de olsa, bu teori çerçevesinde satıcının üretici ile yaptığı sözleşme kapsamında korunabilecektir.

Geliştirilen bu esaslarla zarar görene bir koruma sağlanmışsa da, hukuk kurumları sun'î bir şekilde zorlanmıştır⁸⁹. Ancak, tüm bu teoriler, sözleşmelere konan sorumsuzluk kayıtları ve buna benzer çeşitli nedenlerle başarısızlığa uğramışlardır⁹⁰.

Türk hukukunda üreticinin sözleşmesel sorumluluğunun varlığından, satım sözleşmelerinde satıcının satılandaki ayıplara ilişkin garanti (ayıba karşı tekeffül) borcunu düzenleyen hükümler çerçevesinde bahsetmek mümkündür (BK m. 194)⁹¹.

Alıcı, eğer aldığı üründe bir ayıp söz konusuysa, satıcının satılandaki ayıplara ilişkin garanti borcuna dayanarak, satımın bozulmasını isteyebileceği gibi, satış bedelinin indirilmesini veya satılanın değiştirilmesini isteyebilir. Zarar gören alıcı eğer satımın bozulmasını istemişse, BK m. 205 uyarınca zararlarının tazminini isteyebilecektir. Eğer üretici, aynı zamanda satıcıysa, zarar gören üreticiden de satım sözleşmesi çerçevesinde BK m. 205/II ve BK m. 205/III'e dayanarak zararının tazminini talep edebilecektir⁹². Ancak, BK m. 205/II, kusursuz sorumluluğu ancak ürünle doğrudan bağlantılı zararın ortaya çıkması halinde öngörmektedir⁹³. Ayıplı ürünün neden olduğu diğer zararlar ise, satıcının "kusurlu" bulunması durumunda tazmin edilebilecektir⁹⁴. Ürün sorumluluğunun esas itibariyle ayıbı takip eden zararları

⁸⁸ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1979*, s. 121.

⁸⁹ Kuran, *a.g.m.*, s. 846-847.

⁹⁰ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 255.

⁹¹ Aynı, s. 235.

⁹² Karahasan, *a.g.e.*, s. 231 vd.

⁹³ Rona Serozan, "Tüketiciyi Koruma Kanunu Değişikliğinin Artıları ve Eksileri", *İÜHFİM*, C. 61, S. 1-2, (2003), s. 347.

⁹⁴ Zevkliler, *a.g.e.*, s. 90.

kapsadığı⁹⁵ düşünülürse, BK m. 205/II'nin kusur sorumluluğuna dayanan düzenlemesinin ürün sorumluluğu için işletilmesi zarar görenin korunması açısından istenilen sonucu vermemektedir⁹⁶. Ayrıca, zarar gören sözleşmenin tarafı bu düzenlemelerden yararlanabilmek için, BK m. 207 de öngörülen ve çok kısa bir süre olan bir yıllık zamanaşımı süresine uymak zorundadır.

Üreticinin sözleşmeden doğan sorumluluk çerçevesinde sorumlu tutulmasında esas alınan diğer bir sözleşme eser sözleşmesidir⁹⁷. BK m. 360/II uyarınca, iş sahibinin kusurlu yükleniciden zararının giderimini isteyebilmesi mümkündür. Ancak, günümüzde çoğu ürünün eser sözleşmesi neticesinde edinilmediği göz önüne alındığında, eser sözleşmesine ilişkin hükümlerin de ürün sorumluluğu açısından yetersiz olduğu açıktır.

Ürün sorumluluğu hususunda sözleşmeden dolayı sorumluluk hükümlerine dayanılmasının getirdiği tartışmalı diğer bir husus, bir ürünün kullanılmasından zarar gören üçüncü kişilerin, bu düzenlemelerden yararlanabilmelerinin Türk hukukunda mümkün olup olmadığıdır. Aksi yönde görüşlerin⁹⁸ varlığına rağmen, doktrinde ağırlıklı olarak üçüncü kişi için koruyucu etkili sözleşme (BK m. 111) ve yaratılan güvenden sorumluluk gibi temellere dayanılarak, üçüncü kişiler için sözleşmesel sorumluluğun kurulabilmesi mümkündür⁹⁹.

4.2. Sözleşme Dışı Sorumluluk

Üreticinin meydana gelen zarardan sorumluluğu başlangıçta sözleşmesel sorumluluk temellerine dayandırılmışsa da, daha sonra zarar görenin korunması açısından sözleşmesel sorumluluğa dayanan düzenlemeler yetersiz bulunmuş ve sözleşme dışı sorumluluk esasına dayanılmıştır¹⁰⁰. Dolayısıyla günümüzde ürün sorumluluğunda, sözleşmesel sorumluluğunun yanı sıra sözleşme dışı (haksız fiilden doğan) sorumluluğun da esas alındığını görmek mümkündür.

⁹⁵ Öztan, a.g.e., s. 22 vd.

⁹⁶ Serozan, a.g.m., s. 347 vd; Hatemi/Serozan/Arpacı, a.g.e., s. 105.

⁹⁷ Karahasan, a.g.e., s. 231.

⁹⁸ Kuran, a.g.m., s. 845.

⁹⁹ Öztan, a.g.e., s. 33 vd.; Özsunay, Yapımcının Sorumluluğu-1979, s. 123.

¹⁰⁰ Nimtz, a.g.m., s. 356 vd.

Sözleşmesel ilişki kapsamında üreticinin zarar görene karşı sorumluluğu gerektiği ölçüde sağlanamayınca, doktrinde ve bir çok hukuk düzeninde gerekli korumanın temini için haksız fiile ilişkin kurallar çerçevesinde çözümler aranmıştır¹⁰¹. Ancak, ürün sorumluluğunun sözleşme dışı sorumluluk olduğunu kabul edenler arasında bu sorumluluk türünün, kusur sorumluluğu mu, yoksa kusursuz sorumluluk mu olduğu hususunda bir uzlaşma sağlanamamıştır¹⁰².

4.2.1. Kusur Sorumluluğu

Kusur sorumluluğu, kusur prensibine dayanır. Kusur prensibine göre, bir kişi ortaya çıkan bir zarardan ancak kusuru varsa sorumlu tutulabilecektir¹⁰³. Üründen dolayı sorumluluğun bir kusur sorumluluğu olarak kabul edilmesi halinde, üretici ancak zararın ortaya çıkmasında kusurlu bir davranışı varsa sorumlu tutulabilecektir.

Endüstri devrimiyle birlikte ortaya çıkan teknik buluşlar, makineleşme ve karmaşık sosyal ilişkilerin var olduğu günümüzde zararların karşılanmasında kusur sorumluluğuna dayanmak zordur¹⁰⁴. Kusura dayanan sorumluluk küçük ekonomik birimlerin hâkim olduğu ve makineleşmenin yoğun olmadığı toplumsal yapılar için uygun olsa da, söz konusu gelişmelerin ortaya çıkardığı sanayi toplumunda yetersiz kalmaktadır¹⁰⁵. Özellikle, karmaşık teknik koşullar içerisinde ve sosyal ilişkiler içinde kusurlu davranışın bulunup bulunmadığı veya kusurlu davranışta bulunanın kim olduğunu saptamak her zaman mümkün olmamaktadır¹⁰⁶. Bu nedenle, bir kimsenin

¹⁰¹ Cevdet Yavuz, a.g.e., s. 236; Öztan, a.g.e., s. 79, Atabek, a.g.m., s. 166; Özsunay, **Yapımcının Sorumluluğu-1977**, s. 263.

¹⁰² Kaplan, a.g.m., s. 104 vd. Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinden önce Avrupa Topluluğu üye devletlerinden İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da ürün sorumluluğunda kusur sorumluluğu ilkesi benimsenirken, Fransa, Belçika, Luxemburg gibi bazı ülkeler ürün sorumluluğunu bir kusursuz sorumluluk hali olarak değerlendirmekteydiler. Jochen Taupitz, "İmalatçının Sorumluluğu Avrupa Topluluğu Yönergesi ve Alman İmalatçının Sorumluluğu Kanunu", **Şükrü Postacıoğlu'na Armağan. Çeviren Şeref Ertaş** (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997), s. 47-48.

¹⁰³ Haluk Tandoğan, **Türk Mesuliyet Hukuku** (Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1961), s. 89 (Mesuliyet); Zahit İmre, **Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri** (İstanbul: İ. Akgün Matbaası, 1949), s. 17; Karahasan, a.g.e., s. 427.

¹⁰⁴ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler** (Gözden Geçirilmiş Sekizinci Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003), s. 462.

¹⁰⁵ İmre, a.g.m., s. 41 vd.

¹⁰⁶ Tandoğan, **Sözleşme Dışı Sorumluluk**, s. 2; İmre, a.g.m., s. 42 vd.

ancak kusurunun varlığı halinde sorumlu tutulacağını öngören kusur sorumluluğundan vazgeçip, zararın tazmininde başka prensiplerden yararlanmak gerekir¹⁰⁷.

4.2.2. Kusursuz Sorumluluk

Üreticinin haksız fiilden kusursuz olarak sorumlu tutulması çok tartışılmakla beraber, doktrinde ve birçok hukuk düzeninde ağırlıklı olarak kabul edilmiştir¹⁰⁸. Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinde ürün sorumluluğu, kusursuz sorumluluk esasına dayandırılmış¹⁰⁹, üreticinin sorumlu tutulabilmesi için herhangi bir kusurun varlığının kanıtlanması aranmamıştır¹¹⁰. Amerikan hukukunda da 1965 yılına kadar sözleşmesel sorumluluk çerçevesinde ele alınan ürün sorumluluğu, Haksız Fiillere İlişkin II. *Restatement* ile kusursuz sorumluluk (*strict liability*) olarak düzenlenmiştir¹¹¹.

Üreticinin kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan tehlike sorumluluğu çerçevesinde sorumlu tutulması doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilen görüştür¹¹². Tehlike sorumluluğu, sanayi ve teknoloji devriminin bir ürünüdür¹¹³. Tehlike sorumluluğu, tehlike yaratan şeylerle uğraşanların, meydana gelen zararlı sonuç ile sorumlu tutulmaları esasına dayanır¹¹⁴. Tehlikeli şeylerden doğan zararlar genellikle insan eylemi ve iradesi dışında meydana gelmekte, bir makinenin kuvvetine veya işleyişine bağlı olmaktadır. Dolayısıyla, tehlike sorumluluğu böyle bir aletin kullanılmasından doğan tehlikelerin bu aleti kullanana yükletilmesi temeline

¹⁰⁷ Öztan, a.g.e., s. 282.

¹⁰⁸ Gary Ableser, "Product Liability-From Warranty to Strict Liability", *UCLA Alaska Law Review*, C. 1, (1971-1972), s. 118; Harvey/Parry, a.g.e., s. 136.

¹⁰⁹ Avrupa Sözleşmesinde şahsî zarar ve ölüm halinde üreticinin sorumlu olacağı belirtilmekle beraber, kusurun aranacağına ilişkin herhangi bir ibare bulunmamaktadır: Bkz. Avrupa Sözleşmesi m. 1; Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinin gerekçesinde kusursuz sorumluluğun tüketicinin korunmasını ve gelişen teknolojik ürünlerin yarattığı riskin adil dağılımını sağlamada tek çözüm olduğu vurgulanmıştır. Gerekçe için bkz. Council Directive of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, OJ No. L 210, 7. 8. 85, s. 29, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/1_141/1_14119990604en00200021.pdf (1.12.2004).

¹¹⁰ Özsunay, *Avrupa Sözleşmesi ve AET Yönerge Önerisi*, s. 132.

¹¹¹ American Law Institute, *Restatement (Second) of Torts* (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1965), Sec. 402A, 402B (Haksız Fiillere İlişkin II. *Restatement*).

¹¹² Tandoğan, *Mesuliyet*, s. 104; Tandoğan, *Sözleşme Dışı sorumluluk*, s. 43; Hatemi/Serozan/Arpacı, a.g.e., s. 105-106; Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1979*, s. 2; Karahasan, a.g.e., s. 240; Öztan, a.g.e., s. 189 vd. - 208 vd.

¹¹³ Eren, a.g.e., s. 631.

¹¹⁴ Karahasan, a.g.e., s. 427.

dayanmaktadır¹¹⁵. Bu esasa göre, tehlikeli bir faaliyet yürüten kişi, bu faaliyet ve zarar arasında illiyet bağının varlığının ispatı durumunda, ürünün ayıplı olması veya bu kişinin kusuru olması aranmaksızın sorumlu olacaktır¹¹⁶.

Tehlikeden, zararlı neticelerin ortaya çıkması ihtimali anlaşılmaktadır¹¹⁷. Bazı üretim safhalarında çok sayıda ürün ortaya çıkmaktadır. Bu ürünlerde hata çıkma olasılığının hem çok fazla, hem de ortaya çıkan zararın miktarının çok büyük olması tehlikeyi artırmaktadır. Her üretim sürecinde veya ürünün niteliğinde bu tür bir tehlikenin varlığından söz etmek mümkün değildir¹¹⁸. Bu nedenle, doktrinde birbirinden farklı üretim sürecinden geçen farklı tehlike potansiyelleri olan ürünlerden doğan zararlara kusur sorumluluğu hükümlerinin mi, yoksa kusursuz sorumluluk hükümlerinin mi uygulanacağı tartışmalıdır¹¹⁹.

Tüketicinin korunması açısından bakıldığında ağırlaştırılmış bir sorumluluk türü olarak kabul edilen tehlike sorumluluğunun¹²⁰ kabulü daha yerinde görünmektedir. Ancak, konuya küçük üreticiler açısından yaklaşıldığında, bu tür bir sorumluluğun kabulünün çok ağır sonuçlar doğurabileceği görmek mümkündür. Küçük üreticiler başta olmak üzere üreticilerin, ürün sorumluluğunun yükümlülüklerini karşılayabilmeleri için başvurdukları en önemli yol ürün sorumluluğu sigortasıdır. Üreticiler, zarar görenlerin tüm bedenî, maddî ve manevî zararlarının karşılanması taleplerini, üretimin duraksaması, müşterilerin azalması ile meydana gelen zarar ve kâr mahrumiyetlerini bu sigortalar vasıtasıyla karşılamaktadırlar¹²¹. Günümüzde ürün sorumluluğu sigortası genel sorumluluk sigortalarının önemli sorunlarından birini teşkil etmektedir¹²². Ürün

¹¹⁵ Kemal Oğuzman/Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2000), s. 189.

¹¹⁶ Öztan, **a.g.e.**, s. 318.

¹¹⁷ İmre, **a.g.m.**, s. 67.

¹¹⁸ İbrahim Kaplan, kişisel hatadan doğan sorumluluk hallerinin gözden kaçan az sayıda bozuk ürüne oranla daha fazla olduğu gerekçesiyle tehlike sorumluluğu yerine, olağan sebep sorumluluğuna dayanmaktadır: Bkz. Kaplan, **a.g.m.**, s. 105.

¹¹⁹ Kaplan, **a.g.m.**, s. 105.

¹²⁰ Eren, **a.g.e.**, s. 631.

¹²¹ Atabek, **a.g.m.**, s. 174.

¹²² Kutlu, **a.g.m.**, s. 271.

sorumluluğu sigortası ülkemizde de, son zamanlarda sıklıkla uygulanan sorumluluk sigortaları içerisinde yer almaktadır¹²³.

Ürün sorumluluğunun bir tehlike sorumluluğu olduğu düşüncesini benimseyenlerin yanında, kusursuz sorumluluk hallerinden birini teşkil eden olağan sebep sorumluluğu olduğunu ileri süren görüşlerde mevcuttur¹²⁴. Olağan sebep sorumluluğu, sorumlu tutulan kişinin objektif özen ve gözetim yükümünü yerine getirmemesine ya da maliki bulunduğu şeyin noksanlığına dayanır¹²⁵. Doktrinde ürün sorumluluğu, olağan sebep sorumluluğundan çok, tehlike sorumluluğu olarak kabul edilmektedir¹²⁶. Olağan sebep sorumluluğu yerine tehlike sorumluluğunu benimseyenlerin ileri sürdükleri dayanakların başında, üreticinin tüm özeni gösterse dahi tehlikenin önüne geçemeyeceği birtakım durumların varlığı gelmektedir. Üreticinin ürünün ayıplı olmaması için tüm tedbirleri almasını istemek, her zaman mümkün değildir. Çünkü, üretici bazı tedbirleri kusuru olmaksızın alamamakta, dolayısıyla, ortaya bir zarar çıksa da, üretici kusuru olmadığından dolayı sorumlu tutulamamaktadır. Bu durumlarda, kişinin gerekli özeni göstermiş de olsa, yarattığı tehlikeden dolayı zarar görene karşı sorumlu tutulması zarar görenin korunması açısından daha elverişli bir yoldur¹²⁷.

Ürün sorumluluğunun hangi sorumluluk türü içerisinde değerlendirileceği konusunda eklektik bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Buna göre, öncelikle üründeki ayıplar belli kategorilere ayrılmalı, bu kategorilerin özelliklerine göre hangi sorumluluk türünün uygulanacağı ayrı ayrı tespit edilmelidir. Bu yaklaşımlardan bir diğerine göre ise, tehlike ve kusur sorumluluğu bir arada uygulanmalı, hakîm zarara neden olan

¹²³ Sigorta şirketlerinin çalışmaları için bkz. Anadolu Sigorta: <http://www.anadolusigorta.com.tr> (1.12.2004); İsviçre Sigorta: http://www.isviçre-sigorta.com.tr/urun_mali.asp; (1.12.2004); Ticaret Sigorta: <http://www.ts.com.tr/urunler.php> (1.12.2004); Şeker sigorta: <http://www.sekersigorta.com.tr/> (1.12.2004).

¹²⁴ Kaplan, a.g.m., s. 105.

¹²⁵ Oğuzman/Öz, a.g.e., s. 473; Tandoğan, *Sözleşme Dışı Sorumluluk*, s. 23; Eren, a.g.e., s. 574; Haluk Tandoğan, "Tehlike Sorumluluğu Kavramı", *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II. Sempozyumu*, Ankara, 15-16 Aralık 1978 (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1981), s. 9 (Tehlike Sorumluluğu).

¹²⁶ Haluk Tandoğan, *Tehlike Sorumluluğu*, s. 46; Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 254; Kuran, a.g.m., s. 851.

¹²⁷ Öztan, a.g.e., s. 282.

faaliyetin özel durumunu gözeterek hangi sorumluluk türüne ilişkin hükümlerin uygulanacağına karar vermelidir¹²⁸.

Ürün sorumluluğu, Amerikan uygulamasında açıklanan sorumluluk hallerinin oluşturduğu çerçeveyi aşmış daha ileri boyutlara ulaşmıştır. Amerikan uygulamasının geldiği bu aşama pazar payı sorumluluğu (*enterprise liability*) olmuştur¹²⁹. Gelişen bilim ve teknolojinin getirdiği yeni problemlerden biri misli ürünlerden zarar gören dâvacıların, geleneksel haksız fiil hukukunun gerektirdiği gibi ürünün üreticisini saptayamamasıdır¹³⁰. Bu tür ürünlerin kullanıcıya zarar vermesi durumunda belirli bir üreticinin sorumlu tutulması mümkün olmamaktadır. Bu ilkeye göre, zarara doğrudan doğruya hangi dâvalının neden olduğunun ispatlanması gerekmeksizin, o sektörde pazar payına sahip olan tüm üreticiler kendi pazar paylarına oranla sorumlu tutulacak ve tazminat ödeyeceklerdir¹³¹.

Zarar gören lehine sorumluluk hukuku açısından gelinen bu noktada, kusursuz sorumluluk temellerine dayanan pazar payı sorumluluğu, özellikle teknolojisi gelişmekte olan ülkelerdeki işlerliği açısından eleştirilmekte ve tekrar gözden geçirilmektedir¹³². Pazar payı sorumluluğunu eleştiren bu görüşe göre, pazar payı sorumluluğunun uygulandığı bir rejimde, ayıplı malın neden olduğu zararlar da dahil olmak üzere üretimin tüm maliyetleri endüstrinin kendisi tarafından karşılanmaktadır. Zira, ayıplı malın neden olduğu zararı karşılayan üretici için maliyet artmakta ve bu maliyet, ürünlerin fiyatlandırılmasındaki artış ile tüketicilere yansıtılmaktadır¹³³.

Tek etken olmamakla beraber, Amerikan endüstrisindeki ilerlemenin ve rekabetin duraksamasının en önemli nedenlerinden biri, bir görüşe göre kusursuz sorumluluk esasının benimsenmiş olmasıdır. Yeni teknolojilerin, gelişim aşamalarında sermaye desteğine ihtiyaç duydukları kabul edilen bir gerçektir. Üreticilerin ihtiyaç duydukları bu destek, bir görüşe göre, devletlerin haksız fiil sorumluluğunu kusursuz

¹²⁸ Bu görüşler hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. Öztan, a.g.e., s. 270 vd.

¹²⁹ Sindell v. Abbott Laboratories, 26 Cal. 3d 588, 607 P 2d 924, 163 Cal. Rptr. 132 (1980), Harvard Law school: <http://www.law.harvard.edu/publications/evidenceiii/cases/sindell.htm> (1.12.2004).

¹³⁰ Barbara Banker Redemann, "Manufacturers' Liability Based on a Market Share Theory: Sindell v. Abbott Laboratories", *Tulsa L. J.*, C. 16, (1980-1981), s. 316.

¹³¹ Yürük, a.g.m., s. 228 vd.

¹³² David G. Owen, "The Fault Pit", *Georgia L. R.*, C. 26, (1992), s. 709 vd.

¹³³ Stephen B. Presser, "How Should the Law of Products Liability be Harmonized? What Americans Can Learn from Europeans?", *Global Liability Issues*, C. 2, (2002) (Products Liability): http://www.manhattan-institute.org/gli_2.pdf (1.12.2004), s. 15 vd.

sorumluluk yerine, kusur sorumluluğu olarak düzenlenmeleri ile sağlanmıştır¹³⁴. Üreticilerin ürünlerinin neden olduğu zararlardan kusurları aranmaksızın sorumlu olmaları, yeni ürünlerin keşfinin önüne geçmiştir. Neticede, tüketicilerin ekonomik ve teknolojik gelişmelerden faydalandıkları ve ekonomi ve teknolojideki bu ilerlemenin sorumluluğun sınırlandırılması yoluyla elde edildiği düşünüldüğünde, bu görüş taraftarlarına göre pazar payı sorumluluğunun benimsenmesi, sorumluluk hukuku açısından makûl bir yaklaşım olmayacaktır¹³⁵.

Teknoloji ve ekonomideki duraksama sonuçlarını Amerika Birleşik Devletlerinde özellikle ilaç endüstrisinde göstermiştir¹³⁶. Kaliforniya Yüksek Mahkemesinin verdiği bir karara göre, belli riskleri taşısa da, kamuya faydalı ilaçların üretimi ve dağıtımı bir gerekliliktir. Bu kararda, üreticilerin ürünlerinden dolayı kusursuz olarak sorumlu olmalarının kamuya faydası olabilecek ilaçların geliştirilmesinin yahut üreticilerin var olan ilaçları üretmeleri veya dağıtmalarının önüne geçeceği ifade edilmiştir¹³⁷. Amerikan hukukundaki sorumluluk sisteminin geldiği nokta, yeni buluşların önüne geçecek ölçüde geniş ve belirsiz olduğu gerekçesiyle aynı yönde eleştirilmiştir¹³⁸. Üreticilerin kusursuz sorumluluğu, ürünlerin piyasadan çekilmesine neden olmakta ve bazı sektörlerde tüm endüstri sorumluluk tehdidi altında yok olmaktadır. Bunun neticesinde ise ürünler üretilmemekte, işyerleri kapanmakta ve insanların ihtiyaç duydukları ürünlere ulaşması güçleşmektedir¹³⁹.

Amerikan hukukunda bu yaklaşım çevresinde Haksız Fiillere İlişkin II. *Restatement* ile düzenlenen kusursuz sorumluluk¹⁴⁰ ve kusursuz sorumluluk temelinde geliştirilen pazar payı sorumluluğu tekrar gözden geçirilmiştir. 1997 yılında Amerikan Hukuk Enstitüsünce oluşturulan Haksız Fiillere İlişkin III. *Restatement*'da, ürün

¹³⁴ Morton Horwitz, *Transformation of American Law 1780-1860* (Cambridge: Harvard University Press, 1979), s. 85 vd.

¹³⁵ P. John Kozyris, "Interest Analysis Facing Its Critics--And, Incidentally, What Should Be Done About Chocie of Law for Products Liability", *Ohio State L. J.*, C. 46, (1985), s. 570 (Interest Analysis); Presser, *Products Liability*, s. 15.

¹³⁶ William A. Worthington, "The 'Citadel' Revisited: Strict Tort Liability and the Policy of Law", *South Texas L. R.*, C. 36, (1995), s. 249.

¹³⁷ *Brown v. Superior Court*, 44 Cal. 3d. 1049, 751 P 2d. 470, 479. The Tobacco Control Resource Center: http://www.tobacco.neu.edu/litigation/cases/supportdocs/myers_decision.htm (1.12.2004).

¹³⁸ Micheal E. Porter, *The Competitive Advantage of Nations* (New York: Simon&Schuster Adult Publishing Group, 1990), s. 649.

¹³⁹ Worthington, a.g.m., s. 247.

¹⁴⁰ Haksız Fiillere İlişkin II. *Restatement*, Sec. 402A, 402B.

sorumluluğu, düzenlemede yer alan “kusurlu mal” kavramıyla kusur esasına dayandırılmıştır¹⁴¹.

Türk hukukunda da önceleri ürün sorumluluğuna kusur sorumluluğu çerçevesinde çözümler aranmıştır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 1974 tarihli kararında¹⁴² üretici firmayı, BK m. 41 çerçevesinde kusurundan dolayı sorumlu tutmuş ve “bir fabrikanın doğrudan doğruya imal ettiği veya monte ettiği bir mamül sebebiyle, fabrikasyon hatasına müsteniden, o malı alan herkese karşı sorumlu” olacağını belirtmiştir. Bu görüşe göre, uyarma, fabrikasyon ve yapım ile terkip hatalarından, üretici bu tür hataları olan bir ürünü piyasaya sürdüğü için kusurlu olduğundan BK m. 41’e göre sorumlu tutulabilecektir¹⁴³. Ancak, BK m. 41’in uygulanabilmesi için zarar göreninin, ürünün bozuk oluşunda üreticinin bir kusuru olduğunu kanıtlaması gerekmektedir. BK m. 41’in uygulanmasını mümkün kabul eden yazarlar, üreticinin bu hususu ispatlamasının çok güç olması nedeniyle, ispat yükünün değiştirilmesi ve üreticinin kusursuzluğunu kanıtlaması gerektiği konusunda birleşmişlerdir¹⁴⁴.

Bir kısım yazarlar, ürün sorumluluğunun kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan istihdam edenlerin sorumluluğunu düzenleyen BK m. 55’e dayandırılması fikrini ileri sürmüşlerdir¹⁴⁵. BK m. 55, başkasını çalıştıran kimsenin yükümlü olduğu objektif özeni göstermemiş bulunması nedenine dayanır. Üretici, objektif özen yükümünü yerine getirmemişse, yani yardımcı şahısların seçiminde, onlara talimat vermede, nezarete gereken şekilde hareket etmemiş ve bu nedenle, piyasaya sürülen ürün bir zarara yol açmışsa sorumlu tutulacaktır¹⁴⁶. Diğer bir görüşe göre ise, ürün sorumluluğunu kusursuz sorumluluk hallerinden bir diğerini teşkil eden bina ve diğer şeylerde sorumluluğu düzenleyen BK m. 58 çerçevesinde ele almak mümkündür¹⁴⁷. Bu görüş, BK m. 58 deki “imal olunan herhangi bir şey” ifadesinin amaca uygun yorumlanması ile üreticinin,

¹⁴¹ George W. Conk, “Is There a Design Defect in The Restatement (Third) of Torts: Product Liability?”, *Yale L. J.*, C. 109, (1999-2000), s. 1087.

¹⁴² Y. 11. HD, E. 1063; K. 1537, T. 6.5.1974, YKD, C. 2, S. 1, (1976), s. 141.

¹⁴³ Kaplan, *a.g.m.*, s. 92; Cevdet Yavuz, *a.g.e.*, s. 236.

¹⁴⁴ Cevdet Yavuz, *a.g.e.*, s. 236; Öztan, *a.g.e.*, s. 318; Kuran, *a.g.m.*, s. 850-851.

¹⁴⁵ Bu konudaki görüşler için bkz. Öztan, *a.g.e.*, s. 189; Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s.252.

¹⁴⁶ Aslan, *a.g.e.*, s. 210.

¹⁴⁷ Aynı, s. 211.

ürünün maliki olduğu durumlarda, objektif özen yükümünün ihlali ilkesi çerçevesinde sorumlu tutulabileceğini savunmaktadır¹⁴⁸.

Ürün sorumluluğu hususunda mevcut sorumluluk hükümlerinin yetersizliği, nihayetinde TKHK’da yapılan bir düzenleme ile giderilmeye çalışılmıştır. TKHK m. 4/II’de “ayıplı maldan ve/veya ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan dolayı tüketiciye karşı satıcı, bayi, acenta, imalâtçı-üretici ve ithâlatçı, müştereken ve müteselsilen sorumlu...” olacaklarına ilişkin bir düzenleme getirilmişti. Bu ifade ile ayıp dolayısıyla doğan tazminat taleplerini alıcının üreticiye de yöneltebilmesi mümkün kılınmış, ancak, kanunda hangi hallerde ve hangi nedenlerle tazminat istenebileceği konusu açıklanmamıştı. Bu nedenle, zarar görenin hangi hallerde tazminat isteyebileceğini BK hükümlerine göre belirlemek gerekecekti¹⁴⁹. Bu nedenle, TKHK m. 4/II’deki bu düzenleme sorumluluk yaratıcı bir kural olmayıp, BK m. 205’den kaynaklanan sorumluluğa göndermede bulunmakla yetinen, ancak, sorumlu kişilerin çerçevesini genişleten bir kural niteliği taşımaktaydı¹⁵⁰. BK m. 205’in ise zarar gören açısından sağladığı koruma yetersiz kalmaktadır¹⁵¹. Doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilen görüş, ürünün ayıplı olması durumunda herhangi bir kusurun varlığı aranmaksızın, üreticinin, ürünün neden olduğu zararlardan, tehlike sorumluluğu çerçevesinde sorumlu olmasıdır¹⁵².

Bu elverişsiz durum, TKHK m. 4/II’ 2003 yılında yapılan değişiklikle “tüketici bu seçimlik haklarından biri ile birlikte ayıplı ürünün neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol açan ve/veya kullanımdaki diğer ürünlerde zarara neden olan hallerde imalâtçı-üreticiden tazminat isteme hakkına da sahiptir” ifadesiyle giderilmiştir.

TKHK’da yapılan bu değişiklikle birlikte, tüketiciye seçimlik haklarla birlikte tazminat talep edebilme hakkı da tanınmıştır. Söz konusu değişikliği yaparken kanun koyucu, Avrupa Topluluğu Konsey Direktifini esas almıştır¹⁵³. Böylelikle, zarar görenin TKHK çerçevesinde doğrudan doğruya üreticiye başvurabilmesi yolu açılmış ve ürün sorumluluğu kurumuna, bir kanunî düzenlemede ilk defa yer verilmiştir.

¹⁴⁸ Özsunay, *Yapımcının Sorumluluğu-1977*, s. 253; Karahasan, *a.g.e.*, s. 239.

¹⁴⁹ Zevkliler, *a.g.e.*, s. 90 vd; Serozan, *a.g.m.*, s. 348.

¹⁵⁰ Serozan, *a.g.m.*, s. 348.

¹⁵¹ BK m. 205’in açıklaması için bkz. yuk. s. 21.

¹⁵² Öztan, *a.g.e.*, s. 318; Kuran, *a.g.m.*, s. 851.

¹⁵³ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Gerekeşi, TBMM: <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0477.pdf> (1.12.2004).

Üreticinin, ayıplı mallardan dolayı kusursuz olarak sorumlu tutulacağı, Ürün Sorumluluğu Yönetmeliğinin 6. maddesinin II. fıkrasında da açık bir şekilde ifade edilmiştir. 4822 sayılı Kanunla değişik dördüncü maddeyle, üreticinin ürünlerden dolayı sorumluluğu, kusur ögesinden arındırılmış bir tehlike sorumluluğu olarak düzenlenmiştir¹⁵⁴.

Ürün sorumluluğunun bir tehlike sorumluluğu olarak düzenlenmesi olumlu bir gelişme olmakla birlikte, bu sorumluluğun TKHK'da düzenleniyor olması üreticilerin sorumluluğunun sınırlarını daraltmaktadır. Üretici, ürettiği ayıplı malın neden olduğu tüm zararlardan değil, sadece tüketicinin uğradığı zararlardan sorumlu olmaktadır¹⁵⁵. Bu durumda üreticinin araçlar dediğimiz orta alıcılara karşı herhangi bir sorumluluğundan söz etmek mümkün olmayacaktır¹⁵⁶. Tüketici kavramının TKHK ile belirli sınırlar çerçevesinde tanımlanmış olduğu göz önünde tutulduğunda, söz konusu hükmün, çok dar bir çerçeveye hitap ettiği sonucuna varmak mümkündür¹⁵⁷.

¹⁵⁴ Serozan, a.g.m., s. 348.

¹⁵⁵ Aslan, a.g.e., s. 212.

¹⁵⁶ Günseli Öztekin Gelgel, *Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar* (İstanbul: Filiz Kitapevi, 2000), s. 43.

¹⁵⁷ Ayrıntılı açıklama için bkz. yuk. s. 10.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA GENEL OLARAK ÜRÜN SORUMLULUĞU

1. MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA ÜRÜN SORUMLULUĞUNA GENEL BAKIŞ VE ZARAR GÖRENİN KORUNMASI MÜLÂHAZASI

Milletlerarası ticaretin gelişmesi ile birlikte, günümüzde kişiler arasındaki hukukî ilişkiler ülke sınırları dışına çıkmakta, dolayısıyla milletlerarası nitelik taşıyan uyuşmazlıklar gün geçtikçe çoğalmaktadır¹⁵⁸. Milletlerarası dağıtım zinciri içerisinde yer alan ürünlerin kullanımı arttıkça, ürünü kullanan kişilerin buldukları devletten başka bir devlette üretilen ürünlerden zarar görme riskleri de çoğalmaktadır¹⁵⁹. Bu nedenle, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıkların, tamamen yerel olabilmesi mümkün olmakla birlikte, taşıdığı yabancılık unsuru nedeniyle milletlerarası nitelik arz etmesi de mümkündür.

Ürün sorumluluğunda, ürünün yabancı bir devlette üretilmiş olması, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlığın milletlerarası nitelik taşıması sonucunu doğuran en önemli faktördür. Ancak, ürün sorumluluğunun milletlerarası boyutu sadece üretim ile sınırlı kalmamaktadır. Taşıdığı ayıptan dolayı zarara neden olan ürünün satın alındığı, veya zararlı sonucun ortaya çıktığı devletlerin birbirinden farklı olması mümkündür. Örneğin, Almanya’da üretilen bir vitamini seyahat için gittiği İngiltere’de satın alan bir kişinin, kendi ülkesi olan Japonya’ya döndükten sonra, ilacın içerdiği kimyasal maddeler nedeniyle zarara uğraması mümkündür. Bu tür bir durumda ürünün üretildiği

¹⁵⁸ Gunter Kühne, “Choice of Law in Products Liability”, *California L. R.*, C. 60, S. 1, (1972), s. 1; Nuray Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi* (İkinci Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2000), s. 17.

¹⁵⁹ James A. DeMent, “International Products Liability: Toward a Uniform Choice of Law Rule”, *CILJ*, C. 5, S. 1, (1972), s. 75.

yer gibi, ürünün satın alındığı ve zararın meydana geldiği yer de, uyuşmazlıkta yabancılik unsurunu oluşturabilecektir.

Ürün sorumluluğunun milletlerarası özel hukukta çok farklı şekillerde düzenlendiğini görmek mümkündür. Ürün sorumluluğu, bazı hukuk düzenlerinde taşıdığı nitelikler göz önüne alınarak, özel kurallarla düzenlenmiştir. Ürün sorumluluğuna ilişkin bu tür özel kuralların varlığı halinde bu kuralların uygulanması söz konusu olacakken, bu tür özel düzenlemelerin olmadığı durumlarda haksız fiillere ilişkin milletlerarası özel hukuk kurallarına başvurulacaktır.

Ürün sorumluluğu, esasında bir haksız fiil sorumluluğu olmakla beraber, ürünün zarar gören tarafından doğrudan üreticiden satın alınması durumunda ürünün neden olduğu uyuşmazlığın aynı zamanda sözleşmesel sorumluluk doğurması da mümkündür. Bu durumda sözleşmelere uygulanan hukuk ile haksız fiillere uygulanacak hukuk farklı ülkelerin hukukları olduğu takdirde hangi hukukun uygulanacağı önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu konuda getirilen bir öneri, birbirinden farklılık arz eden bu iki hukuktan hangisi zarar görenin menfaatine ise o hukukun uygulaması gerektiği yönündedir¹⁶⁰. Diğer görüşe göre ise, hukukî ilişkiye hakim olan hukuk haksız fiile de hakim olmalıdır. Çünkü haksız fiil, tarafların önceden bağlı buldukları ve fiil ile maddi ilişki içerisinde bulunan farklı bir hukukî ilişki alanında ortaya çıkmıştır¹⁶¹.

Ürün sorumluluğu hukukunda maddî hukuk çerçevesinde benimsenen zarar göreni koruyucu yaklaşımlar, ürün sorumluluğunun milletlerarası özel hukuk düzenlenmelerinde de önemli rol oynamıştır.

Tüketici veya iş sözleşmeleri gibi bazı hukukî ilişkilerde ortaya çıkan uyuşmazlıklarda, taraflardan biri diğerine göre daha zayıf kalabilmekte, bu nedenle hukukî düzenlemeler yapılırken, uyuşmazlığın çözümünde daha güçsüz olduğu kabul edilen tarafın menfaatleri korunmaktadır. Ürün sorumluluğunun konusunu oluşturduğu uyuşmazlıklarda da, zarar gören kişinin üretici karşısında daha zayıf olduğu kabul edilmekte ve zarar görenin korunması yönünde bir politika izlenmektedir¹⁶².

¹⁶⁰ Dicey/Morris, *The Conflict of Laws*, Volume Two, (Twelfth Ed. London: Sweet&Maxwell, 1993), s. 1487.

¹⁶¹ Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku* (On ikinci Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003), s. 311 (Devletler Hususi).

¹⁶² Ürün sorumluluğunda zarar gören veya üreticinin lehine güdülen hukuk politikaları ve tartışmalar için bkz. yuk. s. 26 vd.

Maddî hukukta hukukî ilişkinin zayıf tarafının korunmasına ilişkin olarak geliştirilen bu yaklaşımın, bağlama kuralları oluşturulurken de dikkate alındığı görülmektedir¹⁶³. Milletlerarası yetki kuralların, düzenlenen konunun niteliği göz önüne alınarak taraflarından biri lehine tesis edilebilmesi mümkündür. Örneğin, tüketici sözleşmelerinde, ekonomik yönden ve pazarlık gücünün zayıf olması açısından hukukî ilişkinin zayıf tarafını oluşturan tüketici lehine koruyucu yetki kuralları¹⁶⁴ (*protective jurisdiction*) benimsenmiştir¹⁶⁵. Aynı şekilde iş sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, çalışan lehine koruyucu yetki kurallarının benimsendiğini görmek mümkündür¹⁶⁶.

Zarar görenin korunması mülâhazası milletlerarası özel hukukta ürün sorumluluğuna ilişkin bazı yaklaşımlara da yansımıştır.¹⁶⁷ Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, milletlerarası özel hukukta ürün sorumluluğunda zarar görenin korunmasının gerekliliği, tüketici veya iş sözleşmelerinin aksine halen tartışılmakta olan bir husustur. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda zarar görenin korunmasının gerektiği yönündeki görüşlerin aksine, ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklarda zarar görenin lehine düzenlemeleri eleştiren görüşler de mevcuttur¹⁶⁸. Zarar görenin korunması yönündeki yaklaşımlar, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukukta belli ölçüde etkili olurken, milletlerarası yetki kurallarına yansımamıştır. Zarar görenin üretici karşısındaki durumunun gözetildiği, zarar gören lehine herhangi bir koruyucu yetki kuralları geliştirilmemiştir.

¹⁶³ Tüketici sözleşmelerinin milletlerarası özel hukukta düzenlenmesinde, sözleşmenin zayıf tarafını oluşturan tüketicinin korunması mülâhazası için bkz. GÜNGÖR, *Tüketici*, s. 66 vd. İş sözleşmelerinde bağlama kurallarının belirlenmesinde zayıf tarafın korunması mülâhazası için bkz. Vahit Doğan, *İş Aktinden Doğan Kanunlar İhtilâfı Alanında Bağlama Kurallarının ve Sınırlarının Tespiti* (Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996), s. 59-60.

¹⁶⁴ Tüketiciyi koruyan yetki kuralları, tüketicinin karşı âkidi dâva edebileceği mahkeme sayısının fazla olması, buna karşılık tüketicinin menfaatine en uygun sınırlı sayıda yerde tüketicinin dâva edilebilmesini amaçlar. GÜNGÖR, *Tüketici*, s. 55-56.

¹⁶⁵ GÜNGÖR, *Tüketici*, s. 55.

¹⁶⁶ Dicey/Morris, *a.g.e.*, s. 427.

¹⁶⁷ Russell J. Weintraub, "Choice of Law for Products Liability: The Impact of the Uniform Commercial Code and Recent Developments in Conflicts Analysis", *Texas Law Review*, C. 44, (1965-1966), s. 1444; Albert A. Ehrenzweig, *A Treatise on Conflict of Laws* (St. Paul- Minn.: West Publishing Co., 1962), s. 803 (Conflict); Kühne, *a.g.m.*, s. 27, 30, 32, 38.

¹⁶⁸ Bu görüşler için bkz. Kozyris, *Interest Analysis*, s. 570; J.J. Fawcett, "Products Liability in Private International Law: A European Perspective", *Rec. des Cours*, C. 238, S. 1, (1993), s. 174 (Products Liability).

2. KANUNÎ REJİMDE ÜRÜN SORUMLULUĞU

2.1. Milletlerarası Yetki

Milletlerarası yetki, yabancılık unsuru taşıyan hukukî işlem ve ilişkilerden doğan dâvalarda bir devlet mahkemesinin o dâvaya bakma yetkisini ifade eder¹⁶⁹. İçerisinde yabancılık unsuru bulunan, ürün sorumluluğunun konusunu oluşturduğu bir uyuşmazlık mahkeme önüne geldiğinde, öncelikle bu mahkeme, milletlerarası yetkisinin olup olmadığını belirlemelidir.

Ürün sorumluluğunda milletlerarası yetkiye ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle hâkim, önüne gelen dâvada haksız fiillerde mahkemelerin milletlerarası yetkisine ilişkin düzenlemelere başvurmak durumundadır. Biz de aynı sebeple ürün sorumluluğunda yetki başlığı altında, haksız fiillere ilişkin milletlerarası yetki kurallarını incelemeye çalışacağız.

Ürün sorumluluğunun konusu oluşturduğu uyuşmazlıklarda milletlerarası yetki, hukuk sistemlerindeki farklılıklara paralel olarak Kıta Avrupası hukuk sisteminde, Anglo Amerikan hukuk sisteminden farklı düzenlenmiştir.

2.1.1. Amerikan Hukukunda

Amerika Birleşik Devletlerinde mahkemelerin yetkisi, *subject matter jurisdiction* ve *in personam jurisdiction* olmak üzere ikili bir yapı arz etmektedir. Mahkemelerin bu iki farklı yetkisinin var olup olmadığının tespiti için farklı koşullar aranmaktadır. *Subject matter jurisdiction* dâvanın türüne ve yapısına dayanırken, *in personam jurisdiction* bir mahkemenin uyuşmazlığın tarafı olan dâvalının dâvasına bakabilme yetkisini ifade eder¹⁷⁰.

Amerikan hukukunda bir mahkemenin *in personam* yetkili olması için iki koşulun gerçekleşmiş olması gerekir. İlk olarak, mahkeme eyalet yasalarıyla yetkili kılınmış olmalı; ikinci olarak mahkemenin yetkisini kullanması Amerikan Anayasasının

¹⁶⁹ Ergin Nomer, "Devletler Hususi Hukukunda Yetki Mefhumu", İHFM, C. 40, S. 1-4, (1974), s. 367; Aysel Çelikel, *Milletlerarası Özel Hukuk* (Yenilenmiş Altıncı Bası İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2004), s. 318 (Milletlerarası Özel).

¹⁷⁰ David Eliot Brody, *The American Legal System: Concepts and Principles* (Toronto: D. C. Heath and Company, 1978), s. 44, 45.

14. ekinde yer alan *due process* (hukuka uygunluk) klozuna aykırılık teşkil etmemelidir¹⁷¹.

Yetkili mahkemeyi tayin eden kanunlar, o eyalette oturmayan dâvalılara karşı dâva açılmasının şartlarını düzenler. Böyle bir kanun ile yetkili bulunan mahkeme, bu yetkinin kullanımını *due process* klozu çerçevesinde inceler. *Due Process* klozuna göre, hiç bir eyalet kimseyi hukuka aykırı olarak hayatından, özgürlüğünden ve mülkünden mahrum edemez¹⁷².

Due process klozunun gerçekleşmesi, uygulamada dâvalı ile *forum* eyalet arasında asgari bir bağlantının varlığına bağlanmıştır¹⁷³. Mahkemenin dâvalıyı yargılamak için yeterli bağlantısının var olduğu durumlarda yetkili olacağı kabul edilirken, aksi bir durumun varlığı halinde o dâvalıya ilişkin olarak mahkemenin herhangi bir yetkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Dâvalı ile forum devlet arasında bu tür bir bağlantının varlığına olayın şartlarına göre karar verilecektir. Bu tür bir araştırmanın her olay için farklı sonuçlar doğurmasının, âdil ve makûl olmayan neticelere neden olup olmayacağı tartışmalıdır¹⁷⁴.

2.1.2. AT ve EFTA Üyesi Devletlerin Hukukunda

Kıta Avrupası hukuk sisteminde mahkemelerin yetkisi, 27 Eylül 1968 yılında imzalanan Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Mahkeme Kararlarına İlişkin Brüksel Konvansiyonu¹⁷⁵; 16 Eylül 1988'de EFTA üyeleri¹⁷⁶ ile AET'ye dahil ülkeler arasında akdedilen Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının

¹⁷¹ Ronald A. Brand, "Tort Jurisdiction In A Multilateral Convention: The Lessons Of The Due Procces Clause And The Brussels Convention", *BJIL*, C. 25, (1998-1999), s. 130-132.

¹⁷² Aynı, s. 132-133.

¹⁷³ Asgari bağlantı *International Shoe Co v. Washington* dâvasında *Due Process* klozunun incelenmesi sırasında ele alınmıştır. Karar için bkz. *Brody, a.g.m.*, s. 45.

¹⁷⁴ *Brand, a.g.m.*, s. 140.

¹⁷⁵ *Convention on Jurisdiction and Judgments in Civil and Commercial Matters 1968 (Brussels 1968)*, OJ No. L 304 . *The Court of Justice of the European Communities: <http://www.curia.eu.int/common/reccdoc/convention/en/c-textes/brux-idx.htm>* (1.12.2004) (Brüksel Konvansiyonu olarak anılacaktır).

¹⁷⁶ Açılımı *European Fair Trade Association* olan EFTA, Avusturya, Belçika, Almanya , İsviçre, Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere ve Hollanda gibi üyelerinin oluşturduğu, üye ülkeler arasında adil ticareti amaçlayan bir topluluktur. Bkz. *The European Free Trade Association: <http://www.efta.int/>* (1.12.2004).

Tenfizine İlişkin Lugano Sözleşmesi¹⁷⁷, Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Avrupa Topluluğu 44/2001 Tüzüğü¹⁷⁸ çerçevesinde belirlenmektedir. Bu konvansiyonların kapsamı dışında kalan meselelerde ise ulusal yetki kuralları uygulanmaktadır¹⁷⁹.

Devletlerin ulusal yetki kurallarında, ürün sorumluluğunda milletlerarası yetkiye ilişkin özel bir düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle, söz konusu sözleşmelerin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda devletlerin ulusal kanunlarındaki haksız fiile ilişkin yetki kurallarına başvurmak gerekecektir. Sözleşmelere taraf olan devletlerin ulusal kanunlarında ise çoğunlukla haksız fiile ilişkin genel yetki kuralı olan haksız fiilin ika yeri kuralı yer almaktadır.

Anglo Sakson hukuk sistemine mensup olan ve Kıta Avrupası hukuk sisteminin kabul ettiği temel esaslardan ayrılan İngiliz hukuku¹⁸⁰ yargı yetkisine ilişkin yukarıdaki sözleşmelere taraf olması açısından bu başlık altında incelenmiştir. İngiliz hukukunda da yetki mefhumu, Amerikan hukukunda olduğu gibi *in personam jurisdiction* ve *subject matter jurisdiction* olmak üzere ikili bir yapı üzerine oturtulmuştur. İngiliz hukuk sisteminde haksız fiillerde İngiliz mahkemeleri, dâvalının ikametgâhı veya iş merkezinin İngiltere’de bulunması halinde yetkilidir. Ayrıca, haksız fiillerde zarar verici hareketin İngiltere’de yapılması veya zarar verici sonucun İngiltere’de gerçekleşmesi durumunda da bu yer mahkemeleri yetkili kılınmıştır¹⁸¹.

¹⁷⁷ Lugano Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (Lugano, 16 September 1988), OJ No. L 319 , 25/11/1988, s. 9 - 33. The European Commission, Justice and Home Affairs: <http://europa.eu.int/cj/common/recdoc/convention/en/artidx/l-artidx.htm> (1.12.2004) (Lugano Konvansiyonu).

¹⁷⁸ EC Regulation 44/ 2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (Brussels 2001), OJ No. L 12/ 1, 16/01/2001, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2001/l_012/l_01220010116en00010023.pdf (1.12.2004) (Brüksel I Tüzüğü).

¹⁷⁹ Söz konusu sözleşmeler, milletlerarası sözleşmeler rejiminde yetkili mahkeme başlığı altında incelendiği için burada ayrıca değinilmeyecektir. Bkz. aşa. s. 67 vd. Bu başlık altında ürün sorumluluğuna ilişkin ortaya çıkan ve sözleşmelerin uygulama alanı dışında kalan meselelerde milletlerarası yetkili mahkemenin tespitinde başvurulacak ulusal düzenlemeler ele alınacaktır.

¹⁸⁰ Gülin Güneysu, “İngiliz Hukukunda Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfi”, AÜHFD, C. 42, S. 1-4, (1991-1992), s. 181.

¹⁸¹ Abla Mayss, **Principles of Conflict of Laws**, (Third Ed. Great Britain: Cavandish Publishing Limited, 1999), s. 18, 22.

İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanununa¹⁸² göre, haksız fiillerde yetkili mahkeme, dâvalının ikametgâhı mahkemesi, ikametgâhı mevcut değilse sakin olduğu veya iş merkezinin bulunduğu yer mahkemeleridir. Bunlardan herhangi biri İsviçre’de bulunmuyorsa, dâva haksız fiilin işlendiği yer veya zararın meydana geldiği yer mahkemelerinde görülür.

2.1.3. Yetki Sözleşmesi

Bir hukukî ilişkinin tarafları, aralarındaki hukukî uyumsuzluğun çözümü hususunda ortak iradeleri ile belirledikleri bir yer mahkemesini yetkili kılabilirler. Ancak, taraflara her türlü hukukî ilişkiyi kapsayacak şekilde mahkeme seçme imkânı tanınmamaktadır. Milletlerarası sözleşmeler rejiminde, milletlerarası yetki sözleşmesine ilişkin birtakım düzenlemeler yer almaktadır. Milletlerarası sözleşmelerde, taraflara bazı konularda yetkili mahkemeyi belirleme imkânı tanınırken, birtakım hukukî ilişkiler çerçevenin dışında tutulmaktadır.

Bu milletlerarası sözleşmelerden biri olan Brüksel Konvansiyonunun 17. maddesinde yetki sözleşmesi düzenlenmiştir. Konvansiyonun çeşitli maddelerinde¹⁸³ ise, hangi hukukî ilişkiler açısından yetki sözleşmesinin geçerli olmayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler arasında haksız fiillerden doğan uyumsuzluklar yer almamıştır. Dolayısıyla, haksız fiillerden doğan uyumsuzluklarda yetki sözleşmesi yapılmasına ilişkin herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Bu konvansiyon esas alındığı takdirde, ürün sorumluluğundan doğan bir uyumsuzlukta tarafların yetki sözleşmesi yapmasına bir engel yoktur.

¹⁸² Switzerland’s Federal Code on Private International Law, Umbricht Attorneys At Law: <http://www.umbricht.ch/pdf/SwissPIL.pdf> (1.12.2004) (İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu olarak anılacaktır).

¹⁸³ Konvansiyonun 18. maddesine göre, Konvansiyonun 16. maddesinde sayılan mahkemelerin münhasıran yetkili olarak kabul edildikleri hallerde yapılan yetki sözleşmeleri geçerli değildir. Konvansiyonun 15. maddesinde tüketici sözleşmelerinde hangi mahkemenin yetkili olduğunu gösteren özel yetki kurallarının ancak belirli koşullarla bertaraf edilebileceği düzenlenerek yetki sözleşmesine bir sınırlama getirilmiştir. Konvansiyonun 12. maddesinde ise sigorta ile ilgili konularda yapılan yetki sözleşmelerinin geçerliliği belirli koşullara bağlanmıştır. Konvansiyonun 17 maddesinin III. fıkrasında trust belgesinde yer alan veya trust konulu olup belgeden bağımsız bir şekilde düzenlenen yetki sözleşmelerinin belirli koşullar altında geçerli olacağı düzenlenmiştir. Konvansiyonun 17. maddesinin son fıkrasında bireysel iş sözleşmeleri hakkında yapılan yetki sözleşmelerinin geçerli olabilmesi belirli koşullara bağlanmıştır.

Yetki sözleşmesine ilişkin hükümler içeren diğer bir milletlerarası düzenleme Brüksel I Tüzüğüdür. Tüzüğün 7. bölümü, 23. ve 24. maddelerde yetki sözleşmesi düzenleme altına alınmıştır. Brüksel Konvansiyonunda olduğu gibi, Brüksel I Tüzüğünde de birtakim hukukî ilişkiler açısından yetki sözleşmesi yapılamayacağı veya belirli koşullar çerçevesinde yapılabileceği düzenlenmiştir¹⁸⁴. Brüksel Konvansiyonundaki yapıyı koruyan Brüksel I Tüzüğünde de yetki sözleşmelerine ilişkin sınırlamalarda haksız fiillerin konusunu oluşturduğu uyuşmazlıklara yer verilmemiştir. Dolayısıyla, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda da, uyuşmazlığın taraflarınca konvansiyon hükümlerine uygun olarak yapılan yetki sözleşmeleri geçerli kabul edilecektir.

Yetki sözleşmesinin düzenlendiği diğer bir milletlerarası sözleşme Mahkeme Seçimine İlişkin La Haye Sözleşmesidir¹⁸⁵. Mahkemelerin milletlerarası yetkisinin belirlenmesine ilişkin olarak hazırlanan bu sözleşmenin uygulama alanı medenî ve ticarî konularla sınırlı tutulmuştur. Ancak, Sözleşme tüm medenî ve ticarî konular bakımından uygulama alanı bulamamaktadır. Sözleşmenin 2. maddesinde, hakkında yetki sözleşmesi yapılamayacak hukukî ilişkiler beş bent halinde sayılmıştır. Sözleşmenin kapsamı dışında bırakılan bu alanlarda yapılan yetki sözleşmelerinin geçerliliği ve etkisi sözleşme hükümleri dışında, ilgili devlet hukuku çerçevesinde belirlenecektir¹⁸⁶. Haksız fiilden veya ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklar bu beş bent arasında yer almamaktadır. Dolayısıyla, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda yapılan yetki sözleşmeleri bu sözleşme hükümleri çerçevesinde değerlendirilebilecektir.

Yetki sözleşmesine ilişkin düzenlemeler içeren bu milletlerarası sözleşmelerin hiç birinde ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda yetki sözleşmesi

¹⁸⁴ Tüzüğün 13. maddesinde sigortaya ilişkin konularda sözleşmede getirilen yetki kurallarının ancak belirli koşullar çerçevesinde bertaraf edilebileceği belirtilmiştir. Tüzüğün 17. maddesinde ise tüketici sözleşmelerinin konusunu oluşturduğu uyuşmazlıklarda ancak belirli koşullar altında yetki sözleşmesi yapılabileceği düzenlenmiştir. Tüzüğün 21. maddesinde bireysel iş sözleşmeleri hakkında yapılan yetki sözleşmelerinin geçerliliği belirli koşullara bağlanmıştır. 23. maddenin IV. fıkrasına göre trust'a ilişkin yetki sözleşmelerinin ancak belirli koşullarda geçerli olacağı düzenlenmiştir. Yetki sözleşmelerine ilişkin son olarak, Konvansiyonun 22. maddesinde sayılan, mahkemelerin münhasıran yetkili olduğu hallerde yapılan yetki sözleşmeleri 24. maddede geçersiz kılınmıştır.

¹⁸⁵ Convention on The Choice of Court, Hague Conference on Private International Law: <http://www.hcch.net/e/conventions/text15e.html> (1.12.2004).

¹⁸⁶ Fügen Sargın, *Milletlerarası Usûl Hukukunda Yetki Anlaşmaları* (Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996), s. 114-155.

yapılamayacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Haksız fiillerden doğan borç ilişkilerinde, belirli bir devletin mahkemelerini yetkili kılan yetki sözleşmesi yapılabilmesi imkânı tanınmaktadır¹⁸⁷.

2.2. Uygulanacak Hukuk

Milletlerarası özel hukukta ürün sorumluluğu haksız fiil olarak değerlendirilmiş, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda haksız fiillere uygulanacak bağlama kuralları çerçevesinde çözümler aranmıştır¹⁸⁸.

Ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk, haksız fiillerden ayrı bir başlık altında düzenlenmediği takdirde, ürün sorumluluğu haksız fiillere uygulanacak hukuku belirleyen kurallara tâbi olacaktır. Bu nedenle haksız fiillerde uygulanacak hukuku belirleyen bağlama kuralları da, ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk başlığı altında çalışmamızın konusunu teşkil edecektir.

Günümüzde tüm haksız fiillere, aralarındaki yapı ve nitelik farkına bakılmaksızın tek bir bağlama kuralının uygulanmasının doğru olmadığı, her bir haksız fiil tipine uygun ayrı bağlama kurallarının benimsenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Tüm haksız fiil türlerine tek bir bağlama kuralının uygulanmasının âdil olmayan sonuçlara yol açacağını savunan bu düşünceye göre, her bir haksız fiil türünün yapı ve özellikleri, uygulanacak bağlama kuralı belirlenirken tek tek değerlendirilmelidir. Yapılacak bu incelemeler sonucunda haksız fiilin tipine uygun bağlama kuralı benimsenmelidir¹⁸⁹.

Ürün sorumluluğu, bir haksız fiil sorumluluğu çeşidi olmakla beraber, kendine özgü birtakım özelliklere sahiptir. Ürün sorumluluğunu diğer haksız fiillerden farklı kılan niteliklerinden biri, üretim ve satın alma faaliyetlerine ilişkin olarak farklı birtakım unsurlar taşımasıdır. Bu nedenle çoğu haksız fiilde rastlanmayan bağlama noktalarının ürün sorumluluğuna ilişkin bağlama kurallarının oluşturulması sırasında değerlendirilmesi gerekmektedir.

¹⁸⁷ Sargın, a.g.e., s. 25, 41, 44.

¹⁸⁸ Turhan, İka Yeri Kuralı, s. 325; Nomer, Devletler Hususi, s. 313.

¹⁸⁹ Turgut Turhan, "Literatürden Hareketle Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfi Alanına İlişkin Bazı Genel Gözlemler", AÜHFD, C. 41, S. 1-4, (1989-1990), s. 113-114.

Ürün sorumluluğunun kendine özgü taşıdığı özelliklerden bir diğeri, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda üreticinin karşısında çoğunlukla tüketicilerin bulunmasıdır. Bu uyuşmazlıklarda taraflar arasında bir dengenin varlığından söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle haksız fiillere ilişkin bağlama kurallarının zayıf tarafın korunmasındaki yetersizliği de, ürün sorumluluğuna ilişkin özel kuralların düzenlenmesinde rol oynayan bir diğer faktör olmuştur.

Değindiğimiz bu özellikler, ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıkları karmaşık hale getirmiş, uyuşmazlıkların çözümünde haksız fiillere ilişkin kuralların yetersiz kalması sonucunu doğurmuştur¹⁹⁰.

Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuku belirlerken yukarıda değindiğimiz hususlar dikkate alınmış ve genel olarak haksız fiillerde uygulanacak hukuku belirleyen bağlama kurallarından farklı düzenlemelere gidilmiştir.

Belirtilen hususlar çerçevesinde bağlama kuralını belirlemeye çalışan yaklaşımların kimi, mevcut teorileri ürün sorumluluğu açısından uygulamayı tercih ederken, kimi yaklaşımlar mevcut bağlama kurallarını çeşitli kombinasyonlar içerisinde kullanarak ürün sorumluluğuna özgü kurallar oluşturmuşlardır.

Bağlama kurallarını çeşitli kombinasyonlar içerisinde kullanan yaklaşımlara göre, ürün sorumluluğunun söz konusu olduğu uyuşmazlıklarda ortaya çıkabilecek birçok olası bağlama noktası dikkate alınmalıdır. Ürünün üretildiği yer, haksız fiilin ika yeri, dâvacı ve dâvalının mutad meskenleri ve ikametgâhları, ürünün edinildiği yer, ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlıkta karşılaşılabilecek bağlama noktalarıdır¹⁹¹. Bu irtibat noktalarının aynı değere sahip olabilecekleri göz önüne alındığında, tek bir irtibat noktasına önem vererek bu irtibat noktasından hareketle tespit edilecek hukuku her türlü uyuşmazlığa uygulamak doğru değildir¹⁹². Bu irtibat noktalarından sadece birini esas almak suretiyle belirlenen bağlama kurallarına dayanarak tespit edilen hukuk olayla ilgisiz kalabilmekte, üretici açısından belirsizlik oluşturmakta veya zarar görene yeterli koruma sağlamamaktadır. Örneğin, bir Fransız'ın gezi için gittiği Almanya'da üretilen ve Almanya'dan satın aldığı kurutma makinesini İtalya'da kullanması ve zarara uğraması halinde haksız fiilin işlendiği yer

¹⁹⁰ Eleştiriler için bkz. Fawcett, *Products Liability*, s. 221 vd.

¹⁹¹ Kühne, a.g.m., s. 12, 13.

¹⁹² Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 329.

hukukunun tek başına bağlama kuralı olarak benimsenmesi durumunda İtalyan hukuku uygulanacaktır. Bu durumda, Alman üretici önceden tahmin edemeyeceği bir hukuka göre sorumlu tutulacaktır. Aynı şekilde, zarar gören açısından da İtalyan hukuku yabancılar arz edecektir. Neticede uygulanacak hukuk, taraflar ve olay açısından yeterli irtibatı sağlayamayacaktır. İtalyan hukuku, taraflar açısından tamamen tesadüfi ve öngörülen uzaktır. Bu ve benzeri durumların önüne geçmede kullanılacak en önemli yol birden fazla irtibat noktasını aynı olay içerisinde aramak ve bunlarla bağdaştığı ölçüde belirlenen hukuku uygulamaktır.

2.2.1. İhtilâfçı Yöntem İçerisinde Başvurulan Bağlama Kuralları

2.2.1.1. Haksız Fiillere Uygulanacak Hukuk

Çalışmamızda haksız fiillere uygulanacak hukuka ve bu hususta ileri sürülen yöntemlere ayrı bir başlık altında yer verilecektir. Zira, ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir kanunlar ihtilafı kuralı bulunmaması veya sorumluluğun sözleşmesel sorumluluk çerçevesinde nitelendirilemediği her durumunda, ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlık haksız fiil sorumluluğuna uygulanacak hukuk çerçevesinde çözülecektir.

2.2.1.1.1. Lex Fori

19. yy'ın ilk yarısında *Wäechter* ve *Savigny* tarafından haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklarda uygulanması teklif edilen bağlama kuralı *lex fori* olmuştur¹⁹³. *Lex fori*, kendisine başvuru mahkemenin hukukunu ifade etmektedir¹⁹⁴. Hâkimler karşılına çıkan yabancı unsurlu olaylarda önceleri, yabancı hukuku uygulamaktan kaçınmış, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda kendi hukuklarını uygulamayı seçmişlerdir¹⁹⁵.

¹⁹³ Ernst Rabel, *The Conflict of Laws*, Volume Two, (Second Ed. University of Michigan Law School, 1960), s. 237.

¹⁹⁴ J.H.C. Morris, *The Conflict of Laws* Ed. J. D. McClean (London; Sweet & Maxwell, 1993), s. 7; Nomer, *Devletler Hususi*, s. 355 (Conflict).

¹⁹⁵ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 6.

Haksız fiillerde *lex forin* uygulanmasında bazı yazarların dayandığı gerekçe, haksız fiilden doğan uyuşmazlığın mahkemenin bulunduğu ülkenin kamu düzenini yakından ilgilendiriyor olmasıdır¹⁹⁶. Bu görüşe göre, haksız fiili düzenleyen kurallar herkes tarafından uyulması gereken emredici kurallardır. Bu kuralların emredici nitelik taşıması, söz konusu uyuşmazlık alanının kamu düzeninden sayılmasını gerektirir¹⁹⁷. Diğer bir kısım yazarlar ise haksız fiil sorumluluğu ile cezaî sorumluluk arasındaki ilişkiden hareket etmiştir. Bu görüşe göre, haksız fiilden doğan kanunlar ihtilâfi alanına cezaî sorumlulukta dahil olduğu için hâkimin hukukunun uygulanması gerekmektedir¹⁹⁸. Ancak, günümüzde haksız fiil hukukunun bağları uzun zamandan beri ceza hukukundan ayrılmıştır. Haksız fiiller, bu fiillerin yanlış olmasından değil, zarara neden olmalarından ötürü belli zararların tazminini gerektirir. Haksız fiil hukuku, sözleşmeler hukukunda olduğu gibi ekonomik ve diğer çıkarların dengelenmesi amacına hizmet eder. Cezalandırmaktan daha çok gidermeyi hedefleyen bir adalet anlayışı taşır. Bu nedenlerle haksız fiilden doğan uyuşmazlıklara *lex fori*'nin uygulanmasında haksız fiil ile ceza hukuku ilişkilendirmesi pek ikna edici bir gerekçe oluşturmamaktadır¹⁹⁹.

Lex fori'nin uygulama açısından en temel yararı basitlik sağlamasıdır²⁰⁰. Ancak, getirdiği bu kolaylık yanında, *lex fori* bağlama kuralının *forum shopping*'i destekliyor olması, kuralın eleştirildiği diğer bir husus olmuştur²⁰¹. Bu durumda, dâvacı kendi lehine en uygun olan hukukun uygulanması yönünde bir araştırmaya girecek ve en lehine düzenlemeler içeren hukukun uygulandığı ülkede dâvasını açacaktır²⁰².

2.2.1.1.2. Haksız Fiilin İka Yeri Hukuku

Haksız fiillerden doğan borçlara hangi hukukun uygulanacağı hususunda genellikle kabul edilen görüş haksız fiilin ika yeri hukukudur (*lex loci delicti*

¹⁹⁶ Bu yöndeki görüşler için Bkz. Dicey /Morris, a.g.e., s. 1483; Albert A. Ehrenzweig, "The Lex Fori-Basic Rule in the Conflict of Laws", *Michigan L. R.*, C. 58, S. 5, (1960), s. 671 vd.

¹⁹⁷ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 6.

¹⁹⁸ John O'Brien, *Conflict of Laws*, (Second Ed. Great Britain: Cavandish Publishing Limited, 1999), s. 379; Görüş hakkında bkz. Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 6.

¹⁹⁹ Morris, *Conflict*, s. 277.

²⁰⁰ Peter Kaye, *Private International Law of Tort and Product Liability* (Worcester: Dartmouth Publishing Company, 1991), s. 75.

²⁰¹ Morris, *Conflict*, s. 277.

²⁰² Mayss, a.g.e., s. 135.

commissi)²⁰³. Bu kurala göre, bir haksız fiil meydana geldiğinde, tüm haklar ve o fiile ilişkin tüm olaylar haksız fiilin ika yeri hukukuna tâbi olacaktır²⁰⁴. Haksız fiilin ika yeri hukuku prensibi altında yatan düşünce, fail ve zarar görenin davranışlarının içinde buldukları toplumun bu konudaki anlayışına aykırı olması durumunda toplumsal düzenin bozulacağından, bu düzeninin bozulmasının meydana getirdiği zararların, işlenen fiilin düzenini bozduğu sosyal çevre kanunlarına dayanarak en isabetli şekilde bertaraf edilebileceğidir²⁰⁵.

Haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklara haksız fiilin ika yeri hukuku, geniş ölçüde Kıta Avrupası hukukunda ve 40 yıl öncesine kadar Amerikan hukukunda²⁰⁶ uygulana gelen bir bağlama kuralıdır²⁰⁷. Bu kuralların temelini *Dacey*'in ortaya koyduğu kazanılmış haklar nazariyesi oluşturmaktadır²⁰⁸. Mutlak egemenlik ilkesinden hareket eden bu kurama göre, bir ülkeye egemen olan iktidar, o ülkede bulunan şeyler, kişiler ve o ülkede gerçekleşen tüm hukukî olaylar üzerinde denetim hakkına sahiptir. Ancak, bazı hallerde siyasal iktidarlar, yabancı bir kanuna göre doğmuş hakların ve borçların hâkimin ülkesinde hüküm ifade etmesine izin vermek durumundadırlar. Zira, yabancı unsur içeren hukukî ilişkiler milletlerarası hukukun bir parçasıdır ve hukukî kesinlik ve güvenliğin sağlanması açısından bu ilişkiler önem arz etmektedir²⁰⁹. Bu nedenle, siyasal iktidarlar yabancı bir kanuna göre kazanılmış hakların hâkimin ülkesinde uygulanmasına izin vermek durumundadırlar²¹⁰.

Haksız fiilin ika yeri hukukunun tercih edilmesindeki en önemli nedenler; bu kuralın uygulama açısından getirdiği basitlik, kanunlar ihtilâfı kuralı olarak uzun zamandan beri, geniş bir alanda uygulanıyor olması ve genellikle uyuşmazlığın

²⁰³ Rabel, *a.g.e.*, s. 235; John O'Brien, *a.g.e.*, s. 379; Nomer, *Devletler Hususi*, s. 307; Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 259; Michael Pryles, "Tort and Related Obligations in Private International Law", *Rec. des Cours*, C. 227, (1991), s. 36-37; Morris, *Conflict*, s. 277-278; C. G. Morse, "Choice of Law in Tort: A Comparative Survey", *AJCL*, C. 32, (1984), s. 51.

²⁰⁴ Patrick B. Tobin, "Conflict of Laws-Tort Choice of Law", *St. Mary's L. J.*, C. 11, (1979-1980), s. 1010.

²⁰⁵ Erdoğan Göğür, "Haksız Fiilden Doğan Borçların Tabî Olduğu Kanun", *AÜHFĐ*, C. 22-23, S. 1-4, (1965-1966), s. 468 (Haksız Fiil).

²⁰⁶ American Law Institute, *Restatement of the Law, Conflict of Laws* (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1934) (Kanunlar İhtilâfına ilişkin I. Restatement).

²⁰⁷ John O'Brien, *a.g.e.*, s. 49.

²⁰⁸ Ehrenzweig, *Conflict*, s. 323-324.

²⁰⁹ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 52.

²¹⁰ Patrick J. Kennedy, "Conflicts of Law: Product Liability", *St. Mary's L. J.*, C. 8, (1976-1977), s. 573.

çözümünde en uygun hukuk olmasıdır²¹¹. Tüm bu nedenlerin yanı sıra haksız fiilin ika yeri hukukunun benimsenmesine dayanak oluşturan diğer bir husus söz konusu kuralın tarafların uyuşmazlığa uygulanacak hukuku öngörebilmeleri açısından belirlilik sağlamasıdır²¹². Haksız fiilin ika yeri hukuku *lex fori* ile kıyaslandığında *lex fori*'den daha fazla belirlilik ve uygulamada kolaylık getirmemektedir. Haksız fiilin ika yeri kuralı getirdiği belirlilik ve basitlik açısından *lex fori*'nin önüne geçememiş de olsa, sağladığı dış karar ahengi açısından *lex fori*'den üstündür. *Lex fori* kuralında uygulanacak hukuk, dâvanın açıldığı mahkemeye göre değişirken, haksız fiilin ika yeri hukuku kuralının uygulanması durumunda uyuşmazlığın çözümünde aynı neticeye varma olasılığı²¹³ artmaktadır²¹⁴. Bunun nedeni, haksız fiilin ika yeri kuralının *forum shopping*'in önüne geçmesidir²¹⁵.

Haksız fiilin ika yeri hukukunun bağlama kuralı olarak benimsenmesi lehindeki en önemli teorilerden biri bu kuralın uygulanmasının genellikle tarafların beklentilerine uygun olmasıdır. Haksız fiilin ika yeri hukuku bazı fiillere ve yaratılan sosyal risklere sorumluluklar yüklemektedir. Neticesinde sorumluluk gerektiren fiilleri icra eden kişiler yarattıkları riski hesaplamalı ve onun sorumluluğunu göze almalıdır. Herkes icra ettiği fiili, fiili icra ettiği yer hukukuna göre ayarlamak zorundadır²¹⁶. Ancak, bu görüş, haksız fiilin ika yeri hukuku kuralının uygulanması esnasında zarar verenin veya zarar görenin mutad meskeni veya ikametgâhı gibi unsurların dikkate alınmıyor olmasının, tarafların genel beklentilerinden çok uzak bir hukukla karşılaşmaları sonucunu da doğurabileceği yönünden eleştirilmektedir²¹⁷.

Haksız fiilin ika yeri hukuku, kazanılmış haklar nazariyesine getirilen genel eleştiri içerisinde, bazı hallerde âdil ve doğru olmayan sonuçlara yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Birçok hukuk düzeninde, haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda en uygun hukuk olarak belirtilmekle beraber, mekanik bir yapı taşıyor olması, etik ve

²¹¹ Peter Stone, *The Conflict of Laws* (New York: Longman Publishing, 1995), s. 286-287 (Conflict); Carter, "Torts in English Private International Law", *BYBIL*, C. 52, (1981), s. 16-17; John O'Brien, *a.g.e.*, s. 379.

²¹² Kühne, *a.g.m.*, s. 12.

²¹³ Bu şekilde bir karar ahengine ulaşmak, ancak ilgili devletlerin tümünde haksız fiilin ika yeri kuralının benimsenmiş olması durumunda mümkün olabilecektir.

²¹⁴ Pryles, *a.g.m.*, s. 54.

²¹⁵ Elliott E. Cheatham/ Willis L. M. Reese, "Choice of the Applicable Law", *Columbia L. R.*, C. 52, S. 8, (1952), s. 977.

²¹⁶ Morris, *Conflict*, s. 278.

²¹⁷ Morris, *Conflict*, s. 278; Pryles, *a.g.m.*, s. 61.

sosyal açıdan esnek olmaması haksız fiilin ika yeri hukuku kuralının zayıf taraflarını oluşturmaktadır²¹⁸. Günümüzün değişken sosyal yapısının, haksız fiilin ika yerinin sadece tesadüfi, fiile neden olan olayla çok az bir bağlantısının olduğu pek çok durumu yaratması mümkündür²¹⁹. Örneğin, A ülkesinde üretilen ve satın alınan bir araçla kendi mutad meskeni olan B ülkesine giderken, güzergâhında bulunan C ülkesinde araçtaki ayıptan dolayı bir kaza yapması durumunda, haksız fiilin ika yeri kuralının uygulanması hem zarar gören, hem de üretici açısından tesadüfi bir sonuca yol açacaktır.

Haksız fiilden doğan uyuşmazlıklara ika yeri hukuku kuralı uygulandığı takdirde, bağlama noktasını oluşturan ika yeri her somut olayda açık bir şekilde saptanamamaktadır. Bazı olaylar hiç bir devletin egemenliğinde olmayan bir alanda gerçekleşebileceği gibi, haksız fiilden meydana gelen zarar birden çok devlette ortaya çıkmış da olabilir²²⁰. Bu durumlar ika yeri hukuku kuralının eleştirildiği diğer zayıf noktaları oluşturmaktadır.

Haksız fiilin ika yeri kuralının uygulanmasında en önemli sorun, haksız fiilin ika yerinden fiilin işlendiği yerin mi yoksa, zararın meydana geldiği yerin mi anlaşılacağı konusunda fikir birliğinin olmamasıdır²²¹. Haksız fiilin ika yeri farklı devletlerde farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Haksız fiilin ika yerini fiilin işlendiği yer olarak kabul edenler, sorumluluk hukukunun cezalandırıcı ve önleyici fonksiyonundan hareket ederler. Sorumluluk hukukunun cezalandırıcı ve önleyici fonksiyonu ancak fiilin işlendiği yer hukukunun uygulanması ile sağlanabilir. Ayrıca, haksız fiilin ika yerinin fiilin işlendiği yer olarak kabulü failin haklı beklentilerine de uygundur²²². Buna karşılık, zararın meydana geldiği yeri, haksız fiilin ika yeri olarak kabul edenler, sorumluluk hukukunun koruyucu ve tazmin edici fonksiyonunu esas alır ve kuralın bu şekliyle zarar görenin haklı çıkar ve beklentilerine uygun olduğunu savunurlar²²³. Haksız fiilin ika yeri kuralı, kanunlar ihtilâfi düzenlemeleri arasında yaygın olarak yer bulmakla beraber, ika yeri farklı hukuk sistemlerinde değişik şekilde yorumlanmaktadır.

²¹⁸ J.D.F., "The Erosion of Lex Loci Delicti: Toward a More Rational Choice of Tort Law", *University of Richmond Law Review*. C. 5, (1971), s. 331.

²¹⁹ Morris, *Conflict*, s. 278; Tobin, *a.g.m.*, s. 1011; Pyles, *a.g.m.*, s. 62; John O'Brien, *a.g.e.*, s. 380.

²²⁰ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 7.

²²¹ Farklı görüşler için bkz. Ehrenzweig, *Conflict*, s. 543 vd.; Turhan, *a.g.e.*, s. 153 vd.; Nomer, *Devletler Hususi*, s. 308 vd.; Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 260.; Morris, *Conflict*, s. 278; Dicey/Morris, *a.g.e.*, s. 202 vd.

²²² Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 155-156.

²²³ Aynı, s. 170-174.

Dolayısıyla, haksız fiilin ika yeri hukuku tüm devletlerde bağlama kuralı olarak benimsense dahi uyuşmazlığın çözümünde aynı sonuca varmak mümkün olamamaktadır.

Getirilen tüm bu eleştiriler değerlendirildiğinde neticede haksız fiilin ika yeri hukukunun haksız fiilden doğan uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz kaldığı ağırlıklı olarak kabul edilmiştir. Haksız fiililerde, fiilin ika yeri hukukunun uygulanması kuralının yumuşatılması ihtiyacı, özellikle fiilin tesadüfî olduğu durumlarda baş göstermiştir²²⁴. Esnek olmayan bu kuralın bireysel olaylarda uygulanması neticesinde ortaya çıkabilecek hakkaniyete aykırı sonuçların önüne geçmekte getirilen önerilerden biri istisnalarla beraber haksız fiilin ika yeri hukukunun uygulanması olmuştur²²⁵.

Diğer bütün haksız fiillerde olduğu gibi, ürün sorumluluğuna da haksız fiilin ika yeri hukukunun uygulanması öngörülmüştür²²⁶. Ürün sorumluluğuna uygun bir kanunlar ihtilâfî kuralı bulmanın zorluğu nedeniyle haksız fiilin ika yeri haksız fiil statüsü olarak geçerliliğini sürdürmektedir²²⁷.

2.2.1.1.3. Tarafların Seçtikleri Hukuk

Haksız fiillere uygulanacak hukuku belirlemede kullanılan bağlama kurallarından bir diğeri tarafların seçtikleri hukuktur.

Sözleşmelerden doğan borç ilişkilerinde uyuşmazlığa uygulanacak hukukun taraflarca seçilebilmesi mümkündür. Hukuk seçiminin bu haliyle maddî hukuktaki sözleşme serbestîsinin bir uzantısı olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde taraflara uyuşmazlıkta uygulanacak hukuku belirleme yönünde tanınan bu iradenin kamu düzeninin korunması taraftarlarınca yapılan itirazlara rağmen haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklarda da tanındığını görmek mümkündür²²⁸. Alman haksız fiil

²²⁴ Nomer, **Devletler Hususi**, s. 310.

²²⁵ Kaye, **a.g.e.**, s. 75 Haksız fiilin ika yeri kuralının *lex fori* ile beraber uygulanması veya haksız fiilin ika yeri kuralının müşterek millî hukuk ile beraber uygulanması bu görüşler arasında yer almaktadır. Göger, **Haksız Fiil**, s. 481.

²²⁶ Ehrenzweig, **Conflict**, s. 588.

²²⁷ Nomer, **Devletler Hususi**, s. 313.

²²⁸ Avrupa'da örneğin, Alman, Hollanda ve İsviçre hukuklarında haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda taraflara uygulanacak hukuku seçme yönünde sınırlı da olsa özgürlük tanınmıştır. P. M. North, "Choice in Choice of Law", **Conflict of Laws**, Edt.: Richard Fentiman (England: Dartmouth Publishing Company Limited, 1996), s. 181, 184.

bağlama sisteminde (m. 42), üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak şartıyla, sözleşme dışı sorumluluğa sebebiyet veren olaydan sonra taraflar uygulanacak hukuku serbestçe düzenleyebilirler²²⁹.

Bu yaklaşıma yöneltilecek ilk eleştiri, yaklaşımın sözleşme benzerleri ile haksız fiili birbirine karıştırdığı bu nedenle de gerçekte sözleşme ve sözleşme benzerlerinde geçerli olan irade serbestisini haksız fiiller alanına taşıdığı yönündedir²³⁰. Uyuşmazlığın ortaya çıkabileceği yerin tahmin edilebildiği, dolayısıyla da taraflarca olaya uygulanacak hukukun belirlenebileceği sözleşmelerden farklı olarak haksız fiiller, genellikle beklenmedik olaylardır. Bu nedenle de olay gerçekleşip, zarara uğrayan taraf zararının tazminini iddia edinceye kadar uyuşmazlığa uygulanacak hukuk gündeme gelmemektedir²³¹. Haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda tarafların seçtikleri hukukun uygulanması görüşüne getirilen diğer bir eleştiri, haksız fiilden doğan zararın tazmini borcunun, doğrudan doğruya kanundan doğan bir borç olması nedeniyle, zararı tazmin borcunun ortaya çıkışında taraf iradelerinin hiç bir role sahip olmayacağı dolayısıyla da bu alanda taraf iradelerine rol tanımanın müessesenin mahiyeti ile çelişeceği yönündedir²³². Haksız fiilin niteliği itibariyle uyuşmazlıklara tarafların önceden seçtikleri hukukun uygulanması mümkün olmamakla birlikte haksız fiil ortaya çıktıktan sonra tarafların uyuşmazlığa uygulanacak hukuku belirlemeleri mümkündür.

2.2.1.2. Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuk

2.2.1.2.1. İsviçre Düzenlemesi

Ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu'nun 135. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

- 1) Bir ürünün ayıba veya ürünün ayıplı tanımlanmasına ilişkin taleplere, zarar gören tarafın seçimine göre;

²²⁹ Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları* (Sekizinci Bası. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 2004), s. 347 (Bağlama Kuralları).

²³⁰ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 7.

²³¹ Mayss, *a.g.e.*, s. 135.

²³² Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 3.

- a) zarar verenin iş merkezinin bulunduğu yer veya böyle bir yerin var olmaması durumunda, zarar verenin mutad meskeninin bulunduğu yer hukuku, veya
- b) zarar verenin ürünün o ülke pazarına kendi rızası dışında girdiğini ispatlayamaması durumunda, ürünün iktisap edildiği yer hukuku uygulanır.
- 2) Bir ürünlerdeki ayıp veya ürünün ayıplı tanımlanmasına ilişkin taleplere yabancı bir hukuk uygulandığında, İsviçre mahkemeleri, İsviçre hukukuna göre hükmedilecek tazminattan yüksek bir tazminata hükmedemeyecektir.

Ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlenmede esaslı rol oynayan “iş merkezi” ve “mutad mesken” kavramları, Kanunun 20 ve 21. maddeleri içerisinde tanımlanmıştır²³³. Bunun dışında, Kanunda yer alan ve diğer tüm hususlarda olduğu gibi, kamu düzeni²³⁴ ve doğrudan uygulanacak kurala ilişkin düzenlemelerin²³⁵ ürün sorumluluğunda da uygulanması söz konusu olacaktır. Kanunun 140. maddesinde, birden fazla zarar verenin yer alması durumunda hangi hukukun uygulanacağına ilişkin düzenleme²³⁶ ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda da uygulanacaktır.

Ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuka ilişkin İsviçre düzenlenmesine bakıldığında, hükmün en ayırt edici özelliğinin zarar görene seçimlik hak tanınması olduğu göze çarpmaktadır. Zarar görene bu şekilde seçimlik hak tanınması ise zarar gören lehine bir yaklaşım sergilendiğini açıkça göstermektedir²³⁷. Bu durum hükmün, üreticinin korunması görüşünü benimseyenler tarafından eleştirildiği noktadır²³⁸. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, maddeye bir bütün olarak bakıldığında, hüküm zarar

²³³ Madde 20 (c)'e göre bir gerçek kişi için iş merkezi, bu kişinin işe ilişkin faaliyetlerinin merkezi olan yerdir. Madde 20 (b)' e göre bir gerçek kişi için mutad mesken, kişinin başlangıçta sınırlı da olsa, uzun bir süre için yaşadığı ülkedir. Madde 21 (3)'e göre bir tüzel kişi için iş merkezi, tüzel kişinin kayıtlı merkezi veya bir şubesinin bulunduğu yerdir. Bir tüzel kişinin kayıtlı merkezi, kuruluş senedinde veya ortaklık anlaşmasında gösterilen yerdir. Böyle bir belirleme yapılmamışsa, tüzel kişiliğin esasen idare edildiği yer, kayıtlı merkez kabul edilecektir.(m. 21 (2)).

²³⁴ Yabancı hukukun uygulanmasında ortaya çıkan sonucun kamu düzenine aykırı olması, m. 17'de düzenlenmiştir.

²³⁵ İsviçre hukukun ve başka bir ülke hukukunun doğrudan uygulanan kuralları, m.18 ve m.19' da düzenlenmiştir.

²³⁶ m. 140'a göre, haksız fiile katılım ne şekilde olursa olsun, uygulanacak hukuk her zarar veren için ayrı ayrı tespit edilecektir.

²³⁷ Fawcett, *Products Liability*, s. 160, 166.

²³⁸ English Law Commission, Working Paper No. 87 (1984) Nakleden Fawcett, *Products Liability*, s.167.

verenin menfaatlerinin korunması amacını da taşımaktadır. Zira, zarar görene sadece iki farklı ülke hukuku arasında bir seçim yapma imkânı tanımaktadır. İlk bakışta zarar veren aleyhine bir düzenleme olarak gözükse de, seçilen hukuk neticede zarar verenin aşına olduğu bir hukuk düzeni olacaktır²³⁹. Diğer alternatifi oluşturan ürünün iktisap edildiği yer hukukunun uygulanması da, eğer zarar veren zarara neden olan ürünü o ülkede satışa çıkarmış veya ürünün o ülkede dağıtımına izin vermişse, zarar veren için aleyhe bir durum teşkil etmeyecektir.

İsviçre düzenlemesinin eleştirildiği noktalardan bir diğeri, üreticinin esas iş merkezinin veya mutad meskeninin bulunduğu yer hukukunun uygulanmasının üreticiler arasında haksız rekabete neden olabileceğidir²⁴⁰. Örneğin, üreticilerden birinin iş merkezinin İngiltere’de, diğerrinin ise Fransa’da bulunduğu, aynı ülkede gerçekleşen iki olayda, zarar gören kişilerin gördükleri zarardan dolayı dâva açmaları durumunda farklı korumaya tâbi olacaklardır.

Düzenlemenin zarar veren lehine en önemli özelliği, iktisap yeri hukukunun uygulanmasının, zarar verenin ürünün o ülke pazarına kendi rızası dışında girdiğini ispatlayamaması koşuluna bağlı olmasıdır. Eğer zarar veren, ürünün o ülke piyasalarına kendi rızası dışında girdiğini kanıtlarsa, zarar gören zarar verenin esas iş merkezinin veya mutad meskeninin bulunduğu yer hukuku arasında seçim yapmak durumunda kalacak, ürünün iktisap edildiği yer hukukunun uygulanmasını talep edemeyecektir. Hükümde ürün sorumluluğuna ilişkin diğer düzenlemelerden farklı olarak zarar verenin “öngörülebilirliği” değil, “rızasının olması” koşul olarak aranarak, dâvalıyı daha çok koruyan bir ifade tercih edilmiştir. Ancak, zarar verenin rızasının olmadığını kanıtlarken, zarar verenin o ülke pazarına mal göndermemesi ve kimseye dağıtım yetkisi vermemesinin mi, yoksa bunların yanı sıra malların başkalarının o ülke pazarında satışını engellemek için bir fiil faaliyette bulunmasının mı koşul olarak aranacağı açık değildir²⁴¹.

İsviçre düzenlemesi ürün sorumluluğundan doğan uyumsuzluklarda yer alan üretim yeri, haksız fiilin ika yeri, zarar görenin mutad meskeni gibi birçok bağlama noktasını göz ardı etmiştir. Haksız fiilin ika yeri, çoğu zaman tesadüfi bir yer olmakla

²³⁹ Pyles, a.g.m., s. 126.

²⁴⁰ Law Commission Working Paper, No. 87 (1984). Nakleden Fawcett, **Products Liability**, s. 167.

²⁴¹ Fawcett, **Products Liability**, s. 161.

beraber, bazı durumlarda diğer bağlama noktalarıyla birleşmesi durumunda önem arz edebilmektedir. Örneğin, Amerika, Meksika ve Hong Kong'da piyasaya sürülmek amacıyla bir Japon firma tarafından üretilen televizyonu bir Amerikalının seyahat için gittiği Hong Kong'dan satın alması ve Amerika'ya döndükten sonra zararın meydana gelmesi durumunda aynı zamanda zarar görenin mutad meskeni olan haksız fiilin ika yeri hukuku uygulanmayacaktır²⁴².

135. maddenin II. fıkrası ise ortaya çıkan zararın karşılanmasında en önemli sınırlandırmalardan birini oluşturmaktadır. Bu düzenleme uyarınca, İsviçre mahkemeleri İsviçre hukukunda öngörülen tazminattan daha fazlasına hükmedemeyeceklerdir. Hüküm, zarar verenin İsviçreli olması durumunda zarar verenin cezaî nitelikteki tazminat (*punitive damages*) taleplerine karşı korumakla beraber, zarar görenin İsviçreli olması durumunda zarar gören aleyhine işleyecektir²⁴³.

2.2.1.2.2. İtalyan Düzenlemesi

İtalyan milletlerarası özek hukuk sisteminde 1995 yılında yapılan değişiklikte ürün sorumluluğu özel bir hükümle düzenlenmiştir²⁴⁴. Söz konusu düzenlemede İsviçre Milletler Özel Hukuku Kanununda benimsenen bağlama kuralları esas alınmıştır.

Üreticinin ikamet ettiği yer veya esas iş merkezinin bulunduğu yer hukuku, zarar görenin seçimine bağlı olarak ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara uygulanacaktır. Zarar görenin bu seçimlik haklarının yanı sıra, üreticinin ürünün rızası olmaksızın o ülkede pazarlandığını ispatlayamaması durumunda ürünün satın alındığı yer hukukunu seçme hakkı da mevcuttur. Düzenlemenin mutad mesken yerine ikametgâh bağlama noktasının esas alınması dışında İsviçre düzenlemesinden bir farkı yoktur. Ancak, İtalyan düzenlemesi İsviçre düzenlemesinde yer alan *lex fori*'ye göre tazminatın düzenlenmesi imkânını tanımamıştır.

²⁴² Pyles, a.g.m., s. 127.

²⁴³ Fawcett, *Products Liability*, s. 161, 162.

²⁴⁴ Reform of the Italian System of Conflict of Laws, Law of May 31, 1995, No. 218, Kanun metni için bkz. Alberto Montanari/ Vincent A. Narcisi, *Conflict of Laws in Italy* (Hague: Kluwer Law International, 1997) s. 14-68.

2.2.1.2.3. Anglo Amerikan Teorileri

Klasik ihtilâfçı yöntemin kesin bağlama kurallarının mekanik yapısı karşısında Amerikalı hukukçular, çatışmakta olan maddî hukuk kurallarının altında yatan yasama siyasetleri dahil olmak üzere somut olayın bütün özelliklerinin dikkate alınmasını sağlayacak daha farklı bir yöntem arayışına girmişlerdir²⁴⁵.

Anglo Amerikan hukukundaki bu arayış birçok yeni teori ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kanunlar İhtilâfına İlişkin II. *Restatement*²⁴⁶ bu teoriler arasından en yakın irtibatlı hukuk teorisini benimsenmiştir²⁴⁷. Bu teori dışında ağırlık merkezi hukuku (*center of gravity*)²⁴⁸ teorisi, tercih prensipleri teorisi, devlet menfaatinin tahlili teorisi, Anglo Amerikan hukukunda milletlerarası uyumsuzluklarda başvuru yöntemlerinden diğerlerini teşkil etmektedir.

Amerikan mahkemeleri ürün sorumluluğundan doğan kanunlar ihtilâfi problemlerini, Anglo Amerikan hukukunda başvuru çeşitli teoriler çerçevesinde çözmeye çalışmışlardır. Amerikan mahkemelerinde ürün sorumluluğu, Anglo Amerikan hukukunda başvuru çeşitli teoriler çerçevesinde incelenmekle beraber, 1970'lerden itibaren ürün sorumluluğuna ilişkin birtakım özel kuralların benimsenmesine yönelik eğilimler ortaya çıkmıştır²⁴⁹. Çalışmamızda tercih prensipleri teorisi, devlet menfaatlerinin tahlili teorisi gibi ürün sorumluluğuna ilişkin özel düzenlemeler içeren prensipler ise ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.2.1.2.3.1. Tercih Prensipleri Teorisi

Tercih prensipleri (*principles of preference*) teorisi, *Cavers* tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre, bir uyumsuzluğa uygulanacak hukuk, klasik sistemin

²⁴⁵ Turhan, *İka Yeri Kuralları*, s. 97-98.

²⁴⁶ American Law Institute, *Restatement of the Law Second, Conflict of Laws* (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1971) (Kanunlar İhtilâfına İlişkin II. *Restatement*).

²⁴⁷ Teori için bkz. a.ş. s. 112.

²⁴⁸ Ağırlık merkezi hukuku teorisi ilk defa New York Temyiz Mahkemesince uygulanan Kanunlar İhtilâfına İlişkin II. *Restatement*'da benimsenen en yakın irtibatlı hukuk prensibinin basitleştirilmiş bir şeklidir. Bu yaklaşım taraflar arasındaki ve dâvanın irtibatlı olduğu devletler arasındaki tüm bağlantıları dikkate alarak dâvaya en yakın irtibat içinde bulunan devlet hukukunun uygulanması esasına dayanır. Betsy Rosenblatt, "Conflicts of Law", The Berkman Center for Internet & Society at Harvard Law Scholl: <http://cyber.law.harvard.edu/property00/jurisdiction/conflicts.html> (1.12.2004). Bu prensibin ürün sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilmesi için bkz. Kühne, a.g.m., s. 16.

²⁴⁹ Fawcett, *Products Liability*, s. 172.

soyut bağlama kurallarının otomatik olarak uygulanması yoluyla değil, mahkemece olayla irtibatlı devletlerin hukukları arasından en iyi sonucu verecek hukukun seçilmesi yoluyla tespit edilir. Uyuşmazlığa uygulanacak hukukun seçiminde, uyuşmazlığın özellikleri dikkate alınarak, âdil bir sonuca varmak amacından hareket edilir²⁵⁰.

Bu teori çerçevesinde *Cavers*, ürün sorumluluğuna ilişkin belirli tercih prensipleri de ileri sürmüştür²⁵¹. Buna göre;

- a) Bir kişi ayıplı ürünün üreticisinden kendisine veya malına verilen zararın tazminini talep ettiği takdirde, dâvacı ayıplı ürünün üretildiği (veya ayıplı tasarımın onaylandığı) ülkenin sorumluluk hukukunca korunma imkânına sahip olmalıdır.
- b) Bununla birlikte, eğer bu ülkenin sorumluluğa ilişkin hükümleri (i) ürünün iktisap edildiği yer veya zararın meydana geldiği yerle aynı olması koşuluyla dâvacının mutad mesken hukukundan daha az koruma sağlıyorsa, veya (ii) ürünün iktisap edildiği ve zararın meydana geldiği yer hukukundan daha az koruma sağlıyorsa, dâvacı talebini bu iki hukuktan birine dayandırabilir.
- c) Bununla birlikte, eğer, üretici, dâvacıya veya malına zarar veren ürünün o ülkede bulunduğunu makûl olarak öngörememiş olduğunu kanıtlarsa, dâvacıya talebini yukarıdaki paragrafta belirtilen hukuklardan birine dayandırma hakkı verilmemelidir.

Cavers ilk aşamada önceliği ürünün üretildiği yer hukukuna vermiştir. Ancak, dâvacının mutad meskeni hukuku, dâvacının ürünü iktisap ettiği yer veya zararın meydana geldiği yerle aynı ise ve ürünün üretildiği yer hukukundan daha fazla koruma sağlıyorsa, dâvacı kendi mutad meskeni hukukunun uygulanmasını talep edebilir. Ayrıca, ürünün iktisap edildiği yer ile zararın meydana geldiği yer aynı ise ve bu yer ürünün üretildiği yer hukukundan daha fazla koruma sağlıyorsa, dâvacı, ürünün üretildiği yer hukuku yerine bu yer hukukunun uygulanmasını talep edebilecektir.

Bir görüşe göre, ürünün üretildiği yer hukuku, hem üretici, hem de zarar gören açısından uygun bir bağlama noktası olabilir. Bu görüşü benimseyenlerin en önemli

²⁵⁰ David F. Cavers, "A Critique of the Choice of Law Problem", *Harvard L. R.*, C. 47, (1933), s. 187-193.

²⁵¹ David F. Cavers, "The Proper Law of Producer's Liability", *ICLQ*, C. 26, (1977), s. 728, 729 (Producer's Liability).

dayanakları, söz konusu bağlama noktasının uygulanacak hukuk konusunda her iki taraf içinde bir belirlilik getirmesidir. Bunun yanı sıra üreticinin zarara neden olan ürünün üretilme faaliyetini yürüttüğü yer genellikle üreticinin faaliyet standardını belirleyen yerdir. Ayrıca, zarar gören kişi bir pazara girdiğinde alacağı ürünün kalitesinde genellikle malın kökenine dayanmaktadır²⁵². Ancak, ürünün üretildiği yer hukukunun bağlama kuralı olarak benimsenmesi birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. İlk olarak, ürünün üretildiği yer hukukunun uygulanması halinde, ürünün üretildiği yerin saptanması özellikle zarara neden olan ürünün milletlerarası bir firma tarafından birden fazla ülkede üretiliyor olması durumunda güçlük arz edecektir²⁵³. İkinci olarak, ürünün üretildiği yer hukukunun uygulanması, üreticilerin düşük maliyette işçi çalıştırdığı veya ürün standardına ilişkin gelişmiş hukukî düzenlemelere sahip olmayan gelişmekte olan devletlerde üretim faaliyetlerini sürdürdüğü durumlarda zarar gören aleyhine sonuçlar doğurabilecektir. Bu nedenle, üretimin yapıldığı yer hukukunun yerine üreticinin esas iş merkezinin bulunduğu yer hukukunun uygulanmasının daha uygun bir bağlama kuralı olduğu ileri sürülmüştür²⁵⁴.

Cavers, zarar gören dâvacıya uygulanacak hukuku seçebilme imkânı vererek dâvacı lehine bir düzenleme öngörmüştür²⁵⁵. Ancak, dâvacının tercih edeceği yer hukukunun belirli kombinasyonlar içerisinde diğer bağlama noktalarıyla örtüşmesi gerekmektedir. Bu kombinasyonlar kurulmadığı takdirde bağlama noktası ürünün üretildiği yer olacaktır. Dolayısıyla, düzenleme, dâvacıya tamamen kendi lehine olan hukuku seçebilme imkânı vermemekte, belirli bir ölçüde uygulanacak hukuk ile uyumsuzluk arasında irtibat sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, üreticinin ürünün o ülkede bulunduğunu makûl olarak öngörememiş olması koşulu aranarak üretici ile zarar görenin menfaatleri arasında bir denge sağlanmaya çalışılmıştır.

Cavers'ın bu teorisi, kişilerin ve malların kıtalararası dolaşımının yoğun olduğu günümüzde, üreticinin ürünlerinin bir diğer ülkede bulunduğunu makûl olarak öngörememesinin karşılaşılmaması güç bir durum olması ve tercih prensipleri teorisinin içeriğinin yeterince açık olmaması gerekçesiyle eleştirilmektedir²⁵⁶.

²⁵² Kühne, a.g.m., s. 12.

²⁵³ DeMent, a.g.m., s. 91.

²⁵⁴ Görüş için bkz. Pryles, a.g.m., s. 127.

²⁵⁵ Fawcett, *Products Liability*, s. 184.

²⁵⁶ Aynı, s. 174-175.

Kıta Avrupası sistemi, Amerikan hukukundaki gelişmeleri sınırlı bir şekilde benimsiyor ve klasik kanunlar ihtilâfi metodolojisine bağlı kalıyor olsa da, teoride özellikle önceden belirlenmiş bağlama noktaları arasında seçim yapma imkânına yer verilmesi açısından, teorinin Kıta Avrupası sistemine çok da uzak olmadığı sonucuna varmak mümkündür²⁵⁷.

2.2.1.2.3.2. Devlet Menfaatinin Tahlili Teorisi

1950'li yıllarda ortaya konulan diğer bir teori devlet menfaatinin tahlili teorisi. Kanunlar İhtilâfına İlişkin I. *Restatement*'da benimsenen kazanılmış haklar nazariyesi, klasik sistemin karşısında yer alan *Brainerd Currie* tarafından eleştirilmiştir²⁵⁸. *Currie* tarafından ortaya konulan bu teoriye göre, kanunlar ihtilâfi probleminin olduğu her olayın çözümünde esas sorun, birden fazla devletin menfaatinin bulunması durumunda hangi devlet menfaatinin tercih edileceğidir²⁵⁹. Bu teori uygulamada yarışan hukuk kurallarının içeriğinin belirlenmesini gerektirir. Öncelikle ilgili kural belirlendikten sonra söz konusu kuralların altında yatan amaç saptanmalı ve bunun ardından, kuralının o olaya uygulanmasında hangi ülkenin geçerli bir menfaatinin olduğuna bakılmalıdır. Eğer tek bir devletin menfaati bulunuyorsa bu devletin hukuku uygulanmalıdır; birden fazla devletin menfaati varsa, hangisinin kurallarının uygulanmasında daha fazla menfaatinin bulunduğu bakılmalıdır²⁶⁰.

Bu teori, devlet menfaatinin kanunlar ihtilâfi uyuşmazlıklarının çözümünde dikkate alınmasının yerindeliği açısından eleştirilmiştir²⁶¹. Teorinin eleştirildiği diğer bir nokta, teorinin uygulanmasının getirdiği zorluklar olmuştur. Devlet menfaatinin tahlili teorisi iç maddî hukuk kurallarının amaçlarının saptanması için bir araştırmayı gerektirir. Mahkemelerin devlet menfaatlerini ve politikalarını saptaması, özellikle

²⁵⁷ Sibel Özel, "Milletlerarası Özel Hukukta İmalâtçının Sorumluluğu", Nuri Çelik'e Armağan, C. I (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 2001), s. 924-925.

²⁵⁸ Mesut Aygün, "ABD. Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Akde Uygulanacak Hukuka İlişkin Currie'nin Devlet Menfaatinin Tahlili Teorisi ve En Sıkı İrtibatlı Hukuk", Mahmut Tefik Birsal'e Armağan (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001), s. 447-453.

²⁵⁹ Brainerd Currie, "Survival of Actions: Adjudication versus Automation in the Conflict of Laws", Stanford L. R., C. 10, (1958), s. 205; Brainerd Currie, "Notes on Methods and Objectives in the Conflicts of Laws", Duke L. J., C.1959, (1959), s. 173.

²⁶⁰ J.J. Fawcett, "Is American Governmental Interest Analysis the Solution to English Tort Choice of Law Problems?", ICLQ, C. 31, (1982), s. 150.

²⁶¹ Gerhard Kegel, "The Crisis of Conflict of Laws", Rec. des Cours, C. 112, S. 2, (1964), s. 97.

yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda uygulanacak hukukun tespitinin dahi kendi başına genellikle zaman alıcı olduğu düşünülürse, uygulama açısından bir çok zorluğu beraberinde getirecektir. Ayrıca, milletlerarası unsur taşıyan bir çok uyuşmazlığın özellikle kamu hukuku kuralları ile iç içe geçmiş birtakım kuralların uygulanmasını gerektirdiği durumlarda, uyuşmazlığa uygulanacak kuralın altında yatan amacın ne olduğunun saptanması özellikle zorluk arz edecektir²⁶². Bunun yanı sıra devlet menfaatinin tahlili teorisi, bu teorinin uygulanmasının doğurduğu belirsizlik açısından da eleştirilmektedir²⁶³.

Bu teori belirtilen hususların yanı sıra, özellikle Anglo Sakson hukuk sistemlerinde yargıçların taşıdığı rol göz önüne alındığında, kuralın altında yatan devlet menfaatinin saptanması noktasında çıkacak zorluklar açısından eleştirilmektedir²⁶⁴.

Bu teoriye getirilen eleştirilerden sonuncusu, bu teorinin uygulanmasının birbirinden oldukça farklı kararların verilmesi olasılığını artırmasıdır. Dâvaya bakan mahkeme, kendi ülkesinin menfaatinin varlığı sonucuna varırsa öncelikle kendi kurallarını uygulayacaktır²⁶⁵. Ürün sorumluluğunun konusunu oluşturduğu bir dâvada devlet menfaatinin bulunup bulunmadığına verilecek yanıt ise, büyük olasılıkla olumlu olacaktır²⁶⁶.

Devlet menfaatini tahlili teorisinin etkisi altında ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuka ilişkin bir öneri *Weintraub* tarafından getirilmiştir²⁶⁷.

I. Dâvacının mevcut zararlar için tazminatta hak kazanıp kazanamayacağına ve tazminatın sınırını belirlemek için:

A. Zarara neden olan ürün veya aynı türden ürünler, ticarî kanallar vasıtasıyla dâvacının mutad meskeninde bulunuyorsa ve dâvalı ürünlerin orada bulunduğunu öngörmüş ise, dâvacının mutad meskeni hukuku uygulanır.

²⁶² Kühne, a.g.m., s. 16.

²⁶³ Lea Brilmayer, "Interest Analysis and the Myth of Legislative Intent", *Michigan L. R.*, C. 78, (1979-1980), s. 499 vd.

²⁶⁴ Kühne, a.g.m., s. 16-17.

²⁶⁵ Eleştiriler için bkz. Friedric Juenger, "Conflict of Laws: A Critique of Interest Analysis", *AJCL*, C. 32, (1984), s. 8 vd.

²⁶⁶ Cavers, *Producer's Liability*, s. 714.

²⁶⁷ Russel J. Weintraub, "A Proposed Choice of Law Standard for International Product Liability Disputes", *BJIL*, C. 16, (1990), s. 225 (International Product Liability).

- B. I (A)'ya göre dâvacının mutad meskeni hukuku uygulanamazsa, dâvalının yine de bu hukuku seçebilmesi mümkündür.
- C. I (A) veya I (B)'ye göre dâvacının mutad meskeni hukuku uygulanmazsa, dâvacı aşağıdaki yerlerden birinin hukukunu seçebilir.
1. Dâvalının esas iş merkezi;
  2. Dâvalı, ürünün ticarî kanallar vasıtasıyla orada bulunduğunu öngörmüş ise, ürünün iktisap edildiği veya talep edilen tazminatın sebebi olan zararın meydana geldiği yer;
  3. Dâvalının ürünü veya onun yan parçalarından birini ürettiği, tasarladığı veya bakımını yaptığı yer;
- D. Dâvacı I (C)'ye göre hukuk seçiminde bulunmamışsa, dâvalı I (C)'de belirlenen yerlerden birinin hukukunu seçebilir.

II. Cezaî tazminatın varlığına ve miktarına karar verebilmek için:

- A. Dâvacı I (C)'de belirtilen yerlerden birinin hukukunu seçebilir.
- B. Dâvacı II (A)'ya göre bir hukuk seçiminde bulunmazsa, dâvalı I(C)'de belirtilen yerlerden birinin hukukunu seçebilir.

III. I ve II no' lu konularda istisnalar:

- A. Eğer başka bir yer hukukunun uygulanması, olayın özelliklerine göre, taraflarla veya işlem ile bağlantısı olan devletlerin temel politikalarına daha fazla uyum sağlamakta ise, I ve II. bent hükümleri bu hukukun uygulanmasına engel olmaz.
- B. Mevcut bir zarar için dâvacının tazminata hak kazanıp kazanmadığına ve tazminatın sınırlarına karar verebilmek için, dâvacı, I (C)'de belirlenen yerlerden birinin hukukunu seçebilir. Bunun için dâvacının, bu hukuku mutad meskeni hukukuna tercih etmesi veya dâvalının eyleminin, II. bentte belirlenenlere ek olarak cezalandırma ve caydırmayı, gerektirecek kadar ağır olması gerekmektedir.

Weintraub'ın getirdiği formülde, ürün sorumluluğuna ilişkin diğer teorilerden farklı olarak bağlama noktalarını bir kombinasyon içerisinde kullanmak yerine, bağlantı

noktalarını belli bir sıralama içerisinde tek başlarına kullanmıştır. Teorinin dikkat çeken bir diğer özelliği ise, teoride ürün sorumluluğunda yer alan bağlama noktalarının çoğuna yer verilmiş olmasıdır. Bu bağlama noktaları içerisinde ağırlıklı rol ise dâvacının mutad meskenine verilmiştir.

Mutad mesken kavramı, günümüzde bağlama noktası olarak sıklıkla kullanılır hale gelmiştir. Mutad mesken, kişinin fiilen oturduğu yeri ifade etmekle beraber, bu oturmanın geçici değil sürekli olması esastır²⁶⁸. Mutad meskenin devamlılığı gerektiriyor olması, mutad meskeni ikametgâha²⁶⁹ göre daha zor değiştirilebilen bir kavram haline getirmekte, dolayısıyla da ikametgâhın değiştirilmesi yoluyla kötüye kullanımları engellemektedir²⁷⁰.

Mutad mesken kavramının hukukî bir kavram olmaması maddî delillere göre tespit edilmesini gerektirir²⁷¹. Bu husus mutad mesken kavramının bağlama noktası olarak kabul edilmesinde eleştirilen bir husus olmuştur. Öte yandan mutad meskenin hukukî bir kavram olmaması vasıflandırmaya ilişkin problemleri asgariye indirmekte dolayısıyla da mutad mesken bağlama noktası olarak ikametgâha göre daha çok tercih edilmektedir²⁷².

Weintraub'ın getirdiği çözümde benimsenen zarar görenin mutad meskeni, zarar gören dâvacı lehine bir bağlama noktasıdır. Zarar görenin menfaati onun en iyi bildiği hukuka tâbi olmasını gerektirir. Zarar görenin en iyi bildiği hukuk ise mutad meskeninin bulunduğu yer hukuku olacaktır. Öte yandan söz konusu düzenlemeye göre mutad mesken hukuku ancak dâvalı, ayıplı ürünün veya benzerlerinin orada bulunduğunu öngörmüşse uygulanacaktır. Dâvalı için getirilen bu koruma tedbiri ile kuralın dâvalı açısından da âdil hale getirilmesi hedeflenmiş, her iki taraf menfaatleri arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır.

²⁶⁸ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 169.

²⁶⁹ İkametgâh kavramının bağlama noktası olarak kullanılması özellikle ikametgâhın tespitinin güçlük arz ettiği noktasında eleştirilmektedir. Zira, hem kişinin birden fazla ikametgâhı bulunabilmekte, hem de ikametgâh kavramının taşıdığı anlam bir ülkeden diğerine, söz konusu ülkelerin ikametgâh kavramını belirlerken kullandıkları esaslara göre farklılıklar arz edebilmektedir. Farklılıklar için bkz. Gülören Tekinalp, "Kişisel Statü-Millî Hukuk-İkametgâh Hukuku-Eğilimler-Düşünceler", *Hıfzı Timur'un Anısına Armağan* (İstanbul: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, 1979), s. 895 (Kişisel Statü); Morris, *Conflict*, s. 7, 12 vd.

²⁷⁰ Tekinalp, *Kişisel Statü*, s. 894 vd.

²⁷¹ Aynı, s. 895.

²⁷² Nomer, *Devletler Hususi*, s. 123.

Dâvacının mutad meskeni hukukunun uygulanmasının getirdiği birtakım avantajlar söz konusudur. Bu kural, birden çok dâvalının bulunduğu dâvalarda olduğu gibi rekabetin korunması açısından da işlerliğe sahiptir. Zira, hangi kaynaktan gelmiş olursa olsun zarara neden olan ürünler aynı sorumluluk kurallarına tâbi olacaktır. Öte yandan mutad mesken hukukunun uygulanması birden çok dâvacının olduğu dâvalarda farklı kararların ortaya çıkmasına ve zarar görenlerin farklı derecelerde korunmalarına neden olacaktır. Ayrıca mutad mesken hukukunun uygulanması üreticilerin kendilerine daha az sorumluluk yükleyen ülkelere yönelmesine neden olacaktır²⁷³.

Weintraub'ın çözümü gereğince, dâvalının zarara neden olan ürün veya aynı türden ürünler ticarî kanallar vasıtasıyla dâvacının mutad meskeninde bulunduğunu öngörememesi nedeniyle dâvacının mutad meskeni hukukunun uygulanmadığı durumlarda, dâvalıya yine dâvacının mutad meskeni hukukunu seçme hakkı tanınmıştır. Eğer dâvalı bu hakkını kullanmazsa, dâvacıya I (C)'de belirtilen dört seçimlik haktan yararlanabilir. Dâvacıya tanınan imkânlar, dâvalının esas iş merkezi, ürünün iktisap edildiği yer, zararın meydana geldiği yer ve ürünün üretildiği yerdir. Dolayısıyla, dâvacı bu belirtilen bağlama noktaları çerçevesinde seçimini yapmalıdır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, dâvacıya bu seçim hakkı tanınırken, dâvalı açısından önem teşkil eden öngörülebilirlik ilkesi ürünün iktisap yeri ve ürün sorumluluğuna ilişkin diğer düzenlemelerden farklı olarak zararın meydana geldiği yer hukuku açısından da aranmıştır. Ayrıca dâvacının kendisine tanınan seçim hakkını kullanmaması durumunda aynı seçim hakkı dâvalı üreticiye de tanınmıştır. Dolayısıyla, her iki taraf menfaatleri arasında bir denge oluşturma amacının düzenlemenin her aşamasında var olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Teori, karmaşık yapısı gereği uygulama açısından zorluklar taşıdığı gerekçesiyle eleştirilmektedir²⁷⁴. Ayrıca teori, uygulanması durumunda her dâva için farklı sonuçlar ortaya çıkacağından kesinlikten uzak olduğu gerekçesiyle eleştirilmekte, dolayısıyla da teorinin dayandığı devlet menfaatinin tahlili teorisi gibi, kendisinin de Kıta Avrupasında benimsenmesi pek olası bulunmamaktadır²⁷⁵.

²⁷³ Fawcett, *Products Liability*, s. 180.

²⁷⁴ Aynı, s. 181-182.

²⁷⁵ Özel, a.g.m., s. 925 vd.

2.2.1.2.3.3. Alternatif Müracaat Kuralı

Juenger tarafından ortaya konulan bu kurala göre:

“Yabancı unsur taşıyan ürün sorumluluğuna ilişkin bir dâvada ortaya çıkan bir meseleye uygulanacak hukukun seçiminde, mahkeme aşağıda belirtilen yerlerin hukuklarını dikkate alacaktır;

- a) zararın meydana geldiği yer,
- b) zarara neden olan fiilin işlendiği yer,
- c) ürünün iktisap edildiği yer,
- d) tarafların kendi ülkeleri (mutad mesken, kuruluş yeri ve esas iş merkezi).

Her ayrı mesele açısından, mahkeme bu yer hukuklarından, ürün sorumluluğu ile ilgili modern standartlara en uyumlu hukuku uygulanacak hukuk olarak belirleyecektir²⁷⁶.”

Juenger ortaya koyduğu bu kuramda, taraflara uygulanacak hukuku belirleme yetkisi tanımak yerine, ürün sorumluluğunda karşılaşılabilecek tüm bağlama noktaları sıralanmış ve uygulanacak hukuku belirlemede hangi bağlama noktasının esas alınacağını belirleme yetkisini mahkemeye verilmiştir. Mahkemenin bu bağlama noktaları çerçevesinde uygulanacak hukuku belirlerken esas alacağı kriter, uygulanacak hukukun ürün sorumluluğuna ilişkin modern standartlara en çok uyum sağlayan hukuk olmasıdır. Bu yaklaşım, Amerikan Kanunlar ihtilâfi siteminde *Leflar* tarafından ortaya konulan seçimi etkileyen unsurlar teorisinde yer alan daha iyi hukuk kuralının (*better rule of law*) uygulanması düşüncesine dayanmaktadır²⁷⁷.

Ürün sorumluluğunda modern standartların belirlenmesi, çağdaş hukuk sistemlerinde ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda karmaşık bir hal almıştır. Ürün sorumluluğunda modern standartların, kusursuz sorumluluk esasına dayanan Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi hükümleri olduğu kabul edildiği takdirde²⁷⁸ *Juenger*'in çözümü dâvacı yararına sonuç doğuracaktır. Buna karşılık modern standartlar için Haksız Fillere İlişkin III. *Restatement* esas alındığı takdirde, dâvalı üretici yararına bir

²⁷⁶ Friedrich K. Juenger, “What now?”, *Ohio State L. J.*, C. 46, (1985), s. 521.

²⁷⁷ Fawcett, *Products Liability*, s. 182.

²⁷⁸ Bu yöndeki görüş için bkz. Fawcett, *Products Liability*, s. 184.

sonuç karşımıza çıkacaktır. Zira, Amerikan hukukunda haksız fiillere ilişkin Haksız Fiillere İlişkin II. *Restatement* ürün sorumluluğu kusursuz sorumluluk²⁷⁹ esasına dayandırılırken, Haksız Fiillere İlişkin III. *Restatement* ile kusur sorumluluğu²⁸⁰ esasına dayandırılmıştır. Bu durumda modern ürün sorumluluğu standartlarından, kusur sorumluluğunun mu, yoksa kusursuz sorumluluğun mu anlaşılması gerektiği önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Ürün sorumluluğunda hangi sorumluluk esasının benimseneceği hususu netlik kazanmadığından, modern standart olarak neyin esas alınacağı hususu, çözümün zayıf noktasını oluşturmaktadır.

Juenger'in geliştirdiği bu kural, mahkemece uygulanacak hukukun tespitinin yapılması anına kadar, tarafların hangi hukukun uygulanacağını öngörememeleri sonucunu doğurması açısından eleştirilmektedir. Ayrıca, alternatif müracaat kuralı, uygulamada, hâkimlere alternatif hukukların içeriğini tek tek inceleyip karar verme zorunluluğu getirmesi açısından karmaşık bulunmaktadır. Söz konusu kuralın eleştirildiği diğer bir nokta, mahkemenin dâva ile ilgisi bulunan bir çok devletin hukukunu incelemesi ve neticede tek bir bağlantıya dayanarak bu hukuklardan birini uygulaması durumunda, uyumsuzluk ile tesadüfî bir bağlantı içerisinde olan bir ülke hukukunu uygulanmasının mümkün olmasıdır²⁸¹.

2.2.1.2.3.4. Kozyris'in Çözüm Yolu

Kozyris'e göre, Kanunlar İhtilâfına İlişkin II. *Restatement*'da ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir düzenleme getirilmemesi önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun nedenini ise *Kozyris*, ürün sorumluluğundan doğan kanunlar ihtilâfî problemlerinde, uyumsuzluğun daha yakın irtibatlı bir hukuk bulunmadıkça haksız fiillere veya sözleşmelere uygulanacak hukuka tâbi tutulmasının hem çok genel bir yaklaşım oluşturması, hem de iki farklı yol izlenmesinin uygulanacak hukukun belirlenmesinde bir çatallaşmaya yol açması olarak açıklamaktadır²⁸². *Kozyris*'e göre bu durum, ürün sorumluluğuna ilişkin elverişli bir çözüme ulaşılmasının önüne geçmektedir.

²⁷⁹ Haksız Fiillere İlişkin II. *Restatement*, Sec. 402A, 402B.

²⁸⁰ Haksız Fiillere İlişkin III. *Restatement*, Sec. 2.

²⁸¹ Eleştiriler için bkz. Fawcett, *Products Liability*, s. 182 vd.

²⁸² P. John Kozyris, "Choice of Law for Product Liability: Whither Ohio?", *Ohio State L. J.*, C. 48, (1987), s. 378.

Ürün sorumluluğunun özel birtakım kurallar gerektirdiği düşüncesini bu şekilde ifade eden *Kozyris*, uygulanacak hukuk konusunda bir çözüm önermiştir. Bu çözüm bir genel kural ve üç istisnadan oluşmaktadır²⁸³:

- 1) Genel Kural: Bedensel zarar ve ölüm nedeniyle, telafi edici ve cezai tazminat talepleri de dahil olmak üzere açılan dâvalarda ürünün asıl alıcıya teslim edildiği yer hukuku uygulanır.
- 2) İstisnalar:
  - a) Ürünün teslim edildiği yer aynı zamanda ürünün amaçlanmış kullanım yeri değilse, amaçlanmış kullanım yeri hukuku, üretici veya yetkili sağlayıcının alıcı tarafından teslimattan önce o şekilde bilgilendirilmesi koşuluyla uygulanır.
  - b) Eğer ürün doğası gereği esasen ve açık bir şekilde birden fazla ülkede kullanılmak üzere tasarlanmışsa, zararın meydana geldiği amaçlanmış kullanım yerlerinden birinin hukuku uygulanır veya bunun yokluğu halinde, zararın meydana geldiği anda zarar görenin mutad meskeninin bulunduğu yer hukuku uygulanır.
  - c) Yukarıdaki düzenlemelere rağmen (zarar görenin dâvalıyla doğrudan veya dolaylı olarak aralarındaki bir işleme ilişkin veya diğer herhangi bir bağlantısının olmaması halinde), dâvacı taleplerini, eğer zarar yeri dâvacının mutad meskeni ile aynı ise ve zararın meydana geldiği anda aynı dâvalının aynı ürünleri ticarî kanallar vasıtasıyla zarar yerinde bulunuyorsa, zararın meydana geldiği yer hukukuna dayandırmayı seçebilir.

Kozyris'in çözümü ürün sorumluluğuna ilişkin diğer kanunlar ihtilâfi kurallarının incelenmesine ve bu kuralların geliştirilmesine dayanır. Genel kuralda, “ürünün asıl alıcıya teslim edildiği yer” tek başına bağlama noktası olarak benimsenmektedir. Bu kuralın gerektiği gibi işlemediği durumlarda ise bu hallerde kullanılmak için düzenlenen üç istisna devreye girecektir²⁸⁴.

²⁸³ Kural için bkz. P. John *Kozyris*, “Values and Methods in Choice of Law for Products Liability: A Comparative Comment on Statutory Solutions”, *AJCL*, C. 38, (1990), s. 506 (Values and Methods).

²⁸⁴ Fawcett, *Products Liability*, s. 186.

Ürünün iktisap yeri hukuku²⁸⁵, ürün sorumluluğuna ilişkin diğer tüm teorilerde farklı ağırlıklarla da olsa kullanılan bir bağlama noktasıdır. Ancak, *Kozyris*'e göre ürünün iktisap yeri hukukuna, diğer bağlama noktalarına göre daha ağırlıklı bir rol verilmelidir. Diğer bütün teoriler incelendiğinde, bağlama kurallarının uygulanmasının, ürünün iktisap yerine ilişkin bir unsurla birleşmediği takdirde kuralın uygulanmasının mümkün olmadığı görülür. Bu durum iktisabın, işlemlerin birleştiği temel unsur olduğunu gösterir²⁸⁶. Ürünü kullananlar genellikle ürünü satın alırken ürünün satıldığı yerin ürün güvenliğine ilişkin yerel düzenlemelerine güvenmektedirler²⁸⁷. Bu nedenle ürünün iktisap yeri, üreticinin ürettiği ürünün zarar gören ile bulunduğu bu nedenle de üreticinin kamu güvenliğine ilişkin sorumluluğunun başladığı yerdir. Üretici, kâr ve zarar riski arasındaki dengeye göre ürününü satışa sunarak yarar sağladığı bu ülkelerin hukukları uyarınca sorumlu tutulabilecektir. Ürünün iktisap yeri hukuku, uygulanması birden fazla dâvacının veya dâvalının olduğu dâvalar da diğer bağlama noktalarından daha fazla işlerliğe sahiptir. İktisap yeri hukukunun uygulanması her iki halde de taraflar için farklı sonuçlara varılmasının önüne geçebilecektir ki, bu özellik ürün sorumluluğunda başvuru bağlama noktalarının çoğunda bulunmamaktadır. Ayrıca, iktisap yeri hukukunun uygulanması, o ülkede faaliyet gösteren tüm üreticilerin aynı sorumluluk standartlarına tâbi olmalarını sağlaması açısından haksız rekabetin önüne geçmektedir²⁸⁸.

Kozyris'in çözümüne göre, ürünün iktisap edildiği yer ile onun amaçlanmış kullanım yerinin farklı olması ilk istisnayı oluşturur. Bu durum bir ürünün belirli bir ülke için üretilmiş olmasına rağmen diğer bir ülkede el değiştirmiş olması halinde söz konusu olur. Bu durumda teslimat yeri dâvalı için öngörülemez bir yer olacağından üreticinin teslimattan önce bilgilendirilmiş olması koşuluyla, amaçlanmış kullanım yeri hukukunun uygulanması söz konusu olacaktır²⁸⁹.

²⁸⁵ *Kozyris*'e göre ürünün iktisap yerinden, ürünün asıl alıcıya teslim edildiği yer anlaşılmalıdır. Burada ürünün teslim yeri hukuku ürünün alıcı tarafından fiilen iktisabını daha fazla yansıtmayı dolayısıyla tercih edilmiştir. Çünkü iktisap yeri, uyumsuzluğun konusu haksız fiil olduğu için iktisaba ilişkin sözleşmesel ilişkinin kurulduğu yerden çok, aynı zamanda genellikle amaçlanan kullanım yeri olan, ürünün kişinin eline fiilen geçtiği ürünün asıl alıcıya teslim edildiği yeri, ifade etmelidir. Bkz. *Kozyris, Values and Metods*, s. 505.

²⁸⁶ *Kozyris, Values and Metods*, s. 502.

²⁸⁷ Kühne, a.g.m., s. 12; *Kozyris, Values and Metods*, s. 505, dp. 56.

²⁸⁸ Fawcett, *Products Liability*, s. 188.

²⁸⁹ *Kozyris, Values and Metods*, s. 506-507.

İkinci istisna, sınırları gereği oldukça dar bir alanda uygulanma imkânı bulacaktır. Doğası gereği çok ulusluluğu gerektiren ürünler birden fazla ülkede kullanılmak üzere tasarlanmış olabilirler. Bu durumda ikinci istisna gereği zararın meydana geldiği amaçlanmış kullanım yerlerinden birinin hukuku uygulanır veya bunun tespit edilememesi halinde zararın meydana geldiği anda zarar görenin mutad meskeninin bulunduğu yer hukuku uygulanır. Amaçlanmış kullanım yerinin birden fazla olduğu ürünlere en önemli örnek uçaklardır. Bu durumda bir uçak düştüğünde ikinci istisna gereği amaçlanmış kullanım yerlerinden biri uygulanacaktır²⁹⁰.

İktisap yeri birçok olayda tesadüfi bir yer olup, taraflar veya uyuşmazlığı oluşturan unsurlarla yakın bir ilgi içerisinde bulunmaması nedeniyle eleştirilmektedir²⁹¹. Örneğin kişi, seyahat için gittiği yabancı bir devlette aldığı ürün nedeniyle zarara uğramışsa, uyuşmazlığa iktisap yeri hukukunun uygulanması durumunda zarar gören hiç aşına olmadığı bir hukukla karşı karşıya kalabilecektir. *Kozyris* bu sorunu çözmek için, kuralda ürünün teslim yeri ile amaçlanmış kullanım yerinin örtüşmesi koşulunu aramıştır. Eğer teslim yeri ile ürünün amaçlanmış kullanım yeri örtüşmüyorsa uygulanacak hukuk, amaçlanmış kullanım yeri hukuku olacaktır. Buna karşılık üretici, amaçlanmış kullanım yerinin kendisine teslimattan önce alıcı tarafından bilgilendirilmiş olması koşulu ile tesadüfi sonuçlara karşı korunmaya çalışılmıştır.

İktisap yeri hukukuna getirilen diğer eleştiri, zarara uğrayan üçüncü kişiler açısından uyuşmazlığa iktisap yeri hukukunun uygulanması durumunda zarar gören açısından tatmin edici sonuçlara ulaşılmasının mümkün olamamasıdır²⁹². İktisap yeri hukukunun bu sakıncası, kuralda yer alan üçüncü istisna çerçevesinde giderilmeye çalışılmıştır. Buna göre, üretici ile herhangi bir işlemsel bağlantısı olmadığı durumlarda ürünün iktisap yeri hukukunun uygulanmasında vazgeçilmiş, zararın meydana geldiği yer hukukunun, dâvacının mutad meskeni hukuku ile aynı olması ve aynı dâvalının aynı ürünleri ticarî kanallar vasıtasıyla bu yerde bulunması koşuluyla uygulanması öngörülmüştür.

²⁹⁰ *Kozyris, Values and Methods*, s. 506.

²⁹¹ *DeMent, a.g.m.*, s. 91.

²⁹² *Nomer, Devletler Hususi*, s. 313.

Kozyris, ürün sorumluluğunda zarar görenin korunması lehine görüşlere karşı çıkmaktadır²⁹³. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda Amerikan maddi hukukunda zarar gören tarafın korunması yönündeki eğilimin sona ermesinin etkisinde kalması, ürünün teslim yerini bağlama noktası olarak tercih etmesini açıklamaktadır²⁹⁴.

Kozyris'in çözümü ürün sorumluluğu gibi karmaşık bir olayda uygulama alanları çok sınırlı tutulmuş istisnalar bir kenara bırakılırsa, asıl kural olarak tek bir bağlama noktasının öngörülmüş olması açısından eleştirilmiştir. Önerinin eleştirildiği diğer bir nokta, diğer Amerikan teorilerinde var olan belirsizliğin bu teoride de söz konusu olmasıdır. Ayrıca ürünün teslim yeri hukukunun uygulanması, üreticilerin başka yerlerde piyasaya süremeyecekleri ürünleri düşük koruma standardı olan ülkelerde piyasaya sürmeleri sonucunu doğurabilecek ve aynı üründen zarar görmüş fakat farklı ülkelerde ürünü iktisap eden kişiler için eşit koruma sağlayamayacaktır²⁹⁵.

2.2.1.2.3.5. Louisiana Düzenlemesi

Louisiana'da 1991 yılında yürürlüğe giren 923 nolu kanunun 3545. maddesinde ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir kanunlar ihtilâfi düzenlemesi getirilmiştir. Buna göre;

“Bir ürünün neden olduğu haksız fiil ve haksız fiil benzeri sorumluluğa ve ister tazmin edici ister özel veya cezaî olsun zararlara aşağıdaki durumların varlığı halinde bu eyalet hukuku uygulanır.

- 1) Bu eyalette ikamet eden veya oturan bir kişinin bu eyalette zarara uğraması durumunda; veya
- 2) Ürünün bu eyalette üretilmesi, edinilmesi ve bu eyalette ikamet eden şahsa bu eyalette veya başka bir eyalette zarar verilmesi durumunda

Yukarıdaki paragraf, zarara neden olan ürünü veya dâvalının aynı türdeki ürünlerinin bu eyalette ticarî kanallar vasıtasıyla bulunmadığı durumlarda uygulanmaz.

²⁹³ *Kozyris, Interest Analysis*, s. 570.

²⁹⁴ *Fawcett, Products Liability*, s. 189.

²⁹⁵ Eleştiriler için bkz. *Fawcett, Products Liability*, s. 187.

Yukarıdaki paragrafların düzenleme alanına girmeyen bütün hallerde bu bölümün diğer maddeleri uygulanır.”

Bu düzenlemeye göre, *Louisiana*'da ikamet eden bir kişinin bu eyalette zarara uğraması durumunda *Louisiana* hukuku uygulanır. Yine düzenleme gereği, ürün *Louisiana*'da üretilmiş ve zarar gören *Louisiana*'da ikamet ediyorsa zarar nerede gerçekleşmiş olursa olsun *Louisiana* hukuku uygulanır. Ancak üretici zarara neden olan ürünü veya dâvalının aynı türdeki ürünlerinin bu eyalette ticarî kanallar vasıtasıyla bulunmadığını kanıtlarsa *Louisiana* hukuku uygulanmayacaktır.

Louisiana düzenlemesi tek yanlı bir kanunlar ihtilâfı kuralıdır. Düzenleme sadece hangi hallerde *Louisiana* hukukunun uygulanacağını göstermekle yetinmektedir. Düzenlemede uyuşmazlığın *Louisiana* ile irtibatlı olduğu sınırlı bazı durumlar ele alınmıştır. Ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlık, kuralda öngörülen hallerden birini teşkil etmediği takdirde haksız fiil veya haksız fiil benzeri borç ilişkilerine uygulanacak hukuku düzenleyen genel kural olan, 923 nolu kanunun 3542. maddesi uygulanacaktır. 3542. madde, temel politikası en çok etkilenen ülke hukuku uygulanması esasına dayanır. Dolayısıyla, ürün sorumluluğuna ilişkin özel düzenleme uygulanmadığı takdirde, devlet menfaatinin tahlili teorisine göre belirlenecek hukuk uygulanacaktır²⁹⁶.

2.2.2. Ürün Sorumluluğundan Doğan Uyuşmazlıklarda Doğrudan Uygulanan Kurallar

Bazı hukuk düzenleri, hukuk kurallarını oluştururken toplumun ekonomik, sosyal, siyasi yapısı ve genel ahlâk mülâhazalarını dikkate alarak birtakım kurallar koyarlar ve bu kurallar yabacılık unsuru içersin içermesin, uygulama alanına giren tüm olaylara uygulanırlar²⁹⁷. Bu kuralların uygulama alanı, kuralların özel amaç ve nitelikleri gereği olağan iki yanlı bağlama kurallarına başvurmaksızın belirlenir. Hâkim,

²⁹⁶ Fawcett, *Products Liability*, s. 190-191.

²⁹⁷ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 134; Gündüz A. Ökçün, *Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni* (İkinci Bası. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, 1997, s. 36.

bu tür bir kuralla karşılaştığında iki yanlı bağlama kurallarına başvurmaksızın, tek yanlı yaklaşımın çerçevesinde özel bir yöntem izler²⁹⁸.

Bu yöntemi tanımlamak için doktrinde çeşitli isimlerin kullanıldığını görmek mümkündür. Doğrudan uygulanan kurallar²⁹⁹ (*directly applicable rules*), müdahaleci kurallar³⁰⁰ (*overriding statutes*), milletlerarası emredici nitelik taşıyan hukuk kuralları³⁰¹ kullanılan terimler arasında yer alır.

Üzerinde terim birliğine varılmamış bu kurallar hakkında bir tanım getirilmesi gerekirse, doğrudan uygulanan kuralları “bir devletin, ekonomik, sosyal veya siyasal alanda izlediği belirli politikaları, özel hukuk ilişkileri üzerinde etkili olacak şekilde yansıtan ve uygulama alanlarına giren tüm uyumsuzluklara uygulanmaları, bu politikaların yerine getirilmesi için zorunlu olan kurallar”³⁰² olarak tanımlamak mümkündür.

Doğrudan uygulanan kuralların karakteristik özelliklerinden biri, bu kurallarda tek yanlı bir yöntemin benimsenmiş olmasıdır. Söz konusu yöntem olayda yabancı unsur bulunsun bulunmasın kuralların doğrudan uygulanmasıdır³⁰³. Kuralların doğrudan doğruya uygulanması, bu kanunların, etkili olmalarını sağlayacak belli bir alana sahip olmaları gereğinden kaynaklanır. Bu kuralların etkili olması için belli bir uygulama alanına sahip olmalarını sağlama çabası ise söz konusu kurallarla özel bazı amaçlara ulaşılmaya çalışılmasının bir sonucudur. Kuralın özel bir amaç taşıyor olması ise doğrudan uygulanan kuralların diğer karakteristik özelliğini oluşturur³⁰⁴. Bu amaç bazı durumlarda kamu yararının korunması olarak ortaya çıkabilmektedir. Tüketicilerin giriştikleri hukukî ilişkiler veya iş sözleşmelerine ilişkin kurallarda, hukukî ilişkinin zayıf tarafının korunması amacını, doğrudan uygulanan kurallarda bulunması gereken özel amaç çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

²⁹⁸ Bilgin Tiryakioğlu, *Rekabet Hukukundan Doğan Kanunlar İhtilafı* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997), s. 30 (Rekabet).

²⁹⁹ Tiryakioğlu, *Rekabet*, s. 30; Rona Aybay/ Esra Dardağan, *Yasaların Uluslararası Düzeyde Çatışması, Kanunlar İhtilafı* (İstanbul: Aybay Yayıncılık ve Kültür Hizmetleri Ltd. Şti, 2001), s. 121; Hatice Özdemir Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri* (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, 2001), s. 1.

³⁰⁰ Nomer, *Devletler Hususi*, s. 61.

³⁰¹ Güngör, *Tüketici*, s. 108 vd.

³⁰² Kocasakal, *a.g.e.*, s. 13.

³⁰³ Ökçün, *a.g.e.*, s. 36; Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 134.

³⁰⁴ Ökçün, *a.g.e.*, s. 36.

Ürün sorumluluğuna ilişkin kuralların zayıf tarafı oluşturan zarar göreni koruma amacı göz önüne alındığında ürün sorumluluğuna ilişkin kuralların doğrudan uygulanan kural niteliği taşıyabileceği sonucuna varmak mümkündür. Ürün sorumluluğuna ilişkin bazı millî hukuk düzenlemelerinde bu kuralların doğrudan uygulanan kural niteliği taşıdığı görülmektedir.

Örneğin, Japon Ürün Sorumluluğu Kanununun³⁰⁵ 1. maddesinde, Kanunun amacı açıklanmıştır. Buna göre, kanunun amacı “bir hayat, beden veya eşyaya ürünlerdeki bir ayıp nedeniyle zarar verilmesi durumunda, üreticiye daha fazla sorumluluk yüklemek ve benzeri yollarla zarar gören kişiyi korumak ve bu yolla insan hayatı ve de ülke ekonomisinin gelişiminde bir istikrar ve ilerleme sağlamaktır”. Kanunun amacının açıklandığı bu ifadeden, kamu yararının yanı sıra, ülkenin sosyal ve ekonomik çıkarlarının gözetildiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Kanunun amacına uygun uygulama alanı ise kanunda açık bir şekilde belirtilmemiştir. Düzenlemedeki “ülke ekonomisi” ifadesinden yola çıkıldığında, buradaki ülke ekonomisinden kastın, Japon ekonomisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda Kanunun uygulama alanı Japon ekonomisinin gelişimine etki eden tüm ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklardır. Dolayısıyla, ürün sorumluluğuna ilişkin söz konusu Kanunun doğrudan uygulanan kanun niteliği taşıdığı sonucuna varmak mümkündür.

3. MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER REJİMİNDE ÜRÜN SORUMLULUĞU

3.1. Yetkili Mahkeme

Milletlerarası özel hukuk kaynakları itibariyle millî olma özelliğini koruduğu için, milletlerarası unsurlu ilişkilerde, farklı çözümlere ulaşılması ihtimali mevcuttur³⁰⁶. Bu nedenle ülkelerin, ihtilâf kurallarında benimsediği farklı görüşleri ortadan kaldırmak ve uygulanacak hukuku yeknesaklaştırmak için milletlerarası sözleşmeler hazırlamalarına ihtiyaç vardır.

³⁰⁵ Japonya’da ürün sorumluluğu 1994 yılında ayrı bir kanuna düzenleme altına alınmıştır. Kanunun İngilizceye çevirisi için bkz. The Product Liability Act (Act No. 85,1994): <http://www.consumer.go.jp/e/pla/index.html> (1.12.2004).

³⁰⁶ Bilgin Tiryakioğlu, *Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Akitlerine Uygulanacak Hukuk* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1996), s. 95 (Satım).

Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda, yetkili mahkemenin tespitine ilişkin özel bir milletlerarası sözleşme mevcut değildir. Bu durumda ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda mahkemelerin yetkisi, ancak, genel olarak milletlerarası yargı yetkisine ilişkin milletlerarası sözleşmelerde yer alan haksız fiillere ilişkin düzenlemeler çerçevesinde değerlendirilebilir.

Brüksel Konvansiyonu ve *Lugano Sözleşmesi*, milletlerarası özel hukukun esas konularından birini teşkil eden yargı yetkisi kurallarının yeknesaklaştırılmasına ilişkin sözleşmeler arasında yer alır³⁰⁷.

Söz konusu sözleşmelere ek olarak, Brüksel I Tüzüğü ile Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tenfizine ilişkin *La Haye Milletlerarası Özel Hukuk Konferansının Çalışmaları*³⁰⁸ da yargı yetkisine ilişkin düzenlemeler olarak çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Brüksel I Tüzüğü, büyük ölçüde Brüksel Konvansiyonunun yerini almış olsa da, Tüzüğe taraf olmayan Danimarka ile diğer üye devletler arasındaki ilişkilerde Brüksel Konvansiyonu geçerliliğini sürdürmektedir. Aynı şekilde Brüksel Konvansiyonu, Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmanın 229. maddesine uygun olarak Brüksel konvansiyonunun uygulama alanına giren fakat, Brüksel I Tüzüğü'nün dışında bırakılan bölgeler açısından yürürlüğünü sürdürmektedir³⁰⁹.

Yetkili mahkemenin tespitine ilişkin diğer bir milletlerarası sözleşme Lugano Konvansiyonudur. Lugano Konvansiyonu Avrupa Topluluğu üye devletleri ve EFTA ülkeleri arasında Brüksel Konvansiyonuna paralel olarak oluşturulan bir sözleşmedir³¹⁰. Bu nedenle tekrara yer vermemek açısından Lugano Konvansiyonuna çalışmamızda ayrıca değinilmeyecektir.

³⁰⁷ Bu sözleşmeler hakkında bkz. C. Glatt, "Comparative Issues in the Formation of Electronic Contracts", *IJLIT*, C. 1, S. 6, (1997), s. 62-64.

³⁰⁸ Bu çalışmalar için bkz. Hague Conference On Private International Law: http://hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=home.splash (1.12.2004).

³⁰⁹ Anlaşma için bkz. Treaty Establishing The European Community, European Islands System of Links and Exchanges, European Islands System of Links and Exchanges: http://www.eurisles.com/Textes/statut_iles/Annexe7EN.htm (1.12.2004).

³¹⁰ Robert C. Reuland, "The Recognition of Judgments in the European Community: The Twenty-fifth Anniversary of the Brussels Convention", *Michigan Journal of International Law*, C. 14, (1992-1993), s. 570.

3.1.1. 1968 Tarihli Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarına İlişkin Brüksel Konvansiyonu

Brüksel Konvansiyonu, 27 Eylül 1968 yılında Brüksel’de Avrupa Topluluğunun altı kurucu devleti tarafından imzalanmıştır ve 1973 yılında yürürlüğe girmiştir. Brüksel Konvansiyonu bu tarihten itibaren birçok kez tâdil edilmiştir³¹¹.

Brüksel Konvansiyonu ikili bir yapıya sahiptir. Medeni ve ticarî konularda yargı yetkisi kuralarını içerdiği gibi, mahkeme kararlarının tenfizine ilişkin düzenlemeleri de içermektedir.

Konvansiyonun 1. maddesinde, Konvansiyonun uygulama alanı medeni ve ticarî konularla sınırlı tutulmuştur. Sözleşmenin uygulama alanının medeni ve ticarî konularla sınırlanmasının yanı sıra medeni ve ticarî konular içerisinde bulunmalarına rağmen bazı konular sözleşmenin kapsamı dışarısında bırakılmıştır.

Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklar medeni ve ticarî konular arasında yer aldığından bu konvansiyon hükümlerinin ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara uygulanması mümkündür. Ancak, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklar, cezai ve kamu hukukuna ilişkin neticeleri açısından konvansiyonun kapsamı dışında kalmaktadır³¹².

Brüksel Konvansiyonuna üye devletlerin mahkemeleri, karşılıklı gelen uyuşmazlık Konvansiyon kapsamında ise milletlerarası yetkiyi Konvansiyon hükümlerine göre belirleyecekler, Konvansiyonun uygulama alanı dışında kalan meselelerde ise üye devletlerin ulusal yetki kuralları devreye girecektir.

Brüksel Konvansiyonunda daha önce de belirttiğimiz gibi ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara ilişkin herhangi özel yetki kuralı bulunmamaktadır. Bu nedenle, biz çalışmamızda ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıkları Konvansiyondaki mevcut hükümler çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağız.

Genel yetki kuralı, Brüksel Konvansiyonunun 2. maddesinde düzenlenmiştir. Sözleşmenin 2. maddesinin I. fıkrasına göre, dâvalının sözleşmenin tarafını oluşturan

³¹¹ Bu değişiklikler için bkz. Peter Stone, “Internet Consumer Contracts and European Private International Law”, *Information & Communications Technology Law*, C. 9, S. 1, (2000), s. 2 (Consumer Contracts).

³¹² Stone, *Conflict*, s. 121; Kaye, *a.g.e.*, s. 10.

devletlerden birinde ikametgâhının³¹³ bulunması durumunda bu devlet mahkemeleri yetkilidir. O halde, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda, üreticinin üye devletlerden birinde ikametgâhının bulunması durumunda dâva, dâvalı üreticinin ikametgâhı mahkemelerinden birinde açılacaktır. Söz konusu düzenleme çerçevesinde Konvansiyon, sadece Avrupalı tüketicileri değil, Avrupalı bir üreticinin ürettiği hatalı bir üründen dolayı zarar gören tüm dünyadaki tüketicileri ilgilendirmektedir³¹⁴. Ancak, dâvalının üye devletler dışında bir yerde ikametgâhının bulunması durumunda Brüksel Konvansiyonu uygulanamayacaktır. Bu durumda, milletlerarası yetki hususu ülkelerin kendi kurallarına göre çözülecektir.

Brüksel Konvansiyonu hükümlerine göre, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanabilecek düzenlemelerden bazıları Konvansiyonun 5. maddesindeki özel yetki kuralları arasında yer almaktadır. Özel yetki kuralları arasında yer alan bu düzenlemelerden ilki haksız fiillere ilişkindir. Brüksel Konvansiyonun 5. maddesinin III. fıkrasına göre, haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda yetkili mahkeme, zarara neden olan fiilin ika yeri mahkemesidir. Brüksel Konvansiyonunun bu düzenlemeyle, haksız fiillere ilişkin klâsik yetki kuralından ayrılmadığını söylemek mümkündür.

Bu noktada tartışılan konu, haksız fiilin ika yerinden ne anlaşılması gerektiği olmuştur³¹⁵. Avrupa Adalet Divanı, önüne gelen bir dâvada³¹⁶ sorunu pragmatist bir yaklaşımla çözmüştür³¹⁷. Dâvada Almanya'dan nehir yoluyla Fransa'ya gelen zararlı atıklar sebebiyle ekili ürünleri zarara uğrayan bir Fransız, zarara neden olan Alman şirketine karşı Fransa'da dâva açmıştır. Avrupa Adalet Divanı, zararın meydana geldiği yer ile zarara neden olan fiilin işlendiği yerin aynı olmaması durumunda dâvacının her iki mahkemede de dâva açabileceği; bu iki yerden birini saf dışı bırakmanın yapay sonuçlar ortaya koyabileceği yönünde bir karar vermiştir.

³¹³ Konvansiyonda ikametgâhtan ne anlaşılması gerektiği tanımlanmamış, ikametgâhın yorumu Konvansiyonun 52. maddesine göre kişinin ikamet edip etmediği araştırılan ülkenin ulusal kanunlarına bırakılmıştır.

³¹⁴ Fawcett, *Products Liability*, s. 58, 59.

³¹⁵ John O'Brien, *a.g.e.*, s. 237 vd. Farklı görüşler için bkz. Fawcett, *Products Liability*, s. 64-73.

³¹⁶ *Bier BV v. Mines de Potasse D'Alsace SA*, (Case 21/76) [1976] ECR 1735, Human Constitutional Rights: http://www.hrcr.org/safrica/environmental/bier_mines.html (1.12.2004).

³¹⁷ Kaye, *a.g.e.*, s. 18-19.

Brüksel Konvansiyonunda özel yetki kuralları içerisinde yer alan ve ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanabilecek diğer hüküm, Konvansiyonun 5. maddesinin V. fıkrasında şube, acente ve diğer kuruluşlara ilişkin olan düzenlemedir. Brüksel Konvansiyonu m. 5/V'e göre, uyuşmazlık bir şube, acente veya diğer kuruluşların işleminden doğmuşsa, üye devletlerden birinde ikametgâhı bulunan dâvalının, şube, acente ve diğer kuruluşunun bulunduğu diğer bir üye devlette dâva açılabilir.

Ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlıkta birden çok dâvalının bulunması ve bu tür bir uyuşmazlıkta dâvalılardan her birinin farklı üye devletlerde ikametgâhının olması mümkündür. Bu durum Konvansiyonda özel yetki kuralları başlığı altında 6. maddenin I. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, üye devletlerden birinde ikametgâhı bulunan kişi, uyuşmazlıktaki birden çok dâvalıdan biri ise, dâvalıların tümü içlerinden birinin ikametgâhı mahkemesinde dâva edilebilir. Düzenleme, farklı üye devletlerde ikametgâhı bulunan dâvalıları aynı devlet mahkemelerinde dâva etme hakkı verirken, dâvacıya yetkili mahkemeyi seçme imkânı da tanımaktadır³¹⁸.

Konvansiyon bu haliyle, zarar görene dâva açabileceği mahkemeler açısından geniş bir yelpaze sunmaktadır. Ancak, zarar görene bu şekilde geniş bir seçenek sunulması, zarar gören dâvacının gereğinden fazla korunduğu ve bu çaptaki bir seçim hakkının *forum shopping*'i teşvik edeceği gerekçeleriyle eleştirilmektedir³¹⁹.

Ürün sorumluluğu açısından Konvansiyona getirilen diğer bir eleştiri, madde 5/III'deki haksız fiillere ilişkin düzenlemenin, ürün sorumluluğu gibi karmaşık bir hukukî sorunun çözümünde yetersiz kaldığına ilişkindir. Bunun nedeni ise getirilen eleştiriye göre, ürün sorumluluğunun karmaşık yapısının zararın meydana geldiği yerin saptanmasını zorlaştırmasıdır³²⁰. Birden çok seçenek içerisinde tek bir yerin zararın meydana geldiği yer olarak seçilmesi, diğer bağlantı noktalarının göz ardı edilmesi sonucunu doğurmakta ve yetkili mahkemenin belirlenmesinde zarar görene bir seçimlik hak tanımaktadır. Brüksel Konvansiyonu madde 5/III'ün eleştirildiği bir diğer nokta, haksız fiilin ika yerinin bağlama noktası olarak belirlendiği tüm diğer durumlarda

³¹⁸ Fawcett, *Products Liability*, s. 74-75.

³¹⁹ Aynı, s. 83, 84.

³²⁰ Ürünün dizayn edildiği yer, ürünün yan parçalarının üretildiği, ürünün parçalarının birleştirildiği yer, ürünün dağıtıldığı yer, ürünün edinildiği yer, ilk zararın meydana çıktığı yer ile zarar görenin tedavi altına alındığı yer birbirinden farklı olabilir.

olduğu gibi, olayla bağlantısı öteki irtibat noktalarına göre daha az olan, tamamen tesadüfî bir yer mahkemesinin yetkili kılınma olasılığının var olmasıdır³²¹.

Fawcett, ürün sorumluluğunun maddî hukuk içerisinde de özel hükümlerle düzenlenmiş olması ve Konvansiyonun 5. maddesinin III. fıkrasının ürün sorumluluğuna ilişkin uyumsuzluklarda yetersiz kalması nedeniyle, haksız fiillere ilişkin genel kuraldan vazgeçilerek ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir yetki kuralı getirilmesini önermiştir. Öneri, üç irtibat noktasının birleşmesi durumunda tek bir yer mahkemesinin yetkili olmasını hedeflemiştir. Buna göre, yetkili mahkeme, zarar görenin mutad meskeni ile aynı olması şartı ile zararın meydana geldiği yer mahkemesidir. Yeter ki zarara yol açan ürün, zarar veren veya onun adına hareket eden biri tarafından orada piyasaya sürülmüş olsun. *Fawcett*'e göre söz konusu kural, kullanılan irtibat noktaların nadiren tanımsal problemlere neden olması nedeniyle kesinlik sağlayıcı bir kuraldır. Haksız fiilin ika yerinin zararın meydana geldiği yer ile aynı olması koşulu ise haksız fiilin ika yerinin tesadüfî bir yer olmasının getireceği sakıncaların önüne geçmektedir. Söz konusu kural, dâvacıya Konvansiyona göre daha dar bir seçim hakkı sağlayacaktır. Ancak, 2. madde uyarınca, dâvacının genel kural olan dâvalının ikametgâhı mahkemesinde dâva açma hakkının ürün sorumluluğunda da başvurulabilecek bir hüküm olmayı sürdürmesi, zarar gören lehine bir durumdur. Ancak, düzenleme, zarar görenin mutad meskeni mahkemesini, ürünlerin zarar veren veya onun adına hareket eden biri tarafından orada piyasaya sürülmesi koşuluyla yetkili kılması sebebiyle, zarar veren üreticinin menfaatlerini de gözetmektedir³²².

3.1.2. Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine ilişkin Avrupa Topluluğu 44/2001 Tüzüğü (Brüksel I Tüzüğü)

Brüksel I Tüzüğü Avrupa Topluluğunca, 22 Aralık 2000 tarihinde onaylanmış, 1 Mart 2002 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Danimarka dışındaki diğer AT üye devlet mahkemelerinin yargı yetkileri, bugün Brüksel I Tüzüğüne göre belirlenmektedir³²³.

³²¹ Eleştiriler için bkz. *Fawcett, Products Liability*, s. 84-86.

³²² Öneri için bkz. *Fawcett, Products Liability*, s. 93-95.

³²³ Stone, *Consumer Contracts*, s. 121.

Brüksel I Tüzüğünü AT üye devletleri çerçevesinde uygulanması nedeniyle, bölgesel bir nitelik taşımaktadır.

Brüksel I Tüzüğü, uygulama alanı itibariyle Brüksel Konvansiyonun da olduğu gibi medeni ve ticarî konularla sınırlanmıştır. Tüzük, medeni ve ticarî konularda yargı yetkisi kuraları yanı sıra, mahkeme kararlarının tenfizine ilişkin düzenlemeleri de içermektedir ve dolayısıyla ikili bir yapı arz etmektedir.

Brüksel I Tüzüğü, Brüksel Konvansiyonu esas alınarak oluşturulan bir düzenlemedir. Tüzük çerçevesinde ürün sorumluluğuna ilişkin bir uyuşmazlıkta uygulanabilecek milletlerarası yetki kurallarına baktığımızda, sınırlı bir kaç farklılık dışında söz konusu kuralların, Brüksel Konvansiyonundaki düzenlemelerle örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Brüksel I Tüzüğünde, Brüksel Konvansiyonunda da olduğu gibi ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara ilişkin herhangi özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklarda mahkemelerin milletlerarası yetkisi Tüzük kapsamında yer alan mevcut hükümler çerçevesinde tespit edilecektir.

Tüzüğün 2. maddesinin I. fıkrasında yer alan milletlerarası yetkili mahkemenin belirlenmesinde esas alınan genel yetki kuralına göre, dâvalının sözleşmenin tarafını oluşturan devletlerden birinde ikâmetgâhının³²⁴ bulunması durumunda, bu devlet mahkemeleri yetkilidir.

Tüzük çerçevesinde ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanabilecek diğer yetki kuralları Tüzüğün 5. maddesinde düzenlenen özel yetki kuralları içerisinde yer almaktadır. Bu düzenlemelerden ilki haksız fiillerde mahkemelerin milletlerarası yetkisini düzenleyen III. fıkradır. Buna göre, haksız fiillerde yetkili mahkeme zarara neden olan fiilin ika yeri mahkemesidir. Brüksel I Tüzüğü, Brüksel Konvansiyonunda benimsenen klasik yetki kuralından ayrılmayarak, haksız fiilin ika yeri kuralını benimsemiştir. Ancak, Brüksel I Tüzüğünde, Brüksel Konvansiyonunda yer alan “haksız fiilin meydana geldiği yer” ifadesinden farklı olarak, “haksız fiilin meydana geldiği yer veya gelebileceği yer” ifadesi kullanılmıştır. “Haksız

³²⁴ Tüzükte ikametgâhtan ne anlaşılması gerektiği tanımlanmamış, ikametgâhın yorumu Tüzüğün 59. maddesinin I. fıkrasına göre kişinin ikamet edip etmediği araştırılan ülkenin ulusal kanunlarına bırakılmıştır.

fiilin meydana geldiği veya gelebileceği yer” ifadesinin kullanılmasında amaç, aradaki kronolojik farkı vurgulayarak, zarara neden olan fiilin işlendiği yer ile haksız fiilin neden olduğu zararın ortaya çıktığı yerin farklı olması durumunda her iki yer mahkemelerinin yetkili olacağını ifade etmektir³²⁵. Bu düzenleme ile birlikte Brüksel Konvansiyonunda düzenlenmemiş fakat uygulamada yer alan fiili duruma Brüksel I Tüzüğünde yer verilmiştir.

Tüzükte hem zarara neden olan fiilin işlendiği yer, hem de haksız fiilin neden olduğu zararın ortaya çıktığı yer haksız fiilin ika yeri olarak kabul edilerek uygulamada bir kolaylık sağlanmaya çalışılsa da, düzenleme, bu kavramlardan ne anlaşılması gerektiği hususunun özellikle ürün sorumluluğu gibi uyuşmazlıklarda zorluk arz edebileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Örneğin, ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlıkta üründe gerekli kontrollerin yapılmadığı yer gibi gerekli uyarıların yapılmadan ürünün piyasaya sürüldüğü yer de zarara neden olan fiilin işlendiği yer olarak kabul edilebilecektir. Haksız fiilin ika yeri kuralının farklı haksız fiil türleri açısından yaratacağı bu belirsizlik, ancak, haksız fiilin ika yerinin her haksız fiil türü açısından ayrı ayrı tespiti ile engellenebilecektir³²⁶.

Tüzükte yer alan haksız fiilin ika yeri mahkemesini yetkili kılan bu kuralın, Brüksel Konvansiyonunda olduğu gibi tek bir bağlantıyı esas almış olması, özellikle ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklar gibi karmaşık olaylarda, uyuşmazlık ile yetkili mahkeme arasında yeterli irtibatı sağlayamayacağı yönünde Brüksel Konvansiyonuna getirilen eleştirileri³²⁷ Brüksel I Tüzüğü içinde geçerli kılmıştır.

Brüksel I Tüzüğü çerçevesinde ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanması mümkün olabilecek diğer bir özel yetki kuralı 5. maddenin V. fıkrasında yer almaktadır. Brüksel I Tüzüğü m. 5/V'e göre, uyuşmazlık bir şube, acente veya diğer kuruluşların işleminden doğmuşsa, üye devletlerden birinde ikametgâhı bulunan dâvalının, şube, acente gibi yan kuruluşunun bulunduğu diğer bir üye devlette dâva açılabilir. Özellikle, bu belirtilen kuruluşlar vasıtasıyla pazarlama tekniklerinin geliştirildiği günümüzde, zarar görene merkeze gitmeksizin söz konusu kuruluşların bulunduğu yerde dâva açma olanağı sağlaması açısından bu düzenlemenin, zarar gören

³²⁵ Adrian Briggs, *The Conflict of Laws* (New York: Oxford University Press, 2002), s. 75.

³²⁶ Aynı, s. 76.

³²⁷ Eleştiriler için bkz. yuk. s. 71-72.

açısından büyük faydalar sağlayabileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca bu düzenlemeyle, dâvacının dâvasını açabileceği yer sayısı artmakta, zarar görenin seçim hakkını kullanarak kendi lehine bir yerde dâva açması imkânı doğmaktadır.

Avrupa Topluluğu Konsey Direktifinde üretici olarak kabul edilen kişilerin sayısı arttırıldığı için³²⁸, özellikle ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlıkta birden çok dâvalının olması olası bir durumdur. Birden çok dâvalının olduğu bir uyuşmazlıkta dâvalılardan her birinin farklı üye devletlerde ikametgâhının bulunması mümkündür. Bu durum Tüzükte özel yetki kuralları başlığı altında 6. maddenin I. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, üye devletlerden birinde ikametgâhı bulunan kişi, uyuşmazlıktaki birden çok dâvalıdan biri ise, dâvalıların tümü içlerinden birinin ikametgâhı mahkemesinde dâva edilebilir. Düzenleme, farklı üye devletlerde ikametgâhı bulunan dâvalıları aynı devlet mahkemelerinde dâva etme imkanı tanıması açısından dâvacı lehine bir kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca, söz konusu düzenlemenin, dâvacıya yetkili mahkemeyi seçme imkânı tanıması açısından da dâvacı lehine olduğunu söylemek mümkündür.

Tüzük çerçevesinde haksız fiilin meydana geldiği yer ifadesine getirilen geniş yorum ve ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda dâvacıya dâvasını açabileceği yetkili mahkemeler yönünden sunduğu seçenekler itibarıyla ele alındığında, zarar görene dâva açabileceği mahkemeler açısından geniş bir yelpaze sunmaktadır. Zarar görene bu çapta bir seçim hakkının tanınması ise *forum shopping*'i teşvik edeceği gerekçeleriyle eleştirilmektedir³²⁹.

Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda Avrupa Topluluğu Konsey Direktifine dayanılmış ise, milletlerarası yetkili mahkeme yukarıda belirtilen düzenlemeler çerçevesinde tespit edilecektir. Ancak, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlık aynı zamanda bir sözleşmesel ilişkiye dayanıyorsa, yetkili mahkeme, haksız fiillerde uygulanacak milletlerarası yetki kuralları çerçevesinde değil, Tüzükte sözleşmesel ilişkilerde mahkemelerin yetkisini belirleyen m. 5/1 ve mevcut sözleşme

³²⁸ Bkz. yuk. s. 8 vd.

³²⁹ Andrew Bell, *Forum Shopping and Venue in Transnational Litigation* (New York: Oxford University Press, 2003), s. 34-35, 38.

tüketici sözleşmesi ise tüketici sözleşmelerinde yetkili mahkemeyi belirleyen 4. bölüm çerçevesinde tespit edilecektir³³⁰.

3.1.3. 2001 Tarihli Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisine ve Yabancı Mahkeme Kararlarına İlişkin La Haye Konvansiyonu Taslağı

1992 yılında Amerika Birleşik Devletlerinin, *La Haye* Milletlerarası Özel Hukuk Konferansının medenî ve ticarî konularda yargı yetkisi ile mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin bir milletlerarası konvansiyon oluşturma teklifi³³¹ üzerine 1996 yılında özel bir komisyon tarafından başlatılan çalışmalar, 1999 Tarihli Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarına İlişkin *La Haye* Konvansiyonu Taslağı³³² ile neticelendirilmiştir. *La Haye* Milletlerarası Özel Hukuk Konferansınca, birçok milletlerarası görüşme sonucunda, 6-20 Haziran 2001 Tarihli Diplomatik Konferansın İlk Bölümünün II. Komisyon Tartışmalarının Sonuç Özeti (2001 Tarihli Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarına İlişkin *La Haye* Konvansiyonu Taslağı)³³³ adı altında II. bir taslak hazırlanmıştır. Her iki taslak üzerinde de birçok milletlerarası görüşme yapılmıştır. Ancak, her iki taslak da bazı hususlarda ortaya çıkan anlaşmazlıklar sonucunda uygulamaya konulamamıştır.

Medenî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tenfizine İlişkin *La Haye* Milletlerarası Özel Hukuk Konvansiyonu çalışmaları, milletlerarası yetkiye ilişkin diğer milletlerarası çalışmalardan farklı olarak bölgesel bir uygulama

³³⁰ Ürün sorumluluğundan doğan uyumsuzluğun sözleşmesel bir ilişkiye dayanması halinde, Brüksel Konvansiyonu çerçevesinde başvurulabilecek milletlerarası yetki kurallarının ayrıntılı incelemesi için bkz. Fawcett, *Products Liability*, s. 76 vd.

³³¹ Bu girişimler için bkz. D. S. Murphy, "Contemporary Practice of the United States Relating to International Law: Negotiation of Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments", *AJCL*, C. 95, S. 2, (2001), s. 418 vd.

³³² Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters; amended version, Hague Conference on Private International Law, *adopted by the Special Commission on 30 October 1999*: <http://www.hcch.net/e/conventions/draft36e.html> (12.1.2004).

³³³ Summary of the Outcome of the Discussion in Commission II of the First Part of the Diplomatic Conference 6-20 June 2001; Interim Text, Hague Conference on Private International Law, *prepared by the Permanent Bureau and the co-reporters*, 17. bölüm: http://www.hcch.net/doc/jdgm2001draft_e.doc (1.12.2004) (*La Haye Konvansiyonu Tasarısı*).

alanıyla sınırlı olmayıp, dünya genelinde uygulanabilirliği amaçlaması açısından önemlidir³³⁴.

La Haye Konvansiyonu Tasarısında, Brüksel I Tüzüğü'nün, dolayısıyla Brüksel Konvansiyonunun genel çerçevesi esas alınmıştır. Tasarıda, Brüksel I Tüzüğünde olduğu gibi yargı yetkisine ilişkin düzenlemeler yanında, mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin düzenlemeler de yer almaktadır. Dolayısıyla Tasarı, Brüksel I Tüzüğünde olduğu gibi ikili bir yapı arz etmektedir³³⁵. Bunun dışında, *La Haye* Konvansiyonu Tasarısının uygulama alanı, Brüksel I Tüzüğünde olduğu gibi medeni ve ticarî konularla sınırlı tutulmuştur.

La Haye Konvansiyonu Tasarısında genel yetki kuralı 3. maddede düzenlenmiştir. Buna göre, Tasarının uygulama alanına giren hallerde bir dâvalı ancak, mutad meskeninin bulunduğu ülke mahkemelerinde dâva edilebilir. Bu noktada, *La Haye* Konvansiyonu Tasarısı, Brüksel Konvansiyonu ve Brüksel I Tüzüğünden ayrılmıştır. İkametgâh kavramı yerine mutad meskenin benimsenmesiyle ikametgâh kavramının nitelendirilmesindeki farklılıkların getireceği sorunların önüne geçilmiştir.

La Haye Konvansiyonu Tasarısında haksız fiillere ilişkin düzenleme 10. maddede yer almaktadır. Madde 10/I'e göre dâvacı, haksız fiillerden doğan bir uyuşmazlığa ilişkin dâvayı zarara neden olan fiilin işlendiği yer veya zararın ortaya çıktığı yerde açabilir. Yeter ki, sorumlu olduğu iddia edilen kişi, fiilin o ülkede zarara neden olabileceğini makûl olarak öngörememiş olduğunu kanıtlayamasın. Tasarıda yer alan bu düzenleme, Brüksel Konvansiyonu ve Brüksel I Tüzüğünde olduğu gibi hem haksız fiilin işlendiği yer, hem de zararın meydana geldiği yer mahkemelerini yetkili kılmaktadır. Ancak, maddenin devamında getirilen hüküm, Brüksel Konvansiyonu ve Brüksel I Tüzüğünden farklı olarak dâvalı lehine bir düzenleme içermektedir. Zira, zarar veren, haksız fiilin veya zararın o ülkede meydana geldiğini makûl olarak öngörememişse, dâva zarar verenin mutad meskeni mahkemelerinde açılacaktır. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda bu düzenleme iki açıdan sorun getirmektedir.

³³⁴ P. H. Pfund, "Symposium Articles: The Project of the Hague Conference on International Law to Prepare a Convention on Jurisdiction and the Recognition/Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters", *BJIL*, C. 24, S. 1, (1998-1999), s. 11.

³³⁵ Arthur T. Von Mehren, "Drafting a Convention on International Jurisdiction and The Effects Of Foreign Judgments Acceptable Worldwide: Can The Hague Conference Project Succeed?", *AJCL*, C. 49, (2001), s. 199.

İlk olarak, düzenleme ikametgâh yerine mutad meskeni benimsemekle uygulama açısından getirdiği kolaylığı burada ortadan kaldırmıştır. Çünkü “haksız fiilin veya zararın o ülkede meydana geleceğini makûl olarak öngörememe”nin tespiti güçtür ve bu ifadeden ne anlaşılması gerektiği sözleşmede açıklanmamıştır. Ayrıca, söz konusu düzenleme çoğunlukla hukukî ilişkinin zayıf tarafını oluşturan zarar görenin, öngörememe koşulunun gerçekleşmesi durumunda zarar verenin mutad meskeninde dâva açmasını gerektirecektir. Bu nedenle, düzenleme, zarar görenin menfaatlerin gözetilmesinin önem arz ettiği ürün sorumluluğu açısından yeterli koruma sağlamamaktadır.

Haksız fiillerin düzenlendiği 10. maddenin IV. fıkrasına göre, eğer dâva zararın o ülkede meydana geldiği gerekçesiyle bir ülke mahkemelerinde açılmışsa, mahkemeler ancak, zarar görenin mutad meskeninin bu ülkede olmaması durumunda, zararın o ülkede meydana geldiği gerekçesiyle yetkilidirler. Zayıf tarafın korunmasının esas olduğu ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda, söz konusu düzenleme zarar gören dâvacı açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlıkta zararın, zarar göreninin mutad meskeninde oluşması yüksek bir ihtimaldir. Zira, zarara neden olan ürünlerin bir çoğu zarar görenin mutad meskeninde kullandığı ürünlerdir. Dâvacının kendi mutad meskeninde dâva açma imkânının kaldırıldığı bu düzenleme, *La Haye* Konvansiyonu Tasarısında zarar görenin menfaatlerinin göz ardı edildiği diğer bir noktadır.

La Haye Konvansiyonu Tasarısında yer alan ve ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanabilecek diğer hüküm, m. 9'daki şube, acente ve diğer kuruluşlara ilişkin düzenlemedir. Buna göre, uyuşmazlık eğer dâvalının şube, acente veya diğer kuruluşunun doğrudan yaptığı bir faaliyetten kaynaklanmışsa, zarar gören dâvasını bu şube, acente veya diğer kuruluşunun bulunduğu devlet, [veya dâvalının ticarî faaliyetlerini düzenli olarak sürdürdüğü yer] mahkemelerinde açabilir. Bu hüküm zarar görene, dâvasını açabileceği yerler açısından bir seçim hakkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, zarar gören lehine bir düzenlemedir.

Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda karşılaşılabilecek muhtemel olan birden çok dâvalının bulunması durumu, taslağın 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna

göre, bir dâvalıya mutad meskeninin bulunduğu gerekçesiyle, o ülkede açılan dâva, o ülkede mutad meskeni bulunmayan diğer dâvalılar içinde geçerlidir, eğer;

- a) mutad meskeninde dâva açılan dâvalı ile diğer dâvalılar arasında, farklı yargı kararlarıyla karşılaşma riskini önlemek için birlikte yargılanmalarını gerektirecek kadar yakın bir bağlantı varsa, ve
- b) dâvalılar bu ülkede mutaden oturmuyorsa da, ülke ve dâvalının içinde yer aldığı uyuşmazlık arasında esaslı bir bağlantı mevcutsa.

14. maddenin amacı birden çok dâvalının aynı ülke mahkemesinde yargılanmasını sağlamaktır. Bu düzenlemeyle aynı uyuşmazlığa ilişkin birbirinden farklı sonuçlara varma riskinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca düzenleme zarar görene, dâvasını tek bir yer mahkemesinde sürdürme olanağı sağlaması açısından dâvacının menfaatine bir düzenleme teşkil etmektedir.

3.2. Uygulanacak Hukuk

3.2.1. Ürünlerden Dolayı Sorumluluktan Doğan Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesi

3.2.1.1. Sözleşmenin Amacı

Bir başka devlette üretilen bir üründen dolayı zarara uğrayan kişinin, zararının giderimi için yaptığı girişimler farklı sistem ve kuralların varlığı nedeniyle sekteye uğrayabilmektedir. Zira, bu farklılıklar zarar görenin karşısına belirsizlik, gecikme ve yüksek miktarlarda yargı giderleri gibi bazı sorunları çıkarmaktadır. Milletlerarası ticaretin gelişimi neticesinde ürün sorumluluğunun sıklıkla karşılaşılan bir mevzu haline gelmesi, zarar görenin zararının giderilmesine engel teşkil eden bu hususların ortadan kaldırılmasını bir zorunluluk haline getirmiştir. Engellerin önüne geçmekte başvurulabilecek en önemli yol, milletlerarası boyutta kabul gören yeknesak bağlama kurallarının benimsenmesidir³³⁶.

Bir kişi aldığı ürün dolayısıyla milletlerarası bir uyuşmazlığın tarafı olduğu takdirde, yerel bir uyuşmazlıkta söz konusu olmayan birtakım sorunlarla karşılaşacaktır.

³³⁶ DeMent, a.g.m., s. 75.

Yabancılık unsuru taşımayan bir uyuşmazlıkta zarar görenin amacı ispat hukukuna ilişkin kurallar ve uyuşmazlık ile ilgili mevcut diğer kurallar doğrultusunda zararının tazminini sağlamak olacaktır. Oysa uyuşmazlık milletlerarası bir nitelik kazandığında zarar gören dâvacı, dâvasına ilişkin birbiriyle çelişkili yasalar ve emsal kararlar ile karşı karşıya kalacaktır. Bu durumda yeterli maddî ve yasal olanağı olan dâvacı, uyuşmazlığa uygulanma iddiasında olan hukuklar çerçevesinde dâvasının neticesini değerlendirecektir. Dâvacının, dâvanın hangi mahkemede en çok başarıya ulaşacağını belirleyebilmesi için öncelikle, uygulanacak maddî hukuk hükümlerini daha sonra da, dâvada istediği sonucu verecek kuralların uygulanmasını hangi ülkenin bağlama kurallarının sağladığını tespit etmesi gerekir³³⁷. Ancak, zarar gören dâvacının varmak istediği sonuca her zaman ulaşması mümkün değildir. Çünkü, bu tür bir açıklık her somut olayda oluşmamaktadır. Uyuşmazlığa uygulanma iddiasına olan hukuk sistemlerinin hepsi aynı bağlama kuralını kabul ediyor bile olsa, bu sistemlerin bağlama kuralına verdikleri anlam değişiklik arz edebilmektedir. Öngörülebilirliğin bulunmadığı bu karmaşık ortam içerisinde zarar gören dâvacı, zararının karşılanmasını sağlayabilmek için kaybedeceği zaman dışında bir çok maddî zorluğu da karşılamak durumunda kalacaktır. Bu tür bir belirsizlik üretici açısından da birtakım sorunları beraberinde getirecektir. Zira, bir uyuşmazlık çıktığında olayın çözümünde uygulanacak hukukun önceden öngörülebilmesi üretici için de gerçekleşmesi zor bir olasılıktır.

Tüm bu olumsuzluklar devletleri ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara uygulanacak hukuka ilişkin yeknesak kurallar düzenlemeye itmiştir. Bu ihtiyaç doğrultusunda, *La Haye* Milletlerarası Özel Hukuk Konferansınca yürütülen bir çalışma neticesinde “Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Kanuna İlişkin *La Haye* Sözleşmesi”³³⁸ oluşturulmuştur.

3.2.1.2. Sözleşmenin Uygulama Alanı

Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuka İlişkin *La Haye* Sözleşmesinin uygulama alanı Sözleşmenin 1. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre Sözleşme, ürünün yanlış tanıtılmasından veya ürünün nitelikleri yahut kullanma yöntemi hakkında yeterli

³³⁷ DeMent, a.g.m., s. 77 vd.

³³⁸ 2 Ekim 1973'te yürürlüğe giren bu sözleşmeye Fransa, Belçika, Hırvatistan, Portekiz, Sırbistan ve Karadağ, Finlandiya, Hollanda, Lüksembourg, İspanya, İtalya, Norveç ve Slovenya taraftır.

bilgi verilmemesi neticesinde meydana gelen zararlar da dahil olmak üzere, ürünün neden olduğu zararlardan dolayı üretici veya Sözleşmenin 3. maddesinde belirlenen diğer kişilere³³⁹ karşı açılacak tazminat dâvalarına uygulanacak hukuku göstermektedir.

Sözleşmede, uygulanacak hukukun hangi konuları kapsadığı 8. maddede açıklanmıştır. Buna göre, sorumluluğun temeli ve kapsamına; sorumluluktan kaçınma nedenlerine, sorumluluğun sınırları ve paylaşımına; tazmin edilecek zararın varlığı ve türüne; tazminatın şekli ve kapsamına; tazminat hakkının devredilmesi veya miras kalması meselesine; kendi başlarına tazminat talep edebilecek kişilere; temsilcinin davranışlarından dolayı amirin sorumluluğu veya işçisinin davranışlarından dolayı istihdam edenin sorumluluğuna; sorumluluk hukukuna ait olduğu sürece ispat yüküne; başlangıç, kesilme ve durmalarına ilişkin kurallar da dahil olmak üzere zamanaşımı ve hak düşümü sürelerine ilişkin kurallar sözleşme kapsamında yer almaktadır³⁴⁰.

Sözleşmenin 1. maddesinde, taraflar arasında sözleşmesel bir ilişkinin bulunduğu haller kapsam dışında tutularak, sözleşmenin uygulanma alanına sınırlama getirmiştir. Sözleşmenin 1. maddesinin II. fıkrasına göre “ürünün mülkiyetinin veya kullanma hakkının zarardan dolayı sorumlu tutulan kişi tarafından zarar görene devredilmiş olması durumunda, sözleşme hükümleri tarafların kendi aralarındaki sorumluluğa uygulanmayacaktır”. Taraflardan birinin diğerine bu şekilde bir transferde bulunabilmesinin genellikle bir sözleşme aracılığıyla mümkün olacağı düşünüldüğünde taraflar arasında sözleşmesel bir ilişkinin varlığı durumu da, Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuka İlişkin *La Haye* Sözleşmesinin uygulama alanı dışında bırakılmıştır³⁴¹.

Sözleşmenin uygulanma alanı açısından getirilen diğer bir sınırlama manevî zararlara ilişkindir. Sözleşmenin 2. maddesine göre, şahsa ve (ekonomik kayıplarda dahil olmak üzere) eşyaya verilen zararlar Sözleşme kapsamına alınırken manevî zararlara ilişkin herhangi bir düzenleme getirilmemiştir. Bu nedenle üründeki ayıbın neden olduğu manevî zararlara uygulanacak hukuk, Sözleşmenin uygulama alanı dışında kalmaktadır.

³³⁹ Bu kişiler için bkz. yuk. s. 9 vd.

³⁴⁰ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 324-330.

³⁴¹ Pryles, *a.g.m.*, s. 116-117.

Sigortacılara karşı açılacak dâvalar, rücu dâvaları ve halefiyet de sözleşmenin uygulanma alanı dışında bırakılan hususlar içerisinde yer almaktadır³⁴².

Sözleşmenin 4, 5 ve 6. maddelerinde yetkili hukukun maddî hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiş ve atfa yer verilmemiştir. Diğer bir ifadeyle, yetkili hukukun kanunlar ihtilâfi kuralları değil, ürün sorumluluğuna ilişkin maddî hukuk kuralları uyuşmazlığın çözümünde kullanılacaktır³⁴³.

3.2.1.3. Yetkili Hukuk

Ürün sorumluluğundan doğan kanunlar ihtilâfi alanında çıkan uyuşmazlıkların en belirgin özelliği, birden fazla bağlama noktasını bünyelerinde bulundurmalarıdır³⁴⁴. Sözleşmede, gelişen teknoloji ve sanayileşme karşısında tek bir bağlama kuralının tesadüfi şartların oluşmasına bağlı olarak uygulanmasının önüne geçmek amaçlanmış, kuralların her somut olayda mekanik olarak uygulanması değil, belirli hallerde sınırlı olarak uygulanması öngörülmüştür³⁴⁵.

Sözleşmede bağlama kurallarının uygulanması belli koşullara bağlanmıştır³⁴⁶. Bu şekilde “şartlı” düzenlemenin amacı, sözleşmenin açıklayıcı raporunda uygulanacak hukukun belirlenmesinde tek bir irtibatın belirleyici rol taşımasının önüne geçmek olarak açıklanmıştır³⁴⁷. Örneğin, zararın meydana geldiği yer önemli bir irtibat teşkil etmekle birlikte, öyle bazı olayların gelişmesi mümkündür ki; zararın meydana geldiği yerin taraflar, ürün, satış veya malın başka bir şekilde transferi ile herhangi bir ilişkisi mevcut değildir³⁴⁸. Bu nedenle, Sözleşmede tek bir bağlama noktasına dayanmak yerine

³⁴² W.L.M. Reese, **Explanatory Report**, Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/exp122.pdf> (05.02.2004), s. 24 (Explanatory Report).

³⁴³ Aynı, s. 18.

³⁴⁴ Turhan, **İka Yeri Kuralı**, s. 329.

³⁴⁵ Cavers, **Producer's Liability**, s. 725.

³⁴⁶ Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesinin oluşturulması aşamasında ortaya konulan taslakta, bağlama kurallarının sözleşmenin son halinde olduğu gibi sıralı bir şekilde uygulanması öngörülmekle birlikte, bu şekilde şartlı bir sistem getirmemekteydi. Bağlama kurallarının belirli bir sıralama ile uygulanmalarını öngören bu sistem, ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuka ilişkin kesinlik ve belirlilik kazandırması açısından taşıdığı değere rağmen, uygulamada adaletsiz sonuçlar doğurabilmesi nedeniyle eleştirilmekteydi. Bu sistemin uygulamada eşitsizliğe neden olmasının nedenleri ise, sözleşme hükümlerinin yetersiz şekilde açıklanmış olması ve sözleşmenin esasen önemli unsurlarını teşkil eden istisnaların etkileri olarak gösterilmekteydi. Eleştiriler için bkz. DeMent, **a.g.m.**, s. 91 vd.

³⁴⁷ Reese, **Explanatory Report**, s. 8.

³⁴⁸ Aynı, s. 8.

kombinasyonlar içerisinde birden fazla bağlama noktasına yer verilerek, ika yerinin rastlantıya bağlı olmasından doğacak sakıncalar önlenmek istenmiştir³⁴⁹.

Bu düşünce çerçevesinde Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Kanuna İlişkin *La Haye* Sözleşmesinde, zararın meydana geldiği yer hukuku, haksız fiilden doğrudan zarar gören kişinin mutad meskeninin bulunduğu yer, sorumluluğuna başvuru alan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yer ve doğrudan zarara uğrayan kişinin ürünü iktisap ettiği yer olmak üzere dört bağlama noktasına farklı kombinasyonlar içerisinde yer veren üç bağlama kuralı oluşturulmuştur. Bu kurallar esasen ika yeri kuralı (m. 4), zarar görenin mutad meskeninin bulunduğu yer hukukunun uygulanmasını öngören kural (m. 5) ve üreticinin esas iş merkezinin bulunduğu yer hukukunun uygulanmasını öngören kuraldan (m. 6) oluşmaktadır³⁵⁰.

Sözleşmede tek bir bağlama kuralının uygulanması yerine “zincirleme bağlama kuralları sistemi” benimsenmiştir³⁵¹. Bu sisteme göre, uyumsuzluğa tek bir bağlama kuralı değil birden fazla bağlama kuralı belli bir sıralama içerisinde uygulanacaktır³⁵². Sözleşmede bu sıralama 5, 4 ve 6. madde olmak üzere tespit edilmiştir. Uyuşmazlığa uygulanacak hukukun belirlenmesinde öncelikle 5. maddeye başvurulacak, 5. maddedeki şartlar sağlanamıyorsa sırasıyla 4. ve 6. maddeler uygulanacaktır³⁵³.

Biz çalışmamıza sözleşme içerisinde uygulanacak hukukun belirlenmesinde anahtar düzenlemeler³⁵⁴ olarak kabul edilen sözleşme hükümlerinin incelenmesi ile devam edeceğiz.

Madde 5

“Madde 4’ün hükümleri göz önüne alınmaksızın, uygulanacak hukuk doğrudan zarara uğrayan kişinin mutad meskeninin bulunduğu ülke hukukudur, eğer bu ülke aynı zamanda-

³⁴⁹ Pyles, a.g.m., s. 128.

³⁵⁰ Güngör, Tüketici, s. 134.

³⁵¹ Turhan, İka Yeri Kuralı, s. 327.

³⁵² DeMent, a.g.m., s. 91.

³⁵³ Stone, Conflict, s. 301-302.

³⁵⁴ Reese, Explanatory Report., s. 10.

- a) sorumluluğuna başvuru alan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yere³⁵⁵,
veya
- b) doğrudan zarara uğrayan kişinin³⁵⁶ ürünü iktisap ettiği yere³⁵⁷.”

Sözleşmenin oluşturulması aşamasında zarar görenin korunması yönünde teklifler getirilmiş³⁵⁸ olsa da, sözleşmede uygulanacak hukukun tespitinde esas alınan prensip, bağlama kurallarının objektif olacağı ve taraflardan birinin gözetilmeyeceği olmuştur³⁵⁹.

5. madde de zarar görenin mutad meskeni hukuku esas alınmakla beraber, bu hukukun her durumda uygulanması mümkün kılınmamıştır. Zarar görenin mutad meskeni hukuku ancak, (a) ve (b) bentlerindeki hallerden biriyle örtüştüğü takdirde uygulanacaktır. Bu nedenle, netice olarak söz konusu düzenlemede tarafların menfaatleri arasında bir denge gözetilmeye çalışıldığı sonucuna varmak mümkündür.

Madde 4

4. madde, uygulanacak hukukun belirlenmesine ilişkin sözleşmenin anahtar maddelerden bir diğerini oluşturmaktadır. Sözleşmenin 4. maddesinde benimsenen bağlama kuralına göre;

“Uygulanacak hukuk zararın meydana geldiği ülkenin maddî hukukudur, eğer bu ülke aynı zamanda-

- a) doğrudan zarara uğrayan kişinin mutad meskeninin bulunduğu yere, veya
- b) sorumluluğuna başvuru alan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yere, veya
- c) doğrudan zarara uğrayan kişinin ürünü iktisap ettiği yere.”

³⁵⁵ Bu ifade hem gerçek, hem de tüzel kişileri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır: Reese, **Explanatory Report**, s. 18.

³⁵⁶ Doğrudan zarara uğrayan kişi ürünlerdeki hatadan dolayı şahsi, cismani veya ekonomik kayıp olmak üzere ilk zarara uğrayan kişidir. Örneğin, babanın ayıplı ürün nedeniyle ölümü üzerine oğlu tarafından dava açılması durumunda, dava açan oğlun değil babanın, doğrudan zarar gören kişi olarak kabulü gerekmektedir: Reese, **Explanatory Report**, s. 18.

³⁵⁷ Ürünün iktisap edildiği yer ile üründen doğrudan zarar gören kişinin fiili olarak ürünü edindiği yer ifade edilmektedir. Bir ürünü fiilen elde etmenin mülkiyetin kazanılması ile birlikte gerçekleşmesi gerekli değildir: Reese, **Explanatory Report**, s. 18.

³⁵⁸ W.L.M. Reese, “Product Liability and Choice of Law: The United States Proposals of the Hague Conference”, **Vanderbilt L. R.**, C. 25, S. 1, (1972), s. 32, 36 (Product Liability).

³⁵⁹ Reese, **Product Liability**, s. 39.

Bu maddede haksız fiilin ika yeri kuralı bağlama kuralı olarak benimsenmiştir. Haksız fiilin ika yeri, zararın meydana geldiği yer olarak kabul edilmektedir. Zararın meydana geldiği yerden, dâvalının haksız fiilinin zarar göreni ilk etkilediği yerin mi, yoksa zararın varlığının ilk ortaya çıktığı yerin mi anlaşılması gerektiği ise sözleşmenin hazırlanması aşamasında tartışmalara konu olmuştur. Örneğin, (A) ülkesinde ilaç içen bir kişide, hastalığın ilk belirtileri (B) ülkesinde görülmüş, (C) ülkesinde ise kişi tamamen hastalanmışsa bu olayda zararın meydana geldiği yerin tespiti oldukça güç olacaktır. Bu durumlarda, zararın meydana geldiği yer kuralının, hâkime somut olayın özelliklerine göre haksız fiilin zarar göreni ilk etkilediği yer ile zararın tam olarak ortaya çıktığı yer arasında seçim yapabilme imkânı veren bir kural olarak anlaşılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Aynı şekilde, zararın ilk etkisinin ortaya çıktığı yer ile zararın tam olarak ortaya çıktığı hallerin birbirinden ayırt edilemediği durumlarda ne yapılacağı hususunda³⁶⁰ sözleşmeyi hazırlayan komisyonun vardığı sonuç, zararın meydana geldiği yerin somut olaya göre hâkim tarafından tespit edilmesi gerektiği olmuştur³⁶¹.

Sözleşmede haksız fiilin ika yeri hukukunun uygulanması belli koşullara bağlanmıştır. Sözleşmenin gereği olarak ika yeri hukuku, ancak, ika yeri aynı zamanda zarar görenin mutad meskeninin bulunduğu yer veya sorumluluğuna başvurulmuş kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yer veya ürünün zarar görence iktisap edildiği yer olduğu takdirde uygulanacaktır.

Sözleşmenin 4 ve 5. maddeleri arasında farklı halleri düzenlemeyi amaçlamıştır. Ancak, çok nadir de olsa 4 ve 5. maddelerde belirtilen koşulların aynı olay içerisinde bulunması mümkündür. Örneğin, zarar gören kişinin kendi ülkesinde üretilen fakat, başka bir ülkeye ithal edilen bir ürünü, gittiği bu ülkede satın alması ve zarara uğraması durumunda hem 4. maddedeki, hem de 5. maddedeki koşullar sağlanmış olacaktır. Zira, zararın meydana geldiği yer ile ürünün iktisap edildiği yerin aynı olması 4. maddedeki, zarar görenin mutad meskeni ile üreticinin esas iş merkezinin bulunduğu yerin aynı olması ise 5. maddedeki koşulları sağlamaktadır. Sözleşmenin açıklayıcı raporuna göre, bu tür bir durumda 5. maddenin ilk cümlesinden yola çıkarak 5. madde hükümlerinin

³⁶⁰ Örneğin, uzun süre ilaç kullanan ve bu süre boyunca farklı ülkelerde bulunan bir kişinin bir süre sonra kullandığı ilaç nedeniyle hastalanması durumunda, kişinin ne kadar ilaç kullandıktan sonra ve nerede hastalığının ortaya çıktığının tespiti oldukça güçtür.

³⁶¹ Reese, *Explanatory Report*, s. 16-17.

uygulanması gereklidir³⁶². Sözleşmede 5. maddeye, 4. maddeye göre öncelik tanınması ve sözleşmede bu iki madde arasında bir çakışma olması halinde 5. madde hükmünde yer alan zarar görenin mutad meskeni hukukunun, 4. maddede yer alan zararın meydana geldiği yer hukukuna tercih edilmesi zarar gören yararına bir düzenleme olmuştur³⁶³.

Madde 6

“Madde 4 ve 5’de belirtilen hiç bir hukukun uygulanmadığı durumlarda, dâvacı iddiasını zararın meydana geldiği ülkenin maddî hukukuna dayandırmadığı takdirde, uygulanacak hukuk, sorumluluğuna başvuru alan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu ülkenin maddî hukukudur.”

Sözleşmenin 6. maddesinin uygulama alanı, 4 ve 5. maddelerin kapsamına girmeyen hallerle sınırlanmıştır. 4 ve 5. madde ile oldukça geniş bir alan için uygulanacak hukuk belirlenmeye çalışılmışta olsa, bu iki madde kapsamına girmeyen durumların gerçekleşmesi mümkündür. Örneğin, seyahat için Almanya’ya giden bir Türk vatandaşının Almanya’da üretilmiş Almanya’dan satın aldığı bir içkiyi dönüşte gittiği Yunanistan’da içmesi ve içkinin iç organlarına zarar vermesi durumunda içkinin verdiği zarar nedeniyle zarar görenin açtığı dâvada ne 5 ne de 4. maddenin uygulanması mümkün olmayacaktır. Bu durumda uyuşmazlığa 6. madde uyarınca belirlenen hukuk uygulanacaktır.

Bu madde ile dâvacıya sınırlı da olsa seçimlik bir hak tanınmıştır. Buna göre, dâvacı iddiasını sorumluluğuna başvuru alan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yerin maddî hukukuna dayandırabileceği gibi, zararın meydana geldiği yerin maddî hukukuna da dayandırabilir³⁶⁴.

Sözleşmede taraflar arasında bir denge sağlama hedefi doğrultusunda zarar görenin yanı sıra, sorumluluğuna gidilen kişinin menfaatleri de gözetilmeye çalışılmıştır³⁶⁵. Zira, 6. maddede zarar görene seçimlik bir hak tanınsa da, bu seçim, sorumluluğuna başvuru alan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yerin maddî hukuku ile zararın meydana geldiği yerin maddî hukuku ile sınırlıdır. İki seçenekten biri olan

³⁶² Fawcett, “Products Liability”, s. 141-142; Reese, *Explanatory Report*, s. 18.

³⁶³ Pryles, *a.g.m.*, s. 128-129.

³⁶⁴ Reese, *Explanatory Report*, s. 18.

³⁶⁵ Aynı, s. 11, 19.

sorumluluğuna başvuru olan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yer, sorumluluğuna başvuru olan kişi için belirlilik arz etmesi açısından, bu kişinin menfaatlerine hizmet etmektedir.

Madde 7

“Sorumluluğuna başvuru olan kişi, o ürünün ya da aynı türdeki diğer ürünlerinin, söz konusu devlet ülkesinde ticarî kanallar yoluyla bulunabileceğini öngöremeyeceğinin makûl olduğunu ispat ettiği takdirde, 4, 5 ve 6. maddelere dayanarak ne zarar yeri hukuku, ne de doğrudan zarara uğrayan kişinin mutad meskeni hukuku uygulanacaktır.”

7. madde ile 4, 5 ve 6. maddelerin uygulanmasına, ürün sorumluluğuna ilişkin tüm diğer milletlerarası düzenlemelerde olduğu gibi bir öngörülebilirlik sınırlaması getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, sorumluluğuna gidilen kişi, ürünü söz konusu ülkede pazarlamadığını veya o ülkedeki dağıtımını resmi yollarla onaylamadığını ispatladığı takdirde 7. madde uygulanacaktır. Çünkü, ürününü ticarî akış içerisinde bir ülkeye sokmak, üretici için, ürünün piyasasına girdiği ülkenin hukukuna göre sorumlu olmayı kabul etmek anlamına gelmektedir³⁶⁶. Sözleşmenin 7. maddesinde açık bir şekilde üreticilerin korunması yönünde bir yaklaşım sergilenmiřtir³⁶⁷. Bu düzenlemeyle sözleşmede sorumluluğuna gidilen kişinin haksız sürprizle karşılaşmasının önüne geçilmeye çalışılmıřtır³⁶⁸.

7. maddenin uygulanabilmesi için, ürünün hangi anda zarar görenin mutad meskeni veya zararın meydana geldiği yerde bulunması gerektiği hususunda sözleşmede bir açıklama bulunmamakla birlikte, sözleşmeye ilişkin açıklayıcı raporda zararın meydana geldiği anın esas alınması gerektiği belirtilmiřtir³⁶⁹.

Öngörmeye ilişkin olarak getirilen bu koşul sağlanmadığı takdirde 4, 5 ve 6. madde hükümlerine dayanılarak haksız fiilin ika yeri hukuku ve zarar görenin mutad meskeni hukuku uygulanamayacaktır. Bu durumda uygulanabilecek hukuku bulmak için tekrar m. 6'ya dönmek gerekecektir³⁷⁰. Madde 6 çerçevesinde uygulanabilecek

³⁶⁶ Fawcett, *Products Liability*, s. 143.

³⁶⁷ Weintraub, *International Product Liability*, s. 226; Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 330.

³⁶⁸ Pyles, *a.g.m.*, s. 128.

³⁶⁹ Reese, *Explanatory Report*, s. 20.

³⁷⁰ Fawcett, *Products Liability*, s. 143-144.

hukuk olarak geriye sadece sorumluluğuna başvuru olan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yer hukuku kalmaktadır

7. maddenin ifadesinden anlaşılacağı gibi, öngörülebilirliğin olmadığını kanıtlama yükü, sorumluluğuna başvuru olan kişiye aittir. Başka bir deyişle öngörülebilirliğin varlığı zarar görenin dâvasının bir parçası değildir. Bir dâvada dâvayı yürüten hâkim öngörülebilirliğin olmadığı kanısına varsa da, bu durumu kendiliğinden göz önünde bulunduramaz. Bu iddia sorumluluğuna başvuru olan kişi tarafından ortaya konmalı ve ispatlanmalıdır³⁷¹.

Bu durumda sözleşmede yer alan kurallar aşağıdaki sıralama uyarınca uygulanacaktır.

- 1) Doğrudan zarar gören kişinin mutad meskeni aynı zamanda sorumluluğuna başvuru olan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yere veya doğrudan zarar gören kişinin ürünü iktisap ettiği yer ile aynı yere (sorumluluğuna başvuru olan kişinin, o ürünün ya da aynı türdeki diğer ürünlerinin, söz konusu devlet ülkesinde ticarî kanallar yoluyla bulunabileceğini öngörememesinin makûl olduğunu ispat edemediği takdirde) doğrudan zarar gören kişinin mutad meskeni hukuku uygulanır.
- 2) Zararın meydana geldiği yer aynı zamanda sorumluluğuna başvuru olan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yer veya üründen doğrudan zarar gören kişinin mutad meskeninin bulunduğu yer veya üründen doğrudan zarar gören kişinin ürünü iktisap ettiği yere, (sorumluluğuna başvuru olan kişinin, o ürünün ya da aynı türdeki diğer ürünlerinin, söz konusu devlet ülkesinde ticarî kanallar yoluyla bulunabileceğini öngörememesinin makûl olduğunu ispat edemediği takdirde) zararın meydana geldiği yer hukuku uygulanacaktır.
- 3) Yukarıdaki hiç bir koşulun sağlanamaması durumunda, dâvacının (sorumluluğuna başvuru olan kişinin, o ürünün ya da aynı türdeki diğer ürünlerinin, söz konusu devlet ülkesinde ticarî kanallar yoluyla bulunabileceğini öngörememesinin makûl olduğunu ispat edemediği takdirde) zararın meydana geldiği yer hukuku veya sorumluluğuna

³⁷¹ Reese, Explanatory Report, s. 18.

başvurulan kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yer hukuku arasında seçim yapabilme hakkı mevcuttur.

- ❖ Sorumluluğuna başvuru kişi, o ürünün ya da aynı türdeki diğer ürünlerinin, söz konusu devlet ülkesinde ticarî kanallar yoluyla bulunabileceğini öngöremeyeceğinin makûl olduğunu ispat ettiği takdirde, sorumluluğuna başvuru kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yer hukuku uygulanacaktır.

Madde 10

“Sözleşme kapsamında belirlenen hukukun uygulanmasından ancak, bu uygulamanın kamu düzenine açıkça aykırı olması durumunda vazgeçilebilir.”

Maddenin ifadesinden de anlaşılacağı gibi kamu düzeni, sözleşme açısından tamamen istisnai bir niteliğe sahiptir. Sözleşme hükümlerince saptanan hukuk ancak, hâkimin mensubu olduğu devletin kamu düzenine açıkça bir aykırılık teşkil etmediği takdirde uygulanacaktır³⁷².

Bu noktada uygulanacak hukukun *lex fori*'ye göre daha az veya daha fazla tazminat vermesi kamu düzenine aykırılık olarak nitelendirilmemelidir³⁷³. Ancak, Amerikan hukukundaki cezai nitelikteki tazminat hükümlerinin Kıta Avrupası sisteminde kamu düzeni gerekçesiyle uygulanmaması mümkündür³⁷⁴.

3.2.1.4. Sözleşmeye Getirilen Eleştiriler

Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Kanuna İlişkin *La Haye* Sözleşmesi'nin eleştirildiği en önemli noktalardan biri sözleşmenin uygulanmasının karmaşık bir yapı arz etmesidir. Maddeler içerisinde yer alan kombinasyonlar, maddeler arasında yer alan sıralama ve kurallara ilişkin olarak getirilen sınırlamalar, uygulanacak hukukun tespitini karmaşık bir hale getirmektedir. Ancak, birden çok bağlama kuralını içinde bulunduran

³⁷² Turhan, İka Yeri Kuarlı, s. 325, 330.

³⁷³ Reese, Explanatory Report, s. 25.

³⁷⁴ Fawcett, Products Liability, s. 146.

bu kombine kurallar, olaya en yakın irtibat içerisindeki hukukun uygulanmasını sağlaması açısından tesadüfî bir hukukun olaya uygulanmasının önüne geçmektedir³⁷⁵.

Sözleşmenin eleştirildiği diğer bir husus bağlama noktalarının neyi ifade ettiğinin sözleşmede açıklanmamış olmasıdır³⁷⁶. Mutad meskenden, esas iş merkezinden ne anlaşılması gerektiği ve hangi andaki mutad mesken hukukun veya esas iş merkezi hukukunun esas alınacağı konularında bir düzenleme getirilmemiştir. Sözleşmenin açıklayıcı raporunda mutad mesken hukukunda veya esas iş yeri hukukunda değişiklik meydana gelmesi durumunda hangi anın esas alınacağı hususunun problem yaratacağı düşünülmüş olsa da bu konuda net bir hüküm getirmek yerine, konuyu hâkimin takdirine bırakmanın yerinde olacağı ifade edilmiştir³⁷⁷. Bunun yanı sıra 7. maddede getirilen öngörebilme koşulunun nasıl ispat edileceği konusunda bir açıklık mevcut değildir³⁷⁸.

Sözleşme, ayrıca dâvalının esas iş merkezinin bulunduğu yere niçin bu denli önem verildiğinin açıklıktan uzak olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir³⁷⁹. Bunun yanı sıra sözleşme, özellikle uçak kazaları gibi birden fazla zarar görenin olduğu uyuşmazlıklarda doğurduğu sonuçlar açısından eleştirilmektedir. Sözleşmede birden fazla zarar görenin bulunduğu olaylar için özel bir düzenleme getirilmemiştir. Bu durumda, birden fazla zarar görenin olduğu olaylarda, her bir zarar gören için farklı bir hukukun uygulanması söz konusu olabilecektir³⁸⁰.

3.2.2. Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin AT Tüzüğü Tasarısı

3.2.2.1. Tüzüğün Amacı

Ürün sorumluluğu daha önce de değindiğimiz gibi³⁸¹ Avrupa Topluluğu hukuku çerçevesinde Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi ile kusursuz sorumluluk esasını temel alınarak maddî hukuk içerisinde düzenlenmiş ve üye ülke hukukları arasında bir

³⁷⁵ Fawcett, *Products Liability*, s. 147.

³⁷⁶ Fawcett, *Products Liability*, s. 151; Cavers, *Producer's Liability*, s. 726.

³⁷⁷ Reese, *Explanatory Report*, s. 19.

³⁷⁸ Fawcett, *Products Liability*, s. 151-152.

³⁷⁹ Stone, *Conflict*, s. 303.

³⁸⁰ Cavers, *Producer's Liability*, s. 727; Pryles, *a.g.m.*, s. 129; Fawcett, *Products Liability*, s. 156.

³⁸¹ Bkz. yuk. s. 23.

uyumlaştırma hedeflenmiştir. Ancak Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi, üye devletlerin kusura dayanan sorumluluğu düzenleyen millî hukuklarını etkilemediği için hedeflenen uyum sağlanamamıştır. Zarar görenin, şartların oluşması halinde, zararının giderilmesinde millî hukuklar içerisinde kusur sorumluluğunu düzenleyen hükümlere dayanması mümkündür. Bu nedenle Konsey Direktifi kapsamına girmeyip, millî hukukların ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerinin uygulanmasının söz konusu olduğu olaylar açısından, uygulanacak hukukun belirlenmesi önem arz eden bir husustur³⁸².

Bu noktada Avrupa Topluluğu çerçevesinde ürün sorumluluğunu da kapsayacak şekilde sözleşme dışı sorumluluğa uygulanacak hukukun belirlenmesine ilişkin olarak yürütülen “Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin AT Tüzüğü Tasarısı³⁸³” tezimizi ilgilendirmektedir.

AT Tüzüğü Tasarısının temeli 1969 yılında başlayan hazırlık çalışmalarına dayanmaktadır. Yürütülen bu çalışmalar, “Sözleşmeden Doğan ve Sözleşme Dışı Borçlara Uygulanacak Hukuka İlişkin Sözleşme Tasarısı” olarak 1972 yılında yayımlanmıştır. 1980 yılında bu tasarının sözleşmeden doğan borçlara ilişkin kısmı “Sözleşmeden Doğan Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin Sözleşme³⁸⁴” adı altında imzalanmış, sözleşme dışı borçlara ilişkin kısmı tasarı olarak kalmaya devam etmiştir. Sözleşmenin bu dönemde sadece sözleşmeden doğan sorumluluk ile sınırlı tutulmasına getirilen açıklama, üye devletlerin çoğunda haksız fiillerde, haksız fiilin ika yeri ilkesinin uyguluyor olması sebebiyle dönemde sözleşme dışı borçlardan doğan sorumluluğa ilişkin bir sözleşme yapmanın çok fazla önem taşımadığı olmuştur³⁸⁵. Sözleşme dışı sorumluluğa uygulanacak hukuk, o tarihten bu yana tasarı olarak kalmaya devam etmiş fakat, içeriğinde birtakım değişikliklere gidilmiştir.

³⁸² Commission of the European Communities, Explanatory Memorandum, Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations (Rome II), The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/lip/latest/doc/2003/com2003_0427en01.doc (1.12.2004) (Açıklayıcı Rapor).

³⁸³ Proposal For A Regulation Of The European Parliament And The Council On The Law Applicable To Non-Contractual Obligations (Rome II), The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/lip/latest/doc/2003/com2003_0427en01.doc (1.12.2004) (AT Tüzüğü Tasarısı)

³⁸⁴ Sözleşme metni için bkz. Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations O.J. EC. 1980, L. 266/1(Roma I Sözleşmesi).

³⁸⁵ Tiryakioğlu, *Satım*, s. 136, dp. 488.

Sözleşme dışı sorumluluk, Avrupa Topluluğu hukukunu birleştirme çalışmaları kapsamında, iç pazarda ticaret alanındaki gelişmelere uygun olarak 2001 yılında, Roma II olarak adlandırılan projeye yönlendirilmiştir. Proje, özellikle haksız fiillerin konusunu oluşturduğu milletlerarası uyuşmazlıklarda zararın meydana geldiği yer kuralının benimsenmesinin elektronik ticareti olumsuz etkileyeceği düşüncesiyle eleştirilmiş ve projenin yürütülmesi engellenmiştir³⁸⁶.

2002 yılında, Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka İlişkin Konsey Tüzüğü Ön Tasarı³⁸⁷ adı altında bir metin oluşturulmuş, bunu 22 Temmuz 2003 tarihli tasarı izlemiştir. Her iki çalışma ürün sorumluluğuna ilişkin getirdiği bağlama kuralları çerçevesinde çalışmamız ile yakından ilgilidir.

Bu çalışmaların genel amacı, AT Tüzüğü Tasarısına ilişkin açıklayıcı raporda uygulanacak hukuka ilişkin çözümlerde öngörülebilirliği ve milletlerarası özel hukuk kuralları ile maddî hukuktaki gelişmeler arasında bir paralellik sağlamak olarak açıklanmıştır. Öngörülebilirliğin sağlanmasında ise en önemli etken, üye ülkelerin kanunlar ihtilâfi kuralları arasında yeknesaklık sağlamaktır. Bir uyuşmazlıkta uygulanması söz konusu olabilecek bir çok hukuk düzeni yerine tek bir kanunlar ihtilâfi kuralını uygulamak, hem dâva masraflarını azaltacak, hem de uyuşmazlığa getirilecek çözümler açısından öngörülebilirliği sağlayacaktır³⁸⁸.

3.2.2.2. Tüzüğün Uygulama Alanı

AT Tüzüğü Tasarısının uygulama alanını belirleyen I. bölümde yer alan 2. maddeye göre, Tüzük hükümleri uyarınca belirlenen uygulanacak hukuk, üye devletlerden birine ait olsun olmasın uygulanacaktır. Bu prensip kanunlar ihtilâfi kurallarında sıkı bir şekilde benimsenmekte ve Roma I Sözleşmesinde de hali hazırda yer almaktadır.

³⁸⁶ Nihal Uluocak, "Haksız Fiiller Konusunda Avrupa Birliğindeki Son Gelişmeler ve Birleşik Krallığın Yeni Düzenlemesi", *Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan*, C. 2 (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003), s. 1114.

³⁸⁷ Consultation on a Preliminary Draft Proposal For A Council Regulation On The Law Applicable To Non-Contractual Obligations, The European Commission, Justice and Home Affairs: [\(http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/consultation/index_en.htm.\(1.12.2004\)\)](http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/consultation/index_en.htm.(1.12.2004)) (AT Tüzüğü Ön Tasarısı).

³⁸⁸ Açıklayıcı Rapor, s. 3.

AT Tüzüğü Tasarısının 20. maddesinde atıf reddedilmiştir. Buna göre, tasarı uyarınca belirlenen ülke hukukunun sadece maddî hukuk kuralları uygulanacak, kanunlar ihtilâfi kurallarına başvurulmayacaktır.

AT Tüzüğü Tasarısının uygulama alanı m. 1/I'e göre, medenî ve ticarî konularda, sözleşme dışı sorumluluğa ilişkin olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklarla sınırlı tutulmuştur. Tüzük, m.1/II sayılan hususlar dışta kalmak koşuluyla sözleşme dışı sorumluluğa ilişkin tüm uyuşmazlıklara uygulanır.

AT Tüzüğü Tasarısında, uygulanacak hukukun hangi konuları kapsadığı 11. maddede açıklanmıştır. Buna göre, sorumluluğun şartları ve kapsamına, sorumlu tutulacak kişilere; sorumluluktan kaçınma nedenlerine, sorumluluğun sınırları ve paylaşımına; tazmin edilecek maddî ve cismanî zararın varlığı ve türüne; mahkemenin kendi yetkisi dahilinde kendi usul hukukuna göre zararı önlemek ve kaldırmak için veya tazminatın sağlanması için alabileceği tedbirlere; zararın tespitine; tazminat hakkının devredilmesi veya miras kalması meselesine; kişisel zarar nedeniyle maruz kalan kişilerin tazminat hakkına; başkalarının fiillerinden dolayı sorumluluğa; sorumluluğu ortadan kaldıran, sınırlayan hareketler, zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması, kesilmesi, uzamasına ilişkin kurallar sözleşme kapsamında yer almaktadır .

3.2.2.3. Yetkili Hukuk

Ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk, sözleşme dışı sorumluluğa uygulanacak hukuka ilişkin 2002 tarihli AT Tüzüğü Ön Tasarısının, 5. maddesinde düzenlenmiştir. Ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk, 2003 yılında hazırlanan AT Tasarısında ise 4. maddede yer almıştır. Bu iki çalışmada ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuka ilişkin düzenlemeler birbirinden farklılık arz etmesinden dolayı çalışmamızda her iki düzenlemeyi de incelemeye çalışacağız.

AT Tüzüğü Ön Tasarısının 5. maddesinde ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk iki fıkra halinde açıklanmıştır. 5. maddenin I. fıkrasına göre, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara uygulanacak hukuk, kusurdan doğrudan zarar gören kişinin mutaden sakin olduğu veya esas kuruluşunun bulunduğu yer hukukudur, eğer bu yer aynı zamanda :

- sorumlu olduğu iddia edilen kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yere, veya
- ürünün iktisap edildiği yere.

Eğer ürün sorumluluğunun söz konusu olduğu uyuşmazlıkta, I. fıkrada belirtilen koşullar sağlanamıyorsa II. fıkra göre ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk haksız fiilin ika yeri hukuku olacaktır.

AT Tüzüğü Ön Tasarısında, haksız fiillere ilişkin genel kuraldan³⁸⁹ ayrılarak bu şekilde farklı bir düzenlemeye gidilmesinin gerekçesi, haksız fiilin ika yerinin ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda saptanmasının yaratacağı güçlük ve haksız fiilin ika yerinin hem zarar veren hem de zarar gören için çoğu zaman tamamen tesadüfi bir yer olması olarak ifade edilmiştir³⁹⁰.

5. maddenin I. fıkrasında zarar görenin mutad meskeni ile sorumlu olduğu iddia edilen kişinin esas iş merkezinin bulunduğu yerin aynı olması durumunda, bu yer hukukunun uygulanacağına ilişkin düzenleme destek bulmuştur. Çoğu olayda sorumluluğuna başvurulacak kişinin önemli kararlarını esas iş merkezinin bulunduğu yerde alacağı düşünülürse, esas iş merkezinin bulunduğu yer hukuku zarar verenin davranışlarını etkilediği dolayısıyla da zarar veren için en fazla belirlilik taşıyan hukuktur³⁹¹.

5. madde uyarınca zarar görenin mutad meskeni hukukunun uygulanmasının mümkün olduğu diğer durum, bu yerin ürünün iktisap yeri ile aynı olması halidir. Bu düzenleme, zarar görenin korunacağına ilişkin makûl beklentisinin, genellikle ürünü satın aldığı yer hukukunca sağlanması açısından yerinde bulunmakla beraber, “ürünün iktisap yeri” ifadesinden ne anlaşılması gerektiğinin açık olmaması gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu görüşe göre söz konusu ifade, ilk defa satılan ürünlerin yanında tüketici tarafından satılan ikinci el ürünlerin tümünü kapsar niteliktedir. Bu durumlarda, üretici veya ithâlatçı için ürünün iktisap edildiği yerin önceden tahmin edilmesi oldukça güçtür. Bundan dolayı, üreticinin yerel ürün güvenliği kurallarına göre üretim yapma

³⁸⁹ Ön tasarıda genel kural haksız fiilin ika yeri olarak belirlenmiştir.

³⁹⁰ Hamburg Group for Private International Law, “Comments on the European Commission’s Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations”, Max Planck Institute for Foreign Private and Private International Law: European Commission, s. 16.: http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/consultation/contributions/max_planck_en.pdf (1.12.2004).

³⁹¹ Aynı, s. 20.

imkânı söz konusu olmayacaktır. Üretici sadece ürünün piyasaya sürüldüğü yer hukukunu dikkate alabilir. Üreticinin sadece kendi dağıtım zinciri içerisindeki alanı bilmesi mümkündür. Ürün ilk nihaî kullanıcıya bir kere satıldıktan sonra, üreticinin bu zinciri takip etmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle 5. maddenin I. fıkrasının ikinci seçeneğinin tekrar gözden geçirilmesi gerekir³⁹².

AT Tüzüğü Ön Tasarısında en çok tartışılan hususlardan diğeri, 5. maddenin II. fıkrasında haksız fiilin ika yeri kuralının benimsenmiş olmasıdır. Haksız fiilin ika yeri kuralı yerine ürünün üretildiği yer veya ürünün iktisap yeri bağlama noktası olarak daha uygun olacağı ifade edilmiştir. Bu eleştiriler haksız fiilin ika yerinden ne anlaşılması gerektiğinin açık olmadığı, ika yerinin ürün sorumluluğunda tespitinin güç olduğu noktasında daha da yoğunlaşmıştır. Haksız fiilin ika yeri zarara neden olan fiilin işlendiği yer olarak anlaşılabilirliği gibi, zararın ortaya çıktığı yer olarak da anlaşılabilir. Haksız fiilin ika yerinden haksız fiilin işlendiği yerin anlaşılması durumunda, ürünün üretildiği yer, ürünün toplandığı yer, ürünün pazarlandığı veya ara dağıtıcıların elinden çıktığı yer haksız fiilin ika yeri olarak değerlendirilebileceği, bu durumun ise kuralın uygulanmasını zorlaştırdığı ileri sürülmüştür. Bu konuya bir açıklık getirmek amacıyla getirilen önerilerden biri, haksız fiilin işlendiği yerden ürünün pazarlandığı yerin anlaşılması gerektiğidir. Ürünün pazarlandığı yerden anlaşılması gereken ise, ürünün üretim zinciri içerisi girdiği yer değil, zarara neden olan ürünün satın alındığı veya nihaî kullanıcıya ulaştığı yerdir³⁹³. Çünkü, bu yer hukukunun uygulanması piyasadaki tüm rakipler için eşit muamele yapılmasını sağlayacaktır³⁹⁴. Tüm bunların ötesinde bu hukukun uygulanması üretici veya ithâlatçı açısından çoğu olayda bir belirlilik sağlamaktadır. Zira, üretici genellikle ürettiği ürünün satılacağı yerleri belirlemek suretiyle dağıtım ağını kendisi belirler³⁹⁵.

5. maddenin eleştirildiği diğer nokta, kuralların katı bir çözüm ürettiği yönündedir. Bu görüşe göre, düzenlemeye ek bir hüküm getirilerek daha yakın irtibatlı

³⁹² Eleştiriler için bkz. Hamburg Group for Private International Law, a.g.m., s. 18.

³⁹³ Getirilen öneri haksız fiilin ika yeri kuralını neticede ürünün iktisap yeri olarak yorumlamakta, böylelikle tasarı da haksız fiilin ika yeri kuralının benimsenmiş olmasının getirdiği sakıncaların önüne geçmeyi hedeflemektedir.

³⁹⁴ Eleştiri ve öneri için bkz. Hamburg Group for Private International Law, a.g.m., s. 19.

³⁹⁵ Andrew Dickinson/ Clifford Chance, "Consultation on Commission's Preliminary Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-contractual Obligations, The European Commission", Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/consulting_public/rome_ii/andrew_dickinson_en.pdf (1.12.2004).

hukukun varlığı durumunda bu hukukun uygulanması sağlanmalıdır. 5. maddeye getirilen diğer bir eleştiri *La Haye* Konvansiyonunun 7. maddesinde olduğu gibi bir öngörülebilirlik klozunun bulunmamasına ilişkindir. Zira, düzenlemeye getirilecek bu tür bir şart, üreticinin, ika yeri hukukunun getirdiği sonuçlarını daha önce öngörmesinin mümkün olmadığı durumlarda korunmasını sağlayacaktır³⁹⁶.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız AT Tüzüğü Ön Tasarısının ardından, 2003 yılında sözleşme dışı sorumluluğa uygulanacak hukuka ilişkin tasarı oluşturulmuştur. AT Tüzüğü Tasarınının açıklayıcı raporunda, ürün sorumluluğuna ilişkin düzenleme yapılırken amacın, sadece tarafların beklentilerine cevap vermek olmadığı, aynı zamanda Avrupa Topluluğu içerisinde tüketicinin yüksek düzeyde korunması ve pazarda âdil rekabet ortamının korunması genel amaçlarının da gözetildiği vurgulanmıştır³⁹⁷. Belirtilen bu amaçlar çerçevesinde ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk, tasarının 4. maddesinde düzenlenmiştir.

Ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk, AT Tüzüğü Tasarısının 4. maddesinde düzenlenmekle beraber, 4. maddede sözleşme dışı sorumluluğa ilişkin genel kuralın düzenlendiği 3. maddenin II ve III. fıkrası saklı tutulmuştur. Bu nedenle incelememizde 3. maddeye de yer vereceğiz.

AT Tüzüğü Tasarınının 3. maddesinde sözleşme dışı sorumluluğa uygulanacak hukuka ilişkin genel kural düzenlenmiştir. Madde 3'de belirlenen bu kural özel olarak düzenlenmeyen tüm sözleşme dışı sorumluluk hallerine uygulanacaktır. Buna göre, sözleşme dışı sorumluluğa uygulanacak hukuk, zarara neden olan eylemin meydana geldiği yer ve eylemin dolaylı neticelerinin³⁹⁸ doğduğu ülke veya ülkelere bakılmaksızın zararın meydana geldiği veya zararın muhtemelen meydana gelebileceği yer hukukudur. Madde 3'de haksız fiilin ika yeri kuralı benimsenmekle birlikte, ika yerinden ne anlaşılması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Üye devletlerin kanunlar ihtilâfi kurallarının yansımaları oluşturduğu bu düzenlemenin gerekçesi ise açıklayıcı

³⁹⁶ Summary and Contributions of the Consultation "Rome II", The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/consulting_public/rome_ii/printer/news_summary_rome2_en.htm (1.12.2004).

³⁹⁷ Açıklayıcı Rapor, s. 2.

³⁹⁸ Bir trafik kazasında zararın meydana geldiği yer, zarar görenin finansal veya maddî olmayan zararları dikkate alınmaksızın çarpışmanın olduğu yer kabul edilecektir. Bkz. Açıklayıcı Rapor, s. 12.

raporda, hukuksal kesinliği sağlamak ve zarar gören ile sorumlu olduğu iddia edilen kişi arasında makûl bir denge oluşturmak olarak aıklanmıřtır³⁹⁹.

Madde 3/II ile sorumlu olduğu iddia edilen kişi ile zarar gören kişinin mutad meskeninin aynı olması durumunda, bu ülke hukukunun uygulanacağına ilişkin özel bir düzenleme getirilmiştir. Bu zm neredeyse tüm ye devletlerce çeşitli düzenlemelerde benimsenmiştir. Bu düzenlemenin dayandığı nokta getirdiği çözümün tarafların haklı beklentilerine karşılık veriyor olmasıdır⁴⁰⁰.

3. maddenin III. fıkrasında, I ve II. fıkraların uygulanmasına istisna getirilmiştir. Buna göre, sözleşme dışı sorumluluk açık bir şekilde diğer bir ülke ile daha yakın irtibat içerisindeyse, bu ülke hukuku uygulanır. Bu düzenleme ile AT Tüzüğü n Tasarısında eleştirilen bir husus olan her dâva için katı bağlama kurallarının uygulanmasının önüne geçmek hedeflenmiş, kuralın uygulanması açısından belirli derecede esneklik sağlanmak hedeflenmiřtir⁴⁰¹.

rn sorumluluğuna uygulanacak hukuk konusunda AT Tüzüğü Tasarısı, AT Tüzüğü n Tasarısında da olduğu gibi genel kuraldan ayrılmış, ürün sorumluluğunu ayrı bir madde ile düzenlemiştir. AT Tüzüğü Tasarısında rn sorumluluğuna uygulanacak hukuku belirlemede tek bir bağlama noktasına yer verilmemiştir.

rn sorumluluğunun düzenlendiği 4. maddeye göre, AT Tüzüğü Tasarısının 3. maddesinin II. ve III. fıkraları saklı kalmak koşuluyla ayıplı ürünün neden olduğu zarar veya zarar riskinden doğan sözleşme dışı sorumluluğa uygulanacak hukuk, sorumlu olduğu iddia olunan kişi, ürünün o ülkede izni olmadan pazarlandığını ispatlayamadığı takdirde zarar görenin mutad meskeni hukukudur. Sorumlu olduğu iddia olunan kişi ürünün o ülkede izni olmadan pazarlandığını ispatlarsa, uygulanacak hukuk bu kişinin mutad meskeni hukukudur.

4. maddede uygulanacak hukuk, zarara uğrayan kişinin mutad meskeni hukuku olarak kabul edilmiştir. Ancak, bu kuralın uygulanması, ürünün bu ülkede sorumlu olduğu iddia olunan kişinin izni ile pazarlanması koşuluna bağlanmıştır. Ürünün reticinin rızası dahilinde o ülkeye pazarlanması, üretici açısından öngörülebilirlik sağlamaktadır. Bu düzenleme AT Tüzüğü Tasarısının, AT Tüzüğü n Tasarısından

³⁹⁹ Açıklayıcı Rapor, s. 13.

⁴⁰⁰ Aynı, s. 13.

⁴⁰¹ Aynı, s. 13.

ayrıldığı en önemli noktadır. Ancak, AT Tüzüğü Tasarısında yer alan bu koşul, ürün sorumluluğuna ilişkin tüm diğer milletlerarası özel hukuk düzenlemelerinde var olan öngörülebilirlik prensibine oranla daha fazla üreticiyi koruması noktasında ayrılmaktadır. Zira, ürünün bu ülkede üreticinin izni ile pazarlanması koşulu, üreticinin ürünün o ülkede pazarlanıyor olmasını öngörebilmesi koşulundan daha katıdır. Bu düzenleme uyarınca zarar görenin mutad meskeni hukukunun uygulanması için ürünün o ülkede bulunduğunu öngörmesi değil, ürünün o ülkede bulunmasına izin vermesi gerekmektedir.

Kural, bağlama noktası olarak zarar görenin mutad meskeni hukuku esas alarak aynı zamanda kendi mutad meskeninde hukuka uygun olarak pazarlanmış ürünü alan zarar gören sahsın menfaatlerini de korumayı amaçlamaktadır. Kendi mutad meskeni dışında ürünü satın alan zarar gören için iki olasılık söz konusudur. Bunlardan ilki zarar görenin mutad meskeni dışında örneğin, bir seyahatte satın aldığı ürünün aynı zamanda zarar görenin mutad meskeninde de satılıyor olması halidir. Bu tür bir durumda üretici yürüttüğü faaliyetlerin bu ülke kurallarına göre değerlendirilebileceğini öngörebilir. Bu durumda 4. madde bu ülke hukukuna işaret etmektedir. Çünkü, her iki tarafta bu ülke hukukunun uygulanacağını öngörebilir. Zarar görenin kendi mutad meskeni dışında ürünü satın alması durumunda karşılaşılabilecek ikinci durum, zarar görenin kendi mutad meskeninde yasal olarak pazarlanmayan bir ürünü satın alması halidir. Bu durumda her iki tarafın da hangi hukukun uygulanacağına ilişkin beklentisi olamaz. Söz konusu durumunda diğer bir hukukun uygulanması söz konusu olacaktır. Komisyon bu tür bir durumda uygulanması söz konusu olan iki hukuk üzerinde durmuştur. Bunlar, zararın meydana geldiği yer ve üreticinin mutad meskeni hukuku olmuştur. Ürünlerin yer değişikliğinin arttığı günümüzde ika yeri kuralının, taraflar açısından belirlilik ihtiyacını daha fazla karşılayamadığı gerekçesiyle ikinci opsiyon tercih edilmiştir⁴⁰².

4. maddede daha yakın irtibatlı bir hukukun varlığı durumunda bu hukukun uygulanmasını öngören madde 3/III'ün saklı tutulmuş olması ürün sorumluluğundan doğan uyumsuzluklarda belli ölçüde esneklik sağlamıştır. Ancak, bu kuralın öngörülebilirliği azalttığı gerekçesiyle, istisnai niteliği korunmuştur⁴⁰³.

⁴⁰² Açıklayıcı rapor, s. 14.

⁴⁰³ Aynı, s. 14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUNDA ÜRÜN SORUMLULUĞU

1. MİLLETLERARASI YETKİ

1.1. Genel Esas “MÖHUK Madde 27”

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi hususundaki genel esas, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda⁴⁰⁴ düzenleme altına alınmıştır. MÖHUK’da ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara ilişkin olarak açılacak dâvalarda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin özel bir hüküm bulunmamaktadır.

MÖHUK m. 27’de Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edileceği düzenlenmiştir. Bu durumda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı unsurlu hukukî ilişkilerde iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına gönderme yapılarak, bu kuralların niteliği uygun düştüğü ölçüde ve kıyasen tayin edilecektir. Bu durumda ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun⁴⁰⁵ 9 ve 27. maddeleri arasında yer alan hükümler çerçevesinde belirlenecektir⁴⁰⁶. Ayrıca, Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasem Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat⁴⁰⁷ m.10’da yer alan yer itibariyle yetki kuralları da Türk Mahkemelerinin yer itibariyle yetkisinin belirlenmesinde dikkate alınacaktır.

⁴⁰⁴ MÖHUK olarak anılacaktır. RG 22. 5.1982-17701.

⁴⁰⁵ HUMK olarak anılacaktır. RG 04.07.1927-622.

⁴⁰⁶ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. 1 (Altıncı Baskı. İstanbul: Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık Ltd. Şti, 2001), s. 633.

⁴⁰⁷ Düstur: II. Tertip, C. 7, s. 142. EŞHK olarak anılacaktır.

1.2. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları

HUMK m. 9 ve 27 arasında yer alan düzenlemelerde Türk mahkemelerinin yer itibariyle yetkisi genel ve özel yetki olarak düzenlenmiştir⁴⁰⁸. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda HUMK m. 9 ve m. 16'da yer alan genel yetki kurallarının yanı sıra bazı kesin olmayan özel yetki kurallarının da uygulanması mümkündür. Bu durumda dâvacının bu yetki kuralları çerçevesinde bir seçim hakkı olacaktır. Bu nedenle, aşağıda bu kurallara sırasıyla değinmeye çalışacağız.

1.2.1. Dâvalının İkametgâhı

HUMK m. 9'da düzenlenen dâvalının ikametgâhı kıstası, kural olarak tüm dâvalarda genel yetkili mahkemenin yetkisinin tesisinde kullanılmaktadır⁴⁰⁹. Genel yetki kuralı olarak dâvalının ikametgâhı kıstasının belirlenmesinde esas alınan düşünce, haksızlığı sabit olmamış dâvalıya en az külfet ve masraf yüklenmesidir. Dâvacı haklı olduğunu ispat edinceye kadar, haksız farz olunmakta ve taraflardan birinin diğerinin ayağına gitmesi hususunda külfet dâvacıya yükletilmektedir⁴¹⁰.

HUMK m. 9/I'de belirtildiği gibi, genel yetki, dâvalının dâva açıldığı tarihteki ikametgâhına göre belirlenir. Dâvalının ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesinde dâva açıldıktan sonra, dâvalı ikametgâhını değiştirirse de, bu değişiklik mahkemenin yetkisini etkilemez⁴¹¹.

HUMK m. 9 belirli bir grubun menfaatlerinin korunmasına hizmet edecek şekilde tasarlanmamıştır⁴¹². Ürün sorumluluğu çerçevesinde HUMK m. 9 değerlendirildiğinde, söz konusu düzenlemenin zarar görenin korunması açısından bir değer arz etmediği açıktır. Çünkü, zarar gören, m. 9 uyarınca dâvalı üreticinin ikametgâhında dâva açabilecektir.

⁴⁰⁸ Güngör, *Tüketici*, s. 138.

⁴⁰⁹ Kuru, *a.g.e.*, s. 381-382; İlhan E. Postacıoğlu, *Medeni Usûl Hukuku Dersleri* (Altıncı Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1975), s. 149-150.

⁴¹⁰ Postacıoğlu, *a.g.e.*, s. 150.

⁴¹¹ Kuru, *a.g.e.*, s. 384.

⁴¹² Güngör, *Tüketici*, s. 139.

1.2.2. Dâvalının Sakin Olduğu Yer- Dâvalının Malının, Teminatının ya da Münazaalı Şeyin Bulunduğu Yer

Dâvalının ikametgâhı mahkemesini yetkili kılan HUMK 9. madde düzenlemesi dışında diğer bir yetki kuralı HUMK m. 16'da yer almaktadır.

HUMK m. 16'ya göre, Türkiye'de bilinen ikametgâhı olmayan kişiler aleyhine açılacak mal dâvaları bu kişilerin Türkiye'de sakın oldukları yer mahkemesinde; Türkiye'de sakın değil ise, malının, münazaalı şeyin veya teminatı varsa o teminatın Türkiye'de bulunması durumunda, sayılanların bulunduğu yer mahkemesinde görülebilecektir.

Türkiye'de şubeleri eliyle faaliyet gösteren yabancı tüzel kişiler ile gerçek kişiler, Türkiye'deki şubenin bulunduğu yerde sakın sayılır⁴¹³.

Eğer üretici, Türkiye'de şubesi bulunmadığı için Türkiye'de sakın sayılmıyorsa, bu durumda HUMK m. 16 uyarınca zarar gören, üreticinin malının, teminatının veya münazaalı şeyin bulunduğu yerde dâva açabilir⁴¹⁴. Söz konusu düzenleme çerçevesinde mal kavramını malvarlığı şeklinde anlamak gerekir. Bu bağlamda, dâvalının Türkiye'deki menkul veya gayrimenkul bir malı, hisse senedi, poliçe veya bono gibi kıymetli evrakı veya telif hakkı varsa, ona karşı bu mal, hisse senedi ve hakkın bulunduğu yerde dâva açılabilir. Ayrıca, HUMK m. 16 gereği Türkiye'de oturmeyan dâvalının Türkiye'de rehin, ipotek, hapis hakkı gibi bir teminatının bulunması durumunda, ona karşı teminatın bulunduğu yerde de dâva açılması mümkündür⁴¹⁵.

HUMK m. 16'nın uygulanması açısından önemli bir husus, bu maddenin uygulanması için dâvanın söz konusu mallarla ilgisinin aranmamasıdır. HUMK m. 16'da hem münazaalı malların hem de dâvalıya ait diğer malların bulunduğu yer mahkemeleri yetkili kılınmıştır. Bu nedenle münazaalı mal Türkiye'de bulunmamakla birlikte, dâvalıya ait başka malların Türkiye'de bulunması durumunda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin varlığından söz etmek mümkündür⁴¹⁶.

⁴¹³ Güngör, *Tüketici*, s. 140.

⁴¹⁴ H. Yavuz Alangoya/ Kâmil Yıldırım/ Nevhis Deren Yıldırım, *Medeni Usûl Hukuku Esasları* (Dördüncü Bası. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2004), s. 100.

⁴¹⁵ Kuru, *a.g.e.*, s. 408.

⁴¹⁶ Ekşi, *a.g.e.*, s. 141.

1.2.3. Haksız Fiilin İşlendiği Yer

HUMK'da ürün sorumluluğunda uygulanabilecek diğer bir özel yetki kuralı, HUMK m. 21'de yer alan haksız fiillere ilişkin düzenlemedir. HUMK m. 21'e göre, "haksız fiilden mütevellit dâva o fiilin vuku bulduğu mahal mahkemesinde ikâme olunabilir". Bu düzenlemeye dayanarak, zarar görenin dâvalının ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesinin yanı sıra, üreticiye karşı dâva açabileceği diğer bir yer, HUMK m. 21 uyarınca haksız fiilin ika yeri olacaktır⁴¹⁷. Haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinin yetkisi, kamu düzenine ilişkin değildir; dolayısıyla, kesin yetki de değildir⁴¹⁸.

Haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda haksız fiilin ika yeri yetkili kılınmakla beraber, haksız fiilin ika yerinden haksız fiilin işlendiği yerin mi yoksa zararın meydana geldiği yerin mi anlaşılması gerektiği hususunda madde metninde bir açıklık yoktur. Eğer haksız fiilin konusunu oluşturduğu uyuşmazlıkta fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yer aynı ise yetkili mahkemenin tespitinde bir sorun çıkmayacaktır. Ancak, ürün sorumluluğu gibi fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin çok sayıda ülkeyle bağlantılı olduğu olaylarda fiilin işlendiği yere mi, yoksa zararın meydana geleceği yere mi öncelik verileceği önemli bir sorun teşkil etmektedir⁴¹⁹.

Doktrinde bir görüş, HUMK m. 21'deki haksız fiilin vuku bulduğu yer ifadesinden zararın meydana geldiği ve bu suretle haksız fiilin tamam olduğu yerin anlaşılması gerektiğini savunmaktadır⁴²⁰. Buna karşılık doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilen görüşe⁴²¹ göre, haksız fiilin vuku bulduğu yer ifadesinden fiilin esaslı unsurlarının gerçekleştiği yer anlaşılmalıdır. Buna göre, "fiil" ve "zarar" unsurları, haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklarda asli unsurları teşkil etmektedirler ve bunlardan birinin meydana geldiği yerde dâvanın açılabilmesi mümkündür. Bu hususta Yargıtay ilk olarak zararın meydana geldiği yeri esas alsada⁴²², 1979 yılında verdiği bir

⁴¹⁷ Y. 4. HD, E. 2001/004938, K. 2001/008878, T. 02.10.2001, Corpus Mevzuat ve İçtihat Programı, 16. Sürüm, (17.05.2004).

⁴¹⁸ Kuru, a.g.e., s. 486.

⁴¹⁹ Ekşi, a.g.e., s. 103.

⁴²⁰ İter Erdemir, *Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, C. 1 (Ankara: Sim Matbaacılık Ltd. Şti, 1998), s. 336.

⁴²¹ Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, C. 1-2, Yerel Mahkemede Yargılama- Kanun Yolları ve Tahkim, (Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Altıncı Bası. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1997), s. 227; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, a.g.e., s. 108.

⁴²² YTD, E. 439, K. 1139, T. 18.2.1971, bkz. RKD 1971, S. 5, s. 158.

kararında “fiilin işlendiği veya haksız fiilin tamamlandığı, sonucun meydana geldiği yer olarak kabulü gerekmektedir” diyerek, hem haksız fiilin işlendiği yerde, hem de zararın meydana geldiği yerde dâva açılabileceği sonucuna varmıştır⁴²³.

Ürün sorumluluğu gibi çok sayıda ülkeyle bağlantı gösteren haksız fiillerde haksız fiilin işlendiği yeri geniş yorumlamak adalete daha uygundur. Hem haksız fiilin işlendiği yer, hem de zararın gerçekleştiği yer uyumsuzluk ile gerçek ve objektif bir bağlantı içerisindedir. Her iki durumda da yetki esası ve mahkemenin yargı çevresi arasında doğal bir bağlantı vardır⁴²⁴.

1.2.4. Şubenin Bulunduğu Yer

Şubenin kendi başına işlem yapabilme yetkisi olsa da, bu işlemde doğan hak ve borçlar merkeze aittir. Çünkü, şubenin gerçek ve tüzel kişiliği bulunmadığı için taraf ehliyeti de yoktur. Bu nedenle, şubenin yaptığı işlemde dolayı merkeze karşı, merkezin bulunduğu yer mahkemesinde dâva açılabilir⁴²⁵.

Bunun yanı sıra, şube ile iş yapılmış olması durumunda, şubenin işlemlerinden dolayı merkeze dâva açabilmek için şubenin bulunduğu yerde de dâva açılabileceği kabul edilmiştir. HUMK m. 17 uyarınca gerçek ve tüzel kişilerin çeşitli yerlerde şubeleri varsa o şubelerin işlemlerinden dolayı, şubenin bulunduğu yer mahkemesinde dâva açılabilir. Bu düzenlemeyle şube ile iş yapanlara kolaylık sağlamak amaçlanmıştır⁴²⁶.

Bu durumda dâvacı, merkeze karşı, merkezin bulunduğu yerde dâva açabileceği gibi, şubenin bulunduğu yerde de dâva açılabilir. Dâvacının seçimlik hakkı mevcuttur⁴²⁷.

Şubenin bulunduğu yerde açılacak dâvalar, HUMK m. 17’de de belirtildiği gibi şubenin işlemlerinden dolayı açılan dâvalardır. Şubenin işlediği haksız fiiller de şubenin işlemleri arasında yer alır⁴²⁸. Dolayısıyla, ürün sorumluluğuna ilişkin dâvalarda

⁴²³ Y. 4. HD., E. 8160, K. 10172, T. 21.9.1979; Karar için bkz. Karahasan, a.g.e., s. 1238.

⁴²⁴ Ekşi, a.g.e., s. 103.

⁴²⁵ Kuru, a.g.e., s. 468, 472.

⁴²⁶ Aynı, s. 469.

⁴²⁷ Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, a.g.e., s. 105.

⁴²⁸ Kuru, a.g.e., s. 471.

eğer zarara neden olan fiil, bir şube tarafından işlenmişse, dâvanın bu şubenin bulunduğu yerde açılabilmesi mümkündür.

1.2.5. Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasem Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat m. 10

EŞHK m. 10'a göre, yabancı anonim ve sermayesi paylara bölünmüş şirketlerin Türkiye'de şube ve acentelerinin bulunduğu yerler, şirketin işlemlerinden dolayı açılacak dâvalar bakımından şirketin kanunî ikametgâhı sayılır ve bu yer mahkemeleri yetkilidir.

Kuralın amacı, söz konusu şirketlerle hukukî işleme girişen kişilerin menfaatlerinin korunmasıdır. Düzenleme, yabancı anonim ve sermayesi paylara bölünmüş şirketlerin Türkiye'deki şubeleriyle işleme girişen kişileri şirketin merkezinin bulunduğu yabancı bir devlette dâva açma külfetinden kurtarmaktadır. Böylelikle, Türkiye'de hukukî işleme girişen kişilere daha elverişli bir hukukî durum sağlanmaktadır⁴²⁹.

EŞHK'da yer alan bu hükmün niteliği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden ilkinde göre, EŞHK m. 10 hükmü kamu düzenini ilgilendiren bir tedbir mahiyetindedir ve bu hususlarda Türk mahkemeleri münhasıran yetkilidir⁴³⁰. Mahkemenin münhasır yetkisinin var olduğu bir dâvada, dâvanın yalnız münhasıran yetkili mahkemede görülebilmesi mümkündür⁴³¹. Hükmün münhasır yetki tesis ettiğinin kabulü halinde, söz konusu şirketlerin Türkiye'deki şube ve acentalarının taraf olduğu hukukî işlemlerden doğan tüm uyuşmazlıklarda şirketin şube ve acentesinin bulunduğu yer şirketin kanunî ikametgâhı sayılacak ve sadece bu mahkemelerde dâva açılabilecektir.

EŞHK'da yer alan bu hükmün niteliği hususunda diğer görüş hükmün münhasır yetki esasına dayanmayan kamu düzenine ilişkin bir yetki kuralı olduğudur⁴³². Bu

⁴²⁹ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 329, 390.

⁴³⁰ Yılmaz Altuğ, *Devletler Özel Hukukunda Yargı Yetkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1979), s. 70; V. Raşit Seviğ/Ergin Nomer/Gülören Tekinalp/Atâ Sakmar, *Devletler Hususi Hukuku Pratik Çalışmaları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1976), s. 173.

⁴³¹ Kuru, a.g.e., s. 551.

⁴³² Atâ Sakmar, *Yabancı İhlâmların Türkiye'deki Sonuçları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1982), s. 102-102.

görüŖe göre, yabancı Ŗirket dâvacı sıfatına haiz ise, Ŗubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi kesindir. Ŗubenin dâvalı sıfatına haiz olması durumunda ise, Ŗubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi kesin değildir. Çünkü, bu sözleşmede kamu düzeni düşünceci ile konulmuş bir yetki kuralını bertaraf etme amacı mevcut deđildir⁴³³.

Doktrinde ileri sürülen diğer bir görüşe göre, hukukî ilişkide tarafların tabiiyetinden başka yabancı unsur bulunmuyorsa, Türk mahkemelerinin yetkisi EŖHK m. 10 hükmü esas alınarak kesin kabul edilmelidir. Buna karşılık hukukî ilişkide tarafların tabiiyetinden başka yabancılık unsuru söz konusuysa, milletlerarası ticari hayat üzerinde etki yaratan bu hukukî muamele, EŖHK m. 10 hükmü dışında bırakılmalıdır⁴³⁴.

EŖHK m. 10 hükmünün niteliğini tüketici sözleşmeleri açısından değerlendiren diğer bir görüşe göre, hükmün münhasır yetkisinin varlığı, tüketicinin mutaden sakin olduğu yerin Türkiye olduğu ve tüketici sözleşmesinin tarafı olan Ŗirketin taabiyetinden başka hukukî ilişkide yabancılık unsuru bulunmadığı durumlarla sınırlı tutulmalıdır⁴³⁵. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda EŖHK m. 10'nun münhasır yetki içerip içermediği incelersek, zarar görenin korunmasının ürün sorumluluğunda taşıdığı önem sebebiyle, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda da zarar görenin mutad meskeninin Türkiye olduğu ve hukukî ilişkide taraf sıfatı taşıyan Ŗirketin tabiiyetinden başka yabancılık unsuru bulunmadığı hallerde hükmün münhasır yetkisinin var olduğu sonucuna varabiliriz.

1.2.6. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarının Zarar Görenin Korunması Açısından Değerlendirilmesi

HUMK m. 9'da yer alan dâvalının ikametgâhı mahkemesini yetkili kılan düzenleme ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklar açısından değerlendirildiğinde, dâvayı zarar görenin açtığı düşünülürse, dâvalı üreticinin ikametgâhı mahkemesini yetkili kılan bu kuralın zarar görenin korunması açısından bir işlevi olmadığı açıktır.

⁴³³ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 390.

⁴³⁴ Sargın, *a.g.e.*, s. 161.

⁴³⁵ Güngör, *Tüketici*, s. 148.

HUMK m. 9 dışında diğeri bir genel yetki kuralını oluşturan HUMK m. 16'daki Türkiye'de bilinen ikametgâhı olmayan kişiler aleyhine açılacak mal dâvalarının, bu kişilerin sakin oldukları yer mahkemesinde açılabilmesine ilişkin düzenleme de, zarar görenin korunması açısından bir fonksiyon ifa etmemektedir. Ancak, maddenin devamında eğer dâvalı Türkiye'de sakin değil ise dâvanın münazaalı şeyin bulunduğu yer mahkemesinde görülebileceğine ilişkin düzenleme, uyuşmazlığın zarar görene sunulan üründen kaynaklandığı ve bu ürünün genellikle zarar görenin mutaden sakin olduğu yerde kullanıldığı veya bulunduğu düşünüldüğünde, zarar görene kendi mutad meskeninde dâva açma şansı tanınması açısından bir fayda sağlamaktadır. Ancak, HUMK m. 16'daki dâvalı Türkiye'de sakin değil ise, münazaalı şeyin bulunduğu yer bir kenara bırakılırsa dâvanın dâvalının mallarının veya teminatının bulunduğu yer mahkemesinde de görülebileceğine ilişkin diğeri düzenleme, Türkiye'de ticarî faaliyet göstermeyen üreticinin Türkiye'de malının veya teminatının bulunmasının zayıf bir ihtimal olduğu düşünülürse zarar gören açısından uygun bir yetki kıstası arz etmemektedir⁴³⁶.

Haksız fiilin işlendiği yer mahkemesini yetkili kılan HUMK m. 21, zarar görenin kendi mutad meskeninde zarara uğradığı durumlarda, zarar görene kendi doğal hâkiminin bulunduğu yerde dâva açabilme olanağı sağlaması açısından zarar gören lehine sonuçlar doğurabilir.

HUMK m. 17'de merkeze karşı, şubenin yaptığı bir işlemde dolayı şubenin bulunduğu yerde de dâva açılabilmesine ilişkin getirilen düzenleme zarar görene bir seçimlik hak tanınması açısından zarar gören lehine bir düzenlemedir. Bu düzenleme uyarınca, zarar gören dâvasını merkezin bulunduğu yerde açabileceği gibi şubenin bulunduğu yerde de açabilecektir.

Türk milletlerarası özel hukukunda, ürün sorumluluğunda milletlerarası yetkiye ilişkin özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, mevcut milletlerarası yetki kuralları uyarınca ürün sorumluluğunda birden fazla yetkili mahkeme söz konusu olabilecektir. Mevcut yetki kurallarına ek olarak, zarar görenin korunması amaçlı, zarar gören merkezli bir yetki kuralının eklenmesi yerinde olacaktır. Bu bağlamda, zarar görenin mutad meskeninin, ürünün satın alındığı yer gibi diğeri irtibat noktalarıyla birleşmesinin

⁴³⁶ Güngör, Tüketici, s. 140, 141.

koşul olarak aranması, kuralın üreticinin menfaatlerinin korunması açısından da yerinde bir çözüm olacaktır.

1.3. Yetki Sözleşmesi

Borç ilişkisinde bulunan taraflar, yetkili Türk mahkemelerinin yerine yabancı bir mahkemenin yetkisini kabul edebilecekleri gibi, milletlerarası yetkisinin doğmadığı bir dâvada bir Türk mahkemesini yetkili kılabilirler. Yetkili Türk mahkemesinin yetkisini kaldıran yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartları MÖHUK m. 31’de düzenlenirken, yetkisiz Türk mahkemelerine yetki tanıyan yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartları ve sonuçları HUMK m. 22’de yer almaktadır⁴³⁷.

Türk Milletlerarası Usul Hukukunda, MÖHUK m. 31 uyarınca yer itibariyle yetkinin kamu düzeni veya münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği durumlarda, taraflar arasında yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan hukukî ihtilâflarda Türk mahkemelerinin yetkili olduğu hallerde yabancı mahkemelerin yetkili kılınabileceği kabul edilmektedir. Bu düzenlemeden yola çıkarak, yetki sözleşmesi ile Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bertaraf edilerek, yabancı mahkemelerin yetkili kılınmasının şartlarını, yabancılık unsuru taşıyor olması, hukukî uyumsuzluğun borç ilişkisinden doğması ve Türk mahkemelerinin yetkisinin kamu düzeni ve münhasır yetki esasına göre tayin edilmemiş olması şeklinde sıralayabiliriz. MÖHUK m. 31’de yabancı bir mahkemenin yetkili kılınması için aranan ilk koşul, uyumsuzluğun yabancılık unsuru taşımasıdır. MÖHUK’da yabancılık unsurunun tanımına yer verilmemiştir. Bir uyumsuzluğu birden fazla hukuk düzeni ile irtibatlı hale getiren yabancılık unsurundan tanımını yapmak oldukça zordur. Zira yabancılık unsuruna karine teşkil eden bir kriter her somut hukukî ilişkide farklılık gösterir. Hakim somut hukukî ilişkinin özelliklerini göz önüne alarak yaptığı değerlendirmede yabancılık unsuruna işaret ettiği genel olarak kabul edilen kriterlerden⁴³⁸ yararlanmalıdır⁴³⁹. Uyumsuzluğun borç ilişkisinden doğmuş olması koşulu, aile, şahıs ve miras hukuku ile aynı haklara ilişkin uyumsuzluklarda yetki

⁴³⁷ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 341.

⁴³⁸ Bu kriterlerin ayrıntılı değerlendirilmesi için bkz. G. R. Delaume, “What is an International Contract? An American and A Gallic Dilemma”, *ICLQ*, C. 28, (1979), s. 299 vd.; Cemal Şanlı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986), 30-33; Ziya Akıncı, *Tarafların Yetkili Hukuku Belirlememeleri Durumunda Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk* (Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1992), s. 4.

⁴³⁹ Sargın, *a.g.e.*, s. 148, 149.

sözleşmesi yapılamayacağı sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda yetki sözleşmesinin konusunu, sözleşmesel borç ilişkileri, haksız fiiller veya sebepsiz zenginleşmeden doğacak uyuşmazlıklar oluşturabilir. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda, borç ilişkisinden doğmuş olmaları sebebiyle, yukarıdaki koşulların da var olması durumunda yabancı bir mahkeme yetkili kılınabilir. MÖHUK m. 31'de yabancı bir mahkemenin yetkili kılınması için aranan diğer koşul Türk mahkemelerinin yetkisinin kamu düzeni veya münhasır yetki⁴⁴⁰ esasına göre düzenlenmemiş olması gerekliliğidir⁴⁴¹.

Öte yandan, MÖHUK m. 27, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarınca tayin edileceğini düzenlemiştir. Bu nedenle, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin yetki sözleşmesi ile tesisinde, HUMK m. 22' deki düzenlemeler esas alınacaktır⁴⁴². HUMK m. 22'ye göre, "mahkemenin salâhiyeti kamu düzeni esasına göre tayin edilmemiş olan hallerde iki taraf bir veya müteaddit muayyen hususa müteallik ihtilâfların salâhiyettar olmayan mahal mahkemesinde görülmesini tahriren mukavele edebilirler. Bu halde iş bu mahal mahkemesi o dâvaya bakmaktan imtina edemez."

İç hukuk yetki sözleşmelerini düzenlemeye yönelik bir hüküm olması itibariyle HUMK m. 22'de öngörülmemiş olmakla beraber, bir Türk mahkemesinin milletlerarası yetkisinin tahsis edilebilmesi için öncelikle, hukukî ilişkinin yabancılık unsuru taşıyor olması gerekir. HUMK m. 22'de, yetki sözleşmesinin oluşturulmasında kamu düzeni esasına dayalı bir yetki kuralının kapsamı dışında kalan bir hukukî ilişkinin varlığı koşulu ise, HUMK m. 22'nin esasında iç hukuk yetki sözleşmelerini düzenlemeye yönelik olması itibariyle yabancı unsurlu hukukî ilişkilerde farklı değerlendirilmeli, hüküm yabancı unsurlu hukukî ilişkilere uygun düştüğü ölçüde uygulanmalıdır⁴⁴³.

⁴⁴⁰ Münhasır yetki için bkz. yuk. s. 104.

⁴⁴¹ Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda uygulanması söz konusu olabilecek EŞHK m. 10 hükmünün kamu düzeni ve münhasır yetki esasına göre düzenlenmiş olup olmadığı hakkında doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşler için bkz. yuk. s. 104vd.

⁴⁴² Sargın, a.g.e., s. 211; Nomer, Devletler Hususi, s. 412

⁴⁴³ Sargın, a.g.e., s. 212-215.

2. UYGULANACAK HUKUK

2.1. Genel Olarak

MÖHUK'da ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuka ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu nedenle, ürün sorumluluğundan kaynaklanan borç ilişkilerine, genel haksız fiil sorumluluğuna ilişkin 25. madde uygulanacaktır.

MÖHUK m. 25, haksız fiilden doğan borç ilişkilerine haksız fiilin ika yeri hukukunun uygulanmasını öngörmüştür. Bu düzenlemeyle kanun koyucu haksız fiiller alanında benimsenen en yaygın bağlama kuralından ayrılmamıştır. Ancak, kanun koyucu, 25. maddenin III. fıkrasında haksız fiilden doğan borç ilişkisinin diğer bir ülke ile daha yakın bağlantısının bulunması durumunda bu ülke hukukunun uygulanabileceğini düzenlemiştir. Bu düzenleme ile kanun koyucu asli değer verdiği ika yeri kuralının uygulanmasını en sıkı irtibatlı hukuk lehine sınırlandırmıştır.

MÖHUK m. 25/I'de haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda ika yeri kuralının uygulanacağı düzenlenmiş ancak, söz konusu kuralın uygulanma alanı konusunda herhangi bir düzenleme getirilmemiştir.

Doktrindeki görüşler ışığında kuralın, sorumluluğun temeli ve şartlarına, haksız fiil ehliyetine, haksız fiilde kast veya ihmale, haksız fiile ilişkin hükümlere ve tazminat ve kapsamına uygulanacağı sonucuna varmak mümkündür⁴⁴⁴. Haksız fiil sorumluluğuna kusura dayanan sorumluluk gibi, kusursuz sorumluluk halleri de dahildir⁴⁴⁵.

2.2. İka Yeri Kuralı

MÖHUK m. 25 ile haksız fiilden doğan kanunlar ihtilâfi alanında ika yeri bağlama kuralı benimsenmiştir. Buna göre,

“Haksız fiilden doğan borçlar haksız fiilin işlendiği yer hukukuna tabidir.

Haksız fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı ülkelerde olması halinde, zararı meydana geldiği yer hukuku uygulanır.”

⁴⁴⁴ Görüşler için bkz. Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 350; Nomer, *Devletler Hususi*, s. 309; Nihal Uluocak, *Kanunlar İhtilâfi Yasama Yetkisi Kuralları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1971), s. 182 vd; Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 399 vd (Kanunlar İhtilâfi).

⁴⁴⁵ Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 350; Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 260.

Maddenin I. fıkrasında ika yeri kuralı “haksız fiilin işlendiği yer” ibaresi ile ifade edilmiştir. “Haksız fiilin işlendiği yer” ibaresi haksız fiilden doğan kanunlar ihtilâfı terminolojisinde yapma veya yapmama gibi dış dünyaya tezahür eden hareketin yapıldığı yeri ifade eder ve “zararın meydana geldiği yer” ibaresinin karşıtı olarak kullanılır. Ancak, maddenin II. fıkrası fiilin işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin farklı olması durumunda zararın meydana geldiği yer hukukunun uygulanacağını düzenlemiştir. Bu durumda 25. maddenin I ve II. fıkraları beraber ele alındığında, iki fıkra birbirinden farklı iki ayrı kural getiriyormuş izlenimi yaratmakta ve yanlış anlaşılmaya sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle, I. fıkradaki “haksız fiilin işlendiği yer” ifadesi yerine “haksız fiilin ika yeri” ifadesini kullanmak maddedeki çelişkiyi kaldırmak açısından daha yerinde bir yaklaşım olacaktır⁴⁴⁶. MÖHUK m. 25’deki bu düzenlemeyle esasında zarar yeri hukukunun yetkili kılındığı düşünüldüğünde, söz konusu düzenlemedeki ikili ayrıma gitmeden, haksız fiilden doğan borçların zarar yeri hukukuna tabi olacağına düzenlenmesi, MÖHUK m. 25’deki çelişkinin ortadan kalkması açısından başvurulabilecek diğer bir yoldur.

2.2.1. Ürün Sorumluluğundan Doğan Uyuşmazlıklarda İka Yerinin Saptanması Sorunu

MÖHUK m. 25’de benimsenen haksız fiilin ika yeri hukuku kuralı, bu kuralın benimsendiği diğer tüm düzenlemelerde⁴⁴⁷ olduğu haksız fiilin ika yerinden ne anlaşılacağı hususunda bir çok tartışmayı beraberinde getirmiştir.

MÖHUK m. 25, haksız fiilin ika yeri olarak zararın meydana geldiği yeri benimsemiştir. Zararın meydana geldiği yer ifadesi açık bir ifade olarak görünse de, bazı olaylarda zararın meydana geldiği yerin saptanması güçlük arz edebilmektedir. Bazı olaylarda hukuken korunan menfaatin haksız fiilden etkilendiği yer, etkilenme sonucu ortaya çıkan neticenin gerçekleştiği yerden farklı olabilmektedir. Örneğin, İtalya’da yediği bir konserveden dolayı zehirlenen kişinin Fransa’da öldüğünü varsaydığımız bir olayda, hukuka aykırı fiilden etkilenme İtalya’da başlamış bulunmakla beraber, etkilenmeden dolayı ortaya çıkan sonuç Fransa’da gerçekleşmiştir.

⁴⁴⁶ Turhan, İka Yeri Kuralı, s. 347.

⁴⁴⁷ Tartışmalar için bkz. s. 45, 82, 93.

Bu tür durumlarda zararın meydana geldiği yerden ne anlaşılması gerektiği ise kanunda açıklanmamıştır. Doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilen görüşe göre, zararın meydana geldiği yerden kasıt; korunması gereken menfaatin ihlâli nedeniyle oluşan sonucun ortaya çıktığı yerdir⁴⁴⁸. Daha açık ifadeyle, zararın meydana geldiği yer, hukuken korunması gereken menfaatin hukuka aykırı fiilden etkilenmeye başladığı yer olmayıp, sonucun ortaya çıkarak haksız fiilin tamamlandığı yerdir⁴⁴⁹. Bu nedenle, MÖHUK m. 25’de yer alan “zarar yeri” ifadesinin yerine “sonuç yeri” ifadesinin kullanılması birden çok zarar yerinin bulunduğu olaylar açısından daha fazla kolaylık ve açıklık sağlayabilecek ve ortaya çıkabilecek karışıklıkları önleyebilecektir⁴⁵⁰.

Zarar yerinin saptanmasına ilişkin olarak karşılaşılan diğer bir sorun, zararın birden fazla devlet ülkesinde meydana gelmiş olmasıdır. Haksız fiillerin radyo, televizyon ve basın yoluyla işlendiği durumlarda zararın birden fazla yerde ortaya çıktığı görülebilmektedir. Bu durumlarda ağırlıklı olarak kabul edilen görüş, zararın meydana geldiği yerlerden birisinin, ika yeri olarak kabul edilmesi gerektiği yönündedir⁴⁵¹. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda bu tür bir durumun görülmesi muhtemel olmamakla birlikte, bir bilgisayar programını farklı ülkelerdeki işletmelerinde kullanan kişinin, bu programındaki sorun sebebiyle işletmelerindeki bilgisayar sisteminde zarar oluşması gibi bir durumda zararın birden fazla yerde ortaya çıkması söz konusu olabilecektir. Bu durumda yukarıdaki görüş çerçevesinde, zararın meydana geldiği ülkelerden birisi ika yeri olarak kabul edilecektir.

2.2.2. İka Yeri Kuralının Uygulanmadığı Haller

2.2.2.1. İka Yeri Hukukunun Tespit Edilememesi

İka yeri hukukunun uygulanmasının söz konusu olamayacağı diğer bir durum ika yerinin tespit edilememesi halidir. İka yerinin tespit edilememesi, zararın hiç bir devletin hâkimiyeti altında bulunmayan bir yerde gerçekleşmesi durumunda söz konusu olacaktır. Örneğin, kutuplarda, uzayda ve açık denizlerde meydana gelen haksız fiillerde

⁴⁴⁸ Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 344 vd; Göger, *Haksız Fiil*, s. 500.

⁴⁴⁹ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 365.

⁴⁵⁰ Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 349.

⁴⁵¹ Bu yönde görüşler için bkz. Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 199; Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 34.

haksız fiilin ika yeri hukukunun uygulanması mümkün olmamaktadır. Bu durumlarda millî hukukun, bayrak hukukunun, sicil yeri hukukunun, zarar görenin veya zarar verenin hukukunun veya *lex forinin* uygulanması öneriler arasında yer almaktadır⁴⁵².

2.2.2.2. Daha Yakın İrtibatlı Hukukun Varlığı

MÖHUK m. 25 f. I ve II'de haksız fiilden doğan borçların haksız fiilin ika yeri hukukuna tâbi olacağı belirtilerek ika yeri kuralına asli bir değer verilmekle birlikte; f.III'te haksız fiilin ika yeri kuralına bir sınırlama getirilerek, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin başka bir ülke ile daha yakın irtibatının olması halinde bu ülke hukukunun uygulanabileceği düzenlenmiştir.

Bu düzenlemenin milletlerarası özel hukukta geliştirilen en yakın irtibatlı hukuk teorilerin Türk hukukunda haksız fiiller alanındaki bir yansıması olduğu sonucuna varmak mümkündür. Haksız fiillerde *lex loci delicti commissi* bağlama kuralının benimsenmesinin bazı durumlarda âdil sonuçlar vermemesi, haksız fiillerde en yakın irtibatlı hukuk kuralının uygulanması yönündeki görüşün dayanağını oluşturmuştur⁴⁵³. Bir görüşe göre, bütün haksız fiillere uygun düşecek bir kuralın tespiti güçtür. Bu sebeple, her ayrı olayda hâkimin, o olay için en yakın irtibat noktalarını araştırması ve bu çerçevede tespit edeceği hukuku uygulaması en âdil çözümdür⁴⁵⁴. Hâkim ortaya çıkan her ayrı uyuşmazlıkta, o olay için en yakın irtibat noktalarını araştırarak ve bu çerçevede tespit edeceği hukuku uygulayacaktır⁴⁵⁵. Hâkim, haksız fiilin ilgili olduğu çeşitli devlet hukukları ile olan bağlantı noktalarının gruplaşmasını ve *lex forinin* bu bağlama noktaları ile birleşmesini nazara alarak yetkili hukuku tespit edecektir⁴⁵⁶.

Amerikan hukukunda haksız fiilin ika yeri hukukuna getirilen eleştiriler neticesinde mahkemeler, kazanılmış haklar nazariyesini terk ederek uyuşmazlığın çözümünde en yakın irtibatlı hukukun uygulanması yolunu benimsemişlerdir. *Lex loci*

⁴⁵² Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 353.

⁴⁵³ Mayss, *a.g.e.*, s. 135.

⁴⁵⁴ J.H.C. Morris, "The Proper Law of a Tort", *Harvard L. R.*, C. 64, (1951) (Proper Law), s. 883; Atâ Sakmar, "Devletler Hususi Hukukunda Kazalardan Doğan Akit Dışı Hukukî Sorumluluk Hallerine Uygulanacak Kanununun Tayini Meselesi", *İÜHFİM (Kemalettin Birsan Hatıra Sayısı)*, C. 35, S. 1-4, (1970), s. 305.

⁴⁵⁵ Morris, *Proper Law*, s. 883; Sakmar, *Akit Dışı*, s. 305; Tobin, *a.g.m.*, s. 1011.

⁴⁵⁶ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 262.

delicti commissi kuralına getirdiği eleştiriler ve ortaya koyduğu teorik temeller açısından en önemli kararlardan biri *Babcock v. Jackson* kararıdır⁴⁵⁷. Olay *New Yorklu* bir ailenin yine *New Yorklu* misafirlerini alarak Kanada'da çıktıkları seyahatte gerçekleşen trafik kazasında misafirin ölmesi ile ortaya çıkmıştır. *New York*'da açılan dâvada haksız fiilin ika yeri hukuk uygulanmamış, kuralın bu şekilde uygulanmasının fazla mekanik olduğu, *New York* hukukunun olaylar ve taraflarla olan sıkı ilişkisi bakımından olayın çözümünde en fazla menfaate sahip olduğu gerekçesiyle *New York* Hukuku uygulanmıştır⁴⁵⁸. Kural, özellikleri ve amaca uygun uygulanma olanağı vermesi nedeniyle taraftar toplamıştır⁴⁵⁹. Uygulamada yerini bulan teori 1969 yılında hazırlanan Kanunlar İhtilâfına İlişkin II. *Restatement* ile de resmi olarak kabul edilmiş ve uyuşmazlığın en yakın irtibat içinde bulunduğu hukukun saptanmasında esas alınacak kriterler belirlenmiştir⁴⁶⁰. Kanunlar İhtilâfına İlişkin II. *Restatement*'a göre, Kanunlar İhtilâfına İlişkin I. *Restatement*'da temel bağlama kuralı olarak benimsenen haksız fiilin ika yeri ise, zararın ortaya çıkmasına neden olan yer, tarafların ikametgâhları, mutad meskenleri ve tâbiyetleri ve eğer varsa taraflar arasındaki ilişkinin bulunduğu yer gibi en yakın irtibatlı hukukun saptanmasında değerlendirilen kriterler arasında yer almıştır.

Kural, Amerikan hukukunda geniş ölçüde kabul görmeye beraber, taraflar açısından belirlilik ve kesinliği ortadan kaldırdığı gerekçesiyle eleştirilmektedir⁴⁶¹. Bunun dışında kural, yakın irtibatın nasıl saptanacağı hususunda birtakım güçlükler içermesi yönünden eleştirilmektedir⁴⁶².

En yakın irtibatlı hukukun haksız fiiller alanında uygulanması hususunda ağırlıklı olarak kabul edilen görüş genel objektif bir kural yanında özellikli durumlar için uygun olduğudur. Önceden genel bir kuralın objektif olarak tespiti gereklidir. Önceden belirlenen objektif bir kuralın varlığı, hukukî kesinlik ve güvenliği sağlamak açısından önemlidir⁴⁶³.

⁴⁵⁷ *Babcock v. Jackson*, 240 N. Y. S. 2nd. 743, 1963, United States District Court for the Eastern District of New York: <http://www.nyed.uscourts.gov/pub/rulings/cv/1999/99cv1988pm1120.pdf> (1.12.2004).

⁴⁵⁸ Bu çözümde Devlet Menfaatinin Tahlili Teorisinin yansması görülmektedir.

⁴⁵⁹ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 262.

⁴⁶⁰ Kanunlar İhtilafına İlişkin II. *Restatement*, Sec. 6 .

⁴⁶¹ Mayss, *a.g.e.*, s. 135.

⁴⁶² Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 380.

⁴⁶³ Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 348.

Kanun koyucu 25. maddede getirdiği bu düzenlemeyle hukukî kesinlik ve güvenliği yok etmeden, haksız fiilin ika yeri kuralının uygulanmasının neden olabileceği haksız ve âdil olmayan sonuçları bertaraf etmeye çalışmıştır. Bu amaca ulaşmak için öncelikle haksız fiilin ika yeri kuralı benimsenmekle beraber, kuralın âdil olmayan sonuçlarının önüne geçmek için hâkime, belirli sınırlar çerçevesinde kullanılacak bir takdir hakkı verilmiştir⁴⁶⁴. Böylelikle hâkim ika yeri kuralını mutlak olarak kullanmak zorunda kalmayacak, somut olayın içerisinde yer alan irtibat noktalarını dikkate alarak değerlendirebilecek, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin ika yeri değil de diğer bir devletle daha yakın irtibat içerisinde bulunduğunu görürse, bu devlet hukukunu uygulayabilecektir⁴⁶⁵.

Bu kuralla birlikte haksız fiilin ika yeri kuralı tamamen terk edilmemekte, maddedeki “uygulanabilir” ifadesinden yola çıkılarak, yargıcın takdirine bağlı olarak haksız fiilden doğan borç ilişkisinin daha yakın irtibat içerisinde bulunan ülke hukukun uygulanması öngörülebilmektedir. Kanunun bu açık ifadesinden yola çıkarak hâkimin haksız fiilin ika yeri dışındaki bir ülkeyi daha yakın irtibatlı bulması durumunda, bu ülke hukukunu uygulamasının bir zorunluluk olmadığı sonucuna varılabilir. Daha yakın irtibatlı hukukun varlığı durumunda bu hukuku uygulayıp uygulamamak hâkimin takdirine bırakılmıştır, hâkim bu hukuku uygulamaya mecbur kılınmamıştır. Burada hâkimi daha yakın irtibatlı hukuku uygulamada yönlendiren unsur, bir görüşe göre, esasında en yakın irtibatlı hukuk sisteminin özünü oluşturan hakkaniyet ilkesi olmalıdır. Bu görüşe göre, daha yakın irtibatlı hukukun uygulanmaması özellikle uyuşmazlığa getirilecek maddî çözüm açısından âdil olmayan, haksız sonuçlar doğuruyorsa hâkim daha yakın irtibatlı hukuku uygulamalıdır⁴⁶⁶.

⁴⁶⁴ Turhan, **İka Yeri Kuralı**, s. 379; Sakmar, **Akit Dışı**, s. 305 vd (Akit Dışı); Aysel Çelikel, “Devletler Hususi Hukukunda Bağlama Kaidelerinin Tespitinde Uygulanan Yeni Bir Metod”, **İÜHFM (Kemalettin Birsen Hatıra Sayısı)**, C. 35, S. 1-4, (1970), s. 246 vd (Yeni Bir Metod).

⁴⁶⁵ Turhan, **İka Yeri Kuralı**, s. 379-380.

⁴⁶⁶ Aynı, s. 391.

2.2.2.2.1. Daha Yakın İrtibatlı Hukukun Saptanması Sorunu

MÖHUK m. 25/III'ün uygulanmasının karşımıza çıkarabileceği en önemli sorun, “daha yakın irtibat”ın nasıl saptanacağıdır. MÖHUK m. 25/III, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin bir başka ülkeyle daha yakın irtibatlı olması durumunda bu ülke hukukunun uygulanacağını belirtmiş ancak, daha yakın irtibatın hangi hallerde aranacağı ve nasıl belirleneceği hakkında bir açıklama yapmamıştır. Bu noktada kanunda “daha yakın irtibatlı” hukukun nasıl saptanacağı hususunda bir açıklık getirilmemiş olmasının yarattığı boşluğun, daha yakın irtibatlı hukuku belirlerken hâkime mutlak bir takdîr hakkı verip vermeyeceği önemli bir sorun teşkil etmektedir. Doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilen görüş hâkimin daha yakın irtibatlı hukukun saptanmasında mutlak bir takdîr hakkının olmadığı yönündedir⁴⁶⁷. Aksine en sıkı ilişkili hukuk metodunda, hukukî kesinlik ve güvenliği yok etmemek için hâkim tarafından dikkate alınması gereken irtibat noktaları önceden belirlenmelidir. Kanunda belirtilmemekle beraber, hâkim, daha yakın irtibatlı hukukun saptanmasında mutlak bir takdîr hakkına sahip olmayıp, takdîr yetkisi önceden belli bazı irtibat noktalarının varlığı ile sınırlı olmalıdır⁴⁶⁸.

Hâkimin daha yakın irtibatlı hukuku belirlerken takdîr hakkının sınırlı olduğu hususu, Türk doktrinde genel olarak kabul görmekle beraber, takdîr hakkının sınırlarını belirleyecek irtibat noktalarının neler olabileceği hususu üzerinde fazla durulmamıştır. Bu nedenle, hâkimin saptamayı yaparken dikkate alması gereken irtibat noktalarının neler olduğu ve hâkimin bu irtibat noktalarını nasıl değerlendireceği daha yakın irtibatlı hukukun saptanmasında karşılaşılan sorunlardır⁴⁶⁹.

Zararın meydana geldiği yer, haksız fiilin işlendiği yer, tarafların tâbiyeti, tarafların mutad meskenlerin veya ikametgâhlarının bulunduğu yer, en yakın irtibatlı hukukun belirlenmesinde hangi irtibat noktalarının esas alınabileceğine ilişkin olarak getirilen öneriler arasındadır. Bu sayılanlar dışında hâkimin esas alacağı irtibat noktaları çeşitli haksız fiil tiplerine göre değişebilmektedir⁴⁷⁰. Söz konusu irtibat noktaları ürün sorumluluğu açısından ayrı bir başlık altında değerlendirileceğinden burada ayrıntıları üzerinde durulmayacaktır.

⁴⁶⁷ Çelikel, *Yeni Bir Metod*, s. 246; Sakmar, *Akit Dışı*, s. 305-306; Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 383.

⁴⁶⁸ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 383.

⁴⁶⁹ Aynı, s. 380-381.

⁴⁷⁰ Aynı, s. 383-391.

2.2.2.2.2. Ürün Sorumluluğundan Doğan Uyuşmazlıklarda Daha Yakın İrtibatlı Hukukun Saptanmasında Esas Alınacak Kriterler

Ürün sorumluluğu, bir haksız fiil türü olmasından dolayı haksız fiillere ilişkin irtibat noktaları ürün sorumluluğunda da esas alınacaktır. Ancak, ürün sorumluluğu diğer haksız fiil türlerinden farklı olarak birtakım irtibat noktalarını daha içinde barındırmaktadır. Biz bu başlık altında genel olarak haksız fiillerde esas alınacak irtibat noktalarının yanı sıra, konumuz gereği ürün sorumluluğuna ilişkin birtakım irtibat noktalarına da değineceğiz.

1) Zararın meydana geldiği yer: Haksız fiilden doğan borç ilişkilerinde dikkate alınması gereken irtibat noktası, MÖHUK m. 25’de haksız fiilin ika yeri “zararın meydana geldiği yer” olarak kabul edildiği düşünülürse, daha yakın irtibatın saptanmasında esas alınması gereken ilk ve en önemli irtibat noktasının zararın meydana geldiği yer olduğu açıktır. Aynı sebeple, ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda da, daha yakın irtibatlı hukukun saptanmasında esas alınabilecek en önemli irtibat noktası zararın meydana geldiği yerdir. Bu sistemde hâkim, haksız fiilden doğan borç ilişkisi ile zararın meydana geldiği yer arasındaki irtibatı değerlendirecektir. Hâkim, haksız fiilden doğan borç ilişkisi ile zararın meydana geldiği yer arasındaki irtibatın geçici olduğu kanısına varırsa, zararın meydana geldiği yer hukuku yerine daha yakın irtibatlı bir hukukun uygulanmasını öngörebilecektir⁴⁷¹.

2) Fiilin işlendiği yer: Bir haksız fiilde, daha yakın irtibatlı hukukun belirlenmesinde hâkimin dikkate alabileceği diğer irtibat noktası, haksız fiilin işlendiği yerdir. Fiilin işlendiği yer irtibat noktası, zararın meydana geldiği yer kadar önem arz etmese de, özellikle haksız fiilin sonucunda ortaya çıkan zararın birden fazla yerde meydana geldiği ve bu yerlerin tesadüfi nitelik arz ettiği durumlarda hâkim tarafından değerlendirilmesi önem arz eden bir irtibat noktasıdır⁴⁷².

Ürün sorumluluğu açısından haksız fiilin işlendiği yer, üretim hatalarında ürünün üretildiği yer, tasarım ayıplarında ise tasarımın yapıldığı yer olarak nitelendirilebilir. Haksız fiilin, gerekli uyarının yapılmamasından kaynaklanması

⁴⁷¹ Turhan, İka Yeri Kuralı, s. 383-384.

⁴⁷² Aynı, s. 384.

durumunda haksız fiilin yapmama fiili ile işlenmesinden söz edilecektir. Yapmama fiili ile işlenen haksız fiillerde, haksız fiilin işlendiği yerden ne anlaşılması gerektiği tartışılan bir husustur. Bu konuda ileri sürülen bir görüş, yapmama fiilinin işlendiği yerin, failin yapmama fiilini ika ettiği andaki mutad meskeni veya ikametgahı olduğu yönüdeyken, ağırlıkla kabul edilen diğer bir görüş, yapmama fiilinin işlendiği yerin, fail için yapma mükellefiyetinin doğduğu yer olduğunu savunmaktadır⁴⁷³.

3) Tarafların tâbiyeti: Haksız fiilden doğan borç ilişkisinin ika yeri dışındaki bir ülke ile daha yakın irtibatının var olup olmadığı hususunda dikkate alınacak diğer bir irtibat noktası tarafların tâbiyetidir.

Tarafların tâbiyeti özellikle de ortak olması durumunda, haksız fiilden doğan kanunlar ihtilâfı kurallarını etkilemektedir. Bu konuda yöneltelen eleştirilere⁴⁷⁴ rağmen, tarafların tâbiyeti Türk doktrininde de etkili bir irtibat noktası olmuştur. Bir görüşe göre, haksız fiilin ika yerinin taraflarla geçici bir irtibat içinde olduğu, buna karşılık tarafların müşterek bir tâbiyete sahip olduğu olaylarda haksız fiilden doğan borç ilişkisinin bu ülke ile daha yakın irtibatlı olduğu kabul edilmelidir⁴⁷⁵.

Bu irtibat noktasının değerlendirilebileceği bir olayı incelersek; Türk üretici tarafından üretilip İtalya'ya ihraç edilen ürünü, seyahat için gittiği İtalya'da satın alan diğer bir Türkün, üründeki ayıp nedeniyle zarara uğraması durumunda, söz konusu haksız fiilden doğan borç ilişkisinin taraflarını Türk vatandaşlarının oluşturduğu düşünülürse, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin fiilin ika yeri olan İtalya'dan daha çok Türkiye ile bağlantısı olduğu sonucuna varılır.

Genel eğilim, müşterek tâbiyetin bulunması durumunda tâbiyetin bir irtibat noktası olarak kabul edilmesi olsa da, tâbiyetin müşterek olmadığı durumlarda bile tâbiyetin bir irtibat noktası olarak esas alınması gerektiği de savunulmaktadır⁴⁷⁶. Bu görüşe göre, en yakın irtibatlı hukuk sisteminde en yakın irtibat bağı, hukukî ilişkinin içerdiği tüm irtibat noktalarının bir arada değerlendirildiği bütüncül bir bağıdır. Bu nedenle de haksız fiilden doğan borç ilişkisinin taraflarından her birinin tâbiyeti bu

⁴⁷³ Görüşlerin ayrıntılı değerlendirilmesi için bkz. Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 218; Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 346.

⁴⁷⁴ Eleştiriler için bkz. Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 229 vd.

⁴⁷⁵ Erdoğan Göger, *Devletler Hususi Hukuku* (Dördüncü Bası. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977), s. 333 (Devletler Hususi); Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 353, 349.

⁴⁷⁶ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 387.

ilişkinin içinde yer alan müstakil bir irtibat noktası olarak da değerlendirilebilmesi en yakın irtibatlı hukuk sisteminin ruhuna daha uygun düşecektir⁴⁷⁷.

Tarafların müşterek tâbiyeti, daha yakın irtibatlı hukukun belirlenmesinde önem arz etmekle birlikte, hâkimin haksız fiilden doğan borç ilişkisi ile daha yakın irtibatlı hukuku tespit ederken yaptığı değerlendirmede tarafların müşterek tâbiyeti daha yakın irtibatlı hukuk ile eş anlamlı tutulmamalıdır. Çünkü, temelde ahkâm-ı şahsiyeden doğan kanunlar ihtilâfi alanında önemli bir yere sahip olan müşterek tâbiyet, haksız fiilden doğan kanunlar ihtilâfında tek başına bir önem taşımamaktadır. Bu irtibat noktasının önemi diğer irtibat noktalarıyla birleşmesine göre değişmektedir⁴⁷⁸.

4) Tarafların ikametgâhlarının veya mutad meskenlerinin bulunduğu yer: Hâkimin daha yakın irtibatlı hukuku belirlerken dikkate alacağı diğer bir irtibat noktası tarafların ikametgâhları ile mutad meskenlerinin bulunduğu yerdir.

Türk doktrininde tarafların ikametgâhları ve mutad meskenlerinin bulunduğu yer irtibat noktalarına karşı bakış tam olarak netleşmemiştir. Doktrinde haksız fiilden doğan kanunlar ihtilâfi alanında bu irtibat noktalarının tek başına bir önem taşımayacağı, söz konusu irtibat noktalarının kazanacağı önemin somut olayın içerdiği diğer irtibat noktaları ile birleşmesine göre değişeceği görüşüne⁴⁷⁹ karşılık, ikametgâh ve mutad meskenin daha yakın irtibatlı hukukun belirlenmesinde tek başına esas alınabileceği görüşü de⁴⁸⁰ mevcuttur. Bu yaklaşıma göre, tarafların ikametgâh veya mutad meskenlerinin aynı olması durumunda, zarara neden olan fiil ile ika yeri arasındaki irtibat geçici ise, söz konusu uyumsuzluğa müşterek ikâmetgah veya mutad mesken hukuku uygulanacaktır.

Ürün sorumluluğundan doğan borç ilişkilerinde, diğer haksız fiillerden doğan borç ilişkilerinden farklı olarak taraflar arasında bir dengesizlik söz konusu olduğundan, diğer haksız fiilden doğan borç ilişkilerinde esaslı bir unsur kabul edilmese bile, özellikle zarar görenin korunması politikası, ürün sorumluluğundan doğan borç ilişkilerinde tarafların ikametgâhları ve mutad meskenlerini önemli irtibat noktaları kılmaktadır.

⁴⁷⁷ Turhan, İka Yeri Kuralı, s. 386.

⁴⁷⁸ Aynı, s. 386-387.

⁴⁷⁹ Aynı, s. 388.

⁴⁸⁰ Tekinalp, Bağlama Kuralları, s. 349, 351.

5) Diğer irtibat noktaları: Doktrinde tartışılan ve hâkim tarafından değerlendirilmesi gerekli görülen bu irtibat noktaları dışında ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda yer alan ürünün dağıtımının yapıldığı ülke veya ürünün zarar gören tarafından edinildiği ülke gibi diğer birtakım unsurlarında irtibat noktası olarak değerlendirilmesi düşünülebilir⁴⁸¹.

Hâkimin daha yakın irtibatlı hukuk değerlendirmesini yaparken, hangi irtibat noktalarını esas alacağını belirledikten sonra, daha yakın irtibatlı hukuku belirlerken söz konusu irtibat noktalarını nasıl değerlendireceği önemli bir husus arz etmektedir.

Bir görüşe göre, hâkimin esas alacağı irtibat noktaları arasında hiç bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Hâkim somut olay içerisinde kendisini gösteren irtibat noktalarını da dikkate alarak yapacağı değerlendirmede niceliksel değil, niteliksel bir değerlendirmeye yer verecektir. Daha açık bir ifadeyle hâkim yapacağı değerlendirme sırasında haksız fiilden doğan borç ilişkisinin içerdiği irtibat noktalarının yoğunluk itibarıyla çeşitli devletlere olan dağılımından hareket etmeyecek, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin içerdiği irtibat noktalarının çoğunluğunun toplandığı devlet ülkesinin borç ilişkisi ile daha yakın irtibatlı olduğu sonucuna varmayacaktır. Hâkim değerlendirme yaparken irtibat noktalarının somut olay içerisindeki durumunu, haksız fiil alanının işlevsel özelliklerini, haksız fiil tipinin kendine özgü niteliklerini dikkate alarak haksız fiilden doğan borç ilişkisinin daha yakın irtibatlı olduğu devlet ülkesini tespit edecektir⁴⁸². Buna karşılık diğer bir görüş daha yakın irtibatlı hukukun belirlenmesinde mevcut irtibat noktaları arasında bir sıralama yapılabileceğini savunmakta ve belli ayrımlar altında hangi irtibat noktalarının hangi sırayla esas alınacağını belirlemektedir⁴⁸³.

⁴⁸¹ Bu irtibat noktaları için bkz. Fawcett, *Products Liability*, s. 121; Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 390.

⁴⁸² Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 390.

⁴⁸³ Bu görüş için bkz. Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 352-353.

2.2.3. İka Yeri Kuralının Uygulama Alanının Sınırlandırılması

2.2.3.1. Türk Kamu Düzenine Açıkça Aykırı Yabancı Hukuka Ait Hükümün Bertaraf Edilmesi Çerçevesinde

Haksız fiile ilişkin bağlama kuralının uygulanması neticesinde tespit edilen uygulanacak hukuk, hâkimin kamu düzenine aykırı düşmesi durumunda uygulanmaz⁴⁸⁴.

Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıkta kanunlar ihtilâfî kuralları uyarınca tespit edilen hukuk eğer yabancı bir hukuksa bu kuralın uygulanması mutlak değildir. Yabancı hukuk, o ülkenin kamu düzenini bozmaması koşuluyla uygulanır⁴⁸⁵.

Kamu düzeni kavramının bir tanımının yapılması oldukça güçtür. Ancak, kısaca kamu düzeni kurallarını, bir toplumun temel yapısını, çıkarlarını koruyan kurallar olarak ifade etmek mümkündür⁴⁸⁶. Kamu düzeni zamana ve mekana göre değişen bir kavramdır⁴⁸⁷. Her somut olay bakımından kamu düzenine aykırılığın ayrıca incelenmesi gerekir⁴⁸⁸.

Milletlerarası özel hukukun konusuna giren uyuşmazlıklarda, kamu düzeni anlayışı, maddî hukuktaki kamu düzeni anlayışından farklılık göstermektedir. İç hukukta kamu düzeni, tarafların mutlak olarak uymaları gereken kamu hukuku ve özel hukukta yer alan kurallardır. Hukukî ilişkinin taraflarının, BK m. 19/II ve 20/I'de sınırları belirlenen sözleşme serbestisi ilkesi doğrultusunda kendi iradeleriyle belirleyemeyecekleri konuları düzenleyen kurallar, kamu düzeninden sayılır⁴⁸⁹. Milletlerarası özel hukukta ise kamu düzeni, iç hukuka nazaran daha dar ve sınırlıdır⁴⁹⁰. İç hukukta kamu düzeni sayılan kurallar, milletlerarası özel hukukta kamu düzeninden sayılmayabilir⁴⁹¹. Aksinin kabulü, Türk hukukuna aykırı olan her yabancı kanunun uygulanmaması sonucunu ortaya çıkaracaktır ki; bu tutum kanunlar ihtilâfî hukukunun

⁴⁸⁴ Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 354.

⁴⁸⁵ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 129; Tiryakioğlu, *Satım*, s. 76; Nomer; *Devletler Hususi*, s. 143.

⁴⁸⁶ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 130; Tiryakioğlu, *Satım*, s. 78.

⁴⁸⁷ Aybay/Dardağan, *a.g.e.*, s. 106; Uluocak, *Kanunlar İhtilâfî*, s. 16; Göğer, *Devletler Hususi*, s. 98; Tiryakioğlu, *Satım*, s. 78.

⁴⁸⁸ Ökçün, *a.g.e.*, s. 108.

⁴⁸⁹ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 129; Kemal Dayınlarlı, *Milli-Milletlerarası Kamu Düzeni ve Tahkime Etkileri* (Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 1994), s. 33.

⁴⁹⁰ G. C. Cheshire, *Private International Law*, (Sixth Ed. Oxford: Clarendon Press, 1961), s. 155.

⁴⁹¹ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 129; Tiryakioğlu, *Satım*, s. 76.

anlayışına aykırıdır⁴⁹². Çünkü, milletlerarası özel hukukun varlık nedeni, ulusal hukuk sistemlerinden farklı değerleri yansıtan kurallar içermesidir. Hâkimin, yabancı hukuk karşısında kamu düzenini öne sürmesi, milletlerarası düzeyde kurulması hedeflenen uyumu ve milletlerarası özel hukuku işlemez hale getirir⁴⁹³.

Kamu düzeninin hukukî niteliği hakkında iki farklı görüş mevcuttur. Birinci görüş, kamu düzeni kurallarının, bağımsız bir bağlama kuralı olarak uygulanmasını öngörmektedir. Mahallî kanunlar niteliği gereği kamu düzeninden kabul ediliyorsa, yetkili yabancı hukuka gidilmeksizin bir kanunlar ihtilâfı kuralı gibi uygulanır⁴⁹⁴. Günümüzde hâkim olan ikinci görüşe göre ise, yabancı hukukun kamu düzeni gerekçesiyle uygulanmaması istisnai bir durumdur. Esas olan yetkili yabancı hukukun uygulanmasıdır⁴⁹⁵.

Türk hukukunda yetkili hukukun kamu düzeni müdahalesiyle uygulanmaması MÖHUK m. 5'te düzenlenmiştir. Buna göre, “yabancı hukukun belirli bir olayda uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması halinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hallerde Türk hukuku uygulanır.”

Düzenlemede yabancı hukukun Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması halinde, bu hükmün uygulanmayacağı hükmü getirilerek kamu düzeninin istisnai niteliği kabul edilmiştir⁴⁹⁶. Yabancı hukukun Türk kamu düzenine aykırı olup olmadığını, uyuşmazlığı çözmekte yetkili hâkim belirleyecektir. Hâkim bu değerlendirmeyi her olayda re'sen gerçekleştirecektir. MÖHUK m. 5, hâkimin takdir yetkisini kullanmasını “açıkça” terimi ile sınırlamıştır. Bu ifade Türk maddî hukukundan farklı olan her hükmün uygulanmasını kamu düzeni müdahalesi ile önlenmesinin önüne geçmek için getirilmiştir. Aykırılığın açık olması, kamu düzeni ve kamu vicdanında tahammül edilemez sonuçlar doğurması koşul olarak aranmıştır⁴⁹⁷.

Kamu düzeninin olumsuz veya önce olumsuz sonra olumlu etkisi olabilir. Kanunlar ihtilâfı kurallarınca tespit edilen hukukun uygulanması kamu düzenine aykırılık teşkil edecekse yetkili hukukun uygulanmasından vazgeçilebilecektir. Bu

⁴⁹² Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 129-130.

⁴⁹³ Aybay/Dardağan, *a.g.e.*, s. 107.

⁴⁹⁴ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 129-131; Tiryakioğlu, *Satım*, s. 78.

⁴⁹⁵ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 131.

⁴⁹⁶ Nomer, *Devletler Hususi*, S. 160; Tekinalp, *Bağlama Kuralları*, s. 36-37.

⁴⁹⁷ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 129.

durumda kamu düzeninin olumsuz etkisi söz konusudur. İlişkinin niteliği gereği kamu düzeninin olumsuz etkisi olabileceği gibi, olumsuz etkisinden sonra yetkili yabancı hukukun yerine Türk hukukunun uygulanması söz konusu olabilir. Bu durumda kamu düzeninin önce olumsuz sonra olumlu etkisi söz konusudur⁴⁹⁸.

Kamu düzeni müdahalesinin haksız fiiller açısından da söz konusu olması mümkündür. Haksız fiile uygulanacak hukukun, hâkimin hukukunun kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi mümkündür⁴⁹⁹. Örneğin, gelişim ayıplarının⁵⁰⁰ neden olduğu zararlardan dolayı sorumluluğun varolmadığı *Lüksemburg* hukuku, gelişim ayıbından dolayı sorumluluğun söz konusu olduğu diğer Avrupa Topluluğu üye devletlerinde, kamu düzenini ihlal ettiği gerekçesiyle uygulanmayabilir⁵⁰¹.

Hakız fiillerde ve özellikle ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda kamu düzeni müdahalesinin sıklıkla görüleceği hükümler, tazminata ilişkin düzenlemelerdir. Bir görüşe göre, uygulanacak hukukun *lex fori*'ye göre daha az veya daha fazla tazminat vermesi kamu düzenine aykırılık olarak nitelendirilmemelidir⁵⁰². Ancak Kıta Avrupası sisteminde bu düşüncenin benimsendiğini söylemek pek mümkün değildir. Özellikle Amerikan hukukunda var olan cezai tazminata ilişkin düzenlemelerin Avrupa mahkemelerinde uygulanması pek olası değildir⁵⁰³. İsviçre düzenlemesine baktığımızda ise ürün sorumluluğuna ilişkin taleplere yabancı bir hukuk uygulandığında, İsviçre mahkemesi, İsviçre hukukuna göre hükmedilebilecek tazminattan yüksek bir tazminata hükmedemeyecektir⁵⁰⁴. Bu düzenlemeyle yabancı hukukun daha yüksek bir tazminat öngörmesi durumu, kamu düzeni müdahalesine dahi yer bırakılmadan açık bir hüküm ile düzenleme altına alınmıştır.

⁴⁹⁸ Osman Fazıl Berki: *Türk Hukukunda Kanun İhtilâfları* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1971), s. 25-26; Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 140; Göğer, *Devletler Hususi*, s.; Tiryakioğlu, *Satım*, s. 77.

⁴⁹⁹ Turhan, *İka Yeri Kuralı*, s. 234, 235. Örnek için bkz. C. M. V. Clarkson / Hill Jonathan, *Jaffey on Conflict of Laws* (Second Ed. London: Butterworths, 2002), s. 270.

⁵⁰⁰ Gelişim ayıbı hakkında bkz. yuk. s. 15.

⁵⁰¹ Fawcett, *Products Liability*, s. 146.

⁵⁰² Ürünlerden Dolayı Sorumluluktan Doğan Uyuşmazlıklara Uygulanacak Hukuka İlişkin La Haye Sözleşmesinde, kamu düzeni müdahalesi 10. maddede düzenlenmiştir. Sözleşmenin açıklayıcı raporundan kamu düzeni müdahalesinden ne anlaşılması gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır. Reese, *Explanatory Report*, s. 25.

⁵⁰³ Fawcett, *Products Liability*, s. 146.

⁵⁰⁴ İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu, m. 135/II.

2.2.3.2. Türk Hukukuna Ait Doğrudan Uygulanan Kurallarının Müdahalesi Çerçevesinde

MÖHUK'da düzenlenmemekle beraber, Türk Hukukuna ait doğrudan uygulanan kuralların varlığı halinde kanunlar ihtilâfı kurallarına başvurulmaksızın doğrudan uygulanan kural niteliği taşıyan bu kuralların uygulanması gerekecektir. Ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda MÖHUK m. 25'in uygulanmasının sınırlandırılmasının söz konusu olacağı diğer bir durum ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin doğrudan uygulanan kural niteliği taşıması halidir. Ürün sorumluluğunun Türk hukukunda TKHK ile düzenlenmesi ve TKHK'nın doğrudan uygulanan kanun niteliği taşıyor olması, ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin doğrudan uygulanan kurallar olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Ürün sorumluluğunun düzenlendiği TKHK, doğrudan uygulanan kanun niteliği taşımaktadır. TKHK'nın 1. maddesinde kanunun gözettiği amaçlardan biri "kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu ...önlemler almak" olarak düzenlenmiştir. Bu ifadeden TKHK'da doğrudan uygulanan kurallarda aranan karakteristik özelliklerden ilkinin oluşturduğu özel bir amacın var olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Doğrudan uygulanan kurallarda aranan ikinci karakteristik özelliği oluşturan tek yanlı bir yöntemin uygulanması özelliği de TKHK'da yer almaktadır. TKHK'nın 2. maddesine göre, Kanun, "mal ve hizmet piyasalarında tüketicinin taraflardan birini oluşturduğu her türlü hukukî işlemi" kapsamaktadır. Burada kastedilen Türkiye'deki mal ve hizmet piyasalarıdır. Bu özelliği itibariyle TKHK'yı doğrudan uygulanan kanun olarak kabul etmek gerekir⁵⁰⁵.

Bu noktada kanunların doğrudan uygulanan kanun niteliği taşıması ile kamu düzeni müdahalesi sonucu yetkili yabancı hukukun uygulanmasının bertaraf edilmesi durumunun birbirinden farklı olduğu hususuna değinmek gerekir. Çünkü, kanun doğrudan uygulanan kanun niteliği taşıyorsa, kamu düzeninden farklı olarak

⁵⁰⁵ Güngör, Tüketici, s. 177-178.

uygulanacak hukuk araştırmasına gidilmeden doğrudan uygulanacaktır⁵⁰⁶. Kamu düzeni istisnaî nitelik taşımaktadır⁵⁰⁷ ve bu özelliği itibariyle doğrudan uygulanan kurallardan ayrılır. TKHK, doğrudan uygulanan kanun niteliği gereği kapsamına giren her duruma, uygulanacak hukuk araştırmasına gidilmeksizin uygulanacaktır.

Ürün sorumluluğunun TKHK’da düzenleniyor olması, TKHK’nın ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklara ancak, taraflardan birinin TKHK’da yer alan tüketici tanımı uyarınca tüketici olarak kabul edilmesi durumunda uygulanabilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan bir uyuşmazlıkta, taraflarından biri TKHK’da yer alan tanım uyarınca tüketici olarak kabul ediliyorsa, TKHK doğrudan uygulanan kanun niteliğinden dolayı, kanunlar ihtilâfi kuralları dikkate alınmaksızın uyuşmazlığa doğrudan uygulanırken, TKHK kapsamına girmeyen ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlık⁵⁰⁸, MÖHUK m. 25’de yer alan haksız fiillere ilişkin bağlama kuralları çerçevesinde çözümlenecektir.

2.3. MÖHUK Madde 25’in Ürün Sorumluluğu Açısından Değerlendirilmesi

MÖHUK m. 25, temel kural olarak haksız fiilin ika yeri gibi tek bir bağlama noktasını esas alması açısından, ürün sorumluluğu gibi karmaşık bir sorunun çözümünde yetersiz kalmaktadır. Bu noktada 25. maddenin III. fıkrasında haksız fiilden doğan borç ilişkisinin diğer bir ülke ile yakın bağlantısının bulunması durumunda bu ülke hukukunun uygulanabileceğinin düzenlemiş olması, uyuşmazlıkta yer alan diğer irtibat noktalarının da dikkate alınması sonucunu doğurduğundan, sorunu bir ölçüde ortadan kaldırmaktadır.

Hâkim ürün sorumluluğuna ilişkin bir uyuşmazlıkta madde 25/III’ü uygularken öncelikle zararın meydana geldiği yerin geçici bir yer olup olmadığını tespit edecektir. Bu araştırmayı yaparken hâkim, öncelikle, zararın meydana geldiği yer ile ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıkta yer alan diğer irtibat noktalarının örtüşüp

⁵⁰⁶ Çelikel, *Milletlerarası Özel*, s. 129; Akıncı, *a.g.e.*, s. 57.

⁵⁰⁷ Cheshire, *a.g.e.*, s. 155.

⁵⁰⁸ Bu haller için bkz. yuk. s. 30.

örtüşmediğini incelemelidir. Eğer zararın meydana geldiği yer ile diğer irtibat noktaları örtüşüyorsa, hâkim MÖHUK m. 25’de esas alınan ika yeri kuralını uygulayacaktır.

Eğer zararın meydana geldiği yer diğer irtibat noktaları ile örtüşmüyorsa, hâkim olaya ika yerinden daha yakın irtibatlı bir yer olup olmadığını inceleyecektir. Bu noktada önem arz eden husus, ika yerinin haksız fiil ile irtibatının geçici olması durumunda diğer irtibat noktalarının nasıl değerlendirileceğidir. Daha önce de değindiğimiz gibi hâkimin yapacağı değerlendirme niceliksel değil, niteliksel olmalıdır. Diğer bir ifadeyle haksız fiilden doğan borç ilişkisinin içerdiği irtibat noktalarının çoğunluğunun toplandığı devlet ülkesinin borç ilişkisi ile en yakın irtibatlı olduğu sonucuna varılmayacaktır. Hâkim değerlendirme yaparken irtibat noktalarının somut olay içerisindeki durumunu, haksız fiil alanının işlevsel özelliklerini, haksız fiil tipinin kendine özgü niteliklerini dikkate alarak haksız fiilden doğan borç ilişkisinin daha yakın irtibatlı olduğu devlet ülkesini tespit edecektir⁵⁰⁹.

Hâkimin niteliksel bir değerlendirme yapması irtibat noktaları arasında bir önem sıralaması yapması sonucunu doğuracaktır. Hâkim uyuşmazlıkta yer alan irtibat noktalarından bazılarında olayın özelliklerine göre farklı itibar edecektir. Ancak, her olayda hâkimin, uyuşmazlığın özel niteliklerini ele alarak hangi irtibat noktasını esas alacağını belirlemesini beklemek özellikle de ürün sorumluluğu gibi bir çok irtibat noktasının bulunduğu bir sorunda doğru değildir. Bunun yerine bazı milletlerarası düzenlemelerde olduğu gibi, uyuşmazlık ile en yakın irtibatlı hukuk, düzenlenen hususun belirli özellikleri de göz önüne alınarak irtibat noktalarından belirli kombinasyonlar oluşturulması yoluyla belirlenmelidir. Bu düzenlemelerde, ürün sorumluluğunda yer alan irtibat noktaları arasında bir değerlendirme yapılmaya çalışılmış, yapılan bu değerlendirme sonucu irtibat noktalarından bazılarında öncelik tanınarak belli irtibat noktaları arasında kombinasyonlar oluşturularak en yakın irtibatlı hukukun tespiti amaçlanmıştır.

Bu noktada önem arz eden husus hâkimin daha yakın irtibatlı hukukun varlığı halinde bu hukuku uygulayıp uygulamama hususunda takdir hakkı olup olmadığıdır. MÖHUK m. 25’in açık ifadesinden yola çıkıldığında bu soruya olumsuz cevap vermek mümkün değildir. MÖHUK m. 25 f. III’de, haksız fiilden doğan borç ilişkilerinin bir

⁵⁰⁹ Turhan, İka Yeri Kuralı, s. 390.

başka ülke ile daha yakın irtibatlı olması halinde bu ülke hukuku “uygulanır”, şeklinde emrî bir ifade kullanılmamış, “uygulanabilir” ifadesi kullanılarak hâkime geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Bu nedenle, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin ika yeri dışında başka bir devletle daha yakın irtibatının olması durumunda, hâkimin daha yakın irtibatlı hukuku uygulama zorunluluğu yoktur. Hâkimi en yakın irtibatlı hukuku uygulamaya yöneltten neden hakkaniyet ilkesi olmalıdır. Somut olayın şartları olaya daha yakın irtibatlı hukukun uygulanmasını gerekli ve haklı kılıyorsa, daha yakın irtibatlı hukukun uygulanmaması uyuşmazlığın maddî çözümünde haksız ve âdil olmayan sonuçlara yol açıyorsa, hâkim daha yakın irtibatlı hukuku uygulamak zorundadır⁵¹⁰.

MÖHUK m. 25’i zarar görenin korunması açısından inceleyecek olursak, hükmün zarar görenin korunmasına hizmet etmediği sonucuna varmak mümkündür. Belki daha yakın irtibatlı hukukun tespitinde hâkimin zarar görenin lehine olan bağlama noktalarına ağırlık vermesi düşünülebilirse de, bu takdîri hâkime bırakmak yanlıştır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında MÖHUK m. 25’in ürün sorumluluğuna ilişkin uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuku belirlemede yetersiz olduğu açıktır. Ürün sorumluluğu haksız fiillere uygulanacak hukuktan ayrı bir madde ile düzenlenmeli ve bu düzenleme yapılırken ürün sorumluluğunun kendine özgü nitelikleri gözetilmelidir. Ürün sorumluluğuna ilişkin bir uyuşmazlıkta esas alınacak irtibat noktaları önceden belirlenmeli, zarar görenin korunması mülâhazası da gözetilerek bu irtibat noktalarının kesiştiği bazı haller bağlama kuralını oluşturmalıdır. Zarar görenin mutad meskenine, diğer bağlama noktalarıyla örtüşmesi koşuluyla öncelik verilmesi, zarar gören dâvacının menfaatlerinin korunması açısından yerinde bir çözümdür. Buna karşılık, “hukukunun uygulanması söz konusu olan ülkede, üreticinin, kendi ürününün satılacağını öngörebilmesi”, bağlama kuralında koşul olarak aranarak, üreticinin menfaatlerinin de belli ölçülerde korunması mümkündür.

⁵¹⁰ Turhan, İka Yeri Kuralı, s. 391.

2.4. Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısında Ürün Sorumluluğu

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısında⁵¹¹ ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuk MÖHUK'dan farklı olarak haksız fiillerden ayrı bir madde olarak düzenlenmiştir. Tasarıda, ürün sorumluluğuna uygulanacak hukukun, 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna, yeni kaleme alınmış 25b maddesi ile “imal edilen şeylerden akit dışı sorumluluk” başlığı altında eklenmesi öngörülmüştür. Buna göre;

“İmal edilen şeylerin sebep olduğu zarardan doğan sorumluluğa, zarar görenin seçimine göre, zarar verenin mutad meskeni veya işyeri ya da imal edilen şeyin iktisap edildiği yer hukuku uygulanır. İktisap yeri hukukunun uygulanabilmesi için zarar verenin, mamulün o ülkeye rızası dışında sokulduğunu ispat edememiş olması gerekir.”

Tasarıda haksız fiillerden ayrı olarak ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir düzenleme getirilmesinin nedeni tasarının gerekçesinde, haksız fiillere uygulanacak hukukun gözetilmesi gereken menfaatler açısından yeterli korumayı sağlayamaması olarak açıklanmıştır⁵¹².

Tasarıda benimsenen düzenleme, İsviçre Federal Özel Hukuk Kanunu'nun 135. maddesinde yer alan ürün sorumluluğuna ilişkin kurallara⁵¹³ dayanmaktadır.

Tasarıda getirilen düzenleme ile zarar görenin menfaatlerinin yanı sıra zarar veren üreticinin menfaatlerinin korunması ve her iki tarafın menfaatleri arasında bir denge oluşturulması hedeflenmiştir⁵¹⁴.

Tasarının en önemli özelliklerinden biri dâvacıya seçimlik hak tanıyor olmasıdır. Ancak, Tasarıda İsviçre düzenlemesinden farklı olarak zarar verenin iş merkezinin

⁵¹¹ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı için bkz. T.C. Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü: <http://www.kgm.adalet.gov.tr/mohuk.htm> (1.12.2004).

⁵¹² Tasarı gerekçesi için bkz. Madde Gerekçeleri, T.C. Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü: <http://www.kgm.adalet.gov.tr/mohuk.htm> (1.12.2004), s. 13. (Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Gerekçesi).

⁵¹³ Kuralların ayrıntılı incelenmesi için bkz. yuk. s. 47 vd.

⁵¹⁴ Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Gerekçesi.

bulunduğu yer hukukuna diğer irtibat noktalarına göre öncelik tanınmamıştır. Dâvacı üreticiye zarar verenin mutad meskeni, işyeri ve iktisap yeri arasında bir seçimlik hak tanımıştır. İsviçre düzenlemesinin II. fıkrasında yer alan tazminata ilişkin taleplere ise Tasarıda yer verilmemiştir.

Zarar görene seçimlik hak tanınmış olması, kendi lehine olan hukuku tercih etme şansı vermesi açısından zarar görenin lehine bir düzenlemedir. Ancak, iş merkezi ve ikametgâh irtibat noktaları dâvalının aşına olduğu hukuk sistemleri olduğundan üreticinin menfaatleri de korunmuş olacaktır. Bu durum, tasarının gerekçesinde de, mutad mesken veya işyerinin bulunduğu ülke hukukunun zarar veren üreticinin zaten yakın ilişki içinde olduğu hukuk düzenleri olacağı şeklinde ifade edilmiştir⁵¹⁵.

Tasarıda kullanılan “zarar verenin işyeri” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği açık değildir. İşyeri kavramıyla üreticinin faaliyet gösterdiği tüm işyerlerinin mi yoksa, yalnızca üreticinin esas iş merkezinin bulunduğu yerin mi kastedildiği açık değildir. İş yerinden üreticinin faaliyet gösterdiği her hangi bir yerin anlaşılması durumunda şube, acente ve diğer yan kuruluşların bulunduğu yer hukuklarının uyumsuzluğa uygulanması söz konusu olacaktır ki; düzenleme bu haliyle ürünlerdeki ayıptan dolayı zarar gören açısından zarar görene tanınan seçim hakkında, tercihleri daha da artırmasından dolayı zarar gören lehine bir düzenleme teşkil etmektedir.

Tasarıda ürün sorumluluğunda esas alınan önemli bir irtibat noktası olan iktisap yeri hukukuna da yer verilmiştir. Tasarıda ürünün iktisap edildiği yer ile zarar veren üreticinin hiç bir bağlantısının olmaması ihtimali göz önüne alınmış, iktisap yeri hukukunu uygulanması halinde üreticinin elverişsiz duruma düşeceği düşünülerek koruma tedbiri getirilmiştir⁵¹⁶. İktisap yeri hukukunun uygulanması, üreticinin ürünün o ülkede bulunmasına ilişkin rızasına bağlanarak, üretici açısından uygulanmasını öngöremeyeceği bir hukuka tâbi olmasının doğuracağı sakıncaların önüne geçilmiştir.

Tasarıda dikkat çeken diğer bir husus, üreticinin ürünün o ülkede bulunmasını “öngörmesinin” değil, ürünün o ülkede bulunmasına “rıza göstermesinin” koşul olarak aranmasıdır. Eğer dâvalı ürünün o ülke piyasalarına kendi rızası dışında girdiğini kanıtlarsa, dâvacı, ancak, dâvalının iş yerinin veya mutad meskeninin bulunduğu yerde

⁵¹⁵ Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Gerekçesi.

⁵¹⁶ Aynı.

dâva açabilecektir. Hükümde ürün sorumluluğuna ilişkin diğer düzenlemelerden farklı olarak dâvalının “öngörülebilirliği” değil, “rızasının olmaması” koşul olarak aranarak, dâvalıyı daha çok koruyan bir ifade tercih edilmiştir. Ancak, dâvalının rızasının olmadığını kanıtlanırken, dâvalının o ülke pazarına mal göndermemesi ve kimseye dağıtım yetkisi vermemesinin mi, yoksa bunların yanı sıra malların başkalarının o ülke pazarında satışını engellemek için bir fiil faaliyette bulunmasının mı koşul olarak aranacağı açık değildir⁵¹⁷.

Tasarıda ürün sorumluluğundan doğan uyuşmazlıklarda yer alan üretim yeri, haksız fiilin ika yeri, dâvacının mutad meskeni gibi birçok bağlama noktasına yer verilmemiştir. Bu irtibat noktaları, birbirileriyle örtüştükleri durumlarda uyuşmazlık ile yakın bir irtibat oluşturabilmektedirler. Haksız fiilin ika yeri hukuku çoğu zaman tesadüfi bir yer olmakla beraber bazı durumlarda diğer bağlama noktalarıyla çakışması durumunda önem arz edebilmektedir. Örneğin, Amerika, Meksika ve Hong Kong’da piyasaya sürülmek amacıyla bir Japon firma tarafından üretilen televizyonu bir Amerikalının seyahat için gittiği Hong Kong’dan satın alması ve Amerika’ya döndükten sonra zararın meydana gelmesi durumunda aynı zamanda zarar görenin mutad meskeni olan haksız fiilin ika yeri hukuku uyuşmazlıkta önemli bir irtibat noktası teşkil etmektedir⁵¹⁸.

Tasarıda üreticinin iş yeri veya mutad meskeninin bulunduğu yer hukukunun uygulanmasının, üreticiler arasında haksız rekabete neden olabileceği hususu, bu irtibat noktalarının benimsendiği bağlama kurallarının eleştirildiği noktalardan birini teşkil etmektedir⁵¹⁹. Örneğin, Türkiye’de zarara neden olan ürünlerin üreticilerinden birinin iş yerinin Almanya’da, diğerinin ise Fransa’da bulunduğu bir olayda zarar gören kişiler gördükleri zarardan dolayı dâva açmaları durumunda üreticilerin iş yerinin veya mutad meskenlerinin uygulanması durumunda farklı korumaya tâbi olacaklardır.

Düzenlemede yer alan üreticinin iş merkezinin veya mutad meskeninin bulunduğu yer hukukunun uygulanması dâvacıların birden çok olduğu uyuşmazlıklar açısından tüm dâvacılar için aynı korumanın sağlanması gibi bir olumlu sonuç getirecektir. Ürünün iktisap yeri hukukunun uygulanması durumunda ise dâvacıların her

⁵¹⁷ İsviçre düzenlemesine bu yönde getirilen eleştiriler için bkz. Fawcett, *Products Liability*, s. 161.

⁵¹⁸ Pryles, *a.g.m.*, s. 127.

⁵¹⁹ Fawcett, *Products Liability*, s. 167.

biri için farklı bir hukukî koruma getirilecektir. Bu ise uğranılan zarar aynı olmasına rağmen zarar görenlerin farklı ölçülerde korunması sonucunu doğuracaktır. Ürünün iktisap yeri hukukunun uygulanması birden çok dâvalının söz konusu olduğu uyuşmazlıklarda ise tam aksi yönde, uygulanacak hukukta bir yeknesaklık getirecektir⁵²⁰.

Tasarıda üreticinin iş yerinin bulunduğu yer hukuku, ürünün üretildiği yer hukukuna tercih edilmiştir. İş yeri hukukunun uygulanması, ürünün üretildiği yer hukukunun⁵²¹ aksine, üreticinin kendi iş yerine kıyasla daha düşük standartta sorumluluk esasları benimseyen ülkelerde faaliyet gösterme çabasını ve şüpheli ürünleri test etmek amacıyla o pazara sunmasını engelleyecektir⁵²².

---

⁵²⁰ Fawcett, **Products Liability**, s. 163.

⁵²¹ Ürünün üretildiği yer hukukuna ilişkin bkz. Tercih Prensipleri Teorisi bkz. yuk. s. 51 vd.

⁵²² Pyles, **a.g.m.**, s. 127.

SONUÇ

Milletlerarası özel hukukta ürün sorumluluğu konusunda yaptığımız bu çalışmada öncelikle ürün sorumluluğu kavramına ve bu kavramın milli hukuk düzenlemelerinde dayandırıldığı sorumluluk esaslarını inceledik. Ürün sorumluluğundan doğan bir uyuşmazlıkta ayıplı üründen zarar gören kişinin çoğunlukla tüketici olması ve üreticiye oranla daha güçsüz olduğunun kabul edilmesi, ürün sorumluluğunun zarar gören lehine bir sorumluluk esasına dayandırılması sonucunu doğurmuştur. Ürün sorumluluğu, Avrupa topluluğu düzenlemelerinde ve ülkemizde TKHK'da yapılan değişiklik ile kusursuz sorumluluk olarak düzenlenmiştir. Ürün sorumluluğunun kusursuz sorumluluk esasına dayanması gerektiği görüşünün baskın olduğu Amerikan hukukunda ise, son dönemlerde, değişen hukuk ve ekonomi politikalarının etkisiyle ürün sorumluluğunun kusur esasına dayanarak sınırlandırılması yoluna gidilmiştir.

Küreselleşen dünyada milletlerarası ticaretteki gelişmeler ürün sorumluluğunu, milletlerarası özel hukukta sıkça rastlanan bir sorun haline getirmiştir. Ürün sorumluluğunda mahkemelerin milletlerarası yetkisine ilişkin özel düzenlemeler yapılmazken, hem ulusal düzenlemelerde hem milletlerarası sözleşmelerde uygulanacak hukuka ilişkin birtakım özel kurallar oluşturulmuştur.

Milletlerarası özel hukuk düzenlemelerinde ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir hüküm getirilmediği durumlarda, ürün sorumluluğu genel haksız fiil sorumluluğunu konu edinen kurallar çerçevesinde değerlendirilecektir. Ancak, ürün sorumluluğu bir haksız fiil türü olarak nitelendirilmekle beraber, diğer haksız fiillerde var olmayan birtakım özellikler taşımaktadır. Genel haksız fiil sorumluluğunda dahi tek bir bağlama noktasının benimsenmesinin doğuracağı sakıncalar dikkate alındığında, ürün sorumluluğu gibi özel bir haksız fiilde aynı bağlama noktasını uygulamanın doğru olmadığı açıktır. Haksız fiil sorumluluğunda ağırlıklı olarak kabul edilen bağlama

noktası olan haksız fiilin ika yeri, bir çok unsuru içinde barındıran ürün sorumluluğu gibi karmaşık bir ilişkide tek başına yeterli değildir. Zira, haksız fiilin ika yerinin somut olay ile yeterli bağlantıya sahip olmadığı durumlarda haksız fiilin ika yeri hukukunun tesadüfi niteliği, üretici için öngörülebilirlik, zarar gören açısından ise yeterli koruma sağlayamaması gibi bir sonuç ortaya çıkarmaktadır.

Ürün sorumluluğunda taraflar açısından öngörülebilirlik, basitlik, uygulanabilirlik gibi bazı kriterler bağlama kuralının oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır. Ürün sorumluluğuna ilişkin iç hukuk düzenlemelerinde belirleyici role haiz zarar görenin korunması mülâhazası, milletlerarası özel hukuk düzenlemelerine, iç hukuk düzenlemelerinde olduğu kadar açık yansımamıştır. Bu noktada, zarar görenin korunması yönündeki sosyal politikalarla, ülkelerin ekonomi politikaları arasındaki çatışmanın ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemelere yansıdığı sonucuna varmak mümkündür.

Ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuka ilişkin çeşitli hukuk sistemleri ve öneriler ele alındığında, bu çözümlerin her birinde tek bir bağlama noktasına değil uyumsuzlukta yer alan bir çok bağlama noktasına yer verildiği görülmektedir. Kimi düzenlemelerde bu bağlama noktalarına belirli bir sıralama içerisinde yer verilirken, kimilerinde yine belli bir sıralama içerisinde ancak, bağlama noktalarının birbiriyle örtüşmesi koşuluyla yer verilmiştir. Bağlama noktalarının birbirleriyle örtüşmesinin kural olarak aranmasındaki amaç tek bir bağlama noktasının olay ile irtibatın yetersiz kalması gibi bir durumun önüne geçmektir.

Tarafların haklı beklentilerine karşılık vermeleri dışında ürün sorumluluğuna ilişkin kanunlar ihtilafi kuralları geniş bir yelpaze oluşturan muhtemel bağlama noktalarını (üreticinin esas iş merkezi, ürünün üretildiği yer, ürünün iktisap edildiği yer, zarar görenin mutad meskeninin bulunduğu yer) yansıtmaları gerekir. Değindiğimiz bu irtibat noktalarından zarar görenin mutad meskenine öncelik verilmesi, zarar görenin korunması amacına hizmet etmektedir. Buna karşılık zarar verenin esas iş merkezinin bulunduğu yerin benimsenmesi, bağlama kuralının zarar veren lehine işlemesi sonucunu doğurur.

Bu irtibat noktalarından zarar görenin mutad meskenine, zarar verenin esas iş merkezine göre öncelik vermek, ürün sorumluluğunda zarar görenin korunmasının

gerekliliği düşünöldüğünde yerinde bir çözümdür. Ancak bu bağlama noktalarının, haksız fiilin ika yeri veya ürünün iktisap edildiği yer gibi diğer bağlama noktalarıyla örtüşmesi, uygulanacak hukukun uyuşmazlık ile yakın irtibat içinde olmasını sağlayacaktır. Olaya yakın irtibat içinde bulunan hukukun uygulanması ve zarar görenin korunması fonksiyonları bu şekilde sağlanmaya çalışılırken, zarar verenin menfaatlerinin de belli ölçülerde korunması, ürün sorumluluğuna ilişkin kurallarda aranan bir diğer fonksiyon olmuştur. Ürün sorumluluğuna ilişkin bağlama kurallarında aranan bu fonksiyon, “hukukunun uygulanması söz konusu olan ülkede, üreticinin, kendi ürününün satılacağını öngörebilme” koşulu aranarak sağlanmaya çalışılmıştır.

Tüm bu fonksiyonların sağlanmaya çalışıldığı ürün sorumluluğuna ilişkin kural ve önerilerde görölen ortak bir sorun, getirilen düzenlemelerin oldukça karmaşık ve uygulanmalarının zor olmasıdır.

Türk Milletlerarası Özel Hukukunda, ürün sorumluluğunda milletlerarası yetkiye ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Türk milletlerarası yetki kuralları uyarınca ürün sorumluluğunda birden fazla yetkili mahkeme söz konusudur. Ancak, bu mahkemeler arasında zarar görenin mutad meskeni mahkemesi yer almamaktadır. Mevcut yetki kurallarına ek olarak zarar gören merkezli bir yetki kuralının eklenmesi yerindedir. Ancak, zarar görenin mutad meskeninin, aynı zamanda ürünün iktisap edildiği yer gibi diğer irtibat noktalarıyla birleşmesinin koşul olarak aranması, üretici açısından âdil bir sonuç doğuracaktır.

Türk Milletlerarası Özel Hukukunda ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuka ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle ürün sorumluluğuna ilişkin bir uyuşmazlıkta, haksız fiillerde uygulanacak hukuku düzenleyen MÖHUK m. 25 hükümleri uygulanacaktır. MÖHUK m. 25’in ürün sorumluluğuna uygulanacak hukuku belirlemede ihtiyaçlara cevap vermediği açıktır. MÖHUK m. 25’te “haksız fiilin ika yeri”, bağlama noktası olarak tek başına esas alınmıştır. Bu durum, MÖHUK m. 25’in ürün sorumluluğu gibi karmaşık bir uyuşmazlıkta yetersiz kalmasında en önemli nedendir. MÖHUK m. 25’de yer alan “daha yakın irtibatlı hukuk”, ika yeri hukuku kuralının mekanik olarak uygulanmasının neden olacağı âdil olmayan sonuçları engellemesi açısından sağladığı yararlarla beraber, daha yakın irtibatlı hukukun

saptanmasında yaşanacak güçlükler açısından uygulamada birçok zorluğu beraberinde getirmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler neticesinde, ürün sorumluluğuna ilişkin özel bir düzenlemenin getirilmesinin bir ihtiyaç olduğunu söylemek mümkündür. Bu düzenleme içerisinde haksız fiilin ika yerinin yanı sıra, zarar görenin mutad meskeni, ürünün üretildiği yer, ürünün iktisap edildiği yer ve üreticinin esas iş merkezi hukukuna da yer verilmelidir. Bu irtibat noktalarından da zarar görenin mutad meskenine, diğer irtibat noktalarıyla örtüşmesi koşuluyla öncelik verilmelidir.

KAYNAKÇA

I-GENEL ESERLER

- Alangoya, H. Yavuz, Kâmil Yıldırım, Nevhis Deren Yıldırım. **Medeni Usul Hukuku Esasları**. Dördüncü Bası. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2004.
- Aral, Fahrettin. **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**. Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.
- Aybay, Rona. ve Esra Dardağan. **Yasaların Uluslararası Düzeyde Çatışması, Kanunlar İhtilâfı**. İstanbul: Aybay Yayıncılık ve Kültür Hizmetleri Ltd. Şti, 2001.
- Bell, Andrew. **Forum Shopping and Venue in Transnational Litigation**. New York: Oxford University Press, 2003.
- Berki, Osman Fazıl. **Türk Hukukunda Kanun İhtilâfları**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1971.
- Briggs, Adrian. **The Conflict of Laws**. New York: Oxford University Press, 2002.
- Brody, David Eliot. **The American Legal System: Concepts and Principles**. Toronto: D. C. Heath and Company, 1978.
- Cheshire, G. C. **Private International Law**. Sixth Ed. Oxford: Clarendon Press, 1961.
- Clarkson, C. M. V. ve Hill Jonathan. **Jaffey on Conflict of Laws**. Second Ed. London: Butterworths, 2002.
- Çelikel, Aysel. **Milletlerarası Özel Hukuk**. Yenilenmiş Altıncı Bası İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2004 (Milletlerarası Özel).
- Dicey ve Morris. **The Conflict of Laws**. Volume Two, Twelfth Ed. London: Sweet&Maxwell, 1993.

- Ehrenzweig, Albert A. **A Treatise on Conflicts of Laws**. St. Paul- Minn.: West Publishing Co., 1962 (Conflict).
- Erdemir, İtler. **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**. C. 1. Ankara: Sim Matbaacılık Ltd. Şti, 1998.
- Eren, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. Gözden Geçirilmiş Sekizinci Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003.
- Göğer, Erdoğan. **Devletler Hususi Hukuku**. Dördüncü Bası. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1977 (Devletler Hususi).
- Hatemi, Hüseyin, Rona Serozan, Abdülkadir Arpacı. **Borçlar Hukuku Özel Bölüm**. İstanbul: Filiz Kitapevi, 1992.
- Karahasan, Mustafa Reşit. **Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1989.
- Kuru, Baki. **Hukuk Muhakemeleri Usulü**. C. 1. Altıncı Baskı. İstanbul: Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık Ltd. Şti., 2001.
- Mayss, Abla. **Principles of Conflict of Laws**. Third Ed. Great Britain: Cavandish Publishing Limited, 1999.
- Morris, J.H.C. **The Conflict of Laws**. Edt. J. D. McClean. London; Sweet & Maxwell, 1993 (Conflict).
- Nomer, Ergin. **Devletler Hususi Hukuku**. Onikinci Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003 (Devletler Hususi).
- North, P. M. "Choice in Choice of Law", **Conflict of Laws**. Edt.: Richard Fentiman. England: Dartmouth Publishing Company Limited, 1996.
- O'Brien, John. **Conflict of Laws**. Second Ed. Great Britain: Cavandish Publishing Limited, 1999.

Oğuzman, Kemal, Turgut Öz. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2000, s. 189.

Postacıoğlu, İlhan E. **Medeni Usul Hukuku Dersleri**. Altıncı Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1975.

Rabel, Ernst. **The Conflict of Laws**. Volume Two, Second Ed., University of Michigan Law School, 1960.

Seviğ, V. Raşit, Ergin Nomer, Gülören Tekinalp, Atâ Sakmar. **Devletler Hususi Hukuku Pratik Çalışmaları**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1976.

Stone, Peter. **The Conflict of Laws**. New York: Longman Publishing, 1995 (Conflict).

Tandoğan, Haluk. **Türk Mesuliyet Hukuku**. Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 1961 (Mesuliyet).

Uluocak, Nihal. **Kanunlar İhtilâfi Yasama Yetkisi Kuralları**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1971 (Kanunlar İhtilâfi).

Üstündağ, Saim. **Medeni Yargılama Hukuku**. C. 1-2, Yerel Mahkemede Yargılama-Kanun Yolları ve Tahkim. Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Altıncı Bası. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1997.

II-MONOGRAFİLER ve TEZLER

Akıncı, Ziya. **Tarafların Yetkili Hukuku Belirlememeleri Durumunda Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk**. Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1992.

Altuğ, Yılmaz. **Devletler Özel Hukukunda Yargı Yetkisi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1979.

- Aslan, İ. Yılmaz. **Tüketici Hukuku**. İkinci Bası. İstanbul: Ekin Kitapevi Yayınları, 2004.
- Dayınlarlı, Kemal. **Milli-Milletlerarası Kamu Düzeni ve Tahkime Etkileri**. Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 1994.
- Doğan, Vahit. **İş Aktinden Doğan Kanunlar İhtilâfı Alanında Bağlama Kurallarının ve Sınırlarının Tespiti**. Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996.
- Ekşi, Nuray. **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**. İkinci Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2000.
- Erlüle, Fulya. **Avrupa Topluluğu Konsey Yönergesi Çerçevesinde Yapımcının Sorumluluğu**. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002 .
- Gelgel, Günseli Öztekin. **Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar**. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2000.
- Güngör, Gülin. **Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması**. Ankara: Yetkin Yayınları, 2000 (Tüketici).
- Harvey, Brian W. ve Deborah L. Parry. **The Law of Consumer Production and Fair Trading**. Third Ed. London: Butterworths&Co (Publishers) Ltd, 1987.
- Horwitz, Morton. **Transformation of American Law 1780-1860**. Cambridge: Harvard University Press, 1979.
- İmre, Zahit. **Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri**. İstanbul: İ. Akgün Matbaası, 1949.
- Kaye, Peter. **Private International Law of Tort and Product Liability**. Worcester: Dartmouth Publishing Company, 1991.
- Kocasakal, Hatice Özdemir. **Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri**. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi, 2001.

- Montanari, Alberto ve Vincent A. Narcisi. **Conflict of Laws in Italy**. Hague: Kluwer Law International, 1997.
- Ökçün, Gündüz A. **Devletler Hususi Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni**. İkinci Bası. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, 1997.
- Öztan, Bilge. **İmalâtçının Sorumluluğu**. Ankara: Turhan Kitapevi, 1982 .
- Porter, Micheal E. **The Competitive Advantage of Nations**. New York: Simon&Schuster Adult Publishing Group, 1990.
- Sakmar, Atâ. **Yabancı İlâmların Türkiye'deki Sonuçları**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1982.
- Sargın, Fügen. **Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları**. Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1996.
- Şanlı, Cemal. **Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986.
- Tandoğan, Haluk. "Tehlike Sorumluluğu Kavramı", **Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II. Sempozyumu, Ankara, 15-16 Aralık 1978**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1981 (Tehlike Sorumluluğu).
- _____. **Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku**. Ankara: Turhan Kitapevi, 1981 (Sözleşme Dışı Sorumluluk).
- Tekinalp, Gülören, **Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları**. Sekizinci Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2004 (Bağlama Kuralları).
- Tiryakioğlu, Bilgin. **Rekabet Hukukundan Doğan Kanunlar İhtilafı**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997 (Rekebet).
- _____. **Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Akitlerine Uygulanacak Hukuk**. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1996 (Satım).

- Turhan, Turgut. **Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfı Alanında İka Yeri Kuralı**. Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları Ltd. Şti., 1989 (İka Yeri Kuralı).
- Yavuz, Cevdet. **Satıcının Satılanın Ayıplarından Sorumluluğu**. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., 1989.
- Zevkliler, Aydın. **Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun**. Ankara: SeçkinYayınevi, 2001.

III-MAKALELER

- Ableser, Gary. "Product Liability-From Warranty to Strict Liability", **UCLA Alaska Law Review**, C. 1, 1971-1972, s. 105-118.
- Atabek, Reşat. "İmalatçının Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu", **BATİDER**, C. 10, S. 1, 1979, s.159-175.
- Aygün, Mesut. "ABD. Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Akde Uygulanacak Hukuka İlişkin Currie'nin Devlet Menfaatinin Tahlili Teorisi ve En Sıkı İrtibatlı Hukuk", **Mahmut Tevfik Birsal'e Armağan**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, s. 443-460, 2001.
- Brand, Ronald A. "Tort Jurisdiction in a Multilateral Convention: The Lessons Of The Due Procces Clause And The Brussels Convention", **BJIL**, C. 25, 1998-1999, s. 125-155.
- Brilmayer, Lea. "Interest Analysis and the Myth of Legislative Intent", **Michigan L. R.**, C. 78, 1979-1980, s. 392-528.
- Carter, P. B., "Torts in English Private International Law", **BYBIL**, C. 52, 1981, s. 9-28.

Cavers, David F. "A Critique of the Choice of Law Problem", **Harvard L. R.**, C. 47, 1933, s. 187-193.

_____. "The Proper Law of Producer's Liability", **ICLQ**, C. 26, 1977, s. 703-733 (Producer's Liability).

Cheatham, Elliott E. ve Willis L. M. Reese, "Choice of the Applicable Law", **Columbia L. R.**, C. 52, S. 8, 1952, s. 959-982.

Conk, George W. "Is There a Design Defect in The Restatement (Third) of Torts: Product Liability?", **Yale L. J.**, C. 109, 1999-2000, s. 1087-1134.

Currie, Brainerd. "Notes on Methods and Objectives in the Conflicts of Laws", **Duke L. J.**, C. 1959, 1959, s. 171-181.

_____. "Survival of Actions: Adjudication versus Automation in the Conflict of Laws", **Stanford L. R.**, C. 10, 1958, s. 205-252.

Çelikel, Aysel "Devletler Hususi Hukukunda Bağlama Kaidelerinin Tespitinde Uygulanan Yeni bir Metod", **İÜHFİM (Kemalettin Birsen Hatıra Sayısı)**, C. 35, S. 1-4, 1970. s. 231-248 (Yeni Bir Metod).

Delaume, G. R. "What is an International Contract? An American and A Gallic Dilemma", **ICLQ**, C. 28, 1979, s. 258-279.

DeMent, James A. "International Products Liability: Toward a Uniform Choice of Law Rule", **CILJ**, C. 5, S. 1, 1972, s. 75-97.

Dworkin, Terry Morehead. "Product Liability Reform and the Model Uniform Product Liability Act", **Nebraska L. R.**, C. 60, 1981, s. 50-80.

Ehrenzweig, Albert A. "The Lex Fori- Basic Rule in the Conflict of Laws", **Michigan L. R.**, C. 58, S. 5, 1960, s. 637-688.

Fawcett, J.J. "Is American Governmental Interest Analysis the Solution to English Tort Choice of Law Problems?", **ICLQ**, C. 31, 1982, s. 150-166.

- _____. "Products Liability in Private International Law: A European Perspective", **Rec. des Cours**, C. 238, S. 1, 1993, s. 25-243 (Products Liability).
- Foster, William F. "Products Liability - A Comparative Study", **UBCLR**, C. 3, 1967-1969, s. 161-185.
- Glatt, C. "Comparative Issues in the Formation of Electronic Contracts", **IJLIT**, C. 1, S. 6, 1997, s. 34-68.
- Göğer, Erdoğan. "Haksız Fiilden Doğan Borçların Tabî Olduğu Kanun", **AÜHFD**, C. 22-23, S. 1-4, 1965-1966, s. 451-506 (Haksız Fiil).
- Güneysu, Gülin. "İngiliz Hukukunda Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfi", **AÜHFD**, C. 42, S. 1-4, 1991-1992, s. 181-200.
- Hamburg Group for Private International Law. "Comments on the European Commission's Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations", Max Planck Institute for Foreign Private and Private International Law, European Commission: http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/consultation/contributions/max_planck_en.pdf (1.12.2004).
- J.D.F. "The Erosion of Lex Loci Delicti: Toward a More Rational Choice of Tort Law", **University of Richmond Law Review**. C. 5, 1971, s. 331-348.
- Juenger, Friedric. "Conflict of Laws: A Critique of Interest Analysis", **AJCL**, C. 32, 1984, s. 1-50.
- _____. "What now?", **Ohio State L. J.**, C. 46, 1985, s. 509-524.
- Kaplan, İbrahim. "Türk ve İsviçre Hukukunda İmalâtçının Sorumluluğu", **Adalet Dergisi**, S. 1-2, 1977, s. 78-110.
- Kegel, Gerhard. "The Crisis of Conflict of Laws", **Rec. des Cours**, C. 112, S. 2, 1964, s. 90-268.

- Kennedy, Patrick J. "Conflicts of Law: Product Liability", **St. Mary's L. J.**, C. 8, 1976-1977, s. 572-580.
- Kessler, Friedrich. "Products Liability", **Yale L. J.**, C. 76, 1966-1967, s. 877-938.
- Kozyris, P. John. "Choice of Law for Product Liability: Whither Ohio?", **Ohio State L. J.**, C. 48, 1987, s. 377-385.
- _____. "Interest Analysis Facing Its Critics-And, Incidentally, What Should Be Done About Chocie of Law for Products Liability", **Ohio State L. J.**, C. 46, 1985. s. 569-593(Interest Analysis) .
- _____. "Values and Metods in Choice of Law for Products Liability: A Comparative Comment on Statutory Solutions", **AJCL**, C. 38, 1990, s. 475-509 (Values and Metods).
- Kuran, Abdulselam. "Yapımcının Sorumluluğu", **İBD**, C. 65, S. 10-11-12, 1991, s. 842-852.
- Kutlu, İhsan. "Mamul Sorumluluğu Sigortası", **Mesuliyet Sigortaları, Şeker Sigorta A. Ş.'nin Desteği ile Düzenlenen III. Sigorta Semineri (İstanbul 6-7 Nisan 1977), Bildiriler-Tartışmalar**. Ankara: Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1977, s. 271-289.
- Kühne, Gunter. "Choice of Law in Products Liability", **California L. R.**, C. 60, S. 1, 1972, s. 1-38.
- Lorenz, Werner. "Some Comparative Aspects of the European Unification of the Law of Products Liability", **Cornell L. R.**, C. 60, 1974-1975, s. 1005-1027.
- Morris, J.H.C. "The Proper Law of a Tort", **Harvard L. R.**, C. 64, 1951. s. 881-895 (Proper Law).
- Morse, C. G. "Choice of Law in Tort: A Comparative Survey", **AJCL**, C. 32, 1984, s. 51-97.

- Murphy, D. S. "Contemporary Practice of the United States Relating to International Law: Negotiation of Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments", **AJCL**, C. 95, S. 2, 2001, s. 418-421.
- Nimtz, Robert O. "Manufacturer's Liability to Ultimate Consumers", **Marquette L. R.**, C. 37, 1953-1954, s. 356-364.
- Nomer, Ergin. "Devletler Hususi Hukukunda Yetki Mefhumu", **İHFM**, C. 40, S. 1-4, 1974, s. 393-426.
- O'Brien, Francis J. "Admiralty Law Institute Symposium: Product Liability in Admiralty, The History of Products Liability", **Tulane L. R. C.** 62, S. 2-3, 1988, s. 313-324.
- Owen, David G. "The Fault Pit", **Georgia L. R.**, C. 26, 1992. s. 703-724.
- Özel, Sibel. "Milletlerarası Özel Hukukta İmalâtçının Sorumluluğu", **Nuri Çelik'e Armağan**. C. I. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2001, s. 874-952.
- Özsunay, Ergun. "Avrupa Konseyinde ve AET'de Yapımcının Sorumluluğuna İlişkin Yeni Gelişmeler: Yapımcının Sorumluluğuna İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve AET Yönerge Önerisi Üzerine Bazı Düşünceler", **İkinci Avrupa Hukuku Haftası (İstanbul, 29-31 Mayıs 1978)**. İstanbul: 1980, s. 127-155 (Avrupa Sözleşmesi ve AET Yönerge Önerisi).
- _____. "Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk Yapımcının Sorumluluğu", **BATİDER**, C. 10, S. 1, 1979, s. 97-158 (Yapımcının Sorumluluğu-1979).
- _____. "Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk: Yapımcının Sorumluluğu", **Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler II. Sempozyumu (Ankara, 15-16 Aralık 1978)**. İstanbul: Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1981, s. 52-112 (Yapımcının Sorumluluğu-1981).

- _____. "Yapımcının Sorumluluğu ", **Mesuliyet Sigortaları, Şeker Sigorta A. Ş.'nin Desteği ile Düzenlenen III. Sigorta Semineri (İstanbul 6-7 Nisan 1977), Bildiriler-Tartışmalar**. Ankara: Sigorta Hukuku Türk Derneği, 1977. s. 207-267 (Yapımcının Sorumluluğu-1977).
- Parkinson, John R. ve Holden E. Senders. "Implied Warranty in Florida", **UFLR**, C. 12, 1959, s. 241-265.
- Pfund, P. H. "Symposium Articles: The Project of the Hague Conference on International Law to Prepare a Convention on Jurisdiction and the Recognition/Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters", **BJIL**, C. 24, S. 1, 1998-1999, s. 7-16.
- Presser, Stephen B. "How Should the Law of Products Liability be Harmonized? What Americans Can Learn from Europeans?", **Global Liability Issues**, C. 2, 2002, s. 1-18: http://www.manhattan-institute.org/gli_2.pdf (1.12.2004) (Products Liability).
- Pryles, Michael. "Tort and Related Obligations in Private International Law", **Rec. des Cours**, C. 227, 1991, s. 113-131.
- Redemann, Barbara Banker. "Manufacturers' Liability Based on a Market Share Theory: Sindell v. Abbott Laboratories", **Tulsa L. J.**, C. 16, 1980-1981, s. 286-316.
- Reese, W.L.M. "Product Liability and Choice of Law: The United States Proposals of the Hague Conference", **Vanderbilt L. R.**, C. 25, S. 1, 1972, s. 29-41 (Product Liability).
- Reimann, Mathias. "Product Liability in Global Context: The Hollow Victory of the European Model", **European Review of Private Law**, C. 2, 2003, s. 128-154.
- Reuland, Robert C. "The Recognition of Judgments in the European Community: The Twenty-fifth Anniversary of the Brussels Convention", **Michigan Journal of International Law**, C. 14, 1992-1993, s. 560-608.

- Russels, A. J. "Manufacturer's Liability to the Ultimate Consumer", **Kentucky L. J.**, C. 21, 1932-1933, s. 388-406.
- Sakmar, Atâ. "Devletler Hususi Hukukunda Kazalardan Doğan Akit Dışı Hukukî Sorumluluk Hallerine Uygulanacak Kanunun Tayini Meselesi", **İÜHFİM (Kemalettin Birsen Hatıra Sayısı)**, C. 35, S. 1-4, 1970. s. 301-319 (Akit Dışı).
- Serozan, Rona. "Tüketiciyi Koruma Kanunu Değişikliğinin Artıları ve Eksileri", **İÜHFİM**, C. 61, S. 1-2, 2003, s. 339-256.
- Stone, Peter. "Internet Consumer Contracts and European Private International Law", **Information & Communications Technology Law**, C. 9, S. 1, 2000, s. 5-11 (Consumer Contracts).
- Taupitz, Jochen. "İmalatçının Sorumluluğu Avrupa Topluluğu Yönergesi ve Alman İmalatçının Sorumluluğu Kanunu", **Şükrü Postacıoğlu'na Armağan**. Çev. Şeref Ertaş. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997, s. 47-53.
- Tekinalp, Gülören. "Kişisel Statü-Millî Hukuk-İkametgâh Hukuku-Eğilimler-Düşünceler", **Hıfzı Timur'un Anısına Armağan**. İstanbul: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, 1979, s. 889-912 (Kişisel Statü).
- Tobin, Patrick B. "Conflict of Laws-Tort Choice of Law", **St. Mary's L. J.**, C. 11, 1979-1980, s. 1010-1016.
- Turhan, Turgut. "Literatürden Hareketle Haksız Fiilden Doğan Kanunlar İhtilâfi Alanına İlişkin Bazı Genel Gözlemler", **AÜHFİM**, C. 41, S. 1-4, 1989-1990.
- Uluocak, Nihal. "Haksız Fiiller Konusunda Avrupa Birliğindeki Son Gelişmeler ve Birleşik Krallığın Yeni Düzenlemesi", **Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan**. C. 2. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003, s. 1113-1126.
- Von Mehren, Arthur. T. "Drafting a Convention on International Jurisdiction and The Effects Of Foreign Judgments Accaptable Worlwide: Can The Hague Conference Project Succeed?", **AJCL**, C. 49, 2001, s. 191-202.

Weintraub, Russel J. "A Proposed Choice of Law Standard for International Product Liability Disputes", **BJIL**, C. 16, 1990, s. 225-240 (International Product Liability).

_____. "Choice of Law for Products Liability: The Impact of the Uniform Commercial Code and Recent Developments in Conflicts Analysis", **Texas Law Review**, C. 44, 1965-1966, s. 1429-1446.

Worthington, William A. "The 'Citadel' Revisited: Strict Tort Liability and the Policy of Law", **South Texas L. R.**, C. 36, 1995, s. 227-279.

Yavuz, Levent. "Tüketicinin Korunması Bakımından İmalâtçının Sorumluluğu", **ABD**, S. 2, 1992, s. 228-235.

Yürük, Ayşe Tülin. "Amerikan Pazarlama Hukukunda Yeni Bir Kavram: Pazar Payı Sorumluluğu", **İlhan Cemalçılar'ın Hatırasına Armağan**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1990, s. 221-235.

IV-SÖZLEŞME, RAPOR, BELGELER VE DİĞER KAYNAKLAR

American Law Institute, Restatement of the Law, Conflict of Laws (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1934) (Kanunlar İhtilâfına İlişkin I. Restatement).

American Law Institute, Restatement of the Law Second, Conflict of Laws (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1971) (Kanunlar İhtilâfına İlişkin II. Restatement).

American Law Institute, Restatement (Second) of Torts (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1965) (Haksız Fiillere İlişkin II. Restatement).

American Law Institute, Restatement of the Law Third, Torts: Products Liability (St. Paul: American Law Institute Publishers, 1998) (Haksız Fiillere İlişkin III. Restatement).

Acar, Faruk. "4822 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler", Toprak İşveren Sendikası: <http://www.toprakisveren.org.tr/Yayin/farukacar.htm> (1.12.2004).

Anadolu Sigorta: <http://www.anadolusigorta.com.tr> (1.12.2004)

Babcock v. Jackson, 240 N. Y. S. 2nd. 743, 1963, United States District Court for the Eastern District of New York: <http://www.nyed.uscourts.gov/pub/rulings/cv/1999/99cv1988pm1120.pdf> (1.12.2004).

Bier BV v. Mines de Potasse D'Alsace SA, (Case 21/76) [1976] ECR 1735, Human Constitutional Rights: http://www.hrcr.org/safrica/environmental/bier_mines.html (1.12.2004).

Brown v. Superior Court, 44 Cal. 3d. 1049, 751 P 2d. 470, 479, The Tobacco Control Resource Center: http://www.tobacco.neu.edu/litigation/cases/supportdocs/myers_decision.htm (1.12.2004).

Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co., 1 Q. B. 256, Court of Appeal; (1893), Ohio State University, Pettit College of Law: <http://www.law.onu.edu/courses/contracts/CARLILL.HTM> (1.12.2004).

Commission of the European Communities, Explanatory Memorandum, Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations (Rome II), The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/lip/latest/doc/2003/com2003_0427en01.doc (1.12.2004) (Açıklayıcı Rapor).

Consultation on a Preliminary Draft Proposal For A Council Regulation On The Law Applicable To Non-Contractual Obligations, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/consultation/index_en.htm (1.12.2004) (AT Tüzüğü Ön Tasarısı).

Convention on Jurisdiction and Judgments in Civil and Commercial Matters 1968 (Brussels 1968), OJ No. L 304 . The Court of Justice of the European Communities: <http://www.curia.eu.int/common/recdoc/convention/en/c-textes/brux-idx.htm> (1.12.2004) (Brüksel Konvansiyonu olarak anılacaktır).

Convention on The Choice of Court, Hague Conference on Private International Law: <http://www.hcch.net/e/conventions/text15e.html> (20.05.2004).

Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations, O.J. EC. 1980, L. 266/1 (Roma I Sözleşmesi).

Convention on The Law Applicable to Products Liability, Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.net/e/conventions/text22e.html>, (1.12.2004) (Ürünlerden Dolayı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuka ilişkin La Haye Sözleşmesi).

Council Directive of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, OJ No. L 210, 7. 8. 85, s. 29, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/1_141/1_14119990604en00200021.pdf (1.12.2004) (Avrupa Topluluğu Konsey Direktifi).

Defective Products: Liability (Directive), Europa Gateway to the European Union, Consumer Safety: <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l32012.htm> (1.12.2004).

Dickinson, Andrew ve Clifford Chance. "Consultation on Commission's Preliminary Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-contractual Obligations, The European Commission", Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/consulting_public/rome_ii/andrew_dickinson_en.pdf (1.12.2004).

Directive 1999/34/EC of the European Parliament and the Council of 10 May 1999 amending Council Directive of 85/374/EEC on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products, OJ No. L 141, 10. 5. 99, s. 20, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/1999/l_141/l_14119990604en00200021.pdf (1.12.2004).

EC Regulation 44/ 2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (Brussels 2001), OJ No. L 12/ 1, 16/01/2001, The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2001/l_012/l_01220010116en00010023.pdf (1.12.2004) (Brüksel I Tüzüğü).

European Convention on Products Liability in Regard To Personal Injury and Death (Strasbourg, 27.01.1977), Council of Europe, European Treaty Series No. 91, February 1977, University of Minnesota: <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/ets91.html> (1.12.2004) (Avrupa Sözleşmesi).

NRW Justizportal, Die Landesregierung Nordrhein-Westfalen: <http://bundesrecht.juris.de/bundesrecht/prodhaftg/inhalt.html> (1.12.2004).

Hague Conference On Private International Law: http://hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=home.splash (1.12.2004).

İsviçre Sigorta: http://www.isvicre-sigorta.com.tr/urun_mali.asp; (1.12.2004).

Lugano Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (Lugano, 16 September 1988), OJ No. L 319 , 25/11/1988, s. 9-33. The European Commission, Justice and Home Affairs: <http://europa.eu.int/cj/common/recdoc/convention/en/artidx/l-artidx.htm> (1.12.2004) (Lugano Konvansiyonu).

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, T.C. Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü: <http://www.kgm.adalet.gov.tr/mohuk.htm> (1.12.2004).

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Gerekçesi, Madde Gerekçeleri, T.C. Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü: <http://www.kgm.adalet.gov.tr/mohuk.htm> (1.12.2004).

MacPherson v. Buick Motor Co., 217 N.Y. 382 (1916), Lawrence University: http://www.lawrence.edu/fast/boardmaw/MacPhrsn_Bu.html (1.12.2004).

Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters; amended version, Hague Conference on Private International Law, adopted by the Special Commission on 30 October 1999: <http://www.hcch.net/e/conventions/draft36e.html> (12.1.2004).

Proposal For A Regulation Of The European Parliament And The Council On The Law Applicable To Non-Contractual Obligations (Rome II), The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/lip /latest/doc/2003/com2003_0427en01.doc (AT Tüzüğü Tasarısı).

Reese, W.L.M. "Explanatory Report", Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/exp122.pdf> (05.02.2004) (Explanatory Report).

Rosenblatt, Betsy. "Conflicts of Law", The Berkman Center for Internet & Society at Harvard Law School: <http://cyber.law.harvard.edu/property00/jurisdiction/conflicts.html> (1.12.2004).

Sindell v. Abbott Laboratories, 26 Cal. 3d 588, 607 P 2d 924, 163 cal. Rptr. 132 (1980), Harvard Law School: <http://www.law.harvard.edu/publications/evidenceiii/cases/sindell.htm> (1.12.2004).

Summary and Contributions of the Consultation "Rome II", The European Commission, Justice and Home Affairs: http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/consulting_public/rome_ii/printer/news_summary_rome2_en.htm (1.12.2004).

Summary of the Outcome of the Discussion in Commission II of the First Part of the Diplomatic Conference 6-20 June 2001; Interim Text, Hague Conference on Private International Law, prepared by the Permanent Bureau and the co-reporters, 17. bölüm: http://www.hcch.net/doc/jdgm2001draft_e.doc (1.12.2004) (La Haye Konvansiyonu Tasarısı).

Switzerland's Federal Code on Private International Law, Umbricht Attorneys At Law: <http://www.umbricht.ch/pdf/SwissPIL.pdf> (1.12.2004) (İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu).

Şeker Sigorta: <http://www.sekersigorta.com.tr/> (1.12.2004).

The Consumer Protection Rules 1987, Ministry of Consumer Affairs, Food&Public Distribution (Government of India): <http://fcamin.nic.in/cprules87.htm> (1.12.2004).

The European Free Trade Association: <http://www.efta.int/> (1.12.2004).

The Product Liability Act (Act No. 85,1994): <http://www.consumer.go.jp/e/pla/index.html> (1.12.2004).

Ticaret Sigorta: <http://www.ts.com.tr/urunler.php> (1.12.2004).

Treaty Establishing The European Community, European Islands System of Links and Exchanges, European Islands System of Links and Exchanges: http://www.eurisles.com/Textes/statut_iles/Annexe7EN.htm (1.12.2004).

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Gerekçesi, TBMM: <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0477.pdf> (1.12.2004).